

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ГЕРАСИМЕНКО ОЛЕКСАНДР ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК 342.9

ДИСЕРТАЦІЯ

**ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ В
СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ**

081 – Право

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ О. О. Герасименко

Науковий керівник:
Ніколаєва Людмила Вікторівна
кандидат юридичних наук, професор

Київ – 2023

АНОТАЦІЯ

Герасименко О. О. Відповідальність за адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. Державний торговельно-економічний університет, Київ, 2023.

Дисертація вирішує конкретне науково-практичне завдання щодо формування комплексу теоретичних положень, практичних пропозицій і рекомендацій, спрямованих на вирішення актуальних проблем відповідальності за адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності.

На основі аналізу сучасних правових досліджень охарактеризовано поточний стан наукової розробки питань відповідальності за адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності. Констатовано наявність сталого наукового інтересу до проблематики правового регулювання адміністративно-деліктних відносин у сфері інтелектуальної власності, провадження по справах про правопорушення в цій сфері, накладення та виконання відповідних адміністративних стягнень.

Наряду з цим, спостерігається брак комплексних, монографічних праць, цілковито присвячених питанням відповідальності за адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності. З'ясовано, що галузеві дослідники розглядають питання відповідальності за такі правопорушення фрагментарно та, як правило, у контексті більш загальної проблематики. Їх дослідження становлять чималу наукову і практичну цінність, проте стрімкий розвиток інститутів інтелектуальної власності та адміністративно-деліктного права актуалізували широке коло проблем, вирішення яких потребує розробки нових і вдосконалення існуючих наукових підходів.

З огляду на викладене, у дисертації зроблено висновок про необхідність проведення ґрунтовного наукового дослідження, яке охоплюватиме ключові

аспекти адміністративної відповідальності за правопорушення в сфері інтелектуальної власності, ґрунтуватиметься на передових наукових досягненнях, враховуватиме об'єктивний стан і тенденції розвитку вітчизняного законодавства, передбачатиме комплексне вирішення актуальних проблем нормотворчої і правозастосовної практики.

Важливим елементом дослідження адміністративної відповідальності за правопорушення в сфері інтелектуальної власності є аналіз передумов її ефективності. У ході роботи над дисертацією встановлено, що загальна ефективність адміністративної відповідальності залежить від багатьох загально-соціальних, державно-політичних та юридичних передумов: від якості правового регулювання, стану правової системи, розвитку законодавства, дієвості механізмів нормотворення і правозастосування; правосвідомості населення, професійного рівня суб'єктів нормотворення і правозастосування тощо. Проведено систематизацію та класифікацію передумов адміністративної відповідальності. Шляхом критичного осмислення провідних наукових підходів до розуміння передумов правового регулювання (зокрема, на рівні інституту адміністративної відповідальності) сформульовано авторську дефініцію поняття “адміністративної відповідальності за правопорушення в сфері інтелектуальної власності”.

У контексті розкриття теоретичних і практичних аспектів відповідальності за адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності, велике значення має чітке визначення її підстав, як: сукупності об'єктивних чинників, які безпосередньо обумовлюють застосування адміністративного стягнення або інших заходів адміністративного впливу щодо особи, винної у вчиненні адміністративного правопорушення. На підставі аналізу сучасних наукових концепцій, положень чинного законодавства та юрисдикційної практики виокремлено фактичну, нормативно-правову та юридичну підстави відповідальності за адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності. Під фактичною підставою відповідальності за адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності пропонується розуміти

вчинення суспільно-небезпечного діяння, яке має ознаки одного з таких правопорушень. Нормативно-правовою підставою відповідальності за правопорушення відповідальності за адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності визнано сукупність юридичних норм, на основі яких здійснюються їх кваліфікація, процесуальний розгляд і вирішення відповідних адміністративних справ, а також виконання рішень по таких справах. У якості юрисдикційної підстави адміністративної відповідальності розглядається постанова про накладення адміністративного стягнення або застосування альтернативних заходів впливу щодо особи, яка скоїла правопорушення в сфері інтелектуальної власності.

Підкреслено вагоме наукове і практичне значення адміністративно-правової характеристики правопорушень у сфері інтелектуальної власності. У рамках здійснення такої характеристики проаналізовано об'єктивні та суб'єктивні ознаки юридичного складу відповідних правопорушень. Доведено, що об'єкт адміністративного правопорушення є важливим чинником визначення характеру та рівня його суспільної небезпеки. Констатовано вирішальний вплив об'єкта на структуру вітчизняного адміністративно-деліктного законодавства, систему адміністративних стягнень, а також на кваліфікацію адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності. Сформульовано визначення понять загального, родового та безпосереднього об'єкта адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності. З урахуванням особливостей об'єкта адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності сформовано їх вичерпний перелік. Запропоновано об'єднати всі норми про відповідальність за такі правопорушення в окремій главі КУпАП. З цією метою пропонується доповнити чинний КУпАП Главою 6-1 "Адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності". Висвітлено проблеми встановлення об'єкта адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності під час їх кваліфікації, виявлено причини наявних проблем, запропоновано кроки по їх усуненню.

Проаналізовано ознаки об'єктивної сторони адміністративних

правопорушень у сфері інтелектуальної власності. Встановлено, що ці ознаки розкривають поведінковий аспект адміністративних правопорушень, ключові моменти їх фактичного вчинення, а також характер і обсяг спричиненої ними шкоди. На підставі аналізу складів адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності зроблено висновок про те, що до ознак їх об'єктивної сторони належать: “протиправне діяння” (обов'язкова ознака, притаманна всім правопорушенням), а також ознаки “способу”, “місця” і “часу” (факультативні кваліфікуючі ознаки, притаманні лише окремим правопорушенням).

Констатовано наявність невирішених проблем, пов'язаних із визначенням переліку, змісту та співвідношення ознак об'єктивної сторони адміністративних правопорушень, прийомами їх опису в адміністративно-деліктному законодавстві, особливостями їх встановлення та документальної фіксації. Окремо наголошується, що в чинному законодавстві досі не сформовано єдиного, підходу до визначення моменту, з якого розпочинається перебіг строку при повторному вчиненні адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності. Дана обставина зумовлює суттєві розбіжності в розумінні відповідних законодавчих положень уповноваженими суб'єктами правозастосування. Запропоновано обчислювати перебіг строку при повторному вчиненні адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності з моменту виконання постанови про накладення адміністративного стягнення за попереднє аналогічне правопорушення.

Зроблено висновок про те що теоретичні та практичні проблеми встановлення об'єктивної сторони адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності обумовлюють велику кількість помилок при кваліфікації, а також випадків неправильного застосування адміністративно-деліктних норм. Підкреслюється необхідність їх комплексного вирішення на доктринальному, нормативно-правовому та організаційному рівнях.

Розглянуто широке коло питань, пов'язаних із встановленням суб'єкта адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності під час їх кваліфікації. Доведено, що переважна більшість таких правопорушень можуть

бути скоєні загальними суб'єктами адміністративної відповідальності, тобто фізичними особами, які досягли віку адміністративної відповідальності та перебували в стані осудності на момент вчинення протиправних дій або бездіяльності. Разом з тим, кваліфікація окремих адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності вимагає наявності додаткових (спеціальних) ознак суб'єкта правопорушення. Спеціальні ознаки суб'єкта підлягають встановленню при кваліфікації адміністративних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 164-3 КУпАП (спеціальний суб'єкт – приватна особа-підприємець) та ст. 164-17 КУпАП (спеціальні суб'єкти – власники веб-сайтів та постачальники послуг хостингу).

Здійснено оцінку перспектив запровадження адміністративної відповідальності юридичних осіб за правопорушення в сфері інтелектуальної власності. Наголошується на доцільності такого кроку. Обґрунтовується думка про те, що він повинен стати частиною комплексного реформування інституту адміністративної відповідальності та прийняття концептуально нового кодифікованого акту – Кодексу України про адміністративні проступки.

З'ясовано, що необхідною умовою кваліфікації адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності є аналіз їх суб'єктивної сторони, яка відображає внутрішній, психологічний аспект протиправного посягання. Визначено обов'язкові та факультативні ознаки суб'єктивної сторони адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності. Підтримано точку зору про те, що єдиною обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони адміністративних правопорушень є вина. Проаналізовано практичні аспекти встановлення вини порушника при кваліфікації адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності. Дістала подальшого розвитку ідея про необхідність законодавчого закріплення поняття вини.

Шляхом аналізу вітчизняного адміністративно-деліктного законодавства встановлено, що суб'єктивна сторона окремих правопорушень у сфері інтелектуальної власності може характеризуватися додатковими факультативними ознаками. Зокрема, при кваліфікації адміністративних

правопорушень, передбачених ч. 3 ст. 164-6 КУпАП, обов'язковому встановленню підлягає факультативна ознака мети.

Розкрито процесуальний аспект відповідальності за адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності. На основі узагальнення провідних доктринальних концепцій, здійснено структурування адміністративно-деліктного провадження. Обґрунтовано його поділ на чотири основні стадії: порушення справи; розгляд і вирішення справи; перегляд справи; виконання постанови по справі. Конкретизовано етапи зазначених стадій.

Здійснено аналіз практики розгляду та вирішення справ про адміністративні правопорушення у сфері інтелектуальної власності. Запропоновано законодавчому рівні урегулювати процедури зібрання та збереження доказів по адміністративних справах, у тому числі – електронних доказів по справах про адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності. Підтримано думку ідею щодо розширення існуючого переліку заходів процесуального забезпечення в адміністративно-правовому захисті прав інтелектуальної власності шляхом включення до нього заходів, передбачених Директивою Європейського парламенту і Ради ЄС від 20.04.2004 №2004/48/ЕС, а саме: тимчасового вилучення рухомого і нерухомого майна, а також тимчасового блокування банківських рахунків.

Визначено типові помилки при складанні протоколів та інших процесуальних документів по справах про адміністративні правопорушення у сфері інтелектуальної власності. Встановлено, що здебільшого вони обумовлені недостатньою повнотою і ясністю наявного методичного забезпечення. Зроблено висновок про необхідність комплексного перегляду та вдосконалення відомчих інструкцій з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності.

Ключові слова: адміністративне правопорушення, адміністративна відповідальність, інтелектуальна власність, авторське право та суміжні права, кваліфікація адміністративних правопорушень, адміністративно-деліктне провадження, адміністративна юстиція, адміністративне судочинство.

SUMMARY

Gerasymenko O. O. Liability for administrative offenses in the sphere of intellectual property. Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for the Doctor of Philosophy degree in specialty 081 – Law. State University of Trade and Economics, Kyiv, 2023.

The dissertation solves a specific scientific and practical task regarding the formation of a complex of theoretical provisions, practical proposals and recommendations aimed at concluding current problems of responsibility for administrative offenses in the field of intellectual property.

Based on the analysis of modern legal studies, the current state of scientific issues development regarding responsibility for administrative offenses in the field of intellectual property has been characterized. It has been also established that there is a constant scientific interest as for the issues of legal regulation of administrative-delict relations in the field of intellectual property, proceedings in cases of offenses in this field, imposition and execution of appropriate administrative fines.

However, there is a lack of complex, monographic works entirely dedicated to the issue of responsibility for administrative offenses in the field of intellectual property. It has been found that industry researchers consider the issue of responsibility for such kind of offenses fragmentarily and, as a rule, taken into account within the context of more general problems. Those researches are of considerable scientific and practical value; nevertheless, the rapid development of intellectual property institutes and administrative delict law has actualized a wide range of problems, the solution of which requires development of new ones, and improvement of existing scientific approaches.

In view of the above mentioned, the dissertation concludes that a thorough scientific study is necessary, which is to cover the key aspects of administrative responsibility for violations in the field of intellectual property. Apparently, it is also to be based on advanced scientific achievements, where there it must be taken into account the objective state and trends of domestic legislation development, The study should

provide for a comprehensive solution of current problems of rulemaking and law enforcement practice.

We have to notify, that important element of the study on administrative liability for offenses in the field of intellectual property is the analysis of the prerequisites for its effectiveness. During the course of work over the dissertation, it was established that the overall effectiveness of administrative responsibility depends on many general social, state-political and legal prerequisites: the quality of legal regulation, the state of legal system, the development of legislation, the effectiveness of mechanisms on rulemaking and law enforcement; legal awareness of the population, professional level of subjects of rulemaking and law enforcement, etc. The systematization and classification of prerequisites for administrative responsibility has been carried out as well. Through a critical understanding of the leading scientific approaches to understanding the prerequisites of legal regulation (in particular, at the level of the institute of administrative responsibility), the author's definition of the concept of "administrative responsibility for offenses in the field of intellectual property" was formulated.

In the context of revealing theoretical and practical aspects of liability for administrative offenses in the field of intellectual property, it is of great importance to clearly define its grounds, such as: a set of objective factors that directly determine the application of administrative penalty or some other measures of administrative influence against a person defined guilty of committing administrative offense. Based on the analysis of modern scientific concepts, provisions of current legislation and jurisdictional practice, the factual, regulatory and legal grounds of responsibility for administrative offenses in the field of intellectual property have been also distinguished. As for the factual basis of responsibility for administrative offenses in the field of intellectual property, it is proposed to understand the commission of a socially dangerous act, which has the characteristics of one of such offenses. The set of legal and rightful norms, on the basis of which their qualification, procedural review and resolution of relevant administrative cases, as well as the execution of decisions on such cases, are recognized as the legal basis on liability for offenses and liability for administrative offenses in the field of intellectual property. As a jurisdictional basis for

administrative liability, a resolution on the imposition of administrative fine or the application of alternative measures of influence against a person who has committed an offense in the field of intellectual property is considered.

The significant scientific and practical significance of the administrative and legal characteristics of offenses in the field of intellectual property is emphasized. As part of this characterization, the objective and subjective features of the legal structure of relevant offenses were analyzed. It has been proven that the object of an administrative offense is an important factor in determining the nature and level of its social danger. The decisive influence of the object on the structuring of domestic administrative-delinquency legislation, the system of administrative fines, as well as on the qualification of administrative offenses in the field of intellectual property has been established. The definition of the concepts of general, generic and direct object of administrative offenses in the field of intellectual property is formulated. Taking into account the peculiarities of the object of administrative offenses in the field of intellectual property, a comprehensive list of them was formed. It is proposed to combine all the norms on responsibility for such kinds of offenses into a separate chapter of the Code of Ukraine on Administrative Violations (hereinafter – CUAV). For this purpose, it is proposed to add CUAV with Chapter 6-1 "Administrative offenses in the field of intellectual property". The problems of establishing the object of administrative offenses in the field of intellectual property during their qualification are highlighted, the causes of existing problems are identified, and steps to eliminate them are suggested.

The signs of the objective side of administrative offenses in the field of intellectual property are analyzed. It has been established that these signs reveal the behavioral aspect of administrative offenses, the key moments of their actual commission, as well as the nature and extent of the damage caused by them. Based on the analysis of the composition of administrative offenses in the field of intellectual property, it was concluded that the signs of their objective side include: "illegal act" (a mandatory sign inherent in all offenses), as well as signs of "method", "place" and "time" (optional qualifying features inherent only to certain offenses).

The presence of unsolved problems related to the definition of the list, content and correlation of the signs of the objective side of administrative offenses, the methods of their description in the administrative and delict law, the peculiarities of their establishment and documentary fixation have been noted on. It is emphasized particularly that the current legislation has not yet formed a single approach to determining the moment from which the statute of limitations begins in case of repeated administrative offenses in the field of intellectual property. This circumstance leads to significant differences in understanding of the relevant legal provisions by the authorized subjects of law enforcement. That is why, it is proposed to calculate the time period for the repeated administrative offenses in the field of intellectual property starting from the moment of implementation of the resolution on the imposition of an administrative fine for a previous similar offense.

It also has been concluded that the theoretical and practical problems of establishing the objective side of administrative offenses in the field of intellectual property cause a large number of errors in qualification, as well as cases of incorrect application of administrative-delict norms. The need for their comprehensive solution at the doctrinal, regulatory and organizational levels is emphasized either.

A wide range of issues related to the establishment of the subject of administrative offenses in the field of intellectual property during their qualification have been considered. It has been proven that the vast majority of such offenses can be committed by general subjects of administrative responsibility, that is by individuals who have reached the age of administrative responsibility being in a state of sanity at the time of committing illegal actions or inaction. At the same time, the qualification of certain administrative offenses in the field of intellectual property requires the presence of additional (special) features of the subject of the violation. Special features of such a subject are to be established when qualifying administrative offenses provided for in Part 1 of Article 164-3 of the CUAV (special entity – individual entrepreneur) and Art. 164-17 of the CUAV (special entities – website owners and hosting service providers).

An assessment of the prospects for the introduction of administrative liability of legal entities for offenses in the field of intellectual property is carried out. The

expediency of such a step is emphasized. The opinion that it should become a part of the comprehensive reform of the institution of administrative responsibility and the adoption of conceptually new codified act, i. e. the Code of Ukraine on Administrative Violations, has been substantiated.

It has been found that a necessary condition for the qualification of administrative offenses in the field of intellectual property is the analysis of their subjective side, which reflects the internal, psychological aspect of illegal encroachment. Mandatory and optional features of the subjective side of administrative offenses in the field of intellectual property are defined. The point of view that guilt being the only mandatory feature of the subjective side of administrative offenses is supported. The practical aspects of establishing the guilt of the violator in the qualification of administrative offenses in the field of intellectual property are analyzed. The idea of the necessity to legislating the concept of guilt has received further development.

Through the analysis of domestic administrative and delict legislation, it has been established that the subjective side of certain offenses in the field of intellectual property can be characterized by additional optional features. In particular, when qualifying administrative offenses provided for in Part 3 of Art. 164-6 of the Code of Ukraine on Administrative Violations, an optional feature of the purpose is subject to mandatory establishment.

The procedural aspect of responsibility for administrative offenses in the field of intellectual property is revealed. On the basis of the generalization of the leading doctrinal concepts, the structuring of the administrative-delict proceedings has been carried out. Its division into four main stages is substantiated: initiation of the case probe; consideration and resolution of the case; reviewing the case; implementation of the decision on the case. The phases of the specified stages are specified.

An analysis of the practice of consideration and resolution of cases on administrative offenses in the field of intellectual property has been carried out. It is suggested that the legislative level should regulate the procedures for collecting and preserving evidence in administrative cases, including electronic evidence in cases of administrative offenses in the field of intellectual property. The opinion of the idea

regarding the expansion of the existing list of procedural support measures in the administrative and legal protection of intellectual property rights by including in it the measures provided for by the Directive of the European Parliament and the Council of the EU dated April 20, 2004 No. 2004/48/EC, namely: temporary seizure of movables and real estate, as well as temporary blocking of bank accounts.

Typical errors in drawing up protocols and other procedural documents in cases of administrative offenses in the field of intellectual property have been identified. It has been established that they are mostly due to the insufficient completeness and clarity of the available methodical support. It also has been concluded that there is a need for a comprehensive review and improvement of the departmental instructions for filing materials on administrative offenses in the field of intellectual property.

Keywords: *administrative offense, administrative responsibility, intellectual property, copyright and related rights, qualification of administrative offenses, administrative-delict proceedings, administrative justice, administrative judicial proceedings.*

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У наукових фахових виданнях України:

1. Герасименко О.О. До питання про передумови адміністративної відповідальності за правопорушення в сфері інтелектуальної власності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. №5. С. 137-140. URL: http://www.lsej.org.ua/5_2021/34.pdf
2. Герасименко О.О. Теоретичні засади визначення підстав адміністративної відповідальності. *Juris Europensis Scientia*. 2021. Вип. 2. С. 70-75. URL: http://jes.nuoua.od.ua/archive/2_2021/18.pdf
3. Герасименко О.О. *Загальний об'єкт адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності*. Прикарпатський юридичний вісник. 2022. Вип. 2

(43). С. 71-74. http://pju.nuoua.od.ua/v2_2022/13.pdf

Статті у наукових періодичних виданнях держав - членів ЄС:

4. Gerasymenko O. Preconditions of Administrative Responsibility: Doctrinal Issues. *Journal of International Legal Communication*. 2021. №1(1). P. 102-111. URL: <https://jilc.e-science.space/wp-content/v1/JILC10.pdf>

Наукові праці у збірниках матеріалів конференцій:

5. Gerasymenko O. Grounds of administrative liability for intellectual property offenses. *Polonia University in Czestochowa* : Proceedings of the International Scientific and Practical Conference. Legal Sciences: Research and European Innovations. Czestochowa, Republic of Poland. 23-24 April 2021. Czestochowa: «Baltija Publishing», 2021. P. 118-121. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/127/3531/7504-1?inline=1>
6. Gerasymenko O. The concept of corpus delicti in Ukrainian Administrative Law. *International Science Group* : Abstracts of I International Scientific and Practical Conference: I-st International Scientific Conference on Multidisciplinary Research. Berlin, Germany. 19-21 January 2021. Berlin: International Science Group, 2021. P. 364-365. URL: <https://isg-konf.com/uk/i-international-science-conference-on-multidisciplinary-research-ua/>
7. Герасименко О.О. Вина як ознака суб'єктивної сторони адміністративних правопорушень. *Традиції та нові наукові стратегії у Центральній та Східній Європі* : Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, Україна. 24–25 червня 2022. Київ: Інститут інноваційної освіти, 2022. С. 109-112.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	17
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ В СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	25
1.1. Відповідальність за адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності як предмет адміністративно-правових досліджень	25
1.2. Передумови відповідальності за адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності	44
1.3. Підстави відповідальності за адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності	55
Висновки до Розділу 1.....	84
РОЗДІЛ 2. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	87
2.1. Об'єкт адміністративного правопорушення в сфері інтелектуальної власності.....	87
2.2. Об'єктивна сторона адміністративного правопорушення в сфері інтелектуальної власності	105
2.3. Суб'єкт адміністративного правопорушення в сфері інтелектуальної власності.....	125
2.4. Суб'єктивна сторона адміністративного правопорушення в сфері інтелектуальної власності	139
Висновки до Розділу 2.....	159
РОЗДІЛ 3. АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРОВАДЖЕННЯ В СПРАВАХ ПРО ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ...	162
3.1 Структура адміністративного провадження в справах про правопорушення в сфері інтелектуальної власності	162

3.2 Характеристика стадій адміністративного провадження в справах про правопорушення в сфері інтелектуальної власності.	176
Висновки до Розділу 3.....	210
ВИСНОВКИ.....	212
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	218
ДОДАТКИ.....	248

ВСТУП

Важливим аспектом реалізації Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, є досягнення належного та ефективного рівня охорони і захисту прав інтелектуальної власності. Будучи відданою євроінтеграційному курсу розвитку та взятим на себе міжнародним зобов'язанням, Україна здійснює послідовну імплементацію європейських стандартів у сфері реєстрації та впровадження прав інтелектуальної власності, створення і комерційного використання її об'єктів, використання правових, організаційних і технічних засобів її захисту.

Разом з тим, на даному етапі розвитку вітчизняної системи охорони і захисту прав інтелектуальної власності доводиться констатувати, що наразі вона не досягла максимальної ефективності. Станом на 2023 рік Україна перебуває в нижній частині світового рейтингу інтелектуальної власності (41 місце серед 55 учасників рейтингу). Щороку в країні фіксуються тисячі порушень прав інтелектуальної власності та суміжних прав, зокрема, випадків піратства, плагіату, підроблення товарів і торгових марок, привласнення авторства тощо. Причому з року в рік кількість таких порушень тільки зростає.

Не в останню чергу така невтішна тенденція обумовлена недоліками адміністративно-правових засобів охорони і захисту прав інтелектуальної власності, чільне місце серед яких займає адміністративна відповідальність. На сьогодні адміністративні правопорушення у сфері інтелектуальної власності є одним з найбільш поширених видів адміністративних правопорушень. В силу своєї масовості адміністративні правопорушення у сфері інтелектуальної власності є потужним дестабілізуючим чинником, який чинить масштабний негативний вплив, як на приватний, так і на державний сектори економіки.

Аналіз адміністративно-юрисдикційної практики в сфері інтелектуальної власності свідчить про наявність широкого кола проблем, пов'язаних з

помилками при кваліфікації правопорушень, неправильним оформленням матеріалів адміністративних справ, неправомірним накладенням та застосуванням адміністративних стягнень. Наявні проблеми тісно пов'язані між собою і мають комплексний характер, що вимагає комплексного підходу до їх вирішення.

В основу розробки такого підходу покладено загальнотеоретичні напрацювання відомих українських правників: В.Б. Авер'янова, А.І. Берлача, Ю.П. Битяка, Т.О. Гуржія, П.В. Діхтієвського, Р.А. Калюжного, А.Т. Комзюка, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпакова, О.В. Кузьменко, Д.М. Лук'янця, М.В. Лошицького, О.М. Миколенка, а також спеціальні дослідження з питань адміністративно-правової охорони інтелектуальної власності А.М. Волощука, О.М. Головкової, В.С. Жогова, Ф.О. Кіріленка, І.С. Кравченка, В.А. Крижановської, Г.Є. Миджин, О.О. Михальського, О.П. Орлюк, Г.С. Римарчук, О.В. Тандира, В.О. Тімашова, Н.В. Троцюк, О.О. Химинця, А.В. Хрідочкіна, О.О. Чернишової, Р.Б. Шишки, Є.В. Юркової, Х.П. Ярмачі та ін.

Разом з тим, переважна більшість дослідників висвітлюють питання відповідальності за адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності лише фрагментарно, у контексті загальних проблем охорони прав інтелектуальної власності.

Викладене свідчить про актуальність обраної теми, а також про доцільність її розгляду у рамках окремого монографічного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Напрями дослідження корелюються з положеннями Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (Закон України від 16 жовтня 2014 р. № 1678-VII), Стратегією економічної безпеки України на період до 2025 року (указ Президента України від 11 серпня 2021 р. № 347/2021), Стратегією розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 526-р).

Дисертація виконана у рамках НДР “Публічне право в умовах євроінтеграції” (державний реєстраційний номер 0120U103029), включеної до

планів науково-дослідної роботи Державного торговельно-економічного університету на 2022 та 2023 роки.

Мета та завдання дослідження. Дисертація має на меті вирішення актуальних наукових і практичних проблем відповідальності за адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності.

Зазначена мета обумовлює постановку наступних *завдань*:

– висвітлити сучасний стан науково-правових досліджень з питань адміністративної відповідальності за правопорушення в сфері інтелектуальної власності;

– визначити підстави адміністративної відповідальності за правопорушення в сфері інтелектуальної власності;

– встановити передумови адміністративної відповідальності за правопорушення в сфері інтелектуальної власності;

– з'ясувати сутність об'єкта адміністративного правопорушення у сфері інтелектуальної власності;

– систематизувати ознаки об'єктивної сторони адміністративних правопорушень в сфері інтелектуальної власності;

– розкрити проблемні аспекти встановлення суб'єкта адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності під час їх кваліфікації;

– охарактеризувати суб'єктивну сторону адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності;

– здійснити структурування адміністративного провадження в справах про правопорушення;

– розкрити правові та організаційні засади адміністративного провадження в справах про правопорушення в сфері інтелектуальної власності.

Об'єктом дослідження виступають суспільні відносини з приводу охорони права інтелектуальної власності.

Предметом дослідження є відповідальність за адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертації становить раціональна сукупність загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання. *Діалектичний метод* забезпечив комплексне висвітлення питань адміністративної відповідальності в єдності їх соціального, правового та організаційного змісту. *Метод абстрагування* дав можливість зосередитись на вирішенні найбільш актуальних проблем адміністративно-правового захисту інтелектуальної власності. *Метод аналізу* використаний в ході вивчення сучасних доктринальних концепцій, положень чинного законодавства, матеріалів адміністративних справ, статистичної інформації, результатів соціологічних заходів (підрозділи 1.1-3.2). *Метод синтезу* застосований при побудові наукових класифікацій, формулюванні авторських дефініцій, виробленні пропозицій по вдосконаленню чинного законодавства та юрисдикційної практики в сфері охорони інтелектуальної власності. За допомогою *метода дедуції* на основі загальнотеоретичних концепцій юридичної кваліфікації були визначені передумови та підстави кваліфікації адміністративних правопорушень в сфері інтелектуальної власності (підрозділи 1.2 та 1.3). *Метод індукції* дозволив виявити загальні проблеми функціонування інституту адміністративної відповідальності в ході вивчення конкретних справ про адміністративні правопорушення (підрозділи 2.2-2.4, 3-2). У рамках *системного підходу* визначено перелік адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності та запропоновано систематизувати норми про відповідальність за такі правопорушення в окремій Главі КУпАП (підрозділ 2.1).

Поряд із загальнонауковими методами, в дисертації широко використовувались спеціальні методи наукових досліджень, а саме: *логіко-юридичний метод* – застосований при розробці законодавчих пропозицій, в тому числі, при формулюванні змісту конкретних адміністративно-деліктних норм (підрозділи 2.1-2.4, 3.2); з використанням *соціологічного метода* проведено низку опитувань серед уповноважених суб'єктів адміністративної юрисдикції (суддів, працівників поліції, державних інспекторів з питань інтелектуальної власності та ін.) (підрозділи 2.1-2.4, 3.2); *статистичний метод* був задіяний для вивчення

адміністративно-юрисдикційної практики в сфері інтелектуальної власності (підрозділи 2.1, 3.2); *порівняльно-правовий метод* сприяв вивченню зарубіжного досвіду адміністративно-правової охорони відносин інтелектуальної власності (підрозділ 2.2).

Емпіричну основу дослідження становлять: акти національного законодавства України та іноземних держав; сучасні науково-правові дослідження (монографії, дисертації, статті тощо); результати опитувань суддів, працівників поліції, державних інспекторів з питань інтелектуальної власності, посадових осіб Державного агентства України з питань кіно, Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, а також Державної служби України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів; матеріали 1642 справ про адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є одним із перших комплексних досліджень, орієнтованих на комплексне вирішення наукових і практичних проблем відповідальності за адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності.

У роботі обґрунтовано низку нових положень, які розширюють уявлення про передумови і підстави кваліфікації адміністративних правопорушень, межі адміністративно-правової охорони відносин інтелектуальної власності, перспективи розвитку правового регулювання та організаційного забезпечення адміністративної відповідальності за правопорушення в сфері інтелектуальної власності. Зокрема, науковою новизною характеризуються такі положення дисертації:

уперше:

– вироблено концептуальний підхід до розмежування підстав і передумов адміністративної відповідальності. У рамках цього підходу під передумовами адміністративної відповідальності пропонується розуміти: “комплекс загально-соціальних, державно-політичних та юридичних явищ і процесів, які створюють сприятливі умови для встановлення та ефективного здійснення адміністративної відповідальності за правопорушення в сфері

інтелектуальної власності”. Водночас, підстави адміністративної відповідальності розглядаються як: “сукупність об’єктивних чинників, які безпосередньо обумовлюють застосування адміністративного стягнення або інших заходів адміністративного впливу щодо особи, винної у вчиненні адміністративного правопорушення”;

– обґрунтовано доцільність включення власників веб-сторінок до числа суб’єктів адміністративної відповідальності за порушення умов і правил, що визначають порядок припинення порушень авторського права і (або) суміжних прав з використанням мережі Інтернет;

удосконалено:

– науковий підхід до систематизації адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності, зокрема, доведено, що до їх переліку не повинні включатися такі правопорушення як: “порушення встановлених законодавством вимог щодо заборони реклами та спонсорства тютюнових виробів”, “порушення законодавства про племінну справу у тваринництві”, “порушення умов розповсюдження і демонстрування фільмів, передбачених державним посвідченням на право розповсюдження і демонстрування фільмів”, а також “недотримання квоти демонстрування національних фільмів при використанні національного екранного часу”;

– доктринальну концепцію суспільно-небезпечних (шкідливих) наслідків адміністративного правопорушення: обґрунтовано, що такі наслідки являють собою факультативну ознаку об’єктивної сторони адміністративного правопорушення, а отже їх практичне встановлення при кваліфікації обов’язкове лише у тих випадках, коли вони зазначаються у змісті адміністративно-деліктної норми;

– диференціацію умисної та необережної форм вини при вчиненні адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності з формальними складами на основі інтелектуального критерію, тобто виходячи з факту усвідомлення або неусвідомлення порушником протиправності скоюваних ним дій (бездіяльності);

– порядок обчислення строків при кваліфікації адміністративних правопорушень, “вчинюваних повторно, протягом року”: відповідний річний строк пропонується обчислювати з дня виконання стягнення, накладеного за попереднє аналогічне правопорушення.

дістали подальшого розвитку:

– структуризація провадження по справах про адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності, у рамках якої виділено чотири стадії провадження: стадія порушення справи; стадія розгляду та вирішення справи; стадія перегляду справи; стадія виконання постанови по справі;

– ідея щодо запровадження адміністративної відповідальності юридичних осіб за правопорушення в сфері інтелектуальної власності, зокрема, доведено, що такий крок повинен стати частиною комплексного реформування інституту адміністративної відповідальності та здійснюватись у рамках прийняття концептуально нового кодифікованого акту – Кодексу України про адміністративні проступки;

– думка про необхідність адміністративної деліктизації випадків примушування до співавторства;

– теза про необґрунтованість деліктизації будь-яких дій, пов’язаних з використанням наукових відкриттів, на підставі якої зроблено висновок про необхідність скасування адміністративної відповідальності за незаконне використання наукового відкриття;

– висновок про доцільність визначення поняття вини у чинному адміністративно-деліктному законодавстві, запропоновано дефініцію поняття вина: *“Виною є психічне ставлення особи до вчинюваної нею протиправної дії або бездіяльності та її шкідливих наслідків, виражене у формі умислу або необережності”*;

– ідея про розширення переліку заходів забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення, зокрема, про включення до цього переліку таких заходів процесуального забезпечення як: “тимчасове вилучення рухомого і нерухомого майна” і “тимчасове блокування банківських рахунків”.

Практичне значення одержаних результатів обумовлене тим, що викладені в дисертації висновки і пропозиції можуть бути використані:

- у правотворчій діяльності – при вдосконаленні актів адміністративно-деліктного законодавства України, насамперед, КУпАП та МК України;
- у правозастосуванні – для розробки методичних рекомендацій з питань кваліфікації адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності та розгляду відповідних адміністративних справ;
- у навчальному процесі – при розробці методичного забезпечення та викладанні навчальних дисциплін “Адміністративне право”, “Адміністративний процес”, “Адміністративна відповідальність”;
- у науково-дослідній сфері – при виконанні науково-дослідних робіт з питань публічного права, правової охорони та адміністративної відповідальності.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації оприлюднені на таких міжнародних науково-практичних конференціях: International Scientific and Practical Conference: «International Scientific and Practical Conference. Legal Sciences: Research and European Innovations» (23-24 April 2021, Czestochowa, Poland); I International Scientific and Practical Conference on Multidisciplinary Research (19-21 January 2021, Berlin, Germany); Міжнародна науково-практична конференція: «Традиції та нові наукові стратегії у Центральній та Східній Європі» (24-25 червня 2022 року, м. Київ); III Міжнародна науково-практична конференція: «Глобальні імперативи розвитку бізнесу та права» (11 жовтня 2022 року, м. Київ).

Публікації. Положення та результати дослідження оприлюднені у 8 наукових публікаціях, зокрема, в 3 статтях у вітчизняних фахових виданнях, 1 статті в зарубіжному періодичному науковому виданні з юридичних наук, 3 тезах доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях.

Структура дисертації. Дисертація складається із вступу, 3 розділів, 9 підрозділів, висновків, додатків та списку використаних джерел. Повний обсяг дисертації становить 256 сторінок, з яких: 201 сторінка – основний текст, 29 – список використаних джерел (270 найменувань), додатки – 9 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ В СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

1.1. Відповідальність за адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності як предмет адміністративно-правових досліджень

Важливою гарантією стабільного функціонування й динамічного розвитку сфери інтелектуальної власності є надійна адміністративно-правова охорона, як: “особливий напрям діяльності публічної адміністрації, який реалізується засобами переконання та примусу і має на меті забезпечення верховенства права, законності, правопорядку, а також стабільності, цілісності і безпеки правовідносин [1, с. 67]”. В умовах сьогодення засобам адміністративно-правової охорони відводиться надзвичайно важлива роль у профілактиці, виявленні, припиненні та мінімізації негативних наслідків правопорушень у сфері інтелектуальної власності, зокрема, порушень авторського права і суміжних прав з використанням мережі Інтернет. Значною мірою, саме від стану адміністративно-правової охорони залежить ефективність національної політики у сфері інтелектуальної власності, створення сприятливих умов для розвитку інтелектуального, творчого і науково-технічного потенціалу нації, стимулювання інновацій, рівень поваги до інтелектуальної власності, успішна інтеграція України в європейський і світовий економічний простір [2; 3, с. 89].

Неабияка соціально-економічна значущість адміністративно-правової охорони інтелектуальної власності обумовлює сталий науковий інтерес до засобів її здійснення, зокрема, до засобів адміністративної відповідальності, на які покладається функція охорони прав і свобод громадян, власності, прав і законних інтересів підприємств, установ і організацій, встановленого правопорядку, зміцнення законності, запобігання правопорушенням, виховання громадян у дусі точного і неухильного додержання Конституції і законів України (див.: ст. 1

КУПАП) [4]. Питанням відповідальності за адміністративні правопорушення у сфері інтелектуальної власності присвячені десятки наукових праць (в т.ч., дисертацій, монографій, наукових посібників), в яких висвітлюються ключові аспекти кваліфікації правопорушень, розгляду та вирішення адміністративних справ, накладення та виконання адміністративних стягнень.

В цілому можемо констатувати, що за роки незалежності в Україні було сформоване вельми обширне наукове підґрунтя для вирішення проблем адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері інтелектуальної власності. У рамках нашого дослідження воно становить окремий предмет для аналізу, оскільки лише на основі чіткої уяви про існуючі науково-теоретичні напрацювання можливо здійснювати послідовний науковий пошук і досягати практичних цілей найбільш раціональними зусиллями.

Варто зазначити, що в новітній історії України, яка веде свій відлік з проголошення державної незалежності у 1991 році, науковий інтерес до проблематики інтелектуальної власності у цілому та адміністративної відповідальності в цій сфері – зокрема, пробудився не одразу. І це закономірно, адже на зорі становлення незалежної Української держави основна увага правничого загалу була зосереджена на вирішенні фундаментальних завдань, пов'язаних з переходом на ринкову економіку, роздержавленням власності, становленням інститутів демократичного суспільства, формуванням підвалин державного управління, розробкою та прийняттям конституюючих актів законодавства.

Власне кажучи, до ґрунтовного вивчення питань боротьби з правопорушеннями в сфері інтелектуальної власності вітчизняні науковці перейшли тільки наприкінці 90-х років ХХ століття, після того, як в Україні сформувалася правова основа сучасної парадигми соціальних, економічних і політичних відносин. Одним з перших вітчизняних дослідників, який звернувся до розгляду цих питань, став В.О.Жаров – автор серії наукових праць, присвячених правовим та організаційним аспектам захисту інтелектуальної власності, зокрема, промислової власності, авторського права і суміжних прав. У

своїх працях В.О.Жаров вперше здійснив комплексний аналіз національної системи захисту права інтелектуальної власності, а також визначив місце і роль у цій системі галузі адміністративного права та інституту адміністративної відповідальності [5; 6; 7; 8].

Розглядаючи адміністративно-правовий порядок захисту права інтелектуальної власності як винятковий, тобто такий, що, на відміну від цивільно-правового порядку, застосовується виключно у передбачених законом випадках, В.О.Жаров зосереджує увагу на основному інструменті його забезпечення – адміністративній відповідальності. Зокрема, ним було здійснено класифікацію адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності за джерелами правового регулювання, з'ясовано кваліфікуючі ознаки таких правопорушень, систематизовано інформацію про санкції, передбачені за їх учинення, охарактеризовано підвідомчість відповідних адміністративних справ, висвітлено процесуальні аспекти їх вирішення [7, с. 39-42].

Наряду з кореспондуючими положеннями КУпАП, В.О.Жаров піддав ґрунтовному аналізу тогочасну редакцію Митного Кодексу України в частині регулювання питань відповідальності за переміщення через митний кордон України контрафактних товарів. Здійснений автором опис нормативно-правових підстав відповідальності за ці порушення нині дозволяє прослідкувати важливі процеси розвитку національної системи захисту інтелектуальної власності на шляху її інтеграції в міжнародний економіко-правовий простір [7, с. 44, 45; 8, с. 60, 136, 137].

Разом з тим, навіть зараз, по сплину двох десятиліть, деякі міркування В.О.Жарова стосовно “вразливих місць” адміністративно-правового порядку захисту права інтелектуальної власності видаються надто категоричними. Так, на думку В.О.Жарова, головний недолік цього порядку полягає в тому, що: “відомчі органи, які розглядають справу, у своїх діях керуються не лише чинним законодавством, але й загальними директивами і конкретними вказівками органів управління [7, с. 47]”.

Зі свого боку маємо зауважити, що відхід суб'єктів адміністративної

юрисдикції від положень закону, вирішення ними справ про правопорушення в сфері інтелектуальної власності на основі власного розсуду та вказівок “згори” свідчать не про вади адміністративного порядку захисту права інтелектуальної власності, а про його грубе порушення з боку окремих посадових осіб. Безумовно, це прояви слабкого рівня підготовки, непрофесіоналізму, корупції і посадових зловживань, які дестабілюють механізми правової охорони та знижують їх ефективність. Проте, ці негативні прояви – суто зовнішні. Вони не закладені в адміністративний порядок захисту права інтелектуальної власності і не є закономірним результатом його функціонування.

Утім викладене зауваження жодним чином не применшує цінність наукового доробку В.О.Жарова. Сформульовані ним положення, узагальнення, ідеї та висновки дали імпульс для розгортання подальшої дискусії навколо найбільш гострих і актуальних проблем адміністративної відповідальності за правопорушення в сфері інтелектуальної власності. Специфіка авторського бачення системних недоліків адміністративно-правового порядку захисту права інтелектуальної власності (в тому числі – порядку притягнення порушників до адміністративної відповідальності), на наш погляд, обумовлена загальним низьким рівнем додержання вимог цього порядку з боку уповноважених суб’єктів адміністративної юрисдикції, який спостерігався наприкінці 90-х років ХХ століття. Вона віддзеркалює об’єктивний стан тогочасної правової дійсності, і, у цьому сенсі, є вельми інформативною для дослідників генезису адміністративно-деліктного права та його окремих норм.

Вагомий внесок у вирішення теоретичних і практичних проблем адміністративної відповідальності за правопорушення в сфері інтелектуальної власності здійснив Г.В.Корчевний. У своїй дисертації “Адміністративна відповідальність за порушення авторських і суміжних прав” (2002 р.) та серії наукових статей Г.В.Корчевний здійснив комплексне дослідження адміністративної відповідальності як провідного засобу адміністративно-правової охорони інтелектуальної власності, а також пов’язаних з нею суб’єктивних прав і правових відносин [9; 10; 11; 12]. У рамках цього дослідження автор розкрив

зміст основних доктринальних концепцій авторського права, визначив особливості правового регулювання авторських і суміжних прав у міжнародному і національному законодавстві, надав адміністративно-правову характеристику порушень авторських і суміжних прав, висвітлив проблемні питання індивідуалізації адміністративної відповідальності з їх учинення.

На підставі проведеного аналізу Г.В.Корчевний дійшов важливого висновку про те, що, хоча охорона інтелектуальної власності традиційно вважається прерогативою приватного права, проте і міжнародна, і зарубіжна юридична практика демонструють сталу тенденцію до посилення ролі публічно-правової (зокрема, адміністративно-правової) охорони авторського права і суміжних прав. Разом з тим, автор констатував, що вітчизняна система адміністративно-правового захисту інтелектуальної власності тривалий час розвивалася не «у руслі», а, скоріше, «усупереч» цій тенденції. Як наслідок, на початку ХХІ століття вона мала вельми хитке правове підґрунтя, не була підкріплена ефективними механізмами реалізації та не приносила вагомих позитивних результатів. Засобами адміністративного права та санкціями адміністративно-деліктних норм об'єкти інтелектуальної власності захищалися суто вибірково. Наприклад, з-поміж усіх об'єктів промислової власності КУПАП захищав лише один, а саме – сорт рослин (див.: ст. 51-2 КУПАП у редакції від 25.02.1994р.) [13, с. 11, 12].

У світлі викладеного вельми прогресивний характер мала висловлена Г.В.Корчевним ідея щодо адміністративної деліктизації порушень авторського та суміжних прав. Про обґрунтованість цієї ідеї свідчить той факт, що передбачені нею зміни до КУПАП були внесені законодавцем у тому ж таки 2002 році [14]. І, хоча зрештою відповідні законодавчі зміни мали ширші правові наслідки та запроваджували адміністративну відповідальність за порушення права на всі об'єкти інтелектуальної власності (а не лише на об'єкти авторського права), тим не менш, навіть «неозброєним» оком легко прослідковується їх тісна кореляція з науковими висновками Г.В.Корчевного.

Деякі пропозиції цього дослідника не втратили актуальності і понині. Такою, зокрема, є пропозиція систематизувати всі норми про відповідальність за

порушення прав інтелектуальної власності в одній главі КУпАП. З нашої точки зору, реалізація викладеної ідеї сприятиме удосконаленню структури КУпАП, впорядкуванню охопленого ним нормативного масиву, а також, до певної міри, – оптимізації процесу кваліфікації адміністративних правопорушень [11, с. 272-274].

Крім того, в контексті нинішніх реалій видається цілком обґрунтованим твердження Г.В.Корчєвного про недоцільність існування надто великого «зазору» між мінімальним і максимальним розмірами адміністративного штрафу, передбаченого за незаконне розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних. Зауважимо, що велика різниця між мінімально і максимально можливим розміром стягнення завжди створює надто широке поле для юрисдикційного розсуду, на якому неможливо сформувати одноманітну правозастосовну практику. Більш того, така різниця слугує передумовою для корупційних зловживань, пов'язаних з накладенням символічних штрафів в обмін на неправомірну вигоду [13, с. 17].

На жаль, далеко не всі наукові ідеї Г.В.Корчєвного отримали належну увагу з боку законодавця. Тим не менш, вони зберігають свою актуальність, а отже й перспективи для практичного втілення.

Тенденція щодо посилення ролі адміністративного права та адміністративної відповідальності в національній системі правової охорони інтелектуальної власності дістала висвітлення в наукових роботах О.М.Головкової, яка, наряду із загальними правовими та інституційними засадами функціонування цієї системи, розкрила проблемні аспекти встановлення, регулювання і реалізації заходів адміністративної відповідальності за порушення прав на об'єкти права інтелектуальної власності [15; 16; 17; 18; 19]. Розглядаючи інтелектуальну власність як важливий об'єкт адміністративно-правової охорони, О.М.Головкова окреслила коло суб'єктів протидії правопорушенням у цій сфері, проаналізувала їх юрисдикційні повноваження та, на цій основі, зробила принципово важливий висновок про необхідність широкого залучення громадських організацій і недержавних інституцій до співпраці з відповідними

державними органами у боротьбі з деліктністю у сфері інтелектуальної власності [15, с. 84-85; 20, с. 42, 43]. З цим висновком важко не погодитись, адже, як показує практика, в сучасних умовах саме представники громадськості становлять найбільш діяльну і дієву ланку механізму виявлення порушень права інтелектуальної власності.

Важливе місце в наукових працях О.М.Головкової відведене розглядові юридичного складу порушень права на об'єкти права інтелектуальної власності як ключового інструменту кваліфікації таких порушень та основи для прийняття відповідних юрисдикційних рішень. Міркування авторки щодо природи та змісту об'єкта, обов'язкових і факультативних ознак об'єктивної сторони, а також форми вини при вчиненні адміністративних правопорушень, передбачених ст. 51-2 КУпАП, характеризуються неабиякою практичною цінністю. На наш погляд, їх втілення у практичну площину може сприяти не тільки розвитку правового регулювання адміністративно-деліктних відносин у сфері інтелектуальної власності, а й правильній юридичній оцінці фактичних посягань уповноваженими суб'єктами кваліфікації. На особливу увагу у цьому відношенні заслуговують висновки про необхідність диференціації адміністративної відповідальності за порушення права на об'єкт інтелектуальної власності відповідно до об'єкта посягання, про винятково умисний характер зазначених порушень, а також про доцільність перегляду санкцій відповідних адміністративно-деліктних норм [20, с. 92, 102, 167, 170].

Разом з тим, в цілях об'єктивності мусимо зазначити, що не всі наукові положення, сформульовані О.М.Головковою, мають під собою однаково надійне теоретичне і практичне підґрунтя. Перш за все, це стосується авторської тези про те, що конструктивним елементом та, відповідно, обов'язковою кваліфікуючою ознакою порушень права на об'єкти права інтелектуальної власності є предмет посягання. Розглядаючи предмет адміністративного правопорушення, як матеріально виражений об'єкт інтелектуальної власності, якому шляхом фізичного впливу завдається суспільно небезпечна шкода, О.М.Головкова стверджує, що: “коли зазначені об'єкти авторського і суміжних прав шляхом

відтворення (копіювання, інсталяції) набудуть матеріально вираженої форми, то ці екземпляри (копії) стануть предметом протиправного посягання [20, с. 75, 80]». Детальний аналіз дискусійних моментів такого підходу буде проведений нами у підрозділі 2.1 цієї дисертації, наразі ж обмежимось констатацією того факту, що сучасна адміністративно-правова наука заперечує розуміння предмета правопорушення виключно як матеріальної речі [21, с. 696; 22, с. 27]. Як наголошує професор Т.О.Гуржій: «предметом адміністративного правопорушення можуть виступати не лише фізичні тіла, але й інші, «неречові» явища об'єктивного світу: енергія, інформація, цифрові дані тощо [23, с. 191-192]».

Крім того, в умовах відсутності чітких законодавчих підстав відповідальності юридичних осіб за адміністративні проступки видається небезспірним твердження О.М.Головкової про те, що суб'єктами адміністративних правопорушень, передбачених ст. 51-2 КУпАП, можуть бути як фізичні, так і юридичні особи [20, с. 166]. Зауважимо, що, попри певні кроки законодавця у даному напрямку, питання адміністративної відповідальності юридичних осіб остаточно не вирішене навіть сьогодні. Ще далі від його вирішення вітчизняна юриспруденція була півтора десятиліття тому. У світлі цього наведене твердження авторки виглядало і продовжує виглядати дещо передчасними. Втім, у даному випадку передчасність не слід ототожнювати з хибністю. За загальним визнанням, концептуалізація адміністративної відповідальності юридичних осіб є об'єктивною потребою сьогодення, а створення необхідного законодавчого підґрунтя – це лише питання часу. Тож у цілому можемо констатувати, що відповідні наукові висновки О.М.Головкової, хоч і не завжди підкріплюються положеннями чинного адміністративно-деліктного законодавства, однак напрочуд добре відображають основні тенденції його розвитку.

У рамках здійснюваного нами огляду правових досліджень з питань відповідальності за адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності, на окрему увагу заслуговує науковий доробок І.С.Кравченко [24; 25; 26; 27; 28; 29]. У роботах дослідниці детально висвітлюються правові та

організаційні аспекти юрисдикційної діяльності органів внутрішніх справ (зараз – органи Національної поліції) як провідного суб'єкта захисту права інтелектуальної власності, на долю якого припадає виявлення та припинення понад 85% від загальної кількості правопорушень у цій сфері. Зокрема, авторкою було з'ясовано місце та роль органів і підрозділів внутрішніх справ у системі захисту права інтелектуальної власності, окреслено межі їх компетенції та коло юрисдикційних повноважень, надано юридичну характеристику підвідомчих їм правопорушень у сфері інтелектуальної власності, проаналізовано практику кваліфікації таких правопорушень, розгляду відповідних адміністративних справ та застосування окремих заходів адміністративного примусу.

Шляхом проведення низки спеціальних (в тому числі, соціологічних) досліджень І.С.Кравченко вдалося виявити найбільш проблемні на той час аспекти адміністративно-юрисдикційної діяльності органів внутрішніх справ у сфері інтелектуальної власності, а саме: слабкий рівень взаємодії між державними і недержавними правоохоронними (правозахисними) структурами, задіяними в охороні інтелектуальної власності, нестача у працівників органів внутрішніх справ спеціальних знань, необхідних для правильної кваліфікації порушень права інтелектуальної власності, відсутність дієвих механізмів співпраці органів внутрішніх справ з правоохоронними органами іноземних держав при виявленні та припиненні таких порушень, а також при розслідуванні відповідних юридичних справ [24, с. 159, 160, 168].

Зі свого боку, маємо зауважити, що з часом ці проблеми не втратили своєї гостроти, так само як не втратили актуальності запропоновані І.С.Кравченко підходи до їх вирішення. В умовах сучасної юрисдикційної практики вартими прискіпливої уваги та якнайшвидшого втілення є пропозиції авторки щодо вдосконалення правового регулювання юрисдикційної діяльності органів внутрішніх справ, налагодження їх тісної координації з вітчизняними, зарубіжними та міжнародними суб'єктами охорони права інтелектуальної власності, удосконалення професійної підготовки працівників органів внутрішніх справ, уповноважених здійснювати розгляд справ про адміністративні

правопорушення в сфері інтелектуальної власності [24, с. 178, 181, 182].

До числа найбільш масштабних ідей авторки належить ідея кодифікації законодавства України про інтелектуальну власність у єдиний законодавчий акт – Кодекс інтелектуальної власності України. Спираючись на позитивний досвід Франції, де аналогічний акт діє з 1992 року, І.С.Кравченко обґрунтувала необхідність включення до Кодексу інтелектуальної власності України, наряду з нормами, які визначають природу, сутність, умови та порядок набуття, відчуження і реалізації права інтелектуальної власності, норм, які: «встановлюють відповідальність за порушення права інтелектуальної власності, та норм, які визначають повноваження суб'єктів адміністративної юрисдикції у сфері захисту права інтелектуальної власності [24, с. 175]». Безумовно, реалізація даної ідеї потребує дуже великих організаційних зусиль, глибокої наукової проробки та вирішення цілого ряду концептуальних питань, зокрема, питання про галузеву належність кодифікованого акту. Тим не менш, у кінцевому підсумку його прийняття здатне дати колосальний імпульс для розвитку національної системи правового регулювання, охорони та захисту інтелектуальної власності.

Втім, на наш погляд, деякі пропозиції І.С.Кравченко мають дискусійний характер. Зокрема, такою є пропозиція щодо надання органам внутрішніх справ повноважень виносити остаточні рішення по справах про адміністративні проступки в сфері інтелектуальної власності [24, с. 182]. Як свідчить світова практика, працівники поліцейських структур, в силу багатоаспектного характеру своєї професійної діяльності та обумовлених цим особливостей професійної підготовки, не володіють великим обсягом фундаментальних і спеціальних знань у сфері інтелектуальної власності. Тому в означеній сфері їх роль здебільшого обмежена виявленням, припиненням і процесуальною фіксацією правопорушень, а також збиранням доказової бази по відповідних справах. Що ж стосується, власне, вирішення справ про порушення прав інтелектуальної власності, то ця функція традиційно покладається на органи правосуддя. Наприклад, у тій же Франції офіцери поліції здійснюють лише попередній розгляд справ про порушення прав інтелектуальної власності, тоді як підсумкове рішення завжди

приймає суд [30]. Така модель адміністративної юрисдикції у сфері інтелектуальної власності апробована багатьма країнами ЄС, і практично всюди вона довела свою ефективність. На цьому тлі доцільність її перебудови в Україні не виглядає очевидною.

Важливі аспекти адміністративної відповідальності за правопорушення в сфері інтелектуальної власності висвітлені у науковому доробку О.О.Михальського [31; 32; 33; 34; 35; 36; 37]. Дослідник цілком справедливо звертає увагу на те, що правовий захист інтелектуальної власності забезпечується одразу декількома галузями права (Адміністративне право, Кримінальне право, Цивільне право, Господарське право), кожна з яких регулює питання юридичної відповідальності за правопорушення в цій сфері. У зв'язку з цим на практиці перед уповноваженими суб'єктами юрисдикції гостро стоїть проблема розмежування складів правопорушень. Склади ряду правопорушень у сфері інтелектуальної власності є спорідненими, що суттєво утруднює їх юридичну оцінку та, в багатьох випадках, призводить до помилок при кваліфікації, винесенні процесуальних рішень, накладенні стягнень або, навпаки, при звільненні від юридичної відповідальності [31, с. 147-148]. Такий стан справ диктує необхідність комплексного удосконалення нормативно-правових підстав відповідальності за делікти в сфері інтелектуальної власності. Відповідні акти законодавства повинні узгоджуватись між собою, оновлюватись системно та, водночас, максимально точно репрезентувати галузеву специфіку відповідальності за конкретні види правопорушень.

Так само комплексним (і в цьому ми теж погоджуємось з О.О.Михальським) має бути підхід до встановлення відповідних юридичних санкцій. На наш погляд, пропоноване автором посилення заходів впливу, зокрема, юридичної відповідальності за порушення права інтелектуальної власності, буде максимально ефективним лише тоді, коли воно здійснюватиметься синхронно, на рівні всіх галузей права, задіяних у системі його охорони [31, с. 4, 145, 149].

Підкреслюючи важливість процесуального інституту доказування, О.О.Михальський сформулював низку законодавчих пропозицій, покликаних

забезпечити формування належної доказової бази при вирішенні справ про адміністративні правопорушення у сфері інтелектуальної власності. Серед них варто виділити пропозиції стосовно доповнення КУпАП статтями 265-3 «Тимчасове вилучення рухомого й нерухомого майна» та 265-4 «Тимчасове блокування рахунків банків», а також прийняття Постанови Кабінету Міністрів України «Про забезпечення і збереження доказів у справах про адміністративні правопорушення» [31, с. 199, 203, 204]. В умовах недостатньої урегульованості питань доказування в адміністративно-деліктному провадженні, наведені пропозиції заслуговують на предметний інтерес з боку законодавця.

Варто вказати, що на сьогодні Г.В.Корчевний, О.М.Головкова, І.С.Кравченко та О.О.Михальський наразі лишаються чи не єдиними вітчизняними дослідниками, які розглянули важливі аспекти адміністративної відповідальності за правопорушення в сфері інтелектуальної власності на ґрунтовному, монографічному рівні, зосередивши свою увагу безпосередньо на «юрисдикційних» питаннях, як-то: нормативно-правові, фактичні і процесуальні підстави адміністративної відповідальності, кваліфікація адміністративних правопорушень, розгляд та вирішення відповідних адміністративних справ, накладення адміністративних стягнень тощо. Так вже склалося, що протягом останнього десятиліття основний вектор наукового пошуку змістився у бік більш широкої проблематики, пов'язаної з галузевим впливом адміністративного права на сферу інтелектуальної власності. Відповідно, питання адміністративної відповідальності за правопорушення в сфері інтелектуальної власності розглядаються здебільшого у контексті загальних проблем публічного адміністрування, адміністративно-правового регулювання, адміністративно-правової охорони та адміністративно-правового захисту цієї сфери.

У розрізі проблематики адміністративно-правової охорони інтелектуальної власності питання відповідальності за адміністративні правопорушення в цій сфері висвітлили Є.В.Юркова (Є.В.Валькова), А.П.Шпак, Л.В.Золота та О.О.Химинець [38; 39; 40; 41; 42; 43; 44; 45; 46; 47]. Зокрема, у роботах Є.В.Юркової (Є.В.Валькової) дістала подальшого розвитку ідея Г.В.Корчового

щодо систематизації норм про відповідальність за адміністративні проступки в сфері інтелектуальної власності (відповідні норми запропоновано об'єднати в окремому розділі нового кодексу про адміністративні проступки). Вбачаючи в адміністративній відповідальності стрижневу ланку механізму адміністративно-правової охорони інтелектуальної власності, Є.В.Юркова (Є.В.Валькова) обґрунтовує думку про доцільність встановлення адміністративної відповідальності за придбання примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних, що не мають встановленого маркування, або контрольні марки яких мають явні ознаки підроблення або пошкодження [41, с. 11]. Крім того, Є.В.Юркова (Є.В.Валькова) запропонувала доповнити КУпАП статтями 51-3 «Дрібне викрадення об'єктів права інтелектуальної власності через мережу «Інтернет»» та 156-3 «Порушення правил використання програмного забезпечення». На думку дослідниці, такий крок дозволить: «позитивно вплинути на реальне забезпечення прав суб'єктів права інтелектуальної власності, розповсюдження об'єктів яких здійснюється через мережу «Інтернет» та суттєво підвищити комп'ютерну дисципліну в підприємствах, установах, організаціях, забезпечити їх якісною ліцензійною продукцією [41, с. 10-12]».

У свою чергу, А.П.Шпак, Л.В.Золота та О.О.Химинець розглядали питання адміністративної відповідальності в аспекті адміністративно-правової охорони окремих галузей/сфер суспільної діяльності, зокрема: освіти і науки. З огляду на вузькоспеціалізований характер досліджень вказаних авторів, питання адміністративної відповідальності в них описуються, але глибоко не аналізуються. Критичний підхід до аналізу цих питань демонструє лише Л.В.Золота, в роботах якої констатовано низьку якість правового регулювання та недостатню ефективність заходів адміністративної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності (ст. 51-2 КУпАП) [45, с. 145, 146, 152, 197, 198]. Втім, конкретних кроків на шляху до розв'язання цієї проблеми авторкою запропоновано не було.

У вітчизняній правовій науці питання адміністративної відповідальності за

правопорушення в сфері інтелектуальної власності доволі часто розглядаються крізь призму проблематики адміністративно-правового захисту. Переважно, саме під цим кутом їх висвітлювали такі науковці, як: В.С.Жогов, Ф.О.Кіріленко, О.А.Ляшенко, Г.Є.Миджин, О.В.Тандир, Н.В.Троцюк [48; 49; 50; 51; 52; 53; 54; 55; 56; 57; 58; 59]. І, хоча, в силу свого контекстуального характеру, відповідні дослідження охоплюють тільки окремі аспекти адміністративної відповідальності, тим не менш, сформульовані в них положення (ідеї, висновки, пропозиції) становлять помітний науковий і практичний інтерес.

До таких, зокрема, належить ідея законодавчої диференціації відповідальності за адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності, висловлена О.А.Ляшенко. У рамках цієї ідеї авторка запропонувала включити до КУпАП окрему статтю, де б конкретизувалися юридичні підстави та правові наслідки адміністративної відповідальності за порушення прав на об'єкти промислової власності [60, с. 10]. На наш погляд, дана пропозиція є цілком обґрунтованою. Конкретизація правового регулювання – це об'єктивна закономірність розвитку національного законодавства у цілому та адміністративно-деліктного законодавства зокрема. Сучасне демократичне суспільство і правова держава формують запит на деталізоване регулювання суспільних відносин, яке б максимально повно урахувало умови їх функціонування, можливі форми їх прояву, обставини участі в них конкретних осіб, правові наслідки їх порушення. Реалізація цього запиту на рівні інституту адміністративної відповідальності передбачає встановлення найбільш адекватного й ефективного адміністративного стягнення за кожне окреме правопорушення. А це, в свою чергу, вимагає збільшення кількості адміністративно-деліктних норм, розрахованих на особливості окремих порушень.

У розвиток наукового підходу О.А.Ляшенко маємо додати, що процес диференціації адміністративної відповідальності за різні правопорушення в сфері інтелектуальної власності, скоріше за все, не обмежиться запропонованим нею «поділом» ст. 51-2 КУпАП «Порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності» на дві окремі статті КУпАП, перша з яких передбачатиме

відповідальність за порушення прав на об'єкти авторського і суміжного права, а друга – за порушення прав на об'єкти промислової власності [60, с. 10, 13, 14]. Підсумковим результатом цього процесу може і повинно стати законодавче розмежування підстав та правових наслідків за всі правопорушення в сфері інтелектуальної власності, які характеризуються неоднаковим ступенем суспільної небезпеки, а саме: за незаконне ввезення на територію України об'єктів інтелектуальної власності; за незаконне виготовлення, тиражування чи поширення об'єктів права інтелектуальної власності; за незаконне використання об'єктів інтелектуальної власності без комерційної мети; за незаконне використання об'єктів інтелектуальної власності з комерційною метою; за надання (в тому числі, при маркуванні товарів, носіїв інформації, творів) недостовірної інформації про власників авторського права чи суміжних прав; за ігнорування законної вимоги щодо припинення порушення прав інтелектуальної власності; за розголошення без згоди автора сутності винаходу (корисної моделі, промислового зразка); за присвоєння авторства (співавторства) на об'єкт інтелектуальної власності тощо.

Широкий комплекс пропозицій, спрямованих на удосконалення правових засад адміністративної відповідальності як основного засобу адміністративно-правового захисту інтелектуальної власності, міститься у науковому доробку О.В.Тандира [61; 62; 63; 64; 65]. Як цілком слушно зауважує цей вчений, суттєвим недоліком вітчизняного адміністративно-деліктного законодавства (насамперед, КУпАП) є те, що воно захищає суспільні відносини в сфері інтелектуальної власності недостатньо «щільно». Зокрема, ним не передбачена відповідальність за невиконання законних вимог посадових осіб спеціально уповноважених органів виконавчої влади у сфері захисту інтелектуальної власності. У зв'язку з цим заслуговує на підтримку зроблений автором висновок про доцільність включення до чинного КУпАП окремої статті, яка б встановила відповідальність за подібні порушення [48, с. 5, 13].

Вартою уваги є пропозиція О.В.Тандира про включення до переліку об'єктів інтелектуальної власності, захищених санкцією ст. 51-2 КУпАП, такого

об'єкта як «порода тварин» [48, с. 5, 9, 17]. І, хоча автор навряд чи абсолютно правий у тому, що відсутність у ст. 51-2 КУпАП згадки про «породу тварин» дозволить правопорушникам уникати відповідальності (оскільки перелік об'єктів інтелектуальної власності у ст. 51-2 КУпАП не є вичерпним, то ним охоплені і породи тварин), але на практиці «бідність» законодавчого опису правопорушень дійсно ускладнює правозастосовну діяльність. Наявність бланкетних положень в адміністративно-деліктному законодавстві змушує уповноважених суб'єктів, замість однієї статті (частини статті) КУпАП, аналізувати цілу низку спеціальних нормативно-правових актів, що аж ніяк не сприяє оперативності й точності юридичної кваліфікації. З огляду на це, такий об'єкт правового захисту як «порода тварин» доцільно зазначити безпосередньо у змісті ст. 51-2 КУпАП.

Поряд із необхідністю вдосконалення нормативно-правових підстав адміністративної відповідальності в сфері інтелектуальної власності, О.В.Тандир констатував наявність ряду проблем, пов'язаних із накладенням і виконанням адміністративних стягнень за правопорушення в цій сфері. Спираючись на матеріали юрисдикційної практики, О.В.Тандир звертає увагу на проблему законодавчої невизначеності суб'єкта, уповноваженого здійснювати утилізацію продукції (обладнання, матеріалів), конфіскованої у рамках притягнення порушників до відповідальності за ст. 52-1 КУпАП. В умовах такої невизначеності відповідна функція, а також витрати на її реалізацію, автоматично «лягають» на державу. Фактичне знищення проводиться на підприємствах, відібраних міжрегіональними управліннями Міністерства юстиції України на підставі Закону України «Про публічні закупівлі», а його фінансування здійснюється за кошти Державного бюджету (читай – за кошти платників податків) [66; 67]. Як наслідок, у деяких випадках сукупні витрати на утилізацію конфіскованої продукції (обладнання, матеріалів) перевищують обсяги матеріальної шкоди, спричиненої відповідними порушеннями права інтелектуальної власності. У світлі цього неабиякою актуальністю характеризується висновок О.В.Тандира про те, що знищення конфіскованої

продукції (обладнання, матеріалів) повинно здійснюватися за рахунок осіб, визнаних судом винними у вчиненні правопорушень, передбачених ст.ст. 51-2, 164-3, 164-6, 164-9 КУпАП [48, с. 10, 17].

В ряду сучасних досліджень, присвячених адміністративній відповідальності, як провідному засобу адміністративно-правового захисту інтелектуальної власності, на окрему увагу заслуговують наукові праці Г.Є.Миджин [59; 68; 69; 70; 71; 72; 73]. Особливістю авторського підходу до висвітлення проблем адміністративної відповідальності в сфері інтелектуальної власності є їх розгляд на тлі процесів європеїзації вітчизняного публічного права. Підкреслюючи необхідність підвищення ефективності адміністративно-правового захисту інтелектуальної власності, Г.Є.Миджин констатує відсутність ґрунтовної теоретичної бази для одержання нових наукових знань, здатних сприяти оптимізації правового статусу суб'єктів такого захисту, вдосконаленню правових, організаційних і технічних засад їх діяльності, а також їх переходу на стандарти ЄС [59, с. 202]. З метою вирішення цієї проблеми авторка здійснила комплексний аналіз системно-функціональних зв'язків адміністративної відповідальності, розглянувши їх у динаміці змін, обумовлених адаптацією національного законодавства до вимог Європейського Союзу. За результатами проведеного аналізу Г.Є.Миджин робить цілком закономірний висновок про те, що перехід на європейську модель адміністративної відповідальності в сфері інтелектуальної власності передбачає зміщення ряду важливих функціональних акцентів. Варто погодитись з тим, що європеїзована модель адміністративної відповідальності повинна виконувати регулятивну функцію та бути спрямованою на: «забезпечення правомірної поведінки, запобігання протиправних вчинків, організацію та впорядкування системи правових відносин, що є предметом правового регулювання адміністративного, цивільного, інформаційного права з урахуванням специфіки об'єктів інтелектуальної власності [59, с. 202]».

Крім того, спираючись на досвід країн ЄС, Г.Є.Миджин обґрунтовує недоцільність існування в Україні спеціальних умов відповідальності за адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності для

військовослужбовців та інших осіб, які підпадають під дію дисциплінарних статутів. Як відомо, відповідно до чинного законодавства (ст. 15 КУпАП), за адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності зазначені особи притягуються не до адміністративної, а до дисциплінарної відповідальності. Обґрунтованість такої позиції законодавця викликає серйозні сумніви. Цілком очевидно, що вказані правопорушення безпосередньо не пов'язані з несенням військової або іншої служби, а заходи відповідальності (стягнення), передбачені за їх учинення – не впливають на спроможність порушника виконувати службові обов'язки у військовій, правоохоронній та інших сферах, пов'язаних із забезпеченням державної (громадської) безпеки. Таким чином, для встановлення особливих підстав відповідальності немає об'єктивних причин. У світлі цього вельми доречними видаються запропоновані Г.Є.Миджин зміни до ст. 15 КУпАП, згідно з якими, за вчинення адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності військовослужбовці та інші особи, які підпадають під дію дисциплінарних статутів, повинні нести адміністративну відповідальність на загальних підставах [59, с. 240].

Резюмуючи огляд правових досліджень в сфері адміністративної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності, маємо зазначити таке. З огляду на свою безумовну важливість, проблематика адміністративної відповідальності за правопорушення в сфері інтелектуальної власності не потерпає від браку уваги з боку вітчизняних правників. У новітній історії України до її розгляду вдавалися десятки вчених, наукові праці яких охоплюють широке коло теоретичних, нормативно-правових, організаційних і процесуальних питань, пов'язаних з функціонуванням інституту адміністративної відповідальності, як одного з найбільш важливих інструментів охорони, захисту, забезпечення та гарантування права інтелектуальної власності. Відповідним питанням присвячена велика кількість монографій, дисертацій, статей та інших наукових публікацій. Більшість цих праць являють собою помітний внесок у розбудову наукового фундаменту для вирішення актуальних проблем нормотворчої і правозастосовної (зокрема, юрисдикційної) практики. Ідеї, концепції та пропозиції, викладені на їх

сторінках, істотно сприяли удосконаленню механізмів та підвищенню ефективності адміністративної відповідальності за порушення в сфері інтелектуальної власності. Багато з них не втрачають актуальності упродовж багатьох років, що вказує на високий рівень їх обґрунтованості та практичної цінності.

Разом з тим, останнім часом у вітчизняній правовій науці намітилася вельми неоднозначна тенденція «контекстуального» розгляду питань адміністративної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності. На сьогодні у переважній більшості галузевих досліджень ці питання не є ключовими та не піддаються глибокому, комплексному аналізу. Як правило, дослідники розглядають їх «у розрізі» набагато ширшої проблематики, відводячи їм допоміжну роль у вирішенні загальних проблем адміністративно-правового регулювання, адміністративно-правової охорони та адміністративно-правового захисту інтелектуальної власності. На ґрунтовному вивченні цих питань «зосереджені» лише поодинокі капітальні праці, причому майже всі вони датуються минулим десятиліттям.

Як наслідок, проблематика адміністративної відповідальності за правопорушення в сфері інтелектуальної власності досліджується вкрай «нерівномірно». Якщо деякі аспекти цієї проблематики розкриті в науковій літературі вельми детально, то інші – перебувають поза увагою правничого загалу. За браком комплексних досліджень окремі (до того ж, не завжди першочергові) питання адміністративної відповідальності в сфері інтелектуальної власності раз у раз піддаються повторному розгляду. Присвячені їм наукові роботи нерідко дублюють раніше сформульовані положення. Попри беззаперечну цінність ряду авторських ідей, висновків і пропозицій, загальний стан вивчення адміністративної відповідальності в сфері інтелектуальної власності, наразі не відповідає ні реальним масштабам цього багатоаспектного явища, ні об'єктивним запитам юрисдикційної практики.

Такий стан справ обумовлює важливість комплексного дослідження проблематики відповідальності за адміністративні правопорушення в сфері

інтелектуальної власності, заснованого на здобутках сучасної правової науки, побудованого з урахуванням реалій правового регулювання, орієнтованого на забезпечення нагальних потреб юрисдикційної практики.

1.2. Передумови відповідальності за адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності

Всебічний розгляд питань відповідальності за адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності неможливо здійснити без чіткого визначення її передумов. Ефективність адміністративної відповідальності (як на рівні застосування окремих адміністративно-деліктних норм, так і на рівні інституту адміністративного права) залежить від багатьох попередніх умов, починаючи з якості законодавчого регулювання і закінчуючи рівнем професійної підготовки уповноважених суб'єктів юрисдикції.

Питання передумов відповідальності за адміністративні правопорушення тісно пов'язані з проблематикою нормотворення, правозастосування, правоохорони, судочинства, контрольно-наглядової та виконавчо-розпорядчої діяльності. Їх важливість обумовлена величезною суспільною вагою завдань, які стоять перед інститутом адміністративної відповідальності у сферах економіки, підприємництва, власності, охорони прав, свобод і законних інтересів. Впливаючи на ефективність адміністративно-правового захисту величезного кола суспільних відносин, вони детермінують об'єктивний стан їх функціонування та визначають динаміку їх розвитку [74, с. 137].

На жаль, попри свою безперечну значущість, питання передумов відповідальності за адміністративні правопорушення лишаються малодослідженими. Вони згадуються лише в окремих наукових працях, причому – завжди побіжно та контекстуально. Більшість таких згадок мають дискусійний, а інколи навіть полемічний характер.

Так, наприклад, у контексті аналізу спеціальних ознак суб'єкта

адміністративного делікту А.О.Сидорчук сформулювала тезу про те, що: “головною передумовою настання адміністративної відповідальності особи, яка скоїла шкідливе діяння, є досягнення нею певного віку [75, с. 210]”. З нашої точки зору, цю тезу навряд чи можна визнати цілковито обґрунтованою. Навіть, якщо розглядати передумови адміністративної відповідальності на рівні окремо взятого правопорушення, вік правопорушника за жодних обставин не може бути до них віднесений. Адже, в теорії адміністративного права досягнення особою віку адміністративної відповідальності визнається обов’язковою ознакою правопорушення та невід’ємним елементом його юридичного складу. Відсутність цієї ознаки виключає можливість кваліфікації скоєного як адміністративного делікту, а отже – й можливість притягнення особи до адміністративної відповідальності. Таким чином, досягнення особою певного віку являє собою безпосередню умову відповідальності за адміністративне правопорушення.

Натомість, під передумовами у вітчизняній словниковій літературі прийнято розуміти: “попередні умови, які сприяли появі (виникненню, розвитку) певного процесу або явища [76, 715]” та “попередні умови існування, виникнення, діяння і т. ін. чого-небудь [77, с. 909]”. У світлі цього розуміння вік порушника не може розглядатися в якості передумови адміністративної відповідальності. Досягнення особою певного віку не створює попередніх, сприятливих умов для відповідальності за вчинене нею правопорушення. Фактично воно є безпосередньою та обов’язковою умовою її настання.

З цієї ж причини неможливо погодитись із К.Годуєвою та К.Чумак, на думку яких, передумовою відповідальності за адміністративне правопорушення, передбачене ст. 172-9 КУпАП “Невжиття заходів щодо протидії корупції”, слід вважати: “встановлений факт вчинення іншою посадовою або службовою особою корупційного правопорушення (предикатного діяння) [78, с. 48]”. Цілком очевидно, що в даному випадку предикатне діяння виступає конструктивною (читай – невід’ємною) ознакою об’єктивної сторони адміністративного проступку. Вчинення такого діяння – необхідна умова кваліфікації

адміністративного правопорушення та притягнення порушника до відповідальності за ст. 172-9 КУпАП. Іншими словами, предикатне діяння не сприяє адміністративній відповідальності і не створює для неї сприятливих обставин. Воно є безпосереднім чинником її настання, без якого відповідальність за ст. 172-9 КУпАП в принципі неможлива.

Вельми оригінальною видається наукова позиція І.Котерліна, з точки зору якого: “необхідність виступає об’єктивною передумовою настання відповідальності, тоді як суб’єктивна передумова відповідальності пов’язана з наявністю волі і відповідних моральних принципів [79, с. 102]”. Попри те, що наведене твердження має дещо абстрактний характер (по суті, у ньому розкрито загальнофілософський аспект відповідальності людини перед суспільством), воно варте уваги в частині розмежування об’єктивних і суб’єктивних передумов адміністративної відповідальності. Цілком очевидно, що на вчинення адміністративного правопорушення (як фактичної підстави адміністративної відповідальності) може впливати широке коло об’єктивних і суб’єктивних чинників, починаючи від низького рівня індивідуальної правосвідомості та закінчуючи наявністю у порушника певних технічних засобів. По відношенню до адміністративної відповідальності за конкретне правопорушення ці чинники можуть розглядатися в якості об’єктивних і суб’єктивних передумов, котрі, з огляду на свою різну природу, заслуговують окремого вивчення.

У цілому ж, на наше переконання, розгляд передумов адміністративної відповідальності за окреме правопорушення (тобто, на рівні одиничного випадку) важко визнати продуктивним, як з теоретичної, так і з практичної точок зору. Звісно, він становить певний інтерес, але виключно у розрізі психологічних і поведінкових аспектів існування індивіда в суспільстві (розвитку його правосвідомості, формування його ціннісних установок, впливу фізіологічних, психологічних та інших чинників на його поведінку тощо).

Куди більше значення для досягнення цілей адміністративної відповідальності має аналіз її передумов на загально-інституційному рівні або на рівні певних видів правопорушень. Такий аналіз передбачає дослідження

широкого спектру соціальних, економічних, технічних та інших факторів, які обумовлюють функціонування інституту адміністративної відповідальності, його сучасний стан, рівень його ефективності, динаміку і перспективи його розвитку. Вивчення цих факторів, а так само – їх впливу на відповідальність за адміністративні правопорушення відграє помітну роль у створенні сприятливого соціально-економічного та інформаційно-технічного середовища для реалізації основних завдань цього інституту, зокрема, для протидії адміністративній деліктності, надійної охорони суспільних відносин від протиправних посягань, виховання громадян в дусі дотримання законності тощо.

У контексті розгляду передумов адміністративної відповідальності на загально-інституційному рівні (на рівні певних видів правопорушень), особливу увагу слід приділити двом аспектам цього питання: по-перше, передумовам встановлення адміністративної відповідальності за порушення загальнообов'язкових правил поведінки (передумови адміністративної деліктизації правопорушень); по-друге, передумовам ефективності відповідного інституту як у цілому, так і у визначених сферах суспільного життя (передумови ефективності адміністративної відповідальності) [74, с. 137].

Передумови адміністративної деліктизації правопорушень охоплюють систему чинників, котрі обумовлюють необхідність охорони та захисту визначеного кола суспільних відносин за допомогою санкцій адміністративно-деліктних норм. Іншими словами, йдеться про передумови запровадження адміністративної відповідальності за ті чи інші протиправні діяння. Саме в такому аспекті розглядає передумови адміністративної відповідальності А.В.Гуржій, акцентуючи увагу на соціально-економічних чинниках адміністративної деліктизації правопорушень на автомобільному транспорті. Як цілком слушно наголошує авторка: “Тільки шляхом аналізу соціальних та економічних параметрів негативного соціального явища можна оцінити його реальні масштаби, з'ясувати тенденції його розвитку, визначити його вплив на сучасне суспільство та економіку... Соціально-економічна характеристика правопорушень зумовлює постановку стратегічних завдань, вибір способів їхнього втілення, обсяги та

структуру пов'язаних з ними витрат. Навіть незначні прорахунки при оцінці соціально-економічних параметрів деліктності мають високу ціну. Здебільшого їх результатом стає недостовірне прогнозування, низька якість планованих заходів та, як наслідок, слабка ефективність їх реалізації [80, с. 65-66]”.

З цим важко не погодитись. Передусім, на основі підрахунку економічних і демографічних наслідків правопорушень робиться висновок про їх суспільну небезпеку, обґрунтованість охорони кореспондуючих суспільних відносин адміністративно-деліктними санкціями, важливість встановлення/посилення відповідальності за певні їх види. Тільки на цій основі вдається розробити ефективну програму протидії деліктності, зокрема, у частині заходів профілактики адміністративних правопорушень.

Тим не менш, як свідчать історія і сучасність, коло передумов запровадження адміністративної відповідальності (адміністративної деліктизації правопорушень) не обмежується винятково соціальними та економічними передумовами. Інколи встановлення адміністративної відповідальності за певні діяння відбувається з огляду на суспільну мораль, курс державної політики та інші чинники. Приміром, таке порушення як дрібне хуліганство (ст. 173 КУпАП) ні на рівні одиничного делікту, ані в масштабах суспільства не заподіює соціально-демографічної чи економічної шкоди. Об'єктивна потреба його деліктизації зумовлена вимогами моралі, етики та естетики заснованої на ідеях взаємоповаги та вихованої поведінки в громадських місцях. У свою чергу, витоки встановлення відповідальності за виготовлення та пропаганду георгіївської (гвардійської) стрічки (ст. 173-3 КУпАП) криються в історико-політичній площині [74, с. 138].

Безумовно, політичні та морально-етичні передумови адміністративної відповідальності потребують ретельного вивчення, оскільки у цілому ряді випадків саме вони сприяють адміністративній деліктизації правопорушень, встановленню адміністративних стягнень, розширенню або звуженню предмета адміністративно-деліктної охорони. Проте, на жаль, представники галузевої науки не приділяють їм належної уваги, зосереджуючись на розгляді соціально-

економічних передумов відповідальності за адміністративні правопорушення. При цьому об'єктом наукового аналізу практично завжди виступають тільки статистичні показники: економічні втрати, демографічні процеси тощо [81, с. 158-161; 82, с. 308; 83, с. 115]. Питання про природу, сутність і значення передумов запровадження адміністративної відповідальності у вітчизняній юридичній літературі наразі не висвітлені.

У рівній мірі викладене стосується передумов ефективності адміністративної відповідальності. Попри всю свою безперечну важливість, відповідна проблематика традиційно перебуває поза “полем зору” сучасних дослідників. Попри те, що ефективність (як співвідношення між досягнутим результатом та використаними ресурсами [84]) є головним критерієм визначення суспільної ролі та значення адміністративної відповідальності, ні сама ефективність цього інституту, ані її передумови жодного разу не піддавалися ґрунтовному науковому аналізу.

У зв'язку з цим, вважаємо за доцільне звернутися до загальної теорії права, зокрема, до тих її положень, які стосуються ефективності правового регулювання. Розглядаючи ефективність правового регулювання в двох аспектах (як “співвідношення між реальними результатами та цілями встановлення (санкціонування) норм права” та як “співвідношення між результатами правового регулювання та витратами і зусиллями, спрямованими на його здійснення”), представники загально-правової науки констатують її обумовленість широким розмаїттям чинників (передумов).

Зокрема, у якості загально-соціальних передумов ефективності правового регулювання П.М.Рабінович визначає: “відповідність норми об'єктивним законам (закономірностям) існування й розвитку людини та суспільства; відповідність норми конкретно-історичним умовам її функціонування, реальним можливостям її здійснення (матеріальним, духовним, часовим, кадровим та ін.); відповідність норми реальним потребам та інтересам тих суб'єктів, відносини між якими вона має регулювати, відображати й врахувати; відповідність юридичної норми стану правосвідомості і моралі, рівню загальної культури, громадській думці згаданих

суб'єктів; відповідність норми права висновкам тих наук (суспільних, природничих, технічних), які “предметно” вивчають об'єкти, що перебувають у сфері правового регулювання; відповідність юридичної норми загальним закономірностям цілеспрямованої організації та самоорганізації системних явищ... [85, с. 173]”.

Водночас, до юридичних (спеціально-соціальних) передумов ефективності юридичної норми цей вчений відносить: “правове закріплення домінуючих потреб суспільства; предметну визначеність діяльності правотворчого органу; визначеність меж правового регулювання; зумовленість правотворчої діяльності об'єктивними умовами розвитку суспільства; зміну сфери та типу правового регулювання; особливості правотворчості як результату творчого процесу; системність законодавства; якість законодавства; досконалість юридичної техніки; чітке визначення видів юридичної відповідальності, що настає за порушення нормативних приписів, механізму її реалізації [85, с. 173, 174]”.

З точки зору основоположника теорії моральності права, американського дослідника Л. Фуллера (*Lon Luvois Fuller*), важливою передумовою ефективності права є його моральність. Як наголошує автор: “Будь-яке відходження від принципів внутрішньої моралі права – це зневага гідності людини. Судити її діяння на основі неоприлюднених законів чи законів зі зворотною силою, або ж наказувати їй виконати якусь неможливу дію, означає продемонструвати повне ігнорування її здатності до самовизначення. І навпаки, якщо приймається за основу ідея про те, що людина не здатна на відповідальні вчинки, правова мораль втрачає підстави для існування. За таких умов застосування щодо неї неопублікованих законів чи законів із зворотною силою навіть не є зневагою, адже тут вже нема чого зневажати. Навіть термін “судити” тут стає недоречним: людину вже не судять, на неї впливають [86, с. 152]”.

О.М.Куракін виділяє суто психологічні передумови ефективності правового регулювання, людина у своїй поведінці керується не лише правовими приписами, а й власними інтересами, усталеними поглядами, уявленнями, емоціями, переживаннями, відчуттями. І, якщо ці риси в багатьох окремих осіб співпадають,

психологічний фактор набуває загального масштабу та стає передумовою ефективності правового регулювання, пов'язаною з психотипом соціальної групи та пануючими в її межах поглядами [87, с. 25].

Деякі автори виділяють об'єктивні та суб'єктивні передумови ефективності правового регулювання. Причому, якщо до об'єктивних передумов вони відносять загальносоціальні чинники (соціально-економічний устрій, система господарювання, наявні форми власності), то під суб'єктивними передумовами ними пропонується розуміти: наукову обґрунтованість правового регулювання, своєчасність правотворчості, удосконалення чинного законодавства, забезпечення стабільності правового регулювання, ясність правових приписів, активність правозастосовних органів тощо [88, с. 198].

Крім того, в спеціальній літературі також зустрічається теза про те, що однією з передумов ефективності правового регулювання є рівень знань правових приписів суб'єктами права. В основу цієї тези покладено той факт, що реалізація норми права певним суб'єктом, як правило, ефективніша у випадках, коли суб'єкт добре обізнаний з її змістом. Адже незнання правових норм унеможлиблює їх системну, послідовну та належну реалізацію [89, с. 27].

На підставі аналізу наведених підходів можна констатувати, що у своїй переважній більшості вони мають належне теоретичне підґрунтя та розкривають найбільш важливі аспекти передумов ефективності правового регулювання. Кожен з них є помітним внеском у формування всебічного уявлення про передумови ефективності права, а також його окремих галузей та інститутів. Разом з тим, перш, ніж перейти до їх розгляду в контексті ефективності інституту адміністративної відповідальності, маємо висловити деякі зауваження [74, с. 138].

По-перше, якщо розглядати ефективність правового регулювання у загальноприйнятому сенсі (тобто, як ступінь реалізації його цілей, а також як співвідношення його результатів з понесеними витратами), то її зв'язок з моральністю права прослідковується далеко не завжди. Адже, з точки зору досягнення цілей, які ставить перед собою суб'єкт творення (санкціонування) об'єктивного права, мораль може як бути, так і не бути чинником впливу на

ефективність. Світова історія знає чимало прикладів, коли закони, далекі від вимог моралі, успішно вирішували завдання поточного моменту. І навпаки, закони, цілковито “просякнуті” ідеями моральності та гуманізму далеко не завжди досягали поставленої мети. Зокрема, це стосується законів, спрямованих на протидію деліктності. Адже успішна боротьба з правопорушеннями можлива тільки на основі компромісу між нормами моралі та суспільною необхідністю застосування примусу.

По-друге, методологічно необґрунтованою є розглянута вище класифікація передумов ефективності правового регулювання на об’єктивні (загально-соціальні чинники) та суб’єктивні (пов’язані з процесами правотворення і правореалізації). Справа в тому, що такі явища правової дійсності, як розвиток законодавства, стабільність правового регулювання, стан правопорядку існують незалежно від волі та уявлень окремої людини. У цьому сенсі вони настільки ж об’єктивні, наскільки і загально-соціальні чинники: соціально-економічний лад, система господарювання, форми власності та ін. Якщо ж розглядати категорії об’єктивного/суб’єктивного у найширшому сенсі (тобто крізь призму незалежності/залежності від людства в цілому), то за такого підходу будь-які соціальні, економічні, юридичні та інші чинники ефективності права вважатимуться суб’єктивними, оскільки всі вони – ніщо інше, як прояв суспільної життєдіяльності [74, с. 138].

По-третє, вважаємо недоцільним виділення в самостійну групу передумов, пов’язаних з психологією суспільства та окремих соціальних груп. У соціологічному аспекті суспільну психологію розглядають як елемент суспільної свідомості, тобто: “сукупності ідей, теорій, поглядів, уявлень, почуттів, вірувань, емоцій людей, настроїв, у яких відбивається природа, матеріальне життя суспільства і вся система суспільних відносин [90, с. 619]”. І, оскільки суспільну свідомість прийнято відносити до загально-соціальних передумов ефективності правового регулювання, то, вочевидь, і суспільна психологія повинна розглядатися в тій же якості.

Аналогічним чином, не варто виділяти в окрему групу такий чинник, як

рівень правових знань суб'єктів права. Будучи елементом суспільної правосвідомості, цей чинник належить до юридичних передумов ефективності правового регулювання [74, с. 139].

I, нарешті, останнє. Переважна більшість наукових класифікацій не враховують впливу державно-політичних чинників на ефективність правового регулювання. Між тим, держава, як політична організація влади, наділена монополією в сфері творення об'єктивного права, виступає його єдиним творцем та гарантом його обов'язковості. За допомогою засобів права держава реалізовує свої зовнішні і внутрішні функції, окреслює свої цілі та напрями діяльності (тобто, визначає державну політику), впорядковує суспільні відносини, забезпечує їх стабільність, охорону та захист. Таким чином, зміст, спрямованість, якість та ефективність права у величезній мірі детермінуються державою, її ідеологією, політикою, діяльністю, системою інститутів та іншими державно-політичними чинниками. Викладене дозволяє розглядати ці чинники як надзвичайно важливу і самостійну групу передумов ефективності правового регулювання [74, с. 140].

З урахуванням цих зауважень можемо виділити такі основні групи передумов ефективності правового регулювання:

загально-соціальні передумови: стан соціально-економічного і науково-технічного розвитку, суспільна свідомість (суспільна психологія і суспільна ідеологія), суспільна мораль, духовний і культурний розвиток суспільства, рівень соціальної відповідальності;

державно-політичні передумови: політичний курс держави, офіційна ідеологія, дієвість механізмів державного управління, спрямованість політичної волі вищого державного керівництва;

юридичні передумови: обґрунтованість і якість правового регулювання, стан правової системи та системи права, розвиток законодавства, дієвість механізмів нормотворення і правозастосування; рівень правосвідомості (правових знань і правової культури) населення, професійний рівень суб'єктів, задіяних у процесах творення і реалізації права тощо.

Варто мати на увазі, що зазначені чинники здійснюють позитивний вплив на правове регулювання (читай – підвищують його ефективність) лише за тієї умови, що на певному історичному етапі їх існування, стан і рівень розвитку відповідають цілям правового регулювання та сприяють їх досягненню. Відсутність цих чинників, а так само їх “дисонанс” з об’єктивними процесами розвитку об’єктивного права, його принципами, завданнями і формами реалізації, – все це не тільки не сприяє ефективності правового регулювання, а й навпаки – стоїть їй на заваді. Іншими словами, передумови ефективності правового регулювання по відношенню до останнього можуть проявлятися як у позитивній, так і в нейтральній або навіть у негативній якостях.

Тим не менш, з точки зору юридичної науки, яка орієнтована на розвиток правової системи, побудову правової держави та утвердження правових цінностей, першочергове значення має позитивний аспект передумов ефективності правового регулювання. Вивчення передумов ефективності правового регулювання не повинно бути самоціллю. Його мета – не просто з’ясувати коло чинників, які обумовлюють ефективність правового регулювання, а забезпечити врахування цих чинників при творенні та реалізації норм об’єктивного права з метою забезпечення їх максимально ефективного організуючого впливу на суспільні відносини. З огляду на це, передумови ефективності правового регулювання розглядаються нами, насамперед, у позитивному аспекті (тобто як передумови високої ефективності правового регулювання).

Таким чином, узагальнюючи сучасні підходи до розуміння передумов правового регулювання (зокрема, на рівні інституту адміністративної відповідальності) *передумови відповідальності за адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності* можна визначити як: *комплекс загально-соціальних, державно-політичних та юридичних явищ і процесів, які створюють сприятливі умови для встановлення та ефективного здійснення адміністративної відповідальності за правопорушення в сфері інтелектуальної власності.*

1.3. Підстави відповідальності за адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності

З точки зору розкриття теоретичних і практичних аспектів відповідальності за адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності, неабиякий інтерес становить визначення її підстав. Як цілком слушно наголошує А.В.Гуржій: “Будучи відправною точкою правозастосовного процесу, підстави відповідальності відіграють провідну роль в об’єктивізації адміністративно-деліктних відносин. Їх наявність активує адміністративно-деліктну норму, приводить у дію механізм її застосування. Одночасно вони виступають критерієм кваліфікації адміністративних деліктів (відсутність підстав адміністративної відповідальності свідчить про відсутність у діянні ознак адміністративного проступку) та засобом їх відмежування від інших правопорушень: кримінальних, цивільних, дисциплінарних тощо [91, с. 181]”.

Варто зазначити, що, незважаючи на безумовну важливість підстав адміністративної відповідальності, у вітчизняному адміністративному законодавстві їх суть практично не розкрита. Відповідний термін згадується у ч. 1 ст. 7 КУпАП: “Ніхто не може бути підданий заходу впливу в зв’язку з адміністративним правопорушенням інакше як *на підставах* і в порядку, встановлених законом”, а також у ч. 1 ст. 8 КУпАП, згідно з якою: “Особа, яка вчинила адміністративне правопорушення, підлягає відповідальності *на підставі* закону, що діє під час і за місцем вчинення правопорушення” (*курсив мій. – О.Г.*) [4]. Однак, наведені законодавчі положення є малоінформативними. На їх основі неможливо вибудувати цілісне уявлення про природу, зміст, характер і види підстав адміністративної відповідальності.

За великим рахунком, у статтях 7 та 8 КУпАП знайшли відображення лише окремі характеристики підстав адміністративної відповідальності. Зокрема, зі змісту ч. 1 ст. 7 випливає множинність таких підстав, а також їх обов’язковість

для застосування адміністративних санкцій стосовно конкретної особи. У свою чергу, ч. 1 ст. 8 КУпАП містить тезу про те, що однією з підстав адміністративної відповідальності є закон, чинний на момент правопорушення. Таким чином, законодавчий опис підстав адміністративної відповідальності характеризується фрагментарністю і неповнотою [92, с. 71].

Варто додати, що деякі вчені намагаються розкрити сутність підстав адміністративної відповідальності, виходячи з контексту інших положень КУпАП, але, на наш погляд, подібні спроби не виглядають обґрунтованими. Так, приміром, І.П.Сторожук стверджує, що у ст. 9 КУпАП: “дано визначення адміністративного правопорушення (проступку) та вказано, що саме воно є підставою для адміністративної відповідальності [93, с. 65]”. Між тим, навіть поверхневий аналіз ст. 9 КУпАП свідчить, що в ній ідеться не стільки про підстави адміністративної відповідальності, скільки про підстави для визнання певного протиправного діяння адміністративним правопорушенням.

На тлі законодавчої невизначеності неабиякої гостроти набуває питання побудови доктринальної концепції підстав адміністративної відповідальності, здатної заповнити прогалини законодавства та придатної для застосування на практиці. Багато років поспіль це питання привертає увагу галузевих фахівців, які намагаються з'ясувати природу та зміст підстав адміністративної відповідальності, визначити їх типологію, систематизувати їх ознаки, сформулювати дефініцію відповідного поняття. Та, попри всі зусилля в цьому напрямку, представники галузевої науки досі не виробили єдиного, узгодженого підходу до розуміння підстав адміністративної відповідальності. Більш того, в сучасній науковій літературі можна зустріти цілу низку різних концепцій, у раках яких обстоюють принципово відмінні погляди на підстави адміністративної відповідальності, зокрема, на їх кількість, на їх сутність, на їх роль у правозастосуванні [92, с. 71].

Так, наприклад, В.П.Кононець єдиною підставою притягнення особи до адміністративної відповідальності визнає фактичне вчинення адміністративного проступку [94, с. 493]. Аналогічну точку зору висловлюють І.П.Сторожук,

Л.О.Золотухіна, Ю.О.Левенець [93, с. 65; 95, с. 160; 96, с. 60]. Як правило, в основу даного підходу покладається той беззаперечний факт, що відповідальність за адміністративне правопорушення, а ргіогі, неможлива без самого правопорушення, котре слугує фактичною підставою для притягнення порушника до відповідальності та застосування щодо нього примусових заходів впливу (передусім, адміністративних стягнень). З цим фактом важко не погодитись. Дійсно, без адміністративного правопорушення немає і не може бути адміністративної відповідальності, позаяк остання – ніщо інше, ніж реакція держави на порушення встановлених або санкціонованих нею правил поведінки. У цьому ракурсі, адміністративне правопорушення слід розглядати як обов'язкову підставу адміністративної відповідальності, без якої адміністративна відповідальність неможлива та позбавлена всякого сенсу [92, с. 71].

Власне кажучи, дискусійність тверджень зазначених авторів полягає не в цьому, а в тому, що вони вважають фактичне правопорушення єдиною підставою адміністративної відповідальності. Зауважимо, що такий підхід дисонує не тільки з положеннями чинного адміністративно-деліктного законодавства (див.: ст.ст.7 та 8 КУпАП), а й з об'єктивними реаліями юрисдикційної практики. На практиці ж, учинення адміністративного проступку далеко не завжди завершується застосуванням щодо особи, котра його вчинила, заходів адміністративного впливу. Інколи така ситуація обумовлена наявністю додаткових обставин правопорушення (крайня необхідність, необхідна оборона, малозначність діяння), інколи – відсутністю чи недоліками процесуальних механізмів реалізації норм матеріального адміністративно-деліктного права, а інколи – порушеннями встановленої процедури розгляду адміністративних справ (зокрема, порушеннями при складанні постанови про накладення адміністративного стягнення). Крім того, велика кількість фактичних правопорушень лишаються невиявленими, а в багатьох випадках не вдається знайти суб'єкта їх учинення, що унеможливорює застосування заходів адміністративного впливу та адміністративну відповідальність як таку. Таким чином, для настання адміністративної відповідальності, окрім констатації фактичного правопорушення, потрібні й інші

підстави. На жаль, ця обставина зазначеними правниками не враховується .

Втім, більшість вітчизняних правників схилиються до того, що реальне застосування заходів адміністративної відповідальності відбувається за наявності одразу декількох (двох, трьох або чотирьох) різних підстав [92, с. 71].

Зокрема, дві підстави адміністративної відповідальності виділяють М.Ю.Бездольний, Н.В.Гришина, З.С.Гладун, О.В.Поштаренко, Є.М.Щербина і деякі інші вчені. При цьому стосовно питання про сутність таких підстав їх думки істотно різняться.

Так, наприклад, О.В.Поштаренко висловлює точку зору, згідно з якою, підставами адміністративної відповідальності слугують: положення законодавства про адміністративну відповідальність – юридична (нормативна) підстава, а також факт скоєння адміністративного правопорушення – фактична підстава [97, с. 178]. Зі свого боку, Н.В.Гришина, яка також розрізняє нормативну і фактичну підстави адміністративної відповідальності, вбачає в останній не фактичне правопорушення, а його юридичний склад [98]. Аналогічної позиції притримується М.Ю.Бездольний, на думку якого, фактичною підставою адміністративної відповідальності служить конкретний склад адміністративного проступку [99, с. 90].

Дещо відмінний погляд на співвідношення фактичної і юридичної підстав адміністративної відповідальності демонструє Є.М.Щербина. Розглядаючи у якості фактичної підстави адміністративної відповідальності скоєне правопорушення, юридичною підставою Є.М.Щербина пропонує вважати юридичний склад відповідного адміністративного проступку [100, с. 102]. У свою чергу, З.С.Гладун, поряд із фактичною підставою адміністративної відповідальності (під нею автор розуміє склад адміністративного правопорушення, передбаченого КУпАП), виділяє процесуальну підставу, а саме – наявність процесуального акту про притягнення порушника до адміністративної відповідальності [101, с. 123]. І, нарешті, А.А.Іванищук розрізняє фактичні та правові підстави адміністративної відповідальності. При цьому названий вчений виходить з ідеї про множинність фактичних підстав (стверджується, що такими є,

насамперед, ознаки адміністративного проступку), а також досить своєрідно трактує ідею правових підстав, вбачаючи в них: “...конкретні юридичні факти, тобто наявність у діях фізичних осіб складу адміністративного проступку [102, с. 159-160]”.

Трьохелементну класифікацію підстав адміністративної відповідальності вибудовують В.К.Колпаков, О.В.Кузьменко, Т.О.Коломоєць та багато інших вітчизняних науковців. Мусимо констатувати, що, незважаючи на наявність багатьох “точок дотику” відповідні авторські концепції також характеризуються певними розбіжностями. Переважна більшість прибічників даного підходу виходять з того, об’єктивізація адміністративної відповідальності можлива за наявності фактичної, нормативної (юридичної) і процесуальної підстав. Власне кажучи, визнанням цих трьох елементів класифікації єдність наукових позицій і вичерпується. Що ж до розуміння їх змісту, то тут, навпаки, – має місце широкий плюралізм думок.

Зокрема, Т.О.Коломоєць, Н.О.Цюприк, І.Л.Бородін та В.А.Бортник висловлюють думку, згідно з якою: “Фактичною підставою адміністративної відповідальності, що дозволяє притягнути особу до неї, є вчинення адміністративного правопорушення (проступку). Нормативна підстава – це система норм, що закріплюють склади адміністративних проступків, систему адміністративних стягнень; коло суб’єктів, наділених правом застосовувати адміністративні стягнення і процедуру притягнення до адміністративної відповідальності. Процесуальною підставою адміністративної відповідальності є акт компетентного органу про накладення конкретного адміністративного стягнення за конкретний адміністративний проступок на конкретну винну особу [103, с. 448-449; 104, с. 218-219; 105, с. 135, 136; 106, с. 30]”. У цілому підтримуючи даний підхід, В.І. Баштанник та І.Д.Шумляєва демонструють дещо відмінне бачення процесуальної підстави адміністративної відповідальності. Під останньою ними пропонується розуміти: “наявність нормативних актів щодо застосування санкції до конкретних суб’єктів [107, с. 83]”.

Подібну класифікацію підстав адміністративної відповідальності

обґрунтовує В.К.Колпаков, на думку якого, для настання адміністративної відповідальності потрібна обов'язкова наявність нормативних, фактичних і документальних підстав. Разом з цим, попри структурну подібність наведеної класифікації, окремі її елементи розглядаються дещо під іншим кутом. Зокрема, до фактичних підстав адміністративної відповідальності В.К.Колпаков відносить не тільки фактичне вчинення адміністративного проступку, а й інші юридичні факти, зокрема, факти затримання, огляду, подання звернень, визнання доказами фактичних даних, факт виконання заходів відповідальності тощо. Що ж стосується документальних підстав, то під ними автор запропонував розуміти будь-які процесуальні документи, прийняті у рамках порушення та розгляду справи, як-то: протокол про адміністративне правопорушення, постанова по справі про адміністративне правопорушення, інші акти, довідки, звернення, облікові документи тощо [108, с. 76-77]. Аналогічного погляду на сутність підстав адміністративної відповідальності притримуються В.І. Дьордяй, Н.В.Ігнатко, М.М.Гецько [109, с. 10]

З погляду А.Ю.Пеховського, фактичною підставою адміністративної відповідальності є наявність ознак правопорушення у скоєному; юридичною – наявність в діях особи юридичного складу правопорушення; процесуальною – наявність процесуальних норм, які забезпечують притягнення винної особи до адміністративної відповідальності [110, с. 135]. Щоправда, у своєму науковому доробку цей автор демонструє і інший підхід до розуміння підстав адміністративної відповідальності, котрий є цілком “співзвучним” з ідеями Т.О.Коломoeць та Н.О.Цюприк [110, с. 136]. Зі свого боку, В.А.Крижановська, поряд фактичною підставою (юридичний факт протиправного діяння) та процесуальною підставою (акт застосування права, що покладає відповідальність на порушника), виділяє матеріальну підставу адміністративної відповідальності – санкції правових норм, що закріплюють заходи державного примусу у вигляді позбавлень [111, с. 38].

І, нарешті, чотири підстави адміністративної відповідальності виокремлюють А.В.Гуржій та О.Поштаренко. При цьому і тут підходи до

розуміння природи та сутності таких підстав концептуально різняться. Так, з погляду А.В. Гуржій, адміністративна відповідальність настає за наявності наступних підстав: “нормативно-правової, котра охоплює весь масив юридичних норм, необхідних для кваліфікації протиправного посягання як адміністративного проступку, процесуального розгляду відповідної справи та прийняття у ній вмотивованого рішення; фактичної, тобто факту вчинення протиправного діяння, яке посягає на суспільні відносини, охоронювані санкціями адміністративно-деліктних норм; юридичної, яка передбачає наявність у фактичному посяганні ознак складу адміністративного проступку; процесуальної підстави, тобто прийнятого компетентним органом (посадовою особою) рішення (постанови) про накладення адміністративного стягнення на порушника [112, с. 57; 91, с. 182].

Натомість, О.Поштаренко вважає, що підставами адміністративної відповідальності слугують: 1) наявність правової норми (правових норм), яка містить опис юридичного складу правопорушення (нормативна підстава); 2) юридичний факт вчинення протиправного діяння (фактична підстава); 3) відсутність обставин, що звільняють від відповідальності або виключають її настання; 4) правозастосовний (процесуальний) акт, в якому міститься рішення компетентного органу стосовно конкретної справи та яким встановлюється юридична відповідальність, визначається її вид і міра (процесуальна підстава) [113, с. 177-179].

Детальний аналіз основних доктринальних підходів до розуміння підстав адміністративної відповідальності дають підстави для наступних міркувань і висновків:

1) єдиною, безальтернативною фактичною підставою настання адміністративної відповідальності є факт вчинення протиправного посягання на суспільні відносини, які охороняються санкціями адміністративно-деліктних норм. Твердження окремих авторів (З.С.Гладун, Н.В.Гришина, М.Ю.Бездольний) про те, що такою підставою слід вважати склад конкретного адміністративного проступку, видається недостатньо аргументованим. Склад адміністративного проступку – це не факт об’єктивної дійсності, а суто теоретична конструкція

(формула), призначена для зіставлення юридично-значущих ознак об'єктивного посягання (тобто, посягання, яке мало місце в дійсності) з ознаками адміністративного правопорушення, закріпленими в адміністративно-деліктному законодавстві. Склад правопорушення (в т.ч., адміністративного) не слід ототожнювати з фактичним посяганням. Він лише дає змогу зробити висновок про суспільну небезпеку скоєного діяння, конкретизувати його, вирізнити з-поміж решти подібних, обрати належний захід державного примусу [114, с. 227; 115, с. 271; 116, с. 36].

Неможливо визнати цілком обґрунтованою тезу про те, що фактичною підставою адміністративної відповідальності слугує наявність ознак правопорушення у скоєному (А.Ю.Пеховський). За такого підходу відбувається “зміщення акценту” з факту об'єктивної дійсності (вчинене посягання) на результати кваліфікації (констатація ознак делікту). Безумовно, констатація ознак правопорушення у фактичному діянні слугує підставою адміністративної відповідальності, проте – підставою не фактичною, а юридичною, тобто такою, яка ґрунтується на результатах юридичної оцінки скоєного.

Не менш дискусійний характер має концепція множинності фактичних підстав адміністративної відповідальності та включення до них не лише фактичного посягання, а й інших юридичних фактів (в т.ч., фактів затримання, огляду, подання звернень, виконання заходів відповідальності тощо). На-наш погляд, затримання, огляд, подання звернень та інші процесуальні дії втілюють процес розгляду адміністративної справи, а не його результат. Кожна з цих дій – лише окремий крок на шляху до підсумкового рішення в справі (про притягнення порушника до відповідальності, про відсутність у діях особи події чи складу правопорушення тощо). І лише підсумкове рішення в справі активує механізм притягнення до адміністративної відповідальності, тобто є самодостатньою процесуальною підставою для накладення та виконання адміністративних стягнень. У цьому сенсі всі попередні процесуальні дії та рішення можуть розглядатися в якості підстав для прийняття остаточного рішення в справі, тоді як останнє (рішення справи по суті) – в якості процесуальної підстави

адміністративної відповідальності.

Ще більш спірним моментом цієї концепції є положення, відповідно до якого однією з фактичних підстав адміністративної відповідальності вважається юридичний факт виконання адміністративного стягнення. Теорія адміністративного права традиційно розглядає адміністративну відповідальність особи, як: “Різновид адміністративного примусу у вигляді застосування уповноваженим органом (посадовою особою) адміністративного покарання до особи, яка вчинила правопорушення [117, с. 7]” та “Примусове, з додержанням встановленої процедури, застосування правомочним суб’єктом передбачених законодавством заходів впливу за вчинення адміністративного проступку, які виконані порушником [108, с. 76; 118, с. 22]”. Таким чином, суть адміністративної відповідальності полягає в застосуванні щодо суб’єкта конкретного адміністративного проступку примусових заходів, передбачених законом. Відповідно, застосування примусових заходів (в т.ч., адміністративних стягнень) щодо порушника втілює адміністративну відповідальність як таку. Тобто, це – конкретний прояв об’єктивізації адміністративної відповідальності (факт самої відповідальності), але аж ніяк не одна з її фактичних підстав.

2) як вже було зазначено вище, чинний КУпАП закріплює ідею множинності підстав адміністративної відповідальності (ч. 1 ст. 7), але при цьому конкретизує лише одну з них. Такою підставою визнається закон, який діє під час і за місцем вчинення правопорушення (ч. 1 ст. 8) [4]. З огляду на нормативно-правову природу будь-якого законодавчого та підзаконного акту, дану підставу прийнято іменувати “нормативною”, “правовою” або “нормативно-правовою”. За поодинокими винятками, переважна більшість вітчизняних правників розглядають нормативно-правову підставу як обов’язкову умову настання адміністративної відповідальності. Така точка зору є цілком слушною. Адже без наявності законодавчого підґрунтя неможливі ні кваліфікація правопорушення, ні розгляд адміністративної справи, ані прийняття законного рішення в ній. Відсутність нормативно-правової охорони суспільних відносин унеможливорює адміністративну відповідальність за посягання на їх стабільність, цілісність і

безпеку. З огляду на це, питання про існування нормативно-правових підстав адміністративної відповідальності саме по собі видається бездискусійним.

Разом з тим, думки вчених істотно розходяться у питанні про зміст такої підстави, а точніше – про те, які саме акти законодавства або норми права нею охоплені. Так, окремі науковці (О.Поштаренко) вважають нормативно-правовою підставою адміністративної відповідальності виключно норму (норми), яка містить опис юридичного складу правопорушення [113, с. 177]. Інші (Н.С.Васильєва) – відносять до цієї підстави також процесуальні норми, які регламентують порядок притягнення до юридичної відповідальності [123, с. 99]. І, нарешті, найбільш численна група правників (В.К.Колпаков, Т.О.Коломоєць, І.Л.Бородін, А.В.Гуржій, Н.О.Цюприк та ін.) вважають нормативно-правовою підставою адміністративної відповідальності всю систему норм, на основі яких здійснюється кваліфікація адміністративного проступку, розгляд відповідної адміністративної справи, прийняття в ній остаточного рішення, а також його виконання [112, с. 57; 103, с. 448; 105, с. 135; 106, с. 30; 108, с. 76].

На наш погляд, з-поміж усіх зазначених підходів найбільш переконливим є саме останній. Вузьке розуміння нормативних підстав адміністративної відповідальності лише як норми, котра містить опис складу правопорушення, не виправдано звужує уявлення про нормативно-правовий базис, необхідний для обґрунтованого застосування заходів адміністративного впливу щодо суб'єкта адміністративного проступку. Цілком очевидно, що застосування таких заходів виключно на основі матеріальних норм про адміністративну відповідальність (тобто, норм, які характеризують склади правопорушень) в принципі неможливе. Для результативної роботи механізму адміністративної відповідальності та практичного застосування її заходів потрібна наявність цілої системи матеріальних і процесуальних норм, кожна з яких врегульовує визначений аспект правозастосування, починаючи від виявлення делікту та закінчуючи фактичним виховним або примусовим впливом на порушника. Як цілком слушно з цього приводу зауважує А.В.Гуржій: “Сучасна правозастосовна практика знає чимало прикладів, коли недоліки або відсутність процесуального механізму

унеможлиблювали відповідальність порушника [112, с. 55]”. Більше того, сучасна практика правозастосування ґрунтується на тому, що притягнення особи до адміністративної відповідальності в умовах невизначеності відповідних юрисдикційних процедур (читай – “за відсутності норм, які регулюють провадження в справі”) слід вважати незаконним і необґрунтованим.

Разом з тим, було б не зовсім правильно вважати, що перелік нормативно-правових підстав адміністративної відповідальності вичерпується нормами, які визначають склади адміністративних проступків, та нормами, які врегульовують порядок притягнення до юридичної відповідальності. Адже необхідною умовою практичного втілення адміністративної відповідальності є також загальні положення адміністративно-деліктного законодавства, якими визначаються принципи адміністративної відповідальності (ст. 7), дія закону про адміністративну відповідальність в часі, просторі та за колом осіб (ст. 8 КУпАП), питання відповідальності спеціальних суб’єктів (ст.ст.13-16 КУпАП), засади накладення адміністративних стягнень (Глава 4 КУпАП) тощо.

Викладене дає підстави констатувати слушність висновку В.К.Колпакова, Т.О.Коломoeць, І.Л.Бородіна, А.В.Гуржій та Н.О.Цюприк про те, що нормативно-правовою підставою адміністративної відповідальності слугує вся сукупність юридичних норм, на основі яких здійснюється кваліфікація адміністративного проступку, вирішення адміністративної справи, виконання прийнятого в цій справі рішення.

Варто додати, що намагання деяких авторів кардинально переосмислити суть нормативно-правової (нормативної, правової) підстави адміністративної відповідальності наразі важко визнати успішними. Перш за все, це стосується наукового підходу А.А.Іванищука, який пропонує вбачати у таких підставах певні юридичні факти, передусім, констатацію складу адміністративного проступку у скоєному посяганні [102, с. 159, 160]. Зі свого боку зауважимо, що такий підхід досить важко вписується в рамки загальної теорії юридичної відповідальності, згідно з якою будь-які юридичні факти, пов’язанні з притягненням до відповідальності за правопорушення, прийнято розглядати “у розрізі” фактичних

підстав такої відповідальності. У світлі цього спроба розглянути юридичні факти поза існуючим концептом фактичних підстав адміністративної відповідальності виглядає недостатньо обґрунтованою.

3) обов'язковою умовою (підставою) адміністративної відповідальності конкретної особи є прийняття офіційного рішення про її визнання винною у вчиненні певного адміністративного проступку та про застосування щодо неї відповідних заходів юридичного впливу (адміністративних стягнень, заходів впливу, які застосовуються до неповнолітніх, тощо). Таким рішенням є постанова по справі про адміністративне правопорушення. Саме цей акт закріплює результати офіційної адміністративно-правової кваліфікації, саме він результує всі фактичні дані, покладені в основу вирішення справи по суті, і саме він конкретизує заходи юридичного впливу, яким піддається порушник.

В науково-правовій літературі офіційне рішення по справі, як правило, іменують процесуальною підставою адміністративної відповідальності. На наш погляд, подібне найменування не зовсім точно відповідає сутності відповідної підстави. Дійсно, постанова по справі про адміністративне правопорушення – це процесуальний акт індивідуальної дії, котрий слугує важливим атрибутом адміністративно-деліктного провадження. Процесуальна природа цього акту не підлягає сумніву. Однак, з точки зору усвідомлення його місця та ролі в механізмі адміністративної відповідальності, набагато важливішими бачаться інші ознаки.

Неодмінною запорукою законності постанови по справі про адміністративне правопорушення є її прийняття належним суб'єктом – посадовою особою, наділеною загальними та спеціальними юрисдикційними повноваженнями, а саме: загальними повноваженнями на вирішення відповідних категорій адміністративних справ та правомочністю вирішувати дану конкретну справу згідно зі своїми посадовими обов'язками. Складання постанови по справі про адміністративне правопорушення особою, яка не має законних на те повноважень, а рівно – особою, наділеною відповідними повноваженнями, але не управненою вирішувати конкретну справу, не може вважатися законною підставою адміністративної відповідальності. Як неважко помітити, в даному випадку на

передній план виходить питання юрисдикції, тобто предмету відання, меж компетенції та поточної правомочності суб'єкта влади. На наш погляд, ця обставина повинна знайти відображення в терміні, котрим позначається рішення в справі як підстава адміністративної відповідальності. Таку підставу доречно іменувати “юрисдикційною”.

Варто згадати, що деякі науковці розуміють під процесуальною підставою адміністративної відповідальності процесуальні норми, які регламентують порядок її реалізації [110, с. 135]. Звісно, як і всяка інша теоретична концепція, даний підхід має право на існування. Тим не менш, в інтересах побудови єдиного, загальноузгодженого бачення підстав адміністративної відповідальності вважаємо за доцільне відповідний блок процесуальних норм розглядати не ізольовано, а як складову нормативно-правової підстави.

Крім того, уточненню підлягає позиція тих вчених, на думку яких, підставою адміністративної відповідальності слугує постанова про накладення адміністративного стягнення на винну особу. Як відомо, притягнення порушників до адміністративної відповідальності не завжди втілюється у накладенні адміністративних стягнень. Так, приміром, до осіб віком від 16 до 18 років за вчинення адміністративних проступків застосовуються спеціальні заходи впливу, передбачені ст. 24-1 КУпАП, які законодавець не відносить до категорії адміністративних стягнень. На військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів під час проходження зборів за адміністративні правопорушення застосовуються заходи відповідальності, передбачені відповідними дисциплінарними статутами (ст. 15 КУпАП) [4]. Таким чином, постанова про накладення адміністративного стягнення, є, хоч і найбільш типовим, але далеко не єдиним юрисдикційним актом, на основі якого може відбуватися притягнення особи до адміністративної відповідальності. З огляду на це, в контексті загальної характеристики юрисдикційних підстав адміністративної відповідальності, варто вести мову про “постанову щодо притягнення до адміністративної відповідальності”, без конкретизації заходів адміністративного впливу, визначених такою постановою.

4) як вже зазначалося, ряд вітчизняних правників (З.С.Гладун, Є.М.Щербина, О.Поштаренко, А.Пеховський і деякі інші) у якості підстави адміністративної відповідальності розглядають результат адміністративно-правової кваліфікації, а саме: “наявність складу адміністративного проступку”, “наявність ознак правопорушення”, “ознаки адміністративного проступку” тощо. Деякі автори пропонують називати цю підставу “юридичною”, інші – “фактичною”, але їх загальне уявлення про сутність цієї підстави є цілком узгодженим. Підстава відповідальності мислиться ними як оціночне судження (висновок) уповноваженого суб’єкта кваліфікації про те, що конкретне діяння являє собою адміністративний проступок.

З нашої точки зору, розгляд ознак правопорушення або складу правопорушення як самостійної підстави адміністративної відповідальності навряд чи можна вважати цілковито обґрунтованим. Зокрема, даний підхід погано корелюється з ідеєю про те, що фактичною підставою відповідальності виступає скоєне правопорушення. Як відомо, ця ідея нині постулюється доктриною права та знаходить одностайну підтримку серед представників наукового загалу. Не стали винятком і автори дискутованого підходу. Практично всі вони відводять юридичному факту вчинення проступку важливе місце в переліку підстав адміністративної відповідальності. Власне кажучи, саме в одночасному виділенні двох зазначених підстав (фактичного правопорушення та ознак/складу правопорушення) криється слабе місце міркувань згаданих вище науковців.

Справа у тому, що констатація факту вчинення правопорушення (тобто, фактичної підстави в класичному розумінні) може бути здійснена тільки за результатами його офіційної кваліфікації, котра являє собою: “встановлення та процесуальне закріплення відповідності фактичних ознак посягання ознакам адміністративного правопорушення (проступку), визначеним законодавством [119, с. 132; 120, с. 107]”. Таким чином, констатація факту правопорушення (тобто, фактичної підстави адміністративної відповідальності) передбачає обов’язкове виявлення його ознак (ознак складу) у скоєному посяганні. Іншими словами, наявність ознак (ознак складу) правопорушення є органічною складовою

та невід'ємним елементом фактичної підстави адміністративної відповідальності. У світлі цього розгляд ознак правопорушення як самостійної підстави адміністративної відповідальності виглядає вельми дискусійним.

Завершуючи загальний огляд наукових підходів до розуміння підстав адміністративної відповідальності, вважаємо за доцільне звернути увагу на наявність концепцій, хоч і не завжди не орієнтованих на вичерпну класифікацію таких підстав, однак вельми оригінальних, з точки зору авторського бачення їх юридичної природи. Автором однієї з таких концепцій є професор Д.М.Лук'янець, який виділяє суб'єктивну підставу адміністративної відповідальності, вбачаючи у ній вину, тобто психічне відношення особи до вчинюваного нею протиправного діяння [121, с. 3]. Водночас, М.В.Ковалів веде мову про існування об'єктивної підстави адміністративної відповідальності, під якою пропонується розуміти наявність матеріальної норми, що забороняє протиправне діяння та встановлює міру адміністративного стягнення за його вчинення [122, с. 152, 153]. Крім того, в наукових працях деяких авторів (Н.С.Васильєва, В.О.Морозова, А.Ю.Пеховський) висувається небезспірна теза, згідно з якою, фактичною підставою адміністративної відповідальності може слугувати не тільки адміністративне правопорушення (проступок), але і, як виняток, інші протиправні діяння (наприклад, діяння, що містить ознаки складу злочину, котрий не становить значної суспільної небезпеки) [123, с. 99; 124, с. 146; 110, с. 135]. При цьому Н.С.Васильєва ще більше поглиблює дискусійність міркувань про сутність підстав адміністративної відповідальності висновком про те, що нормативну підставу адміністративної відповідальності утворює: “сукупність правових норм, які закріплюють склади адміністративних правопорушень, а також порядок притягнення до дисциплінарної відповідальності” (*підкреслено мною. – О.Г.*).

Аналіз наведених тез залишає подвійне враження. З одного боку, вони репрезентують індивідуальне, авторське бачення підстав адміністративної відповідальності, а також слугують внеском у розвиток наукової дискусії стосовно їх природи і сутності. З іншого ж боку, вони передбачають надмірне “дроблення” таких підстав, наділяючи самостійною роллю будь-які чинники

впливу на реалізацію адміністративної відповідальності (вину, матеріальну норму тощо), навіть, якщо ті є частиною підстав більш високого порядку (фактичної, нормативно-правової, юрисдикційної). Подібне дроблення аж ніяк не сприяє формуванню єдиного універсального підходу до розуміння підстав адміністративної відповідальності, якого так потребує сучасна доктрина адміністративно-деліктного права. Тож, віддаючи авторам належне в частині прагнення до різнобічного аналізу відповідної проблематики, маємо зауважити, що в нинішніх умовах доцільним напрямом наукового пошуку видається не стільки побудова цілковито оригінальних концепцій, стільки розвиток та уніфікація існуючих теоретичних напрацювань.

Зі свого боку, на основі критичного осмислення провідних доктринальних концепцій, пропонуємо виділити наступні підстави адміністративної відповідальності: фактичну, нормативно-правову і юрисдикційну [92, с. 73].

Фактичною підставою адміністративної відповідальності є факт вчинення суспільно-небезпечного діяння, яке має ознаки адміністративного проступку, передбаченого КУпАП або іншими законами України, та за яке законом передбачено адміністративну відповідальність.

Нормативно-правову підставу адміністративної відповідальності становить сукупність юридичних норм, на основі яких здійснюється кваліфікація адміністративного проступку, процесуальний розгляд і вирішення відповідної адміністративної справи, а також виконання прийнятого в ній рішення.

І, нарешті, юрисдикційною підставою адміністративної відповідальності слугує офіційне рішення в адміністративній справі – постанова про притягнення порушника до адміністративної відповідальності [92, с. 73].

Таким чином, фактичною підставою адміністративної відповідальності в сфері інтелектуальної власності є реальне (читай – скоєне в дійсності) діяння, котре характеризується наявністю ознак складу конкретного адміністративного проступку з числа передбачених ст.ст. 51-2, 164-3 (ч. 1), 164-6, 164-13, 164-17, 164-18 КУпАП та ст. 476 МК України.

Як відомо, з'ясувати точну кількість фактичних посягань на суспільні

відносини, охоронювані адміністративним правом, можливо тільки у рамках ґрунтового деліктологічного дослідження, котре б дозволило визначити співвідношення зареєстрованих і латентних деліктів відповідного типу [112, с. 65]. На жаль, в Україні подібні наукові дослідження не проводились. Недостатньо повними є дані, отримані з офіційних джерел статистичної інформації. Вони є фрагментованими, не завжди узгоджуються поміж собою та не дозволяють з вичерпною повнотою охарактеризувати адміністративно-деліктологічну ситуацію в сфері інтелектуальної власності. Тим не менш, і наявної інформації цілком достатньо для того, щоб усвідомити загрозливі масштаби деліктності в сфері інтелектуальної власності, постійне збільшення кількості адміністративних правопорушень у цій сфері, а також – наявність істотних проблем, пов'язаних з вирішенням відповідних категорій адміністративних справ.

Так, лише за період з 1.01.2010 по 1.01.2021 року судами першої інстанції було розглянуто 1642 справи про правопорушення, передбачені статтею 51-2 КУпАП “Порушення прав на об’єкт права інтелектуальної власності”; 259 справ про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 164-9 “Незаконне розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп’ютерних програм, баз даних”; 78 справ, про адміністративні правопорушення передбачені ст. 164-17 “Порушення умов і правил, що визначають порядок припинення порушень авторського права і (або) суміжних прав з використанням мережі Інтернет” та 164-18 “Наведення завідомо недостовірної інформації у заявах про припинення авторського права і (або) суміжних прав, вчинених з використанням мережі Інтернет” [125].

При цьому, як свідчать дані Державної служби статистики України, з огляду на завантаженість вітчизняної судової системи, суди опрацьовують не більше 60% справ про адміністративні проступки в сфері інтелектуальної власності, які надходять на розгляд протягом року. Прийняттям рішення про накладення адміністративного стягнення завершується розгляд лише 30% справ, порушених за ст. 51-2 КУпАП та 24% справ, порушених за ст. 164-9 КУпАП. Такий стан справ свідчить про наявність значної кількості помилок при кваліфікації та

процесуальних порушень, які в кінцевому підсумку утруднюють або унеможливають вирішення багатьох справ про адміністративні проступки в сфері інтелектуальної власності.

В цілому динаміка адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності хоча і демонструє незначну тенденцію до зниження, однак пов'язані ними негативні явища мають величезні масштаби. За аналітичними даними міжнародної асоціації BSA, рівень використання неліцензійного програмного забезпечення в Україні у 2015 р. становив 82%, а втрати національної економіки від комп'ютерного піратства склали 129 млн дол. США на рік [126, с. 6]. У 2018 році ці показники становили 80% та 108 млн дол. США відповідно [127, с. 10].

За визнанням фахівців, відсутність кардинальних зрушень у боротьбі з деліктністю в сфері інтелектуальної власності зумовлена, зокрема, недоліками у діяльності компетентних органів, у т.ч. у частині формування доказової бази. Діяльність органів поліції та прокуратури у сфері захисту прав інтелектуальної власності є допоки неефективною і такою, що не використовує свій реальний потенціал. Здійснення такого захисту значною мірою покладається на правовласника [128, с. 70]. Деліктологічна ситуація в сфері інтелектуальної власності наочно демонструє, що здійснені заходи протидії правопорушенням у цій сфері, в тому числі – заходи адміністративної відповідальності, не забезпечили надійного захисту прав інтелектуальної власності та зниження негативного впливу відповідної категорії правопорушень на економіку України. Правопорушення в сфері інтелектуальної власності спричиняють колосальні збитки авторам, правовласникам і користувачам, уповільнюють плин науково-технічного прогресу та виробничих відносин, підривають репутацію держави на міжнародній арені, формують несприятливий клімат для інвестицій в технологічний сектор економіки.

Звісно, високий рівень деліктності в сфері інтелектуальної власності обумовлюється багатьма чинниками. Це, зокрема, і недостатня купівельна спроможність населення, і низький рівень правосвідомості громадян, і слабкий

контроль за додержанням вимог інформаційного законодавства, і багато інших. Але, однією з головних причин значного поширення адміністративних правопорушень в сфері інтелектуальної власності є недоліки правового та організаційного забезпечення адміністративної відповідальності.

Наочне підтвердження цьому – висока латентність правопорушень та велика кількість помилок при їх кваліфікації. Як засвідчили результати низки спеціальних досліджень, проведених фахівцями Одеського державного університету внутрішніх справ (А.М. Волощук, Х.П. Ярмакі та О.О. Чернишова), нинішній рівень латентності адміністративних проступків у сфері інтелектуальної власності сягає 80%. [129, с. 43]. Фактично, це означає, що до поля зору уповноважених суб'єктів адміністративної юрисдикції потрапляє тільки одне правопорушення з п'яти фактично вчинених. Якщо ж урахувати наведені вище дані, згідно з якими лише від 24 до 30% порушених адміністративних справ (залежно від категорії проступку) завершуються прийняттям постанови про притягнення порушника до адміністративної відповідальності, ситуація взагалі виглядає критичною. Нескладні арифметичні розрахунки змушують констатувати, що понад 90% адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності лишаються без належної реакції з боку держави, а суб'єкти їх учинення – безкарними.

Таким чином, ведучи мову про правопорушення в сфері інтелектуальної власності, як фактичну підставу адміністративної відповідальності, маємо наголосити, що констатація такої підстави залежить не тільки від її об'єктивної наявності, а й, значною мірою, від ефективності механізмів виявлення та розслідування правопорушень. За загальним визнанням фахівців, витоки більшості проблем, пов'язаних з відповідальністю за адміністративні проступки в сфері інтелектуальної власності, криються у нормативно-правовій та професійній площинах. Зокрема, основними чинниками, котрі стоять на заваді системному виявленню таких проступків, визнаються: вади чинного адміністративно-деліктного законодавства; відсутність у співробітників правоохоронних органів спеціальної підготовки; відсутність чіткої взаємодії правоохоронних органів;

корумпованість і безвідповідальність співробітників правоохоронних органів; психологічна неготовність представників правоохоронних і судових органів вбачати правопорушника у пересічному громадянину, який незаконно користується об'єктами інтелектуальної власності, та ін. [129, с. 43].

Викладене свідчить про те, що проблематика встановлення фактичної підстави адміністративних проступків у сфері інтелектуальної власності тісно пов'язана з питанням їх латентності. Тільки за умови мінімізації кількості латентних правопорушень можна розраховувати на те, що розвиток інституту адміністративної відповідальності в сфері інтелектуальної власності є поступальним, а протидія деліктності в цій сфері є системною, всеохоплюючою та ефективною.

Переходячи до розгляду нормативно-правових підстав адміністративної відповідальності за правопорушення в сфері інтелектуальної власності, можемо констатувати їх множинність. Безумовно, стрижневою ланкою системи таких підстав є Кодекс України про адміністративні правопорушення (КУпАП). По-перше, положеннями КУпАП визначаються загальні засади адміністративної відповідальності, а саме: чинність адміністративно-деліктного законодавства (в часі, просторі та за колом осіб); гарантії законності при застосуванні заходів адміністративного впливу; форми вини; вік адміністративної відповідальності; особливості відповідальності окремих категорій суб'єктів; обставини, що пом'якшують, обтяжують або виключають адміністративну відповідальність; підстави для звільнення від адміністративної відповідальності; перелік адміністративних стягнень; механізми їх накладення тощо. По-друге, Особлива частина КУпАП містить законодавчий опис конкретних адміністративних проступків у сфері інтелектуальної власності (ст.ст. 51-2, 164-6, 164-9, 164-13, 164-17, 164-18 та 186-7). По-третє, КУпАП закріплює процесуальні механізми порушення, розгляду та вирішення справ про адміністративні проступки (див.: Розділи IV КУпАП). І, нарешті, по-четверте, саме КУпАП (Розділ V) урегульовує порядок виконання постанов про накладення адміністративних стягнень [4].

Разом з тим, аналіз статей 51-2, 164-6, 164-9, 164-13, 164-17, 164-18 та 186-7

КУпАП свідчить про наявність у їх змісті спеціальних термінів та бланкетних положень, чітке розуміння яких неможливе без звернення до інших актів законодавства. Так, наприклад, ст. 51-2 КУпАП, яка передбачає відповідальність за порушення прав на об'єкти права інтелектуальної власності, містить далеко не повний перелік таких об'єктів, а також не розкриває суті права інтелектуальної власності багатьох прав, пов'язаних з їх створенням, використанням, розпорядженням і відчуженням. Зважаючи на це, уповноважені суб'єкти кваліфікації в ході юридичної оцінки порушень прав на об'єкти права інтелектуальної власності мусять звертатися не лише до ст. 51-2 КУпАП, а й до цілої низки положень Цивільного Кодексу України (ЦК України), якими, зокрема, визначаються: загальне поняття права інтелектуальної власності (ст. 418); перелік об'єктів права власності (ст. 420); сутність майнових і немайнових прав інтелектуальної власності (ст.ст.423 та 424); загальні засади використання об'єктів права інтелектуальної власності (ст. 426); особливості права інтелектуальної власності на окремі об'єкти (глави 36-46 ЦК України) тощо [130].

Аналогічним чином кваліфікація такого адміністративного правопорушення, як порушення строку доставляння обов'язкового безоплатного примірника документів (ст. 186-7 КУпАП), неможлива без звернення до Закону України від 9 квітня 1999р. № 595-XIV “Про обов'язковий примірник документів”, яким визначаються строки доставляння обов'язкового безоплатного примірника текстових, нотних, картографічних, образотворчих, патентних та інших документів з метою поповнення національного інформаційного фонду України (див.: ч.2 та ч. 3 ст. 8 Закону) [131].

У свою чергу, ст. 164-13 КУпАП “Порушення законодавства, що регулює виробництво, експорт, імпорт дисків для лазерних систем зчитування, експорт, імпорт обладнання чи сировини для їх виробництва” має суто бланкетний характер. Воно відсилає суб'єкта кваліфікації до положень Закону України від 17 січня 2002р. № 2953-III “Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування” [132]. Відповідні положення цього

Закону слугують підставою для порушення адміністративної справи, для вирішення її по суті та, у кінцевому підсумку, для притягнення порушників до адміністративної відповідальності.

Крім того, нормативно-правову основу кваліфікації окремих адміністративних проступків у сфері інтелектуальної власності та, відповідно, – основу для вирішення відповідних адміністративних справ, становлять спеціальні закони, якими визначаються умови набуття та здійснення прав на конкретні об'єкти інтелектуальної власності, а також встановлюються способи їх захисту. До таких законів належать: Закон України від 21 квітня 1993р. № 3116-ХІІ “Про охорону прав на сорти рослин” [133]; Закон України від 15 грудня 1993 р. № 3687-ХІІ “Про охорону прав на винаходи і корисні моделі” [134]; Закон України від 15 грудня 1993р. № 3688-ХІІ “Про охорону прав на промислові зразки” [135]; Закон України від 15 грудня 1993р. № 3689-ХІІ “Про охорону прав на знаки для товарів і послуг” [136]; Закон України від 1.12.2022р. № 2811-ІХ “Про авторське право і суміжні права” [137]; Закон України від 5 листопада 1997р. № 621/97-ВР “Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів” [138]; Закон України від 5 червня 1997р. № 318/97-ВР “Про видавничу справу” [139]; Закон України від 16 червня 1999р. № 752-ХІV “Про правову охорону географічних зазначень” [140]; Закон України від 23 березня 2000р. №1587-ІІІ “Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних” [141].

У зв'язку з тим, що правовідносини стосовно окремих об'єктів права інтелектуальної власності врегульовані спеціальними законами, при відкритті, розгляді та вирішенні адміністративних справ вкрай важливо керуватися не лише КУпАП, а й цими законами. Інформація про відповідні законодавчі акти, а також про їх положення, які врегульовують суспільні відносини, охоронювані санкціями адміністративно-деліктних норм, повинна бути відображена у процесуальних документах, передусім, у протоколі про адміністративне правопорушення. Проте, як свідчить аналіз практики розгляду справ про адміністративні проступки в сфері інтелектуальної власності, далеко не

всі суб'єкти кваліфікації слідують вказаній вимозі.

Згідно з результатами опитування, проведеного серед суб'єктів, уповноважених складати протоколи про адміністративні проступки, передбачені ст. 51-2 КУпАП (працівники поліції та державні інспектори з питань інтелектуальної власності), понад 60% респондентів вказали, що при кваліфікації відповідних правопорушень вони, як правило, керуються тільки вимогами КУпАП, не вдаючись до аналізу кореспондуючих положень Цивільного Кодексу України (Додаток Б). Закономірним наслідком такого підходу є велика кількість помилок при кваліфікації адміністративних правопорушень та складанні процесуальних документів. Часто-густо, у протоколах про адміністративні проступки уповноважені суб'єкти зазначають лише статтю (частину статті) КУпАП, за якою кваліфікується порушення, не розкриваючи суті протиправних дій та порушуваних ними вимог законодавства. У багатьох випадках це унеможливорює прийняття всебічно обґрунтованих рішень по справах про адміністративні проступки в сфері інтелектуальної власності. Більш того, недостатньо чітке визначення нормативно-правових підстав адміністративної відповідальності за такі проступки є основною причиною оскарження рішень судів першої інстанції та їх скасування в апеляційному та касаційному порядку.

Наочним прикладом може слугувати постанова апеляційного суду Дніпропетровської області від 9.10.2016р. про скасування постанови судді Широківського районного суду Дніпропетровської області від 8.08.2016р. щодо визнання ОСОБА_1 винною у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 51-2 КУпАП та накладення на неї адміністративного стягнення у вигляді штрафу. В обґрунтуванні рішення апеляційного суду, зокрема, зазначається, що у протоколі відносно ОСОБА_1 не вказано, в чому саме полягає незаконне використання останньою права на об'єкт інтелектуальної власності. Відповідно, обставини викладені в адміністративному протоколі не відповідають фактичним обставинам та не розкривають суті порушення, що виключає адміністративну відповідальність ОСОБИ_1 за вказаною статтею [142].

Викладене переконливо свідчить про те, що проблематика нормативно-

правових підстав адміністративної відповідальності має не лише наукове, але й важливе практичне значення. Правильне встановлення нормативно-правових підстав відповідальності за адміністративні проступки в сфері інтелектуальної власності, а також їх чітка фіксація в процесуальних документах є важливою запорукою об'єктивного розгляду відповідних адміністративних справ та обґрунтованості застосування адміністративних стягнень.

Юрисдикційною підставою адміністративної відповідальності за правопорушення в сфері інтелектуальної власності є постанова у відповідній адміністративній справі – юридично-владний акт, що тягне за собою певні юридичні наслідки і є обов'язковим до виконання як для правопорушника, так і для органу (посадової особи), на який покладено її виконання. У постанові оцінюється поведінка особи, яку притягують до відповідальності, встановлюється її винність або, навпаки, невинуватість, визначається захід адміністративного впливу [143, с. 97].

Прийняття постанови у справі про адміністративне правопорушення є завершальною стадією розгляду справи та, водночас, початковим етапом практичного втілення прийнятого у ній рішення. З одного боку, цей акт результує процес її розгляду, а, з іншого (у разі констатації вини порушника) – дає початок процедурі застосування адміністративних стягнень або інших заходів адміністративного впливу щодо конкретної особи.

Будучи ключовим процесуальним документом, покладеним в основу механізму адміністративної відповідальності, постанова у справі про адміністративне правопорушення має відповідати чітким критеріям, які пред'являються до її структури та змісту. Відповідно до вимог ст. 283 КУпАП, постанова у справі про адміністративне правопорушення в сфері інтелектуальної власності повинна містити: - найменування органу (П.І.Б., посада посадової особи), який виніс постанову; - дату розгляду справи; - відомості про особу, стосовно якої розглядається справа; - опис обставин, установлених під час розгляду справи; - зазначення нормативного акта, що передбачає відповідальність за таке адміністративне правопорушення; - прийняте у справі рішення [4].

Попри очевидну чіткість законодавчих вимог до змісту постанов по справах про адміністративні правопорушення (в тому числі, справ про адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності), на практиці ці вимоги нерідко порушуються. Уповноважені суб'єкти адміністративної юрисдикції (судді районних, районних у місті, міських та міськрайонних судів) не завжди відображають у винесених постановках усі значущі обставини відповідних адміністративних справ. У ряді випадків обставини справи викладаються ними надто загально, у спосіб, який не дозволяє зробити однозначний висновок про наявність складу правопорушення в діях особи.

Узагальнення практики застосування судами законодавства у справах про адміністративні правопорушення у сфері інтелектуальної власності, свідчить про те, що окремі судді у складених ними постановках неправильно використовують спеціальну термінологію. Зокрема, терміни “фонорама”, “відеограма” та “аудіовізуальний твір” використовуються як синонімічні та взаємозамінні. Інколи у постановках про адміністративні правопорушення, пов'язані з незаконним використанням аудіовізуальних творів і фонограм, не конкретизуються носії інформації, на яких були зафіксовані відповідні об'єкти права інтелектуальної власності.

Вище нами вже згадувалися приклади недостатньо повного опису нормативно-правових підстав адміністративної відповідальності у протоколах про адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності, які складають уповноважені на те посадові особи органів внутрішніх справ, органів державної податкової служби, державні інспектори з питань інтелектуальної власності та державні інспектори сільського господарства. У даному зв'язку слід зазначити, що такі помилки при складанні адміністративних протоколів (тобто, актів, які відкривають провадження по справі) іноді накладають негативний відбиток на підсумкові рішення (протоколи про притягнення до адміністративної відповідальності). У вітчизняній судовій практиці трапляються випадки, коли всупереч вимогам ст. 280 КУпАП, судді судів першої інстанції не здійснюють кроків для всебічного з'ясування обставин адміністративної справи, дослівно

відтворюючи в змісті адміністративних постанов формулювання з кореспондуючих їм адміністративних протоколів [144]. Таким чином, помилки, допущені при складанні останніх, автоматично переносяться в постанови по справах про адміністративні правопорушення, що, у кінцевому підсумку, стає формальною підставою для їх оскаржень і скасування, навіть якщо факт порушення і вина порушника не підлягають сумніву.

Варто погодитись з А.В.Гуржій, на думку якої, витoki подібних проблем криються не стільки в правовій чи організаційній площині, скільки в площині професіоналізму окремого правозастосовця. Як цілком слушно вказує авторка: “чинне законодавство встановлює абсолютно чіткі й зрозумілі вимоги щодо змісту постанов у справах про адміністративні проступки, в тому числі, – постанов про накладення адміністративного стягнення. Ці вимоги, а priori, відомі всім уповноваженим суб’єктам юрисдикції, оскільки їх засвоєння входить до обов’язкових програм професійної підготовки. Відтак, існуючі помилки неможливо пояснити ні вадами законодавства, ані браком необхідних знань. Натомість їх причинами є неуважність, неохайність оформлення процесуальних документів, недбале ставлення до виконання службових обов’язків” [112, с. 74].

Справді, проблема якісного складання постанов по справах про правопорушення в сфері інтелектуальної власності обумовлена, передусім, особистісно-професійними чинниками: рівнем професіоналізму уповноважених суб’єктів юрисдикції (суддів), їх особистою відповідальністю, сумлінним ставленням до виконання професійних обов’язків і повноважень тощо. Відповідно, розв’язання цієї проблеми повинно здійснюватись двома основними шляхами: по-перше, шляхом забезпечення сталого професійного розвитку суддів, а, по-друге, шляхом неухильного нагляду за обґрунтованістю і законністю судових рішень.

Тим не менш, з нашої точки зору, не можна ігнорувати той факт, що опосередкованою причиною ряду помилок при складанні постанов по справах про правопорушення в сфері інтелектуальної власності є прогалини правового регулювання. Так, приміром, ч. 2 ст. 283 КУпАП “Зміст постанови по справі про

адміністративне правопорушення” не вимагає обов’язкового зазначення в постанові відомостей про нормативно-правові акти (крім положень КУпАП), вимоги яких були порушені внаслідок учинення адміністративного проступку, а також обов’язкового вмотивування прийнятого рішення. Як уявляється, наявність у ч. 2 ст. 283 КУпАП зазначених вимог дало б можливість уникнути багатьох процесуальних помилок, зумовлених людським фактором, оскільки суб’єкти правозастосування при складанні постанов в адміністративних справах були б “зв’язані” не лише власним розсудом, а й чіткими приписами закону.

У даному заслуговує на увагу Висновок № 11 (2008) Консультативної Ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи “Щодо якості судових рішень”, у якому вказано, що якість судових рішень може залежати від недосконалого або нечіткого формулювання положень законів, а також від дефектів процесуального законодавства. Відтак, до числа зовнішніх показників, від яких залежить якість судового рішення, відноситься якість законів, прийнятих законодавчими органами, зокрема, чіткість їх змісту [145, с. 3, 13]. Спираючись на цей висновок, можемо констатувати необхідність якомога більш точного і вичерпного викладення змісту законодавчих вимог, які стосуються адміністративно-деліктного провадження в цілому та постанов у справах про адміністративні проступки зокрема.

В цілому проведений аналіз проблематики, пов’язаної з доктринальним визначенням та практичним встановленням підстав адміністративної відповідальності в сфері інтелектуальної власності, дозволяє зробити наступні висновки.

У вітчизняній теорії адміністративного права наразі не сформовано єдиного бачення підстав адміністративної відповідальності. Сучасні наукові погляди на їх природу, типологію, структуру, зміст і співвідношення істотно (у ряді випадків – кардинально) різняться. Свого часу настільки широкий плюралізм наукових думок слугував позитивним чинником, який дав поштовх активній науковій дискусії та істотно розширив межі уявлення про підстави адміністративної відповідальності та їх роль у застосуванні адміністративно-деліктних норм.

Однак, з плином часу ситуація стала вимагати переоцінки. Головне завдання наукових дискусій – побудова узгодженої, загально визнаної концепції, покликаної служити основою для подальших наукових розвідок – досягнуте не було. За відсутності єдиного теоретичного базису авторські погляди на сутність підстав адміністративної відповідальності замість поступового наближення дедалі більше віддаляються один від одного, збільшуючи кількість принципових різночитань та породжуючи плутанину в термінології. Цілком очевидно, що окреслені тенденції йдуть “у розріз” з об’єктивними запитами науки і практики на максимальну чіткість та узгодженість понятійно-категоріального апарату. У світлі викладеного постає необхідність узагальнення відповідних теоретичних напрацювань та вироблення на цій основі єдиного концептуального підходу до розуміння підстав адміністративної відповідальності.

Важливим кроком у цьому напрямку має стати формулювання дефініції поняття “підстави адміністративної відповідальності”. На основі аналізу чинного законодавства, правозастосовної практики та з урахуванням відповідних доктринальних концепцій, дане поняття можемо визначити як: *“сукупність об’єктивних чинників, які безпосередньо обумовлюють застосування адміністративного стягнення або інших заходів адміністративного впливу щодо особи, винної у вчиненні адміністративного правопорушення”*.

З точки зору відповідності теоретичним засадам та практичним аспектам застосування адміністративно-деліктних норм, найбільш обґрунтованою та універсальною бачиться трьохелементна класифікація підстав адміністративної відповідальності, згідно з якою такими підставами слугують: фактичне протиправне посягання (фактична підстава); сукупність правових норм, які врегульовують матеріальні та процесуальні аспекти адміністративної відповідальності (нормативно-правова підстава); офіційне рішення у відповідній справі (юрисдикційна підстава).

На основі цього підходу, а також з урахуванням наведених вище визначень фактичної, нормативно-правової та юрисдикційної підстав адміністративної відповідальності, під підставами адміністративної відповідальності в сфері

інтелектуальної власності пропонується розуміти:

факт вчинення суспільно-небезпечного діяння, яке має ознаки одного з адміністративних проступків, передбачених ст.ст. 51-2, 164-3 (ч. 1), 164-6, 164-13, 164-17, 164-18 КУпАП та ст. 476 МК України;

сукупність юридичних норм, на основі яких здійснюються кваліфікація конкретного адміністративного правопорушення в сфері інтелектуальної власності, процесуальний розгляд і вирішення справи про таке правопорушення, а також виконання прийнятого у цій справі рішення;

постанова про накладення адміністративного стягнення або застосування заходів впливу, передбачених ст. 24-1 КУпАП, на особу, яка скоїла правопорушення в сфері інтелектуальної власності.

Аналіз юрисдикційної практики змушує констатувати широке коло проблем, пов'язаних із встановленням та процесуальною фіксацією підстав адміністративної відповідальності за правопорушення в сфері інтелектуальної власності. Здебільшого наявні проблеми обумовлені недостатнім рівнем професіоналізму окремих правозастосовців. У рівній мірі це стосується як суб'єктів, уповноважених складати протоколи про адміністративні проступки (посадових осіб органів Національної поліції, органів державної податкової служби, державних інспекторів з питань інтелектуальної власності, державних інспекторів сільського господарства), так і суб'єктів винесення постанов у відповідних справах – суддів районних, районних у місті, міських та міськрайонних судів.

Разом з тим, слід відмітити, що проблеми практичного встановлення і процесуальної фіксації підстав адміністративної відповідальності за правопорушення в сфері інтелектуальної власності актуалізуються на тлі законодавчої невизначеності ряду питань, пов'язаних з оформленням ключових процесуальних актів – протоколу про адміністративне правопорушення та постанови про накладення адміністративного стягнення або застосування інших заходів адміністративного впливу.

У світлі цього основними напрямками їх вирішення повинні стати:

забезпечення сталого професійного розвитку уповноважених суб'єктів адміністративної юрисдикції; неухильний нагляд за обґрунтованістю і законністю процесуальних рішень; вдосконалення законодавчих вимог щодо змісту протоколу про адміністративне правопорушення та постанови про накладення адміністративного стягнення (про застосування заходів впливу, передбачених ст. 24-1 КУпАП).

Висновки до Розділу 1.

Аналіз сучасної юридичної літератури дозволяє констатувати наявність сталого наукового інтересу до питань адміністративної відповідальності за правопорушення в сфері інтелектуальної власності. Їх розглядові присвячена велика кількість наукових праць, на сторінках яких розкриті важливі аспекти кваліфікації правопорушень в сфері інтелектуальної власності, провадження по справах про такі правопорушення, а також застосування відповідних адміністративних стягнень. У цілому такий стан справ свідчить, як про актуальність проблем адміністративної відповідальності за правопорушення в сфері інтелектуальної власності, так і про загально визнану доцільність їх вирішення науковими засобами.

Разом з тим, у загальному масиві тематичних наукових праць спостерігається брак капітальних досліджень. Переважна більшість галузевих дослідників розглядають питання адміністративної відповідальності за правопорушення в сфері інтелектуальної власності фрагментарно та, як правило, у контексті більш широкої проблематики: адміністративно-правового регулювання відносин інтелектуальної власності, адміністративно-правової охорони інтелектуальної власності, адміністративно-правового захисту інтелектуальної власності тощо. Крім того, динамічний розвиток адміністративно-деліктних відносин та інституту інтелектуальної власності актуалізували широкий спектр проблем, які неможливо розв'язати на основі раніше проведених досліджень,

оскільки ті не враховують останніх новел вітчизняного законодавства.

Викладене обумовлює необхідність розгляду правових та організаційних аспектів адміністративної відповідальності за правопорушення в сфері інтелектуальної власності у рамках спеціального монографічного дослідження.

Важливою ціллю такого дослідження є визначення передумов адміністративної відповідальності за правопорушення в сфері інтелектуальної власності. Як показує практика, ефективність адміністративної відповідальності залежить від цілого ряду загально-соціальних, державно-політичних та юридичних передумов, в тому числі, від якості правового регулювання, стану правової системи, розвитку законодавства, дієвості механізмів нормотворення і правозастосування; правосвідомості населення, професійного рівня суб'єктів нормотворення і правозастосування тощо. З'ясування передумов адміністративної відповідальності є ключовим моментом формування сприятливого соціально-економічного та інформаційно-технічного середовища для реалізації її основних завдань, зокрема, для протидії адміністративній деліктності, надійної охорони суспільних відносин від протиправних посягань, виховання громадян в дусі дотримання законності. У світлі цього, проблематика передумов адміністративної відповідальності за правопорушення в сфері інтелектуальної власності становить неабиякий науковий і практичний інтерес.

Не менший інтерес для науки і практики становить визначення підстав відповідальності за адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності. Підстави відповідальності за адміністративні правопорушення є необхідною умовою її об'єктивізації. Їх наявність обумовлює виникнення фактичних адміністративно-деліктних відносин, кваліфікацію адміністративних правопорушень та застосування адміністративно-деліктних норм. У свою чергу, відсутність таких підстав унеможлиблює констатацію правопорушення, а отже виключає адміністративну відповідальність як реакцію держави на конкретний юридичний факт (тобто, на реальний акт поведінки/діяльності фізичної чи юридичною особи).

Узагальнення сучасних наукових поглядів на природу та сутність підстав

адміністративної відповідальності дозволяє виокремити фактичну, нормативно-правову і юрисдикційну підстави адміністративної відповідальності за правопорушення в сфері інтелектуальної власності. Фактичною підставою служить реально вчинене діяння (дія або бездіяльність), яке має ознаки правопорушення з числа передбачених ст.ст. 51-2, 164-6, 164-9, 164-13, 164-17, 164-18 та 186-7 КУпАП. Нормативно-правову підставу адміністративної відповідальності за правопорушення в сфері інтелектуальної власності утворює сукупність юридичних норм, на основі яких здійснюється кваліфікація таких правопорушень, процесуальний розгляд і вирішення відповідних адміністративних справ, а також накладення і виконання стягнень за їх учинення. Водночас, юрисдикційною підставою відповідальності у даному випадку є постанова про накладення адміністративного стягнення (про застосування заходів впливу до неповнолітньої особи) на особу, яка вчинила правопорушення в сфері інтелектуальної власності.

РОЗДІЛ 2. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

2.1. Об'єкт адміністративного правопорушення в сфері інтелектуальної власності

У вітчизняній юриспруденції розкриття сутності адміністративних правопорушень, а також висвітлення методичних і практичних питань їх кваліфікації здійснюється на основі аналізу їх юридичного складу, тобто системи передбачених законом об'єктивних та суб'єктивних ознак, котрі: “характеризують конкретне фактичне діяння як адміністративне правопорушення [115, с. 271]” та відображають “зовнішній прояв поведінки особи, його спрямованість та наслідки, особу правопорушника, його психічне ставлення до скоєного [146]”. Обґрунтованість такого підходу сумнівів не викликає. Системне, послідовне вивчення адміністративного правопорушення, як соціально-правового феномену і юридичного факту навряд чи можливе без виділення, систематизації та прискіпливого аналізу всіх тих його ознак (елементів), які впливають на його юридичну оцінку та, відповідно, на вирішення питання про адміністративну відповідальність за його вчинення. Залежно від того, якій саме аспект (зовнішній чи внутрішній) адміністративного правопорушення ці ознаки репрезентують, їх прийнято об'єднувати в чотири групи: ознаки об'єкта, ознаки об'єктивної сторони, ознаки суб'єкта та ознаки суб'єктивної сторони. Саме в такій послідовності (від об'єкта до суб'єктивної сторони) традиційно провадиться їх фаховий аналіз, і саме вона буде застосована нами при розгляді складів адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності.

Важливою запорукою правильної кваліфікації адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності є належне встановлення їх *об'єкта*. У своєму розумінні об'єкта адміністративного правопорушення вітчизняні правники виходять з того, що кожне конкретне адміністративне

правопорушення становить небезпеку для суспільних відносин та чинить деструктивний вплив на їх функціонування. Звідси вченими робиться принциповий висновок про те, що об'єктом адміністративного правопорушення завжди виступають суспільні відносини [147, с. 71].

Утім, як цілком слушно зауважує А.В.Гуржій, далеко не всі суспільні відносини здатні виступати об'єктом правопорушення. Адже багато відносин у суспільстві взагалі не регулюються правом, тож негативний вплив на них не підлягає правовій оцінці та не може тягнути за собою визначених юридичних наслідків, зокрема, адміністративної відповідальності [148, с. 112].

Крім того, варто зважати, що у величезному масиві правових відносин (тобто, суспільних відносин, урегульованих правом) лише певна частина охороняються санкціями адміністративно-деліктних норм та забезпечуються засобами адміністративної відповідальності. Решта правових відносин – або охороняються санкціями норм інших галузей права (кримінального, цивільного, господарського тощо), або, в силу своєї малозначності, взагалі не підпадають під правову охорону. Заподіяння цим відносинам шкоди не вважається адміністративним правопорушенням, тож вони “за визначенням” не здатні бути об'єктом такого порушення [147, с. 71].

Таким чином, справедливим вважаємо висновок тих науковців, на думку яких, об'єктом адміністративного правопорушення можуть виступати лише суспільні відносини, регламентовані правом та захищені адміністративними санкціями з метою забезпечення нормального функціонування порядку управління, захисту власності, прав і свобод громадян [149, с. 82; 150, с. 134, 135; 151, с. 227; 152, с. 315; 153, с. 293, 294].

У сучасній адміністративно-правовій літературі найбільшого поширення набув підхід, згідно з яким наукова характеристика об'єкта будь-якого адміністративного правопорушення провадиться на трьох різних рівнях: на загально-соціальному рівні, на галузевому рівні, а також на рівні конкретних суспільних відносин [154, с. 218]. Цей підхід ґрунтується на тому, що кожне окреме правопорушення, посягаючи на конкретні суспільні відносини, чинить

негативний вплив на відповідні галузі економіки або сфери суспільного життя, а через них – і на всю систему суспільних відносин, охоронюваних адміністративним правом. “І, хоча негативний вплив окремих правопорушень на ту чи іншу сферу суспільних відносин є порівняно незначним, – пише М.Р.Гарат, – їх загальний масив (тобто адміністративна деліктність як мезо- і макросоціальне явище) служить масштабним деструктивним чинником, здатним підірвати стабільність усієї системи суспільних відносин [1, с. 74]”.

У рамках зазначеного підходу при проведенні аналізу складів адміністративних правопорушень (зокрема, правопорушень у сфері інтелектуальної власності), як правило, розрізняють три види об’єктів посягання: загальний, родовий і безпосередній. Значно рідше у цей системно-логічний ланцюжок включається додатковий, четвертий елемент – видовий об’єкт адміністративного правопорушення. Не відкидаючи можливості подібної інклюзії, зауважимо, що вона становить переважно теоретичний інтерес та набуває практичного значення лише в окремих випадках, пов’язаних з кваліфікацією адміністративних правопорушень, які посягають на окремі підсистеми (інститути) суспільних відносин. З точки зору вирішення завдань нашого дослідження, такий крок бачиться недоцільним, тож надалі вдамося до розгляду класичної (трьох-елементної) системи об’єкта адміністративних правопорушень в сфері інтелектуальної власності.

Характеризуючи перший елемент цієї системи (загальний об’єкт адміністративного правопорушення) практично всі галузеві дослідники сходяться на тому, що він охоплює певний увесь масив правовідносин, охоронюваних санкціями адміністративно-деліктних норм [147, с. 71].

Утім, як показує аналіз наукових праць з питань відповідальності за адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності, серед їх авторів немає абсолютної єдності в розумінні обсягу і меж такого масиву. Так, наприклад, А.В.Хрідочкін пропонує розуміти під загальним об’єктом адміністративних правопорушень в сфері інтелектуальної власності суспільні відносини, які охороняються КУпАП та яким унаслідок правопорушення

завдається суспільна шкода або створюється загроза її заподіяння [155, с. 306]. На думку І.С.Кравченка, об'єктом адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності є: “вся система суспільних відносин, які охороняє законодавство про адміністративні правопорушення [156, с. 107]”. І взагалі окремий погляд на категорію загального об'єкта адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності демонструє О.М.Головкова. Дослідниця заперечує концепцію загального об'єкта як такого, наголошуючи, що сукупність суспільних відносин, охоронюваних адміністративним законом, виступає об'єктом адміністративно-правової охорони, який не тотожний об'єктові правопорушення [20, с. 70].

У даному зв'язку варто зауважити таке. Законодавство України про відповідальність за адміністративні правопорушення складається з цілої низки законодавчих актів: КУпАП, МК України, а також десятків галузевих законів. Таким чином, КУпАП охороняє, хоч і найбільшу, проте лише окрему частку загального масиву суспільних відносин. Відповідно, якщо виходити з традиційного уявлення про загальний об'єкт правопорушення, як про усю сукупність відносин, охоронюваних адміністративно-деліктним правом, то наведений вище підхід А.В.Хрідочкина навряд чи може вважатися цілком обґрунтованим. Адже, як зауважує А.В.Нефедова: “чинний КУпАП – це далеко не єдиний акт вітчизняного законодавства, який регулює питання адміністративної відповідальності та забезпечує охорону суспільних відносин від протиправних посягань, тому за жодних умов ані він, ані передбачені ним санкції не можуть визначати межі загального об'єкта адміністративного проступку [157, с. 75, 76]”.

Такий висновок вважаємо тим більш справедливим, що відповідальність за адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності встановлюється двома різними кодифікованими актами: КУпАП і МК України. З огляду на це, визначати межі загального об'єкта даної групи правопорушень, спираючись тільки на один з них (КУпАП) та ігноруючи інший (МК України) – означає не виправдано звужувати його реальний обсяг і зміст [147, с. 72].

Так само важко погодитись із позицією О.М.Головкової. На наш погляд,

авторка має рацію, стверджуючи що вся сукупність суспільних відносин, охоронюваних адміністративним законом, становить загальний об'єкт адміністративно-правової охорони. Проте, це зовсім не протирічить ідеї щодо здатності усе тієї ж сукупності суспільних відносин виступати загальним об'єктом адміністративного правопорушення. Сучасна теорія адміністративного права виходить з того, що адміністративна відповідальність являє собою інтегральну складову та, водночас, провідний засіб адміністративно-правової охорони суспільних відносин [158, с. 157; 159, с. 84; 160, с. 15; 161, с. 17; 162, с. 147]. Будучи елементом системи адміністративно-правової охорони, адміністративна відповідальність вирішує її генеральне завдання – забезпечення безпеки суспільних відносин у сфері публічного адміністрування та інших сферах від негативного впливу протиправних посягань. У свою чергу, відповідна сфера (комплекс) суспільних відносин при вчиненні правопорушення виступає одночасно і об'єктом такого впливу (тобто, загальним об'єктом адміністративного правопорушення), і об'єктом охорони від нього (тобто, об'єктом адміністративно-правової охорони, яка здійснюється засобами адміністративної відповідальності) [147, с. 72].

З огляду на викладене, найбільш обґрунтованою вважаємо позицію І.С.Кравченка, який розглядає загальний об'єкт адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності на найвищому (загально-соціальному) рівні узагальнення та поширює його межі на всі суспільні відносини, охоронювані адміністративно-деліктним законодавством. У якості точного наукового визначення даного поняття можемо запропонувати таке: загальний об'єкт адміністративного правопорушення у сфері інтелектуальної власності – це вся сукупність правовідносин, яка охороняється адміністративно-деліктним правом і на яку спрямовується негативний вплив конкретного фактичного посягання [147, с. 72].

Встановлення загального об'єкта адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності є дуже важливим для їх правильної кваліфікації. Передусім, саме на основі аналізу загального об'єкта робиться висновок про

адміністративно-правову природу протиправного посягання, тобто про те, що воно належить до категорії саме адміністративних (а не цивільних, господарських або кримінальних) правопорушень [55, с. 113, 114]. Проте, не менш важливу роль при кваліфікації адміністративних правопорушень відграє з'ясування родового та безпосереднього об'єкта.

За загальним визнанням науковців, родовий об'єкт адміністративного правопорушення, будучи складовою частиною (підсистемою) загального об'єкта, являє собою комплекс однорідних правових відносин, які складаються у визначеній галузі або сфері суспільного життя та охороняються санкціями адміністративно-деліктних норм [151, с. 229; 163, с. 566; 164, с. 42; 165, с. 13]. Саме родовий об'єкт адміністративного правопорушення покладено в основу структуризації (поділу на глави) чинного КУпАП, як основного акту адміністративно-деліктного законодавства. Саме він обумовлює включення нових адміністративно-деліктних норм до того чи іншого розділу КУпАП, а в окремих випадках – навіть визначає вид адміністративних стягнень, які встановлюються за окремі види правопорушень [116, с. 114, 115].

Разом з тим, наукові дослідження з питань адміністративної відповідальності за правопорушення в сфері інтелектуальної власності демонструють відсутність цілісного уявлення про сутність їх родового об'єкта. Більше того, у спеціальній літературі не так вже й просто віднайти бодай декілька концептуально узгоджених авторських визначень даного поняття. Залежно від особливостей індивідуального наукового підходу, різні вчені пропонують під ним розуміти:

- відносини у сфері власності, сільського господарства та у галузі підприємницької діяльності (Н.П.Капітаненко) [166, с. 373];
- суспільні відносини у сфері інтелектуальної власності (А.М. Волощук, Х.П.Ярмакі, О.О. Чернишова) [167, с. 31];
- суспільні відносини інтелектуальної власності, що взяті під охорону законом про адміністративну відповідальність (А.В.Хрідочкін) [155, с. 307];
- суспільні відносини щодо володіння, користування та розпорядження

майном, яке охороняється адміністративно-правовими нормами (А.Г.Майданевич, О.П.Світличний) [168, с. 61];

- суспільні відносини, що стосуються права власності й передбачені главою 6 КУпАП (П.В.Макушев, І.О.Руденко) [169, с. 87];
- суспільні відносини, що виникають, змінюються і припиняються в процесі здійснення виняткових прав як особистого, так і майнового характеру на результати інтелектуальної діяльності, а також прирівняні до них об'єкти (О.М.Головкова) [20, с. 72];
- право (права) інтелектуальної власності (І.С.Кравченко, О.А.Ляшенко) [60, с. 13; 170, с. 160].

Аналіз наведених визначень дає підстави для наступних міркувань і висновків. По-перше, вітчизняна теорія адміністративного права постулює ідею про те, що об'єктом адміністративного правопорушення (на всіх рівнях узагальнення) слугують суспільні відносини. Такі відносини фактично складаються, тобто об'єктивуються у ході реалізації суб'єктивних прав та кореспондуючих їм обов'язків фізичних і юридичних осіб. Саме ж по собі суб'єктивне право – це ще не факт об'єктивної дійсності. Це – можливість особи діяти певним чином у рамках у передбаченої законом життєвої ситуації. Суб'єктивне право реалізовується особою далеко не завжди, а лише тоді, коли вона вважає це потрібним. Натомість, правопорушення завжди спрямоване на реально існуючий об'єкт. Саме таким об'єктом є суспільні відносини, як фактичний акт реалізації права. У світлі викладеного недостатньо аргументованою видається позиція І.С.Кравченко, О.А.Ляшенко, які визнають родовим об'єктом право інтелектуальної власності, а не породжені ним суспільні відносини.

По-друге, як вже було зазначено вище, обов'язковою ознакою суспільних відносин, які утворюють родовий об'єкт адміністративного правопорушення, є їх однорідність. Це, означає, що вони складаються та функціонують у чітко визначеній галузі економіки або сфері суспільного життя. Відповідно, методологічно некоректним вважаємо поширення меж родового об'єкта

адміністративного правопорушення в сфері інтелектуальної власності на суспільні відносини, які безпосередньо до цієї сфери не належать, зокрема, на відносини у галузях сільського господарства та підприємницької діяльності. Той факт, що згадані групи суспільних відносин фігурують у назвах Глав 9 і 12 Особливої частини КУпАП, які встановлюють відповідальність за окремі адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності, зовсім не означає, що, насамперед саме вони (відносини у сільському господарстві та підприємстві) потерпають від таких порушень. Більш того, на наш погляд, існуючу “розпорошеність” норм про адміністративну відповідальність за правопорушення в сфері інтелектуальної власності по різних главах КУпАП слід вважати очевидним недоліком техніки нормотворення. Адже, за загальним правилом, норми, які передбачають відповідальність за посягання на один і той самий родовий об’єкт, повинні об’єднуватись в єдиній Главі КУпАП. У даному контексті цілком слушно ставить питання А.В.Хрідчкін: “А чи доцільне розміщення складів адміністративних правопорушень, які мають спільний об’єкт посягання, в різних главах КУпАП? [155, с. 363]”. На наш погляд, відповідь на це питання є очевидною: і з точки зору теорії адміністративного права, і з точки зору відповідності потребам юрисдикційної практики, такий стан справ неможливо визнати обґрунтованим. Таким чином, варто підтримати тих науковців, які наполягають на об’єднанні всіх норм про відповідальність за правопорушення в сфері інтелектуальної власності в окремій главі діючого КУпАП [11, с. 272-274; 155, с. 34, 364; 171, с. 253].

По-третє, незважаючи на те, що більшість адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності посягають на майнові права, для визнання родовим об’єктом таких порушень виключно майнових відносин (тобто, суспільних відносин з приводу володіння, користування і розпорядження майном) немає достатніх підстав. Чинний КУпАП, наряду з відповідальністю за порушення майнових прав інтелектуальної власності, передбачає відповідальність за посягання на немайнові права в цій сфері. Так, наприклад, статтею 51-2 КУпАП встановлено відповідальність за привласнення авторства на об’єкт

інтелектуальної власності [4]. А, як відомо, право авторства (право на визнання людини творцем, автором, виконавцем, винахідником тощо) на об'єкт права інтелектуальної власності, належить до категорії немайнових прав особи. Таким чином, при визначенні родового об'єкта адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності слід виходити з того, що його межі охоплюють як майнові, так і немайнові відносини інтелектуальної власності.

По-четверте, варто погодитись з тими науковцями, на думку яких, межі родового об'єкта аналізованих нами правопорушень “пролягають” у площині відносин власності. Дійсно, кожне таке правопорушення фактично посягає на відносини з приводу володіння, користування, розпорядження та захисту права власності. Поширювати межі родового об'єкта на інші сфери (галузі) суспільних відносин недоцільно, оскільки ті не утворюють єдиної системи з відносинами власності та не зазнають разом з ними однорідної шкоди унаслідок вчинення правопорушень.

Разом з тим, виникає питання про фактичний обсяг родового об'єкта адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності. Як неважко помітити з наведених вище визначень, одні автори включають до нього окрему систему суспільних відносин у сфері власності (відносини інтелектуальної власності), тоді як інші – асоціюють його з усією сферою власності загалом. На наш погляд, більш обґрунтованим є перший підхід. Сфера відносин власності настільки масштабна, багаторівнева і розмаїта, що визнання її родовим об'єктом для окремої групи адміністративних правопорушень може мати хіба що теоретичне значення. Її розуміння в настільки широкому сенсі мало сприятиме вирішенню нагальних практичних завдань, як-то: гармонізація структури чинного КУпАП, вдосконалення алгоритму кваліфікації адміністративних правопорушень тощо. Куди більш доцільним для вирішення цих завдань є виокремлення такого родового об'єкта, який максимально точно і, разом з тим – вичерпно, характеризуватиме систему суспільних відносин, котрій завдається шкода унаслідок вчинення однорідних протиправних посягань.

На підставі викладеного, найбільш обґрунтованою вважаємо концепцію,

згідно з якою родовим об'єктом адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності виступає однойменна система суспільних відносин – суспільні відносини у сфері інтелектуальної власності. Звісно, при побудові наукового визначення даного поняття, слід урахувувати, що далеко не всі суспільні відносини в цій сфері можуть зазнавати шкоди внаслідок адміністративних правопорушень. Такою властивістю володіють лише відносини, урегульовані правом та захищені санкціями адміністративно-деліктних норм. З огляду на це, під родовим об'єктом адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності пропонуємо розуміти: правові відносини інтелектуальної власності, які перебувають під охороною адміністративно-деліктного права.

Разом з тим, варто зауважити, що навіть серед учених, які вбачають у родовому об'єкті адміністративних правопорушень відносини інтелектуальної власності, немає єдиного уявлення про перелік таких правопорушень, а також про систему норм, котрими передбачена відповідальність за їх учинення. Досить часто галузеві фахівці включають до цього переліку тільки ті правопорушення, відповідальність за які передбачена положеннями КУпАП, оминаючи увагою протиправні діяння, передбачені ст. 476 МК України “Переміщення товарів через митний кордон України з порушенням прав інтелектуальної власності”. Деякі дослідники, зокрема, О.О.Михальський, не вважають адміністративними правопорушеннями у сфері інтелектуальної власності випадки демонстрування і розповсюдження фільмів без державного посвідчення на право розповсюдження і демонстрування фільмів (164-6 КУпАП) [31, с. 61].

І навпаки, вітчизняні науковці нерідко включають до переліку адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності протиправні діяння, які взагалі не посягають на суспільні відносини в цій сфері. Так, наприклад, О.М.Головкова, І.С.Кравченко, А.В.Хрідочкін, В.О.Тімашов, Т.М.Трояновська, А.Г.Майданевич та О.П.Світличний вважають посяганням на сферу інтелектуальної власності порушення умов розповсюдження і демонстрування фільмів, передбачених державним посвідченням на право

розповсюдження і демонстрування фільмів (164-7 КУпАП) [20, с. 33; 156, с. 42; 155, с. 67, 68; 172, с. 40; 168, с. 60; 173, с. 234]. З точки зору О.М.Коротун, до правопорушень у сфері інтелектуальної власності належить недотримання квоти демонстрування національних фільмів при використанні національного екранного часу (164-8 КУпАП) [174, с. 119-121. Водночас, Т.М.Трояновська та Г.Є.Миджин відносять до таких правопорушень випадки порушення законодавства про племінну справу у тваринництві (ст. 107-1 КУпАП), а А.Г.Майданевич, О.П.Світличний, П.В.Макушев, І.О.Руденко і, знову ж таки, Г.Є.Миджин та О.М.Коротун – випадки порушення встановлених законодавством вимог щодо заборони реклами та спонсорства тютюнових виробів (ст. 156-3 КУпАП) [59, с. 162; 168, с. 60; 169, с. 86; 174, с. 118, 119; 173, с. 234].

Таке розмаїття поглядів на базову, з точки зору досліджуваної проблематики, категорію як “родовий об’єкт”, а отже й на систему адміністративних правопорушень в сфері інтелектуальної власності, важко визнати позитивним явищем. Як відомо, відсутність згоди у фундаментальних питаннях юридичної науки часто породжує кардинальні розбіжності в уявленнях про зміст, характер і напрямки розв’язання багатьох практичних проблем. І навпаки, наявність єдиного доктринального підходу завжди сприяє системному, узгодженому вирішенню найбільш складних завдань сучасної юриспруденції.

З огляду на це, в аспекті нашого дослідження вкрай важливо чітко визначити, які саме адміністративні правопорушення посягають на суспільні відносини в сфері інтелектуальної власності (родовий об’єкт). У рамках цієї мети доцільно зазначити таке.

Цілком очевидно, що негативний вплив адміністративних правопорушень, передбачених ст. 476 МК України, спрямовано на суспільні відносини в сфері інтелектуальної власності. Це, впливає як з назви, так і зі змісту цієї статті, де йдеться про “порушення прав інтелектуальної власності” [175]. Аналогічний висновок може бути зроблений і стосовно правопорушень, вказаних у ст. 164-6 КУпАП “Демонстрування і розповсюдження фільмів без державного посвідчення на право розповсюдження і демонстрування фільмів [4]”. Хоча у ст. 164-6 КУпАП

про сферу інтелектуальної власності безпосередньо не згадується, тим не менш, її зміст чітко вказує, що саме ця сфера є родовим об'єктом передбаченого нею правопорушення. Адже по суті в ньому йде мова про відповідальність за порушення встановлених державою вимог щодо реалізації невиключних (неексклюзивних) прав на фільм (відеограму) як об'єкт інтелектуальної власності [176; 177]. Викладене дає підстави для однозначного висновку про те, що адміністративні правопорушення, передбачені ст. 476 МК України та ст. 164-6 КУпАП, належать до категорії правопорушень в сфері інтелектуальної власності.

Разом з тим, видаються дискусійними твердження про належність до цієї категорії правопорушень адміністративних проступків, передбачених ст.ст. 107-1, 156-3, 164-7 та 164-8 КУпАП. Зокрема, ст. 107-1 КУпАП встановлює відповідальність за порушення вимог щодо оформлення сертифікатів племінних (генетичних) ресурсів, за порушення правил племінного обліку, а також за недодержання вимог і правил щодо отримання, зберігання та використання племінних (генетичних) ресурсів [4]. Варто підкреслити, що перераховані правопорушення не тільки не посягають на сферу інтелектуальної власності, але й не мають до неї навіть опосередкованого відношення. По суті, їх родовим об'єктом виступають суспільні відносини з приводу організації та здійснення племінної справи, як: “системи зоотехнічних, селекційних та організаційно-господарських заходів, спрямованих на поліпшення племінних і продуктивних якостей тварин [178]”.

Якщо говорити про ст. 156-3 КУпАП “Порушення встановлених законодавством вимог щодо заборони реклами та спонсорства тютюнових виробів”, то “об'єкти інтелектуальної власності” в ній хоч і згадується, але виключно у контексті їх рекламування. Так, ч. 1 цієї статті встановлює відповідальність за порушення обмежень на рекламування об'єктів права інтелектуальної власності, під якими випускаються тютюнові вироби, а ч. 3 – за спонсорування заходів з використанням об'єктів права інтелектуальної власності, під якими випускаються тютюнові вироби, з порушенням вимог законодавства про рекламу [4]. Як неважко помітити, в обох випадках мова не йде ні про

порушення права інтелектуальної власності, ані про порушення встановленого порядку його набуття, відчуження чи реалізації. У даному контексті йдеться, насамперед, про порушення засад рекламної діяльності та посягання на відносини з приводу виробництва, розповсюдження та споживання реклами. З нашої точки зору, саме ці відносини охороняються статтею 156-3 КУпАП та, відповідно, слугують родовим об'єктом передбачених нею адміністративних правопорушень.

На наше переконання, не можуть вважатися правопорушенням в сфері інтелектуальної власності випадки порушення умов розповсюдження і демонстрування фільмів, передбачених державним посвідченням на право розповсюдження і демонстрування фільмів (ст. 164-7) [44]. Адже, відповідно до Положення про державне посвідчення на право розповсюдження і демонстрування фільмів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17 серпня 1998 р. №1315 (див.: ст. 7, додаток 1), умови розповсюдження і демонстрування фільмів – це ніщо інше, як спеціальні вимоги щодо віку глядацької аудиторії конкретного фільму. Відповідно до абз. 3 ст. 7 вказаного Положення, під час державної реєстрації для кожного фільму встановлюється один з індексів, що визначає глядацьку аудиторію, та відповідно до нього умови розповсюдження і демонстрування фільму. Індекс фільму зазначається у прокатному посвідченні [177].

Як підкреслює О.В.Тандир, при вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 164-7 КУпАП, має місце: “не порушення авторських і суміжних прав інтелектуальної власності, а порушення індексів, що визначає глядацьку аудиторію, і які поділяються на певні індекси: дитяча аудиторія; 14 років; 16 років; 18 років; 21 рік; фільми, які дозволяється переглядати у присутності батьків, у певний час: денний, нічний тощо [54, с. 11, 12]”. Таким чином, у даному випадку посягання на суспільні відносини в сфері інтелектуальної власності не відбувається.

І, нарешті, ще однією спірною тезою в даному контексті є висловлена О.М.Коротун теза про належність до адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності випадків недотримання квоти демонстрування

національних фільмів при використанні національного екранного часу (ст. 164-8 КУпАП). Відповідно до законодавства України про кінематографію, зазначена квота визначається тривалістю демонстрування національних фільмів, інших фільмів, вироблених суб'єктами кінематографії України, і творів національної кінематографічної спадщини [179]. Починаючи з 1 січня 2022 року, квота демонстрування національних фільмів становить не менше 30 відсотків загального щомісячного часу демонстрації фільмів для всіх телерадіоорганізацій та інших демонстраторів фільмів (див.: ст. 15-2 Закону України “Про кінематографію”) [176].

З наведених положень однозначно випливає, що квота демонстрування національних фільмів безпосередньо не пов'язана з правом інтелектуальної власності. Вона ґрунтується на двох чинниках: чинник часу (відносна тривалість демонстрації фільмів) та чинник національного походження (обов'язкова участь національного кіновиробника у створенні аудіовізуального твору кінематографії). Додержання цієї квоти не залежить від наявності або реалізації майнових і немайнових прав на конкретний твір права інтелектуальної власності, а її порушення – на відповідні права жодним чином не посягає. Викладене дає підстави для двох взаємопов'язаних висновків: по-перше, родовим об'єктом адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 164-8 КУпАП, є суспільні відносини, які виникають у сфері телевізійного мовлення на території України; по-друге (і це, напрямку впливає з першого), такі порушення не належать до категорії адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності.

У цілому, з урахуванням специфіки родового об'єкта адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності, можемо стверджувати, що до переліку таких правопорушень входять адміністративні проступки, передбачені ст.ст. 51-2, 164-3 (ч. 1), 164-6, 164-13, 164-17, 164-18 КУпАП та ст. 476 МК України.

Чітке визначення переліку адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності дозволяє перейти до розгляду їх об'єкта на нижчому (безпосередньому) рівні узагальнення. Безпосередній об'єкт адміністративного

правопорушення – це охоронюване адміністративно-деліктною санкцією суспільне відношення, безпека та стабільність якого порушуються внаслідок протиправного посягання [157, с. 87]. Фактично, кожне окреме адміністративне правопорушення посягає на конкретні соціальні зв'язки (відносини), які складаються в тій або іншій сфері суспільного життя. Не становлять винятку і адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності. Кожне з них є посяганням на конкретні суспільні відносини: з приводу використання об'єктів авторського права і суміжних прав; з приводу авторства на такі об'єкти; з приводу використання права інтелектуальної власності на об'єкти промислової власності (винаходи, комерційні найменування, промислові зразки, торговельні марки тощо); з приводу реалізації невиключних (неексклюзивних) прав на фільм (відеограму); з приводу виробництва та обігу дисків для лазерних систем зчитування, обладнання чи сировини для їх виробництва; з приводу припинення порушень авторського права і (або) суміжних прав з використанням мережі Інтернет тощо [4].

При визначенні безпосереднього об'єкта адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності слід зважати на те, що деякі з цих правопорушень посягають одразу на декілька різних типів суспільних відносин. Так, наприклад, переміщення товарів через митний кордон України з порушенням прав інтелектуальної власності (ст. 476 МК України) становить небезпеку не лише для суспільних відносин інтелектуальної власності, але й для відносин з приводу переміщення товарів, призначених для виробничої або іншої підприємницької діяльності, через митний кордон України [175]. Водночас, адміністративне правопорушення, передбачене ст. 164-19 КУпАП, поряд із суспільними відносинами інтелектуальної власності, посягає на встановлений порядок боротьби з адміністративними і цивільними правопорушеннями, вчинюваних у мережі Інтернет [4].

З огляду на наявність у ряду адміністративних правопорушень одразу декількох безпосередніх об'єктів, останні прийнято поділяти на основні й додаткові. У теорії адміністративного права побутує правило, згідно з яким

віднесення того чи іншого об'єкта до розряду основних чи додаткових залежить від позиції законодавця. Зокрема, основним вважається той об'єкт багатооб'єктного адміністративного правопорушення, який: “перебуває в площині родового об'єкта, зазначеного у назві відповідного розділу Особливої частини КУпАП [151, с. 230]”. Тим не меш, це правило важко визнати абсолютним. На практиці, включаючи певну адміністративно-деліктну норму до визначеної глави Особливої частини КУпАП, законодавець не завжди максимально враховує критерій об'єкта посягання, внаслідок чого така норма опиняється, так би мовити, у “невідповідній” главі Кодексу.

Наочним прикладом може слугувати ст. 164-17 КУпАП, яка встановлює відповідальність за порушення умов і правил припинення порушень авторського права та/або суміжних прав з використанням мережі Інтернет. Наразі ця стаття включена до Глави 12 “Адміністративні правопорушення в галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг, в галузі фінансів і підприємницькій діяльності” [4]. Тим не менш, детальний аналіз її змісту свідчить, що передбачені нею порушення посягають не стільки на відносини, вказані у назві Глави 12 КУпАП, скільки на суспільні відносини: а) у сфері інтелектуальної власності (а саме, відносини щодо реалізації авторського права або суміжних прав у мережі Інтернет); б) у сфері забезпечення правопорядку (зокрема, відносини з приводу протидії порушенням авторського права у мережі Інтернет). Тож, за логікою, саме ці дві групи суспільних відносин повинні вважатися, відповідно, основним і додатковим об'єктами правопорушень, передбачених ст. 164-17 КУпАП.

Підкреслимо, що наведений вище перелік адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності охоплює саме ті правопорушення, безпосередні об'єкти яких (читай – конкретні відносини, на які вони посягають) перебувають у рамках цієї сфери. З метою об'єднання норм про адміністративну відповідальність за такі правопорушення в окремій главі чинного КУпАП пропонуємо доповнити КУпАП Главою 6-1 “Адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності”.

У контексті аналізу суспільних відносин, які виступають об'єктом

адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності, на окрему увагу заслуговує питання про матеріальні і нематеріальні блага (речі, стани, енергія, інформація, особисті нематеріальні права тощо), з приводу яких ці відносини складаються. За визнанням провідних представників вітчизняної адміністративно-правової науки, такі блага утворюють предмет адміністративного правопорушення – факультативну ознаку об'єкта, котра підлягає встановленню у випадках її законодавчої конкретизації [22; 180; 181].

Законодавець конкретизує предмет адміністративного правопорушення у більшості норм про відповідальність за правопорушення в сфері інтелектуальної власності, зокрема: у ч. 1 ст. 164-3 КУпАП (форма, упаковка, товар, його зовнішнє оформлення, ім'я підприємця), у ст. 164-6 КУпАП (фільм, фільмокопія), у ст. 164-13 КУпАП (диски для лазерних систем зчитування, обладнання та сировина для їх виробництва), а також у ст. 476 МК України (товари, призначені для виробничої або іншої підприємницької діяльності, котрі є об'єктом інтелектуальної власності) [4; 175].

Варто наголосити, що в аспекті кваліфікації адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності, встановлення предмету правопорушення має не тільки наукове, а й неабияке практичне значення. Як свідчить аналіз юрисдикційної практики, велика кількість помилок при кваліфікації правопорушень у сфері інтелектуальної власності обумовлена неправильним встановленням предмета посягання.

Ось лише один з таких прикладів.

Відповідно до протоколу про порушення митних правил №2305/20900/21 від 17 листопада 2021 року, 6.10.2021р. в зону діяльності відділу митного оформлення «Стрий» митного поста «Львів - південний» Львівської митниці на митну територію України прибув вантаж за попередньою митною декларацією UA209120/2021/34607 від 06.10.2021 «Мастило моторне MOTUL». Одержувачем вказаного товару є ПП «Шоді 24» в особі директора гр. України ОСОБА_1.

Під час здійснення заходів митного контролю посадовими особами митного органу було зроблено висновок про те, що на первинних пакуваннях товарів було

вказане заводське маркування торгівельної марки «MOTUL», тотожне або схоже настільки, що його можна сплутати із торгівельною маркою «MOTUL» (Франція) за міжнародною реєстрацією №639702 від 06.06.1995. Зважаючи на це, повноваженою посадовою особою Львівської митниці Держмитслужби України відносно ОСОБА_1 було складено протокол про адміністративне правопорушення, передбачене ст. 476 МК України.

Не погоджуючись з цим рішенням, ОСОБА_1 оскаржив винесену щодо нього постанову до Галицького районного суду м. Львова. За результатами розгляду справи суд дійшов висновку про те, що митним органом не спростовано твердження сторони захисту стосовно того, що на імпортованому товарі нанесене не тотожне позначення, а оригінальне, оскільки товар є оригінальним і на нього правовласник наніс власну торгову марку. У разі ж пред'явлення до митного оформлення оригінальних товарів, їх переміщення не вважається порушенням митних правил за ознаками переміщення товарів через митний кордон України з порушеннями прав інтелектуальної власності.

Зважаючи на викладені обставини, Галицьким районним судом м. Львова було винесено постанову від 28.12.2021р. про закриття провадження по справі про порушення митних правил відносно ОСОБА_1 за ст. 476 МК України у зв'язку з відсутністю у його діях складу адміністративного правопорушення [182].

Неважко помітити, що у наведеному вище випадку головною причиною неправомірного складання адміністративного протоколу та його подальшої відміни стала хибна оцінка працівниками митниці оригінальності товару як предмета адміністративного правопорушення. Подібні приклади (а їх досить багато) переконливо свідчать, що встановлення предмета посягання є важливим аспектом кваліфікації адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності, який за жодних обставин, не можна недооцінювати.

В завершення розгляду об'єкта адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності зауважимо наступне. Чітке визначення загального, родового та безпосереднього об'єкта відповідних правопорушень має неабияке практичне значення. Воно є важливим чинником адміністративної деліктивізації

суспільно-небезпечних посягань, сприяє гармонійному структуруванню адміністративно-деліктного законодавства, правильній кваліфікації адміністративних правопорушень та належному застосуванню кореспондуючих адміністративно-деліктних норм.

У світлі цього постає необхідність вироблення узгодженого підходу до розуміння сутності об'єкта адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності на всіх рівнях його узагальнення. Вкрай важливо правильно визначити його зміст, окреслити його межі, розкрити внутрісистемні зв'язки та ключові характеристики. Не менш важливим є формулювання універсальних дефініцій, як основи ґрунтового наукового пошуку.

Зосереджуючись на цих завданнях у даному підрозділі дисертації, ми розраховуємо на те, що представлені тут міркування і висновки, як мінімум, дадуть імпульс подальшій науковій дискусії, а, як максимум, – сприятимуть побудові єдиної концепції об'єкта адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності, покликаної забезпечити системне вирішення актуальних проблем юрисдикційної практики.

2.2. Об'єктивна сторона адміністративного правопорушення в сфері інтелектуальної власності

В основі функціонування інституту адміністративної відповідальності пролягає ідея про те, що фактичною підставою такої відповідальності може слугувати лише реальне посягання, вчинене в об'єктивній дійсності та втілене у конкретному акті людської поведінки. Жодні думки, ідеї чи наміри людини не вважатимуться адміністративним правопорушенням та не тягнутимуть за собою адміністративної відповідальності доти, доки вони не об'єктивізуються у певних словах або вчинках, які справляють реальний негативний вплив на суспільні відносини. Іншими словами, адміністративна відповідальність настає тільки за об'єктивне порушення права, яке має місце в дійсності, репрезентує фактичну

взаємодію особи з суспільством, і може бути констатоване, зафіксоване, підтвержене і доведене.

Сукупність ознак, які характеризують об'єктивний аспект адміністративного правопорушення, прийнято іменувати ознаками об'єктивної сторони. Передусім, саме на їх основі констатується факт адміністративного правопорушення, а також визначається його антисоціальна спрямованість, суспільна небезпека, характер і ступінь спричинюваної ним шкоди [183, с. 45]. Однак, як влучно зауважує А.В.Гуржій: “головна роль об'єктивної сторони полягає в тому, що вона дозволяє відшукати необхідну адміністративно-деліктну норму, а також відмежувати конкретний адміністративний проступок від інших подібних деліктів (злочинів, адміністративних проступків тощо). Адже існують делікти абсолютно тотожні за об'єктом, суб'єктом і суб'єктивною стороною, й відрізняються один від одного лише за ознаками об'єктивної сторони [112, с. 99]”.

На практиці саме ознаки об'єктивної сторони слугують основним джерелом інформації про правопорушення, необхідної для встановлення істини та справедливого вирішення справи. З огляду на це, встановлення ознак об'єктивної сторони адміністративного правопорушення вважається ключовим моментом його кваліфікації.

Аналіз чинного адміністративно-деліктного законодавства дозволяє зробити висновок про те, що об'єктивна сторона адміністративних правопорушень, залежно від особливостей їх законодавчого опису, може охоплювати різні ознаки, а саме: протиправне діяння (дія або бездіяльність); шкідливі наслідки протиправного діяння; причинний зв'язок між протиправним діянням та його шкідливими наслідками; місце вчинення правопорушення; час вчинення правопорушення; обстановку вчинення правопорушення; спосіб вчинення правопорушення; знаряддя вчинення правопорушення; засоби вчинення правопорушення тощо [4; 175].

У даному контексті варто зауважити про відсутність у сучасних науковців єдиного погляду на те, які саме ознаки об'єктивної сторони адміністративного правопорушення є основними (*читай, іманентними всім правопорушенням без*

винятку), а які – факультативними, тобто властивими тільки окремим деліктам.

Зокрема, автори колективної монографії “Відповідальність у публічному праві”, виданої за загальною редакцією професора І.А.Безклубого, вважають, що основними ознаками об’єктивної сторони адміністративних правопорушень є протиправне діяння, суспільно-небезпечні наслідки, а також причинний зв’язок між протиправним діянням і такими наслідками [151, с. 236-237]. Аналогічну точку зору у своїх наукових дослідженнях обстоюють А.В.Хрідочкін, В.К.Колпаков, В.В.Гордєєв, М. В. Окерешко, В. В. Середа, З. Р. Кісіль і деякі інші вчені [184, с. 212; 185, с. 82; 186, с. 43; 214, с. 12].

В основі даного підходу лежить ідея про те, що всяке адміністративне правопорушення є суспільно-небезпечним і справляє негативний вплив на суспільні відносини. Звідси робиться принциповий висновок про те, що, по-перше, саме у негативному впливі на суспільні відносини (суспільній шкоді) втілюються шкідливі наслідки адміністративного правопорушення, а, по-друге, такі наслідки (шкода суспільним відносинам) притаманні всім адміністративним правопорушенням, а отже – є обов’язковою ознакою їх об’єктивної сторони. Посягаючи на певне матеріальне або нематеріальне благо, адміністративно-деліктне діяння негативно впливає на суспільні відносини, які щодо цього блага складаються, – пише Т.О.Гуржій, – іноді суспільно небезпечні наслідки адміністративного проступку виражаються у заподіянні матеріальної шкоди, а іноді не мають матеріального вираження [151, 237]. Проте, суспільна небезпека властива будь-якому правопорушенню. Установлення саме цієї ознаки відіграє основну роль у вирішенні питання про притягнення особи до юридичної відповідальності [151, с. 211].

На противагу зазначеному підходу, ряд вітчизняних правників обґрунтовують позицію, згідно з якою шкідливі наслідки адміністративного правопорушення слід розглядати суто в матеріальному сенсі, тобто як майнову, фізичну або моральну шкоду, заподіяну об’єкту адміністративно-правової охорони. Оскільки ж далеко не кожне адміністративне правопорушення тягне за собою негативні матеріальні наслідки, то прибічники зазначеної позиції не

визнають такі наслідки обов'язковою ознакою об'єктивної сторони адміністративних правопорушень. Це, у свою чергу, не дозволяє вважати обов'язковою ознакою також і причинно-наслідковий зв'язок між протиправним діянням та шкідливими наслідками. Адже необов'язковість настання шкідливих наслідків робить необов'язковим встановлення їх причин. Таким чином, у рамках даної концепції єдиною обов'язковою ознакою об'єктивної сторони адміністративних правопорушень визнається протиправне діяння.

Протиправне діяння є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони, всі ж інші ознаки є факультативними, – наголошує О.Г. Стрельченко [213, с. 140]. До необов'язкових (факультативних ознак) належать небезпечні наслідки, причинний зв'язок між діянням та наслідками, місце, час, умови, спосіб вчинення проступку, – розвиває цю думку Л.О. Ємець [187, с. 42]. Підтримуючи наведену точку зору, М.Р. Гарат переконливо доводить її практичну обґрунтованість. Як зазначає дослідник: “На практиці суб'єкти кваліфікації майже ніколи не вдаються до глибокого аналізу негативних впливів правопорушення на певні суспільні відносини. Сам факт посягання на ці відносини свідчить про порушення суспільних норм. Він не потребує доведення, а отже – немає потреби встановлювати причинний зв'язок між ним і протиправним діянням. Для кваліфікації адміністративних правопорушень першочергове значення має оцінка матеріальних наслідків посягання. Проте, матеріальна шкода охоплена складами далеко не всіх адміністративних правопорушень, тож її (а так само причинний зв'язок між нею і посяганням) належить відносити до факультативних ознак об'єктивної сторони [1, с. 93]”.

Як неважко помітити, витоки розбіжностей між двома аналізованими підходами криються в розумінні природи суспільно-небезпечних (шкідливих) наслідків протиправного посягання. Якщо перша група вчених, виходячи з ідеї про соціальну природу суспільно-небезпечних (шкідливих) наслідків, ототожнює їх зі шкодою, заподіяною безпосередньо суспільним відносинам, то друга – вбачає у них шкоду матеріальним і нематеріальним об'єктам, навколо яких ці відносини складаються. На наш погляд, обидва підходи в теоретичному плані є достатньо

обґрунтованими. Дійсно, всяке адміністративне правопорушення – це суспільно-небезпечне явище, яке руйнує або дестабілізує відносини у суспільстві. У цьому сенсі його наслідками може вважатися шкода суспільним відносинам. З іншого боку, в законодавчому описі складів адміністративних правопорушень конкретизуються тільки наслідки матеріального (майнового або особистого немайнового) характеру. Що ж стосується шкоди суспільним відносинам, то в законодавстві вона презюмується. Фактично, це означає, що законодавець приділяє першочергову увагу саме матеріальним наслідкам, підкреслюючи їх роль як обов’язкової кваліфікуючої ознаки складу правопорушення.

Утім, хоча обидві концепції суспільно-небезпечних (шкідливих) наслідків виглядають обґрунтованими, не варто забувати про те, що юридична практика вимагає узгодженого підходу до розуміння ключових аспектів кваліфікації адміністративних правопорушень. Саме такий підхід гарантує єдине бачення предмета дискусії, однозначний підхід до тлумачення змісту юридичних норм, відсутність “різночитань” в нормотворенні та правозастосуванні [119, с. 129, 130].

З нашої точки зору, в основу такого підходу доцільно покласти “матеріальну” концепцію суспільно-небезпечних (шкідливих) наслідків. Будучи чітко визначеними в законодавстві, матеріальні наслідки протиправного посягання обов’язково повинні бути встановлені, проаналізовані (а ряді випадків – точно обчислені) при кваліфікації відповідних адміністративних правопорушень. На відміну від шкоди суспільним відносинам, матеріальну (особисту нематеріальну) шкоду не можна презюмувати чи констатувати “автоматично”. Більш того, вона підлягає обов’язковій процесуальній фіксації у матеріалах справи. Таким чином, у переважній більшості випадків уповноважений суб’єкт юрисдикції зіштовхується з необхідністю встановлення саме матеріальних наслідків посягання. І, оскільки головне завдання такої логіко-юридичної конструкції як склад адміністративного правопорушення полягає у забезпеченні системної юрисдикційної практики (зокрема, практики кваліфікації правопорушень), то, вочевидь, саме практика повинна обумовлювати розуміння її складових елементів, в тому числі – об’єктивної сторони та її ознак.

З огляду на викладене, у своїй дисертації ми виходимо з того, що основною (обов'язковою) ознакою об'єктивної сторони адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності слід вважати протиправне діяння. Решта ознак об'єктивної сторони розглядаються нами як факультативні.

У даному зв'язку варто додати, що на сторінках наукових праць окремих дослідників можна зустріти принципово відмінне від домінуючих концепцій бачення обов'язкових ознак об'єктивної сторони адміністративних правопорушень. Так, наприклад, В.В. Колобишко вважає обов'язковими переважну більшість відомих науці ознак об'єктивної сторони, серед них: “протиправне діяння (дія чи бездіяльність), суспільно-шкідливі (небезпечні) наслідки та причинний зв'язок між діянням та наслідками, місце, час, обстановка, спосіб, знаряддя та засоби вчинення проступку [188, с. 162]”.

На наш погляд, дискусійність подібного уявлення про систему ознак об'єктивної сторони є більш, ніж очевидною. Як вже зазначалося, практично всі наведені ознаки, крім протиправного діяння, набувають кваліфікуючого значення тільки тоді, коли їх наявність прямо чи опосередковано впливає зі змісту конкретних адміністративно-деліктних норм. Простіше кажучи, вони підлягають встановленню за умови згадки про них у законі. Натомість, закон “згадує” про них далеко не завжди, тож вони включаються до складів лише окремих правопорушень. Відповідно, при кваліфікації всіх інших адміністративних правопорушень (а таких, до речі, переважна більшість) встановлення цих ознак об'єктивної сторони є необов'язковим.

Переходячи до безпосереднього розгляду об'єктивної сторони адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності, перш за все, варто проаналізувати її ключову ознаку: протиправне діяння. Адміністративно-правова наука постулює тезу про те, що, протиправне діяння – це суспільно-небезпечна поведінка людини, втілена у формі дії або бездіяльності. При цьому протиправна дія мислиться як акт свідомого, вольового порушення законодавчих вимог і заборон, здійснюваний шляхом активного впливу на об'єкт адміністративно-правового захисту. Водночас, протиправна бездіяльність

проявляється у свідомому та вольовому ухиленні від вчинення передбачених законом обов'язкових дій.

Аналіз норм про відповідальність за адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності свідчить про те, що більша частина зазначених правопорушень вчинюються шляхом здійснення активних дій. Так, виключно у формі дії можуть бути вчинені адміністративні правопорушення, передбачені ст.ст. 51-2, 164-3 (ч. 1), 164-6, 164-18 та ст. 476 МК України, і лише окремі адміністративні правопорушення, з числа передбачених ст.ст. 164-13 та 164-17 КУпАП, можуть вчинятися шляхом бездіяльності.

Зокрема, бездіяльністю характеризується об'єктивна сторона таких правопорушень, як: - нездійснення обліку обсягів виробництва дисків для лазерних систем зчитування, матриць, а також обліку придбання, зберігання, використання сировини для їх виробництва; - ненадання центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері ліцензування, обов'язкових безоплатних примірників виготовлених дисків для лазерних систем зчитування із записом на них інформації; - ненадання уповноваженим суб'єктам державного контролю при проведенні перевірок документів, що стосуються предмета перевірки, доступу до приміщень, а також незабезпечення умов для проведення ними перевірки (*ст. 164-13 КУпАП, ч. 1 ст. 4 Закону України від 17.01.2002р. № 2953-III "Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування"*); - невчинення власником веб-сайту, постачальником послуг хостингу передбачених законодавством про авторське право і суміжні права дій щодо унеможливлення доступу користувачів мережі Інтернет до об'єктів авторського права і (або) суміжних прав; - ненадання або несвоєчасне надання відповіді на заяву суб'єкта авторського права і (або) суміжних прав власником веб-сайту, постачальником послуг хостингу; - нерозміщення власниками веб-сайтів, постачальниками послуг хостингу на власних веб-сайтах, в публічних базах даних записів про доменні імена (WHOIS) достовірної інформації про себе (*ст. 164-17 КУпАП*) [4; 132].

Варто зауважити, що деякі правопорушення в сфері інтелектуальної власності з об'єктивної сторони являють собою поєднання дій і бездіяльності. Такими, наприклад, є випадки виготовлення дисків для лазерних систем зчитування без проставлення спеціального ідентифікаційного коду або коду прес-форми, з якої його було виготовлено диск (ст. 164-13 КУпАП). Як не важко помітити, при вчиненні вказаних правопорушень активна дія (виготовлення дисків) обов'язково поєднується з актом бездіяльності (непроставлення відповідного коду). Самі по собі, тобто здійснені “нарізно”, акти дії чи бездіяльності в даному випадку не утворюють об'єктивної сторони правопорушення.

Як впливає зі змісту ст.ст. 51-2, 164-3 (ч. 1), 164-6, 164-13, 164-17, 164-18 КУпАП та ст. 476 МК України, законодавець не включив матеріальні шкідливі наслідки посягання до ознак об'єктивної сторони адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності. Відповідні правопорушення вважаються завершеними з моменту вчинення протиправної дії або бездіяльності. Настання або ненастання шкідливих наслідків таких дій (бездіяльності) жодним чином не впливає на кваліфікацію правопорушень, тож у даному випадку ця ознака позбавлена кваліфікуючого значення. Зважаючи на викладене, при кваліфікації адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності немає потреби встановлювати причинно-наслідковий зв'язок між протиправним діянням та наслідками, що настали. Адже у разі винесення шкідливих наслідків за межі складу адміністративного правопорушення з'ясування їх причин губить практичний сенс.

Наведене вище не дозволяє погодитись із думкою тих дослідників, які вважають встановлення матеріальних шкідливих наслідків та причинно-наслідкового зв'язку обов'язковою умовою настання адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері інтелектуальної власності. Так, наприклад, з точки зору А.В. Хрідочкина: “Адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері інтелектуальної власності настає, якщо наслідки у вигляді завдання зазначеної в законі матеріальної шкоди перебувають у

причинному зв'язку з порушенням права інтелектуальної власності. Особливістю ж причинного зв'язку є те, що початком завжди є протиправне діяння, а наслідком – заподіяна таким діянням шкода [155, с. 134; 184, с. 13; 189, с. 74]”. Зі свого боку зауважимо, що законодавчий опис адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності не визначає характеру та обсягу заподіюваної ними матеріальної шкоди. Фактично, це говорить про те, що матеріальна шкода та причинний зв'язок між нею і протиправним діянням винесені законодавцем за межі складів відповідних правопорушень. Таким чином, вказані ознаки не можуть впливати ні на кваліфікацію адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності, ні на настання відповідальності за їх учинення.

Об'єктивна сторона складу деяких адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності, поряд із, власне, протиправним діянням, включає також ознаку способу його вчинення. У теорії адміністративного права під способом учинення адміністративного правопорушення прийнято розуміти сукупність прийомів і методів, за допомогою яких правопорушник здійснює дії або бездіяльність, заборонені законом. Дана ознака підлягає обов'язковому встановленню при кваліфікації адміністративних правопорушень, передбачених ст. 164-6 КУпАП, а саме:

розповсюдження фільмів шляхом продажу чи передачі в прокат фільмокопій без державного посвідчення на право розповсюдження і демонстрування фільмів (ч. 1 ст. 164-6 КУпАП);

дії, передбачені ч. 1 ст. 164-6 КУпАП, вчинені повторно протягом року після застосування заходів адміністративного стягнення (ч. 2 ст. 164-6 КУпАП);

розповсюдження фільмів шляхом виготовлення фільмокопій без державного посвідчення на право розповсюдження і демонстрування фільмів з метою їх демонстрування, продажу, передачі в прокат (ч. 3 ст. 164-6 КУпАП);

дії, передбачені ч. 31 ст. 164-6 КУпАП, вчинені повторно протягом року після застосування заходів адміністративного стягнення (ч. 4 ст. 164-6 КУпАП) [4].

Як можна помітити, однією з ключових ознак, за якими відбувається

розмежування складів правопорушень, передбачених частинами 1, 2 та частинами 3, 4 ст. 164-6 КУпАП, є спосіб розповсюдження аудіовізуальних творів кінематографії. Принаймні, саме таким бачиться задум законодавця, який встановив різну міру відповідальності за незаконне розповсюдження фільмів шляхом продажу чи передачі та виготовлення фільмокопій. Втім, цей задум важко визнати цілковито бездоганим, оскільки ч. 3 ст. 164-6 КУпАП містить очевидну термінологічну неузгодженість.

Зі змісту ч. 3 ст. 164-6 КУпАП недвозначно випливає, що, з точки зору законодавця, виготовлення фільмокопій може вважатися способом розповсюдження фільмів. Не поділяючи цю точку зору, маємо зауважити, що виготовлення і розповсюдження кінопродукції – це принципово різні діяльнісні процеси, які протікають у різний час, передбачають різний набір операцій та мають різний характер.

Якщо виготовлення – це суто виробничий процес, пов'язаний зі створенням матеріальних і нематеріальних благ, то розповсюдження – це процес доведення відповідних благ до кінцевого споживача шляхом продажу продукції, надання платних послуг, проведення рекламних, інформаційно-просвітницьких або інших заходів. Зазначені процеси закономірно пов'язані між собою та перебувають у певній послідовності (зрештою, без виробництва продукції неможливо вести мову про її поширення), проте вони не “перетинаються” ні повністю, ані частково. Поміж ними відсутні системно-функціональні зв'язки “частини і цілого”, “роду і виду”, “форми та змісту” тощо. З огляду на сказане, ідея про те, що виготовлення фільмокопій є способом (шляхом) розповсюдження фільмів, видається недостатньо обґрунтованою.

Такий висновок підтверджують результати опитування суб'єктів, уповноважених складати адміністративні протоколи та приймати постанови по справах про правопорушення, передбачені ст. 164-6 КУпАП. Зокрема, 82% опитаних суддів наполягають на тому, що виготовлення фільмокопій не є способом розповсюдження відповідного фільму. Аналогічну точку зору висловлюють 80% респондентів з числа посадових осіб Державного агентства

України з питань кіно, Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення і Державної служби України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів (Додаток В).

Таким чином, не піддаючи сумніву необхідність надійної адміністративно-правової охорони суспільних відносин, пов'язаних з виробництвом і поширенням кінопродукції, мусимо констатувати, що законодавчі засоби такої охорони далекі від досконалості. У зв'язку з цим потребує перегляду чинна редакція ч. 3 ст. 164-6 КУпАП. На наш погляд, закріплена у ній норма повинна встановлювати відповідальність не за “розповсюдження фільмів шляхом виготовлення фільмокопій...”, а безпосередньо за “виготовлення фільмокопій без державного посвідчення на право розповсюдження і демонстрування фільмів з метою їх демонстрування, продажу, передачі в прокат”. З цією метою пропонуємо вилучити слова “розповсюдження фільмів шляхом” зі змісту ч. 3 ст. 164-6 КУпАП.

Ще однією ознакою об'єктивної сторони, притаманною складам окремих адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності, є ознака місця. Місце вчинення адміністративного правопорушення – це певна територія або об'єкт, на яких здійснюються протиправне діяння. Будучи включеною до складу того чи іншого правопорушення, дана ознака підлягає обов'язковому встановленню при кваліфікації. Вчинення ж діяння поза місцем (об'єктом), зазначеним у адміністративно-деліктній нормі, унеможлиблює його кваліфікацію за цією нормою, а отже – робить неможливим притягнення за нею до адміністративної відповідальності.

Як свідчить аналіз вітчизняного адміністративно-деліктного законодавства, ознака місця включається законодавцем до складу адміністративних правопорушень, передбачених ст. 476 МК України “Переміщення товарів через митний кордон України з порушенням прав інтелектуальної власності”. Вже із самої назви цієї статті недвозначно випливає, що обов'язковою умовою кваліфікації передбачених нею правопорушень слугує їх вчинення у чітко визначеному місці, а саме – на митному кордоні України. У свою чергу, митний

кордон України становить умовну лінію, котра окреслює митну територію України та збігається з державним кордоном України, крім меж штучних островів, установок і споруд, створених у виключній (морській) економічній зоні України, на які поширюється виключна юрисдикція України (межі території зазначених островів, установок і споруд також становлять митний кордон України) [175; 190, с. 503]. Таким чином, у даному випадку ознака місця (митний кордон) виступає кваліфікуючою ознакою об'єктивної сторони адміністративного правопорушення та інтегральним елементом його складу.

Торкаючись ознаки місця, варто вказати на часткове “взаємонакладення” змісту ст. 476 МК України та ст. 51-2 КУпАП (в частині про відповідальність незаконне використання об'єкта права інтелектуальної власності), яке призводить до появи різночитань в сучасній юрисдикційній практиці. Фактично, обидві вказані норми встановлюють відповідальність за переміщення через митний кордон контрафактних товарів. Різниця між ними полягає в тому, що ст. 476 МК України описує відповідне правопорушення безпосередньо як “ввезення на митну територію України або вивезення за межі цієї території товарів, призначених для виробничої або іншої підприємницької діяльності, з порушенням охоронюваних законом прав інтелектуальної власності”, натомість у ст. 51-2 КУпАП йдеться про відповідальність за “незаконне використання знака для товарів і послуг” [4; 175].

Разом з тим, відповідно до Закону України від 15.12.1993р. № 3689-ХІІ “Про охорону прав на знаки для товарів і послуг”, незаконним використанням торговельної марки визнається імпорт (ввезення) та експорт (вивезення) товару з нанесеною на нього або на його упаковку, етикетку, нашивку, бирку чи інший прикріплений до товару предмет, торговельною маркою без згоди власника свідоцтва на торговельну марку (ст.ст. 16 та 20 Закону) [136]. Оскільки ж у чинному законодавстві поняття “імпорт” та “експорт” розглядаються як: ввезення на митну територію України (імпорт) або вивезення товарів з митної території України (експорт) із переміщенням їх через митний кордон” (див.: ст. 1 Закону України від 22.12.1998р. № 332-ХІV “Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну”, ст. 12 МК України

[191; 175]), то стає цілком очевидним, що переміщення товарів через митний кордон з порушенням прав інтелектуальної власності – це ніщо інше, як імпорту або експорту контрафактного товару, а отже – незаконне використання знака для товарів і послуг.

На практиці часткове співпадіння змісту ст. 476 МК України та ст. 51-2 КУпАП призводить до того, що за цими нормами кваліфікуються адміністративні правопорушення з тотожними складами. Як правило, кваліфікація відповідних правопорушень за ст. 476 МК України відбувається у разі їх виявлення суб'єктами митного контролю безпосередньо при спробі переміщення контрафактного товару через митний кордон. Натомість кваліфікація за ст. 51-2 КУпАП здійснюється суб'єктами охорони права інтелектуальної власності (уповноваженими посадовими особами органів Національної поліції, державними інспекторами з питань інтелектуальної власності), якщо ввезення контрафактного товару було виявлено вже після його потрапляння на митну територію України.

На наше переконання, такий стан справ не відповідає ні вимогам юридичної техніки, ні інтересам юридичної практики. Ситуація, коли певне посягання може кваліфікуватися одразу за декількома різними нормами, створює передумови для конфліктів при визначенні підвідомчості адміністративних справ, розбіжностей у правозастосуванні, подвійного притягнення до відповідальності за один і той самий делікт.

Актуальність даної проблеми констатують уповноважені суб'єкти кваліфікації. Майже 90% опитаних посадових осіб митних органів та органів Національної поліції, державних інспекторів з питань інтелектуальної власності вказали на недоцільність законодавчого дублювання норм про відповідальність за переміщення контрафактних товарів через митний кордон. При цьому більшість опитаних (82%) обстоюють думку про те, що єдиною нормативно-правовою підставою відповідальності за такі правопорушення повинна слугувати стаття 476 МК України (Додаток Г).

Поділяючи цю точку зору, вважаємо, що оптимальним шляхом вирішення окресленої проблеми є внесення до ст. 51-2 КУпАП змін, які унеможливають

застосування її положень до випадків, передбачених нормами митного законодавства.

Час учинення протиправних дій (бездіяльності) є ознакою об'єктивної сторони адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності, вчинюваних повторно. На сьогодні до таких належать правопорушення, відповідальність за які передбачена частинами 2 і 4 ст. 164-6 КУпАП, а також ч. 2 ст. 164-17 КУпАП. Ознака часу відображає певний момент або часовий період, у рамках якого вчинюється протиправне посягання на суспільні відносини, охоронювані адміністративно-деліктним правом [114, с. 239]. Аналіз зазначених вище правопорушень, свідчить про те, що інтегрована до їх складів ознака часу охоплює однаковий часовий період – один календарний рік, – проте “точка” відліку цього періоду у різних відповідних положеннях КУпАП визначається законодавцем дещо по різному.

Якщо частини 2 і 4 ст. 164-6 КУпАП встановлюють відповідальність за повторне вчинення протиправних дій (бездіяльності), протягом року після застосування заходів адміністративного стягнення, то у ч. 2 ст. 164-17 КУпАП йдеться про відповідальність за повторне вчинення протиправних дій (бездіяльності) протягом року після накладення адміністративного стягнення (підкреслено мною. – О.Г.) [4]. У зв'язку з цим варто підкреслити, що у чинному законодавстві досі не сформовано єдиного, одноманітного підходу до визначення моменту, з якого розпочинається перебіг строку при повторному вчиненні правопорушень. Лише у частині положень КУпАП, як-от, у ч. 2 ст. 164-17, цей момент визначений максимально чітко – як день накладення адміністративного стягнення за попереднє аналогічне правопорушення (читай – день винесення постанови про накладення адміністративного стягнення за попереднє аналогічне правопорушення).

Однак, у цілому ряді аналогічних за сенсом положень КУпАП, законодавець використовує альтернативні формулювання. Так, наприклад, ч. 2 ст. 172-9, ч. 2 ст. 178, ч. 2 ст. 185-1, ч. 2 ст. 210-1, ч. 2 ст. 211 КУпАП встановлюють відповідальність за протиправні діяння, “вчинені повторно протягом року після

застосування заходів адміністративного стягнення”; ч. 2 ст. 41, ч. 2 ст. 166-23, ч. 2 ст. 166-26, ч. 2 ст. 175-1, ч. 2, 4, 6 ст. 188-19, ч. 3, 5 ст. 188-39, ч. 2 ст. 188-51, ч. 2 ст. 212-2 КУпАП – за повторне протягом року вчинення порушення, “за яке особу вже було піддано адміністративному стягненню”; ч. 4 ст. 156-1 КУпАП – за повторне надання недостовірної інформації про товар “протягом року з моменту стягнення”; ч. 3 ст. 183-1 КУпАП – за повторне протягом року вчинення правопорушення “протягом двох місяців з дня відбуття адміністративного стягнення у виді суспільно корисних робіт”; ч. 2 ст. 115, ч. 4, 7, 9, 11 ст. 121, ч. 5 ст. 126, ч. 2 ст. 128, ч. 2 ст. 130, ч. 2 ст. 154, ч. 2 ст. 188-15 КУпАП – за “повторне протягом року вчинення порушення” (*підкреслено мною. – О.Г.*) [4].

У своїй переважній більшості наведені формулювання не сприяють однозначному висновку про те, який саме момент повинен вважатися початковим для обчислення строку повторного вчинення правопорушень: день винесення постанови про накладення адміністративного стягнення за попереднє аналогічне порушення або день виконання такого стягнення. Чи не єдиний виняток становить ст. 183-1 КУпАП, у примітці до якої дане питання розкрито максимально чітко. Решта ж подібних положень КУпАП характеризуються недостатньою визначеністю.

Як цілком слушно зауважує А.В.Нефедова, такий стан справ: “анітрохи не сприяє послідовній та одноманітній кваліфікації адміністративних проступків. На практиці існують суттєві розбіжності в розумінні відповідних положень уповноваженими суб’єктами правозастосування [157, с. 98]”. Існують вони і серед суб’єктів, уповноважених здійснювати кваліфікацію адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності: державних інспекторів з питань інтелектуальної власності, посадових осіб Державного агентства України з питань кіно, Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення і Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів. Згідно з результатами проведеного опитування, 65% уповноважених суб’єктів кваліфікації не змогли дати чітку відповідь на питання про початковий момент обчислення строку повторного вчинення правопорушень

(Додаток Д).

Варто підкреслити, що аналогічні опитування, які проводилися вітчизняними дослідниками серед суб'єктів адміністративної юрисдикції, уповноважених на розгляд і вирішення інших категорій адміністративних справ, також не продемонстрували позитивних результатів. Як показало опитування суб'єктів кваліфікації адміністративних правопорушень, передбачених ст.ст. 96, 96-1 КУпАП (опитування проведене М.Р.Гаратом [1, с. 105, 260]), а також ст.ст. 121, 128, 130, 133-1, 152-1 (опитування проведене А.В.Нефедовою [157, с. 98]), зміст багатьох положень КУпАП у частині опису повторних порушень тлумачиться практиками вельми неоднозначно. Одна їх частина обчислює річний строк при повторності з моменту вчинення правопорушення, друга – з моменту винесення постанови про накладення адміністративного стягнення, третя – з моменту фактичного виконання накладеного стягнення, а четверта – взагалі губиться з точною відповіддю на дане питання [1, с. 105, 260; 157, с. 98].

На наш погляд, усе це свідчить про загально-інституціональний характер окресленої проблеми, котра проявляється не тільки при кваліфікації адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності, але й на рівні інституту адміністративної відповідальності в цілому.

Аналіз діючих підзаконних нормативно-правових актів (насамперед, відомчих інструкцій і роз'яснень з питань кваліфікації [192; 193]) та сучасної правозастосовної практики свідчить про те, що нині у вітчизняній адміністративно-юрисдикційній системі домінує підхід, згідно з якими річний строк при повторності обчислюється з дня винесення постанови про накладення адміністративного стягнення. Такий підхід ми вважаємо недостатньо обґрунтованим, оскільки він призводить до прийняття неправосудних рішень у випадках, коли вже після притягнення особи до відповідальності за повторне правопорушення відбувається оскарження та скасування постанови про накладення стягнення за попереднє аналогічне правопорушення (тобто, фактично зникає підстава для констатації повторності протиправних дій).

З точки зору забезпечення права людини на справедливе правосуддя та

гармонізації правозастосовної практики у сфері адміністративної відповідальності, більш доцільним видається інший підхід, згідно з яким річний строк при кваліфікації повторного правопорушення обчислюється з дня виконання стягнення, накладеного за попереднє аналогічне правопорушення. Підкреслимо, що зазначений підхід найбільш чітко корелюється з позицією законодавця стосовно обчислення річного строку “погашення” адміністративної покараності. Дана позиція відображена у змісті ст. 39 КУпАП, згідно з якою, особа вважається такою, що не була піддана адміністративному стягненню, якщо вона не вчинила нового адміністративного правопорушення протягом року з дня закінчення виконання стягнення, накладеного на неї за попереднє аналогічне правопорушення [4].

У зв'язку з цим, вважаємо за доцільне підтримати точку зору І.Д.Пастуха, який пропонує визначати повторність та систематичність адміністративних правопорушень, спираючись на факти виконання постанов про накладення адміністративних стягнень [194, с. 709]. На наш погляд, саме такий сенс повинен бути закладений у всі положення КУпАП, якими встановлюється відповідальність за неодноразове вчинення адміністративних правопорушень. Відповідні ж положення КУпАП мають бути сформульовані чітко та однозначно, тобто у спосіб, який не допускає різних тлумачень їх сенсу.

Зважаючи на вказане, пропонуємо ч.ч. 2 і 4 ст. 164-6 КУпАП та ч. 2 ст. 164-17 КУпАП викласти у наступній редакції:

“Ті самі дії (бездіяльність), вчинені повторно протягом року з дня закінчення виконання стягнення за попереднє правопорушення, тягнуть за собою...”

У перспективі (зокрема, при системному оновленні чинного КУпАП або ж при прийнятті нового Кодексу України про адміністративні проступки) наведене формулювання може слугувати “модельним зразком” для регламентації питань відповідальності за повторні та систематичні правопорушення.

В цілому аналіз ст.ст. 51-2, 164-3 (ч. 1), 164-6, 164-13, 164-17, 164-18 КУпАП та ст. 476 МК України змушує констатувати окремі недоліки

законодавчого опису об'єктивної сторони адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності. На один з таких недоліків звертають увагу автори монографії “Незаконне використання об'єктів права інтелектуальної власності: проблеми теорії та правозастосування” А.Г.Майданевич та О.П.Світличний [168]. На думку названих вчених, положення ст. 52-1 КУпАП про адміністративну відповідальність за незаконне використання наукового відкриття позбавлене належного правового підґрунтя та не підлягає правомірному застосуванню. Свою думку А.Г.Майданевич та О.П.Світличний обґрунтовують тим, що вітчизняне та міжнародне законодавство визнають наукові відкриття загальним надбанням людства, відкритим і доступним для кожного. Відповідно, цивільне законодавство України не передбачає виключного права автора наукового відкриття, в тому числі – виключного права автора на його використання. Відсутність же такого права обумовлює неможливість його порушення (незаконного використання), а це, у свою чергу, робить недоцільною його правову охорону засобами адміністративної відповідальності [168, с. 63, 65-67].

З таким висновком важко не погодитись. Відповідно до чинного законодавства, наукове відкриття являє собою: “встановлення невідомих раніше, але об'єктивно існуючих закономірностей, властивостей та явищ матеріального світу, які вносять докорінні зміни у рівень наукового пізнання” (див.: ст. 457 ЦК України) [130]. По суті, це означає, що об'єктами наукового відкриття виступають закономірності, властивості та явища, які вже існують і які не є “продуктом” людського інтелекту. Це загальнолюдські надбання, котрі повинні бути доступними для всіх і для будь-кого. Закон гарантує таку доступність, а не обмежує її на підставі виключного права автора. Відповідно, використання наукового відкриття просто не може бути незаконним. За будь-яких умов воно (використання) не вважатиметься правопорушенням, а отже – не підлягатиме адміністративній відповідальності.

Викладене вказує на безпідставність встановлення адміністративної відповідальності за незаконне використання наукового відкриття. Про це,

зокрема, свідчить і той факт, що відповідне положення ст. 52-1 КУпАП за увесь час свого існування (тобто, починаючи з 2001 року) жодного разу не було застосоване на практиці. Виходячи з цього, вважаємо за доцільне виключити дане положення із законодавчого опису об'єктивної сторони адміністративних правопорушень, передбачених ст. 51-2 КУпАП.

Крім того, варто звернути увагу на те, що чинний КУпАП передбачає відповідальність за привласнення авторства, але не за примушування до співавторства, внаслідок чого останнє лишається практично безкарним. Примушування до співавторства – це вельми поширене у сучасній науковій, освітній, технічній і творчій діяльності негативне явище, яке завдає помітної шкоди суспільним відносинам у сфері інтелектуальної власності. Можливість примушування до співавторства в різних ситуаціях зумовлюється різними конкретними причинами, але попри всі відмінності і специфічність цих причин є у них також вельми істотний “загальний знаменник”: залежність автора від інших осіб у хащах організаційно-управлінських структур науки. Найчастіше примушування до співавторства виступає як зловживання службовим становищем керівника стосовно підлеглого [195, с. 42]. Таке примушування може набувати різних форм, починаючи від психологічного, економічного чи адміністративного тиску і закінчуючи самовільним включенням до колективу авторів особи, яка не приймала творчої участі у його створенні [196, с. 874, 875]. Однак, незалежно від форми здійснення, примус до співавторства завжди зазіхає на чужу інтелектуальну власність і є проявом грубого, неприхованого плагіату.

У даному аспекті цікаву аналогію наводить О.Сичивиця, на думку якого: “плагіат у різних його формах можна уподібнити крадіжці, тоді як примус до співавторства з його силовим тиском скоріше нагадує грабунок або розбій [195, с. 42]”. І, хоча в цілому авторська аналогія видається дещо умовною (зрештою, примус до співавторства зазвичай передбачає відносно “м'які”, завуальовані форми тиску), тим не менш, порівняння примусу до співавторства з правопорушеннями проти власності вважаємо цілком доречним. Адже і ті і інші становить очевидну суспільну небезпеку, що вимагає адекватної реакції з боку

держави. Зовсім не випадково законодавці багатьох країн світу вдалися до адміністративної деліктивізації (а деякі з них – навіть до криміналізації) випадків примусу до співавторства.

Наочним прикладом може слугувати адміністративно-деліктне законодавство Грузії, в якому зроблено великий акцент на охорону відносин інтелектуальної власності. Зокрема, ст. 96 Кодексу Грузії про адміністративні правопорушення передбачає адміністративну відповідальність за примушування до співавторства у вигляді штрафу від 200 до 250 умовних одиниць (тобто, доларів США) [197]. Не беручись розмірковувати про обґрунтованість розміру адміністративного штрафу, встановленого КпАП Грузії (зрештою, це питання належить до виключної компетенції національного законодавця), підкреслимо, що вже сам факт запровадження адміністративної відповідальності за примус до співавторства варто розглядати як серйозний крок у напрямку посилення адміністративно-правової охорони прав інтелектуальної власності.

Ідею про здійснення аналогічного кроку українським законодавцем широко підтримують уповноважені суб'єкти адміністративної юрисдикції. Як показало проведене опитування, 82% суддів, а також 88% посадових осіб Національної поліції та державних інспекторів з питань інтелектуальної власності вважають такий крок об'єктивно потрібним. При цьому жоден учасник опитування не висловився категорично проти встановлення юридичної відповідальності за примус до співавторства: решта респондентів або наполягають на криміналізації відповідних діянь, або ж просто не мають чітко сформованої позиції по даному питанню (Додаток Е).

З урахуванням викладеного, пропонуємо конкретизувати перелік об'єктів права інтелектуальної власності, охоронюваних санкціями ст. 51-2 КУпАП, а також запровадити адміністративну відповідальність за примушування до співавторства, виклавши названу статтю у наступній редакції:

“Стаття 51-2. Порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності

Незаконне використання об'єкта права інтелектуальної власності

(літературного чи художнього твору, їх виконання, фонограми, передачі організації мовлення, комп'ютерної програми, бази даних, винаходу, корисної моделі, промислового зразка, знака для товарів і послуг, топографії інтегральної мікросхеми, раціоналізаторської пропозиції, сорту рослин породи тварин, географічного зазначення товару, назви місця походження товару, традиційної гарантованої особливості продукції (продукту) тощо), привласнення авторства на такий об'єкт, примушування до співавторства або інше порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, що охороняється законом (крім порушень, відповідальність за які передбачена митним законодавством), – тягне за собою...”.

Завершуючи розгляд знак об'єктивної сторони адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності, можемо констатувати наявність ряду невирішених теоретичних і практичних питань, пов'язаних із визначенням їх переліку, змісту та співвідношення, прийомами їх опису в адміністративно-деліктному законодавстві, особливостями їх встановлення під час кваліфікації. У більшості своїй ці питання тісно пов'язані, що диктує необхідність їх комплексного вирішення на доктринальному, нормативно-правовому та організаційному рівнях. На наш погляд, саме такий підхід дозволить створити належні передумови для зменшення кількості помилок при встановленні об'єктивної сторони адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності.

2.3. Суб'єкт адміністративного правопорушення в сфері інтелектуальної власності

Важливим аспектом кваліфікації адміністративних правопорушень в сфері інтелектуальної власності є встановлення суб'єкта їх учинення. Без суб'єкта адміністративного правопорушення адміністративна відповідальність за конкретне протиправне діяння неможлива, адже за такої умови неможливо

втілити її заходи на практиці та забезпечити її виховний вплив на правопорушника. З огляду на це, законодавець визнає встановлення суб'єкта адміністративного правопорушення необхідною умовою відкриття та здійснення адміністративно-деліктного провадження. Зокрема, виявлення особи правопорушника є “відправною точкою” для обчислення строку складання адміністративного протоколу – ключового процесуального акту, який знаменує офіційне порушення справи (див.: ст. 254 КУпАП). Більш того, відомості про особу правопорушника обов'язково відображаються в змісті цього акту, а підписання протоколу правопорушником є обов'язковим атрибутом його оформлення (ст. 256 КУпАП) [4]. Таким чином, без встановлення суб'єкта адміністративного правопорушення в сфері інтелектуальної власності не можна скласти адміністративний протокол, а отже й порушити адміністративну справу.

Маємо зауважити, що попри широке використання терміну “суб'єкт адміністративного правопорушення” в науково-дослідній літературі, а також у судових та інших юрисдикційних рішеннях, відповідне поняття не отримало визначення на законодавчому рівні. У чинному КУпАП лише використовуються набір синонімічних понять: “особа, яка вчинила правопорушення”, “особа, яка притягається до адміністративної відповідальності”, “особа, щодо якої складено протокол про правопорушення”, “особа, щодо якої було розпочато провадження в справі”, “відповідальна особа” та ін. [4]. Що ж стосується доктринального рівня, то, повторимось, термін “суб'єкт адміністративного правопорушення” в сучасній юриспруденції є загальновизнаним і загальновживаним, однак при цьому різні фахівці трактують його по різному.

Так, наприклад, Т.О.Гуржій вважає суб'єктом адміністративного правопорушення: “особу, яка фізично існує і завдає своїми протиправними діями шкоди об'єкту посягання [198, с. 103; 199, с. 44]”. На думку В.К.Колпакова, П.В.Макушева та А.В.Хрідочкина, таким суб'єктом слід вважати осудну особу, котра досягла певного віку та вчинила описаний у законі склад адміністративного правопорушення [108, с. 63; 212, с. 177]. У своїх наукових працях Л.В. Коваль виходить з того, що суб'єктом протиправного діяння є фізична особа – людина в

стані дієздатності й осудності [200, с. 136]. З точки зору О.Г.Стрельченко суб'єктами адміністративної відповідальності можуть бути фізичні (осудні особи, які на момент вчинення адміністративного проступку досягли шістнадцятирічного віку та юридичні особи [213, с. 141]. В свою чергу О.В.Кузьменко, розглядає у ролі суб'єктів адміністративних правопорушень: “деліктоздатних фізичних і юридичних осіб, які вчинили певні правопорушення [165, с. 16]”. І, нарешті, В.О.Заросило стверджує, що суб'єкт адміністративного правопорушення (проступку) – це учасник адміністративного процесу, який має суб'єктивні права та виконує суб'єктивні обов'язки [201, с. 883].

Наведені визначення важко назвати такими, що відображають єдине уявлення про природу та сутність суб'єкта адміністративного правопорушення. Навпаки, вони вельми наочно ілюструють проблему невизначеності цього поняття в теорії адміністративного права. Фактично це означає, що на сьогодні ні вітчизняний законодавець, ні вітчизняна наука не виробили узгодженого підходу до його розуміння. Як наслідок, – пишуть Миколенко О.І. та Дуліна О.В., – на практиці органи адміністративної юрисдикції мають цілу низку невирішених проблем: недоліки, протиріччя та прогалини в законодавстві, які сприяють збільшенню кількості адміністративних правопорушень; недоліки в регулюванні складів адміністративних правопорушень, що ускладнює їх кваліфікацію; прогалини у матеріальній і процесуальній частинах КУпАП щодо закріплення ознак загального, спеціального і особливого суб'єкта адміністративної відповідальності, що призводить до неправильного тлумачення таких норм, а в кінцевому рахунку, до грубих порушень з боку осіб, уповноважених складати протокол про адміністративне правопорушення та накладати адміністративні стягнення [202, с. 3].

На наш погляд, остаточне вирішення цих проблем можливе тільки за наявності надійного теоретичного підґрунтя, в основі якого лежатиме всебічно обґрунтоване визначення поняття “суб'єкт адміністративного правопорушення”. Як уже зазначалося, у чинному законодавстві таке визначення відсутнє. Разом з тим, окремі положення адміністративно-деліктного законодавства (насамперед,

положення КУаАП) дозволяють сформувавши достатньо чітке уявлення про визначальні ознаки суб'єкта адміністративного правопорушення.

Зокрема, зі змісту ст. 12-16 та ст. 247 КУпАП однозначно випливає, що суб'єктом адміністративного правопорушення може бути фізична особа. Наприклад, у ст. 12 визначається вік особи, по досягненню якого вона може бути притягнута до адміністративної відповідальності (читай – вважатися суб'єктом адміністративного правопорушення); у ст.ст. 13, 14, 15 і 16 КУпАП визначені особливості притягнення до відповідальності неповнолітніх, посадових осіб, військовослужбовців, осіб, на яких поширюється дія дисциплінарних статутів, іноземців та осіб без громадянства; ст. 247 КУпАП включає до обставин, що виключають провадження по справі про адміністративне правопорушення, такі обставини, як недосягнення на момент вчинення нею адміністративного правопорушення шістнадцятирічного віку, а також неосудність та смерть особи щодо якої було розпочато провадження по справі [4]. Цілком очевидно, що всі наведені положення вказують на здатність фізичних осіб виступати суб'єктами адміністративних правопорушень.

Варто зазначити, що у вітчизняній теорії адміністративного права багато років поспіль триває дискусія про доцільність визнання суб'єктами адміністративних правопорушень та, відповідно – суб'єктами адміністративної відповідальності, юридичних осіб. Зокрема, це питання досить активно обговорюється в наукових працях, присвячених проблематиці відповідальності за адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності. Нижче ми розглянемо його більш детально, наразі ж продовжимо розгляд тих ознак суб'єкта адміністративного правопорушення, які характеризують саме фізичну особу.

Залежно від того, якому колу суб'єктів (всім, без винятку, чи лише окремим) вони притаманні, ознаки суб'єкта адміністративного правопорушення поділяються на загальні та факультативні. До загальних ознак прийнято відносити вік та осудність особи.

Отже, першою загальною ознакою, яка характеризує фізичну особу як суб'єкта адміністративного правопорушення, є досягнення нею на момент

вчинення правопорушення віку адміністративної відповідальності – 16 років. Визначаючи такий віковий поріг адміністративної відповідальності встановлення, законодавець спирався на висновки провідних представників психологічної науки про те, що: “тільки з 16 років індивід досягає належного рівня психічного й інтелектуального розвитку, який дозволяє йому, по-перше, цілковито усвідомлювати протиправність та антисоціальність своїх дій, а, по-друге, адекватно сприймати адміністративні стягнення, відчувати їх виховний вплив [151, с. 241]”.

Друга загальна ознака суб'єкта адміністративного правопорушення – осудність – випливає зі змісту ст. 20 КУпАП, відповідно до якої: “не підлягає адміністративній відповідальності особа, яка під час вчинення протиправної дії чи бездіяльності була в стані неосудності, тобто не могла усвідомлювати свої дії або керувати ними внаслідок хронічної душевної хвороби, тимчасового розладу душевної діяльності, слабоумства чи іншого хворобливого стану [4]”. На підставі цього законодавчого положення, яке виключає адміністративну відповідальність неосудних осіб, в доктрині адміністративного права сформувався зворотний висновок про те, що суб'єктом адміністративного правопорушення може бути лише та фізична особа, котра на момент скоєння нею протиправного вчинку перебувала у стані осудності, тобто усвідомлювала свою поведінку та керувала нею.

Варто підкреслити, що в ході кваліфікації адміністративного правопорушення (зокрема, адміністративного правопорушення в сфері інтелектуальної власності) необхідно з'ясувати наявність обох зазначених ознак. Відсутність будь-якої з них унеможливорює визнання особи суб'єктом правопорушення та адміністративної відповідальності.

Що ж стосується факультативних ознак суб'єкта, то вони мають кваліфікуюче значення у двох випадках: 1) якщо на них є пряма вказівка у змісті адміністративно-деліктної норми (читай – у законодавчому описі правопорушення); 2) якщо прямої вказівки в законі на них немає, але вони логічно і безумовно впливають з його змісту.

До найбільш поширених спеціальних ознак суб'єкта адміністративного правопорушення належать: службовий, посадовий, громадянський або процесуальний статус особи; наявність спеціального права; наявність визначених обов'язків або правових обмежень; наявність права власності; здійснення певного виду господарської чи іншої діяльності, тощо. Важливо розуміти, що спеціальний характер відповідних ознак зовсім не означає, що їх встановлення є чимось факультативним або необов'язковим. Навпаки, вони підлягають обов'язковому з'ясуванню при кваліфікації відповідних адміністративних правопорушень. Спеціальний характер таких ознак проявляється в тому, що вони притаманні не всім, а лише окремим суб'єктам адміністративних правопорушень.

В теорії адміністративного права суб'єктів, наділених спеціальними ознаками, іменують “спеціальними” суб'єктами. Ті ж суб'єкти, які подібних ознак не мають, іменуються “загальними”.

Аналіз змісту адміністративно-деліктних норм, якими передбачено відповідальність за адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності (ст.ст. 51-2, 164-3 (ч. 1), 164-6, 164-13, 164-17, 164-18 КУпАП та ст. 476 МК України), свідчить про те, що у своїй переважній більшості вони вчиняються загальними суб'єктами. Це означає, що в ході їх кваліфікації потрібно встановити лише дві загальні ознаки суб'єкта: досягнення віку адміністративної відповідальності та осудність особи. Причому, якщо вік людини обов'язково з'ясовується в кожному конкретному випадку (на основі вивчення документів, які посвідчують особу, або реєстраційних даних), то її осудність зазвичай презюмується. В силу того, що більшість людей не мають розладів психіки, законодавець вважає недоцільним і нераціональним проводити психічну експертизу кожного порушника, адже така експертиза є не лише тривалою, але й вельми затратною. На практиці процедура з'ясування осудності порушника активується лише тоді, коли уповноважені суб'єкти юрисдикції мають обґрунтовані сумніви у здатності людини усвідомлювати свої дії (бездіяльність) та керувати ними в момент скоєння нею правопорушення.

Поряд із загальними ознаками, суб'єкти деяких адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності характеризуються наявністю спеціальних ознак. Насамперед, це стосується суб'єктів правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 164-3 КУпАП “Недобросовісна конкуренція” та ст. 164-17 КУпАП “Порушення умов і правил, що визначають порядок припинення порушень авторського права і (або) суміжних прав з використанням мережі Інтернет”.

Суб'єкт адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 164-3 КУпАП, визначається у вказаній статті вельми специфічним чином. Він не конкретизується ні у диспозиції, ані в санкції відповідної адміністративно-деліктної норми. Висновок про його спеціальний характер можна вивести тільки логічним шляхом, причому, як це не парадоксально, – з опису потерпілої сторони. Відповідно до ч. 1 ст. 164-3 КУпАП, такою стороною виступає “інший підприємець” [4]. Оскільки з контексту цієї статті випливає, що прикметник “інший” використовується в значенні “інший по відношенню до суб'єкта правопорушення”, то єдино можливим висновком з цього є висновок про те, що суб'єктом даного правопорушення може бути лише підприємець.

Законодавчий підхід до визначення суб'єкта адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 164-3 КУпАП, видається далеким від досконалості. Як вже було зазначено у попередньому підрозділі, поширення охоронного впливу ч. 1 ст. 164-3 КУпАП тільки на підприємців (тобто, на фізичних осіб - підприємців в розумінні чинного законодавства) ставить останніх у привілейоване становище по відношенню до юридичних осіб, які провадять господарську діяльність. На наше переконання, адміністративно-правова охорона прав інтелектуальної власності не повинна залежати від організаційної форми й правового статусу їх власника. Вона повинна забезпечувати права інтелектуальної власності всіх суб'єктів господарювання, незалежно від того, є вони фізичними особами чи юридичними. У зв'язку з цим нами було запропоновано у ч. 1 ст. 164-3 КУпАП слова “іншого підприємця” замінити словами “іншого суб'єкта господарювання”. Разом з тим, цілком очевидно, що у разі внесення

пропонованих змін до ч. 1 ст. 164-3 КУпАП, з її змісту випливатиме, що суб'єктами передбачених нею правопорушень виступають будь-які суб'єкти господарювання, в тому числі юридичні особи. А це, в свою чергу, суперечитиме загальними положенням КУпАП, які постулюють адміністративну відповідальність тільки фізичних осіб.

Питання про перспективи законодавчої концептуалізації відповідальності юридичних осіб за правопорушення в сфері інтелектуальної власності будуть розглянуті нами нижче. Наразі ж у своїх висновках і пропозиціях ми виходимо з існуючих реалій правового регулювання. Ці реалії передбачають, що на сьогодні суб'єктами адміністративних правопорушень, охоплених ч. 1 ст. 164-3 КУпАП, може виступати лише фізичні особи, задіяні в підприємницькій діяльності, а саме: фізичні особи-підприємці, керівники юридичних осіб або особи, уповноважені діяти від їх імені.

З урахуванням особливостей побудови ч. 1 ст. 164-3 КУпАП вважаємо за доцільне конкретизувати дану категорію суб'єктів не в диспозиції, а в санкції відповідної норми, виклавши її у наступній редакції: “тягне за собою накладення штрафу на фізичну особу – підприємця, керівника юридичної особи або особу, уповноважену діяти від імені юридичної особи (виконавчого органу)...”.

До розряду спеціальних належать суб'єкти адміністративних правопорушень, передбачених ст. 164-17 КУпАП. Відповідні правопорушення можуть бути вчинені лише окремими категоріями осіб, наділеними певними майновими правами (власниками веб-сайтів) або задіяними у певному виді економічної діяльності (постачальниками послуг хостингу) [4].

Характеристика зазначених осіб міститься у Законі України від 1.12.2022р. № 2811-IX “Про авторське право і суміжні права”, згідно з яким:

- власник веб-сайту - особа, яка є володільцем облікового запису та встановлює порядок і умови використання веб-сайту. За відсутності доказів іншого, власником веб-сайту вважається реєстрант відповідного доменного імені, за яким здійснюється доступ до веб-сайту, та/або отримувач послуг хостингу (ст. 1);

- постачальником послуг хостингу є особа, яка надає власникам веб-сайтів послуги і (або) ресурси для розміщення веб-сайтів або їх частин у мережі Інтернет та із забезпечення доступу до них через мережу Інтернет. Власник веб-сайту, який розміщує свій веб-сайт або його частину в мережі Інтернет на власних ресурсах і (або) самостійно забезпечує доступ до нього з використанням мережі Інтернет, одночасно є постачальником послуг хостингу (див.: ст. 56 Закону України від 1.12.2022р. № 2811-ІХ “Про авторське право і суміжні права”) [137].

Аналіз змісту ст. 164-17 КУпАП змушує констатувати наявність суттєвої прогалини в описі кола суб’єктів передбачених нею правопорушень. Як випливає з назви цієї статті, її основним завданням є адміністративно-правовий захист суспільних відносин з приводу реалізації встановленого порядку припинення порушень авторського права і (або) суміжних прав з використанням мережі Інтернет. Відповідний порядок регламентується ст. 56 Закону України від 1.12.2022р. № 2811-ІХ “Про авторське право і суміжні права” та охоплює низку процедур, спрямованих на захист авторських прав (суміжних прав), пов’язаних з використанням аудіовізуальних творів, музичних творів, комп’ютерних програм, відеограм, фонограм, передач (програм) організацій мовлення, у мережі Інтернет.

У зв’язку з цим маємо наголосити, що даний порядок визначає засади припинення порушень авторського права і (або) суміжних прав, вчинюваних трьома категоріями суб’єктів: постачальниками послуг хостингу, власниками веб-сайтів, а також власниками веб-сторінок у випадках, коли власник сайту не є власником веб-сторінки. Водночас, як вже було зазначено вище, дія ст. 164-17 КУпАП поширюється тільки на перші дві категорії суб’єктів. Таким чином, на сьогодні відносини, пов’язані з припиненням порушень авторського права і (або) суміжних прав, вчинюваних власниками веб-сторінок, лишаються без належного адміністративно-правового захисту.

На наш погляд, така ситуація, коли за вчинення тотожних правопорушень одні суб’єкти притягуються до адміністративної відповідальності, а інші – ні, до певної міри є алогічною. Не вважають її прийнятною і уповноважені суб’єкти адміністративної юрисдикції. Як показало проведене опитування, 91% суддів та

державних інспекторів з питань інтелектуальної власності підтримують думку про необхідність притягнення власників веб-сторінок до адміністративної відповідальності за правопорушення, передбачені ст. 164-17 КУпАП, у випадках, коли власник сайту не є власником веб-сторінки, на якій зафіксовані порушення авторського права та суміжних прав (Додаток Ж).

На наш погляд, з таким висновком неможливо не погодитись. Оптимальним способом його втілення у життя бачиться включення власників веб-сторінок до числа суб'єктів, перерахованих у диспозиції ст. 164-17 КУпАП. З цією метою у зазначеній статті слова “власником веб-сайту, постачальником послуг хостингу” у всіх відмінках слід замінити словами “власником веб-сайту або власником веб-сторінки, постачальником послуг хостингу”.

У контексті розгляду суб'єктів відповідальності за адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності неабиякий інтерес становлять питання про адміністративну відповідальність юридичних осіб. Одразу зауважимо, що це питання виходить далеко за межі проблематики адміністративно-правового захисту прав інтелектуальної власності. Його витoki криються в науково-теоретичних і нормативно-правових засадах функціонування всього інституту адміністративної відповідальності. Відповідно, й аналізувати його доцільно на загальноінституційному рівні.

Як відомо, сучасний стан функціонування інституту адміністративної відповідальності значною мірою детермінований впливом радянської правової системи, котра постулювала підпорядкування людини державним інтересам, а також державну монополію на основні засоби виробництва та організацію більшості ключових аспектів суспільного життя. За радянських часів, в умовах, коли майже всі підприємства, об'єднання та організації (юридичні особи) були частиною єдиного державного механізму, навіть сама постановка питання про їх адміністративну відповідальність перед державою, для останньої видавалася неприйнятною. Вважалось, що відповідальність перед державою повинна нести не вона сама (в особі відповідних організаційних структур), а, насамперед, людина, як суб'єкт їй підпорядкований і нею контрольований. З огляду на це,

радянське законодавство передбачало відповідальність тільки фізичних осіб. Зрештою, дана концепція була втілена у Кодексі УРСР про адміністративні правопорушення від 7.12.1984р. Зі змісту цього акту чітко слідувало, що суб'єктом адміністративної відповідальності може бути виключно фізична особа.

Після розпаду СРСР та проголошення державної незалежності України розпочався масштабний процес побудови нового національного законодавства, заснованого на ідеях верховенства прав людини, вільного ринку і підприємництва, рівності усіх форм власності, дієвої участі громадян та їх об'єднань в управлінні публічними справами. Однак, в силу ряду об'єктивних чинників, цей процес кардинально не вплинув на правові засади адміністративної відповідальності. Кодекс УРСР про адміністративні правопорушення від 7.12.1984р. отримав нову назву – КУпАП, але не нову редакцію. Його положення багато разів оновлювались, але здебільшого – в частині переліку складів адміністративних правопорушень та регламентації адміністративно-деліктного провадження. При цьому концептуальні засади адміністративної відповідальності, успадковані від радянської правової доктрини, залишалися і продовжують залишатися незмінними. Як нами зазначалося вище, крізь зміст чинного КУпАП червоною ниткою проходить ідея про адміністративну відповідальність фізичних осіб. Питання адміністративної відповідальності юридичних осіб у ньому ніяк не розкриваються.

Разом з тим, закономірним наслідком демократизації суспільства та роздержавлення вітчизняної економіки стала поява величезної кількості юридичних осіб приватного права, які провадять діяльність у найрізноманітніших сферах суспільно-політичної та економічної життєдіяльності. Не всі з них суворо дотримуються вимог адміністративного законодавства, дбаючи про публічні інтереси суспільства, громад та окремих осіб. З метою протидії правопорушенням юридичних осіб у публічній сфері суспільних відносин законодавцем були прийняті десятки спеціальних законодавчих актів, які передбачають відповідальність за їх учинення. Як зауважує М.Р.Гарат, специфіка відповідних правопорушень, а також актів про відповідальність за їх учинення дають підстави

говорити про їх адміністративний характер. Однак при цьому законодавець не іменує відповідні правопорушення та відповідальність за них “адміністративними” [1, с. 114].

Ведучи мову про відповідальність юридичних осіб за правопорушення в публічній сфері, законодавець уникає формулювань, які б дозволили чітко ідентифікувати її як адміністративну. У відповідних нормативно-правових актах практично ніколи не фігурують терміни: “адміністративна відповідальність”, “адміністративне правопорушення”, “адміністративне стягнення” абощо. Замість них використовуються синонімічні або близькі за сенсом поняття: “відповідальність”, “юридична відповідальність”, “заходи впливу”, “заходи відповідальності”, “санкції”, “стягнення” і т.п.

Знову ж таки, цей стан справ обумовлений тим, що протягом останніх десятиліть вітчизняний законодавець не вдавався до перегляду концептуальних засад адміністративної відповідальності, які лишаються незмінними з радянських часів. Як наслідок, при регулюванні тих чи інших питань адміністративної відповідальності юридичних осіб він мусив проявляти “термінологічну гнучкість”, щоб не увійти у пряме протиріччя із загальними положення КУпАП, які проголошують фізичну особу єдиним суб’єктом адміністративного правопорушення та адміністративної відповідальності.

Іншими словами, замість концептуального вирішення проблеми (реформування інституту адміністративної відповідальності), законодавець воліє її оминати, в тому числі – за допомогою альтернативного понятійного апарату. Такий підхід до регулювання питань адміністративної відповідальності неможливо визнати раціональним. Зрештою він призвів до того, що реально існуюче правове явище – адміністративна відповідальність юридичних осіб – досі не визнане таким на законодавчому рівні. За визнанням науковців, це не тільки “викликає спірні тлумачення окремих положень чинного законодавства, ускладнює його застосування на практиці, робить непростим проведення чіткої межі між адміністративною відповідальністю юридичних осіб та іншими видами відповідальності і державного примусу [203, с. 4]”, а й у цілому: “спотворює

визначення адміністративного правопорушення як єдиної підстави адміністративної відповідальності [204, с. 3]”.

Зважаючи на об’єктивне існування адміністративної відповідальності юридичних осіб як явища правової дійсності, ряд галузевих дослідників вбачають у ній дієвий інструмент протидії правопорушенням в сфері інтелектуальної власності. Більш того, деякі вчені вважають її не просто дієвим у перспективі, а реально діючим інструментом. Принаймні, саме такий висновок випливає з деяких міркувань, викладених на сторінках сучасних наукових публікацій. Так, наприклад, П.В. Макушев та А.В. Хрідочкін стверджують, що: “юридична особа може підлягати відповідальності за порушення права інтелектуальної власності, якщо вона винна у невиконанні або неналежному виконанні вимог спеціальних законів, що встановлюють обов’язок або заборону на провадження певної діяльності з об’єктами інтелектуальної власності, винна у провадженні діяльності, забороненої зазначеними законами, здійсненні незаконних операцій, невиконанні умов авторських договорів або інших зобов’язань тощо, якщо адміністративне правопорушення вчинено умисно та існує причинний зв’язок між діянням і шкідливими наслідками, що настали [212, с. 178]”. У свою чергу, О.М.Головкова наголошує: “Суб’єктами адміністративних правопорушень, передбачених ст. 51-2 КУпАП можуть бути як фізичні, так і юридичні особи... [20, с. 166]. При цьому авторка вважає, що адміністративна відповідальність юридичної особи за порушення прав на об’єкт права інтелектуальної власності, передусім, обумовлена відсутністю можливості обрати інші шляхи (засоби) впливу на фізичних осіб, щоб перешкоджати вчиненню ними адміністративних правопорушень у сфері діяльності юридичної особи [20, с. 100]”.

Утім, зважаючи на поточний стан адміністративно-деліктного законодавства, наведені висновки видаються дещо передчасними. З нашої точки зору, про реальне існування адміністративної відповідальності юридичних осіб за ті або інші правопорушення доречно вести мову лише у разі, якщо підстави та механізми такої відповідальності закріплені законом. Адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності – не виняток. Відповідальність

за їх учинення як об'єктивне явище і як юридичний факт неможлива без попередньо сформованого законодавчого підґрунтя. У даному зв'язку маємо зазначити, що жоден акт вітчизняного законодавства не передбачає адміністративної відповідальності юридичних осіб за правопорушення в сфері інтелектуальної власності. Причому в законодавстві відсутні як прямі згадки про адміністративну відповідальність юридичних осіб, так і “альтернативні формулювання”, які б бодай опосередковано вказували на неї.

На сьогодні питання адміністративної відповідальності за правопорушення в сфері інтелектуальної власності регулюються положеннями КУпАП та МК України – актами, які визнають суб'єктами адміністративних правопорушень тільки фізичних осіб. Саме такою є об'єктивна правова дійсність, і саме з неї слід виходити при розгляді практичних аспектів адміністративної відповідальності за правопорушення в означеній сфері. У даному контексті адміністративна відповідальність юридичних осіб повинна розглядатися як потенційно можливий, а не як реально функціонуючий, інструмент адміністративно-правової охорони відносин інтелектуальної власності.

Якщо оцінювати, власне, перспективи запровадження адміністративної відповідальності юридичних осіб за правопорушення в сфері інтелектуальної власності, то такий крок ми розглядаємо як потрібний і бажаний. Тим не менш, його недоцільно здійснювати “ізолювано”, шляхом прийняття спеціального законодавчого акту. Він повинен стати частиною комплексного реформування адміністративної відповідальності та прийняття концептуально нового кодифікованого акту – Кодексу України про адміністративні проступки. На думку правничого загалу, однією з визначальних рис майбутнього КУпАП має стати закріплення відповідальності юридичних осіб за адміністративні проступки, що дозволить розширити сферу адміністративно-правової охорони та істотно підвищити її ефективність [151, с. 206]. Вважаємо, що такий підхід абсолютно правильним, як з точки зору європеїзації інституту адміністративно-правової відповідальності, так і з точки зору посилення його охоронного впливу на окремі

сфери суспільних відносин, в тому числі – на відносини інтелектуальної власності.

Підсумовуючи аналіз суб'єкта адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності, можемо констатувати, що його проблематика тісно пов'язана з питанням остаточної відмови від радянського концепту адміністративної відповідальності та переходу України на європейські стандарти регулювання адміністративно-деліктних відносин. З огляду це, її успішне вирішення значною мірою залежить від темпів, ефективності і якості реформування інституту адміністративної відповідальності в сучасній Україні.

2.4. Суб'єктивна сторона адміністративного правопорушення в сфері інтелектуальної власності

Необхідною умовою вичерпної правової характеристики та кваліфікації адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності є аналіз їх суб'єктивної сторони, яка відображає внутрішній, психологічний аспект протиправного посягання. Сучасна теорія права виходить з того, що будь-яке правопорушення становить прояв вищої нервової діяльності людини. Будучи фактом об'єктивної дійсності, правопорушення завжди втілюється в певному акті людської поведінки, але сам по собі акт поведінки (як певний стан або фізична діяльність) не може слугувати надійним критерієм для констатації протиправності та суспільної небезпеки скоєного. Адже на практиці зовні протиправний вчинок при детальному розгляді його психічних “рушіїв” (цілей, мотивів тощо) здатен виявитись цілком безпечним для суспільства і відносин у ньому. Більш того, за певних обставин (наприклад, при відверненні більшої шкоди) такий вчинок може розглядатися як суспільно бажаний і навіть схвальний.

Слід також зважати на те, що у вітчизняному адміністративному законодавстві об'єктивні ознаки ряду правопорушень описані абсолютно однаково. Інколи різниця між ними криється виключно у площині людської

психіки. Встановити цю різницю (а отже, й кваліфікувати відповідні правопорушення) без урахування суб'єктивної сторони – задача нездійсненна. Словом, як підкреслює А.В.Нефедова: “без встановлення змісту психічних процесів, які інспірують та супроводжують протиправний вчинок, у ряді випадків дуже складно віднайти чітку грань між правомірним діянням та правопорушенням. І взагалі неможливо розмежувати склади тих деліктів, в яких об'єктивні ознаки цілковито тотожні, а ступінь суспільної небезпеки розрізняється залежно від стану свідомості та спрямування волі порушника. З огляду на це, в ході кваліфікації адміністративного проступку важливо з'ясувати не лише фактичний (об'єктивний) аспект посягання, але і його суб'єктивну сторону [157, с. 140, 141]”.

За загальним визнанням, обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони адміністративного правопорушення є вина – негативне ставлення порушника до вчинюваного ним протиправного діяння та його суспільно-шкідливих наслідків [121, с. 3; 165, с. 17; 205, с. 83; 206, с. 195; 207, с. 58]. Визначаючи у ст. 9 КУпАП адміністративне правопорушення, як: “протиправну, винну (умисну або необережну) дію чи бездіяльність, котра посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність (*підкреслено мною. – О.Г.*) [4]”, законодавець відносить вину до інтегральних ознак адміністративного правопорушення, без яких таке правопорушення об'єктивно неможливе.

Тим самим законодавець звертає увагу на те, що всяке діяння, у тому числі й адміністративний проступок, знаходиться під контролем свідомості особи, що його вчинила, – зазначають В.К.Колпаков і В.В.Гордєєв, – якщо особа свідомо чинить заборонене адміністративно-деліктними нормами діяння, то це значить, що її психічне відношення до інтересів суспільства, держави і громадян є негативним [208, с. 100]. “Закон розглядає протиправну дію (бездіяльність) певної особи лише в тому випадку, коли має місце вина цієї особи, тобто, якщо вчинене було здійснено навмисно або з необережності. Наявність вини є невід'ємною ознакою адміністративного проступку”, – продовжує цю думку О.В.Панасюк

[209, с. 136]. “Без вини немає складу адміністративного проступку, і немає адміністративної відповідальності за нього, навіть, якщо відповідне діяння формально і порушило певні правові установлення”, – резюмує професор А.І.Берлач [151, с. 244].

Перш, ніж перейти до розгляду практичних аспектів встановлення вини при кваліфікації адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності, зауважимо, що чинне адміністративно-деліктне законодавство не містить визначення такого поняття як “вина”. Попри те, що однойменний термін у КУпАП, МК України та інших нормативно-правових актах використовується досить часто, його зміст на законодавчому рівні наразі не розкритий. Подібна ситуація, за якої одна з ключових категорій адміністративно-деліктного права (а саме такою є категорія вини) тривалий час лишається без офіційного визначення, анітрохи не сприяє упорядкуванню понятійно-категоріального апарату адміністративного права та породжує велику кількість доктринальних різночитань. На наш погляд, наявну законодавчу “прогалину” обов’язково треба заповнити. Зокрема, чинний КУпАП варто доповнити статтею 9-1 “Вина” наступного змісту: *“Виною є психічне ставлення особи до вчинюваної нею протиправної дії або бездіяльності та її шкідливих наслідків, виражене у формі умислу або необережності”*.

В умовах законодавчої невизначеності загального поняття вини констатація наявності/відсутності вини у діях (бездіяльності) особи здійснюється практиками на підставі ст.ст. 10 та 11 КУпАП, якими визначені дві можливі форми вини: умисел і необережність. Як цілком справедливо підкреслює В.К.Колпаков, тільки навмисне або необережне ставлення до своєї протиправної поведінки може засуджуватись державою, тільки в цих двох формах може існувати вина. Таким чином, встановлення вини зводиться до доведення того, що діями суб’єкта проступку керував умисел, або вони мали необережний характер [108, с. 67; 210, с. 248; 208, с. 145]”.

Адміністративне правопорушення визнається умисним, якщо порушник у процесі його вчинення усвідомлював протиправний характер своїх дій

(бездіяльності), передбачав їх шкідливі наслідки та бажав або свідомо допускав їх настання (див.: ст. 10 КУпАП). У свою чергу, необережність має місце у двох випадках: по-перше, якщо порушник передбачав можливість настання шкідливих наслідків вчинюваних ним дій (бездіяльності), проте легковажно розраховував на їх відвернення; по-друге, якщо порушник не передбачав можливості настання шкідливих наслідків, хоча міг і мав їх передбачити (ст. 11 КУпАП) [4].

Аналіз зазначених форм вини свідчить про те, що і умисел, і необережність втілюють у собі поєднання двох аспектів людської психіки: інтелектуального та вольового. Інтелектуальний аспект вини проявляється в усвідомленні людиною протиправності і суспільної небезпечності своєї поведінки, тоді як вольовий аспект – характеризує ступінь її зацікавленості (прагнення) у спричиненні шкідливих наслідків.

Переходячи безпосередньо до питання про те, які форми вини можуть мати місце при вчиненні адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності, мусимо констатувати, що наразі це питання доводиться визнати дискусійним. Справа у тому, що переважна більшість вітчизняних науковців обґрунтовують виключно умисний характер таких правопорушень [211, с. 91; 212, с. 179]. Однак, здебільшого на користь зазначеного підходу ними наводяться досить неоднозначні, інколи суперечливі або навіть взаємовиключаючі, аргументи.

Так, наприклад, П.В.Макушев та А.В.Хрідочкін вважають, що: практичне з'ясування вини в адміністративних правопорушеннях у сфері інтелектуальної власності полягає у доказуванні умисного заподіяння шкоди праву інтелектуальної власності, а аналіз диспозицій відповідних статей КУпАП свідчить про наявність безумовного умисного порушення права інтелектуальної власності, що завдало матеріальної шкоди у визначеному законодавством розмірі [212, с. 179]. Схожу ідею висловила О.М.Головкова. Обґрунтовуючи нерозривний зв'язок умисного порушення прав на об'єкти права інтелектуальної власності із спричиненням матеріальної шкоди у певному розмірі, авторка наполягає на тому, що при скоєнні адміністративних правопорушень, передбачених ст. 51-2 КУпАП,

умисел може бути як прямим, так і непрямим. При цьому, у своїх наукових пошуках О.М.Головкова використовує вельми неоднозначний підхід, згідно з яким, форму вини при вчиненні адміністративного проступку пропонується визначати окремо – по відношенню до протиправного діяння та окремо – по відношенню до його шкідливих наслідків [20, с. 102, 103].

Поділяючи думку про умисний характер адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності, Н.П.Капітаненко уточнює, що, на її думку, лише ст. 51-2 КУпАП вказує на умисел як на ознаку складу проступку, натомість всі інші статті КУпАП *(маються на увазі статті КУпАП, якими встановлено відповідальність за правопорушення в сфері інтелектуальної власності. – О.Г.)* безпосередньо не використовують поняття умисел, хоча саме це в них мається на увазі [211, с. 92]. Водночас, на відміну від О.М.Головкової, П.В.Макушева та А.В.Хрідочкіна, які пов'язують умисел із “завданням матеріальної шкоди у визначеному законодавством розмірі”, авторка вважає, що склади адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності є формальними і не передбачають обов'язкового настання шкідливих наслідків, а отже умисел при їх вчиненні реалізується через усвідомлення порушником протиправності своїх дій та через бажання їх вчинити. Таким чином, з точки зору Н.П.Капітаненко, у даному випадку може мати місце тільки прямий умисел [211, с. 91, 92].

Так само, про наявність виключно прямого умислу у незаконному використанні наукового відкриття, привласненні авторства або іншому умисному порушенні прав на об'єкт права інтелектуальної власності (ст. 51-2 КУпАП) ведуть мову А.Г.Майданевич та О.П.Світличний. Разом з тим, у протипагу Н.П.Капітаненко, дану форму вини (прямий умисел) автори визначають за класичною законодавчою формулою, тобто на основі оцінки внутрішнього ставлення порушника як до протиправного діяння, так і до його шкідливих наслідків. У своїх міркуваннях про прямий намір при вчиненні адміністративних правопорушень, передбачених ст. 51-2 КУпАП, А.Г.Майданевич та О.П.Світличний виходять з того, що дане правопорушення “відноситься до

правопорушень з матеріальним складом”, а особа, яка його вчиняє: “повинна усвідомлювати протиправний характер своїх дій, передбачати її шкідливі наслідки і бажати настання цих наслідків” [168, с. 66].

Примітно, що у своїй монографії “Незаконне використання об’єктів права інтелектуальної власності: проблеми теорії та правозастосування” А.Г.Майданевич та О.П.Світличний, узагальнивши наведені вище міркування, дійшли вельми парадоксального (і цілком протилежного логіці самих міркувань) висновку, згідно з яким: “аналіз суб’єктивної сторони незаконного використання наукового відкриття, привласнення авторства або іншого умисного порушення прав на вказаний об’єкт права інтелектуальної власності, свідчить про відсутність вини як основної і обов’язкової ознаки суб’єктивної сторони адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 51-2 КУпАП [168, с. 68]”.

Одними з небагатьох вітчизняних правників, які допускають можливість необережного скоєння адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності, є В.С.Жогов, І.С.Кравченко та О.А.Ляшенко. Зокрема, аналіз праць В.С.Жогова свідчить про наступне бачення форм вини при вчиненні відповідних правопорушень: ст. 51-2 КУпАП – прямий і непрямий умисел; ст. 164-6 КУпАП – прямий і непрямий умисел; ст. 164-7 КУпАП – умисел і необережність; ст. 164-9 КУпАП – умисел і необережність [48, с. 127-132]. Втім, ураховуючи, що ст. 164-9 була виключена з КУпАП наприкінці 2021 року, а правопорушення, передбачене 164-7 КУпАП, насправді не посягає на відносини інтелектуальної власності (детальніше про це – у підрозділі 2.1 цієї дисертації), наведені висновки В.С.Жогова бачаться актуальними та вартими обговорення лише в частині, яка стосується адміністративних правопорушень, передбачених ст.ст. 51-2 та 164-6 КУпАП.

З точки зору І.С.Кравченка, для адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності характерним є наявність вини у двох формах: умисел і необережність. При цьому, І.С.Кравченко стверджує, що: “вина у формі умислу безпосередньо вказана у диспозиції ст. 51-2 та ч. 2 ст. 164-3 КУпАП, а інші склади адміністративних правопорушень не містять цієї ознаки, як обов’язкової, тому

можна зробити висновок, що вчинюються як у формі умислу, так і у формі необережності [24, с. 118]. Зі свого боку зауважимо, що ч. 2 ст. 164-3 КУпАП встановлює відповідальність за “умисне поширення неправдивих або неточних відомостей, які можуть завдати шкоди діловій репутації або майновим інтересам іншого підприємця [4]”. Зазначене правопорушення жодним чином не пов’язане з правом інтелектуальної власності та не посягає на кореспондуючі суспільні відносини. З огляду на це, його розгляд у контексті аналізу суб’єктивної сторони адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності неможливо визнати обґрунтованим. Так само важко назвати обґрунтованим підхід, згідно з яким конкретна форма вини при вчиненні правопорушення визначається суто на основі наявності або відсутності згадки про неї у відповідних статтях КУпАП. Вочевидь, такий підхід суперечить як теоретичним засадам адміністративної відповідальності, так і фактичному змісту багатьох норм адміністративно-деліктного права.

Стосовно ж позиції А.О.Ляшенко, мусимо визнати, що вона викладена авторкою у спосіб, який дає широкий простір для різного роду допущень і трактувань. У своєму баченні суб’єктивної сторони адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності авторка керується вельми неоднозначною тезою про те, що: “суб’єктивна сторона правопорушення характеризується прямим умислом, що прямо визначено у диспозиції, а наслідками завдання матеріальної шкоди, яке характеризується як умислом, так і необережністю [60, с. 10]”. Попри те, що в цілому авторський виклад даної тези допускає можливість довільних інтерпретацій її змісту, на наш погляд, в ній досить чітко виділяються дві ключові ідеї. Перша – полягає у тому, що адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності можуть бути вчинені як умисно (причому тільки у формі прямого наміру), так і з необережності. Друга ідея, очевидно, полягає в тому, що А.О.Ляшенко пропонує визначати форми вини при вчиненні таких правопорушень на основі внутрішнього ставлення порушника до шкідливих наслідків скоєного, виражених у завданні матеріальної шкоди.

Оцінюючи авторські підходи до визначення форми вини при вчиненні адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності, мусимо констатувати, що в основній своїй масі вони, а так само – аргументація, покладена в їх основу, мають дискусійний характер. Першим вразливим для критики місцем більшості наведених підходів бачиться віднесення адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності до правопорушень з матеріальними складами. Як було зазначено вище, П.В.Макушев, А.В.Хрідочкін, О.М.Головкова, А.Г.Майданевич, О.П.Світличний, А.О.Ляшенко виходять з того, що обов'язковою ознакою складу таких правопорушень є заподіяння ними матеріальних шкідливих наслідків. Відповідно, форму вини при їх кваліфікації пропонується встановлювати, виходячи з внутрішнього ставлення порушника до шкідливих наслідків вчинюваних ним протиправних дій або бездіяльності. Більш того, окремі науковці стверджують, що обов'язкове заподіяння матеріальної шкоди (причому, не будь-якої, а у визначеному законодавством розмірі) впливає зі змісту відповідних статей КУпАП [212, с. 179].

У даному зв'язку маємо зазначити, що жодна з норм, які передбачають відповідальність за адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності (а саме – норм, закріплених у ст.ст. 51-2, 164-3 (ч. 1), 164-6, 164-13, 164-17, 164-18 КУпАП та ст. 476 МК України), не містить вказівки на матеріальні шкідливі наслідки, як обов'язкову ознаку правопорушення. І це, не кажучи вже про певний, визначений законодавством розмір такої шкоди, про який у законодавстві взагалі відсутня будь-яка згадка. Більш того, контекстуальний аналіз вказаних законодавчих положень не дає підстав вважати, що така ознака як матеріальні шкідливі наслідки, бодай опосередковано впливає з їх змісту.

Цілком очевидно, що всі, без винятку, адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності – це правопорушення з формальними складами. Вони вважаються завершеними з моменту вчинення зазначеної у законі протиправної дії або бездіяльності. Їх кваліфікація жодним чином не пов'язана з настанням матеріальних шкідливих і не залежить він їх наявності або відсутності. Іншими словами, такі наслідки цілковито позбавлені кваліфікуючого значення.

Відповідно, і встановлення вини по відношенню до них у даному випадку неможливе.

У зв'язку з цим цілком закономірно постає питання про те, чим саме слід керуватися при встановленні вини особи у разі вчинення нею адміністративного правопорушення з формальним складом? Адже неважко помітити, що законодавчі формули умислу і необережності розраховані на кваліфікацію тільки тих правопорушень, які мають матеріальні склади, тобто вважаються скоєними за умови спричинення ними матеріальних шкідливих наслідків (див.: ст.ст. 10 і 11 КУпАП) [4].

Відповіді на це питання вітчизняне законодавство наразі не дає. Відтак її змушена надавати адміністративно-правова доктрина. У формальних складах обсяг об'єктивної сторони вичерпується переліком ознак діяння й обставин його здійснення, – зазначають О.Г.Стрельченко, В. К. Колпаков та В. В. Гордєєв, – тож і від винного можна вимагати усвідомлення, розуміння лише тих обставин, які названі у складі, але не передбачення шкідливих наслідків і, тим більше, бажання їх настання [213, с. 142; 214, с. 32]. Оскільки об'єктивна сторона правопорушень з формальними складами охоплює лише саме діяння, то вольовий аспект наміру повинен визначатись по відношенню тільки до нього, в подібних деліктах воля порушника мобілізується на вчинення суспільно небезпечних дій або бездіяльності, – резюмує Т.О.Гуржій [215, с. 48]. З таким підходом важко не погодитись, адже єдиною обов'язковою формою об'єктивізації адміністративних правопорушень із формальними складами є протиправне діяння (дія або бездіяльність). Відповідно, тільки воно (протиправне діяння) може слугувати надійним критерієм оцінки психічних процесів свідомості порушника та виступати підставою для констатації його вини.

У даному контексті доволі слушною видається наведена вище позиція Н.П.Капітаненко, яка, вказуючи на формальний характер складів адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності, пропонує встановлювати вину їх суб'єктів на основі внутрішнього ставлення до вчинюваних ними протиправних дій або бездіяльності [211, с. 91, 92]. Утім, на

наш погляд, подальші міркування авторки на цю тему (зокрема, висновок про можливість вчинення адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності виключно у формі прямого наміру) є дискусійними.

Перш за все, це стосується авторського підходу до визначення конкретної форми вини, яка має місце при вчиненні адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності. З погляду Н.П.Капітаненко, єдино можливою формою вини при вчиненні таких правопорушень є прямиий намір. Таке бачення “перегукується” з поширеною в сучасній психології теорією про безумовно бажаний характер свідомої та вольової поведінки людини. Суть цієї теорії у загальному вигляді досить влучно сформулювала О.М.Стороженко: “З точки зору психології, усяка дія (діяльність) людини є результатом низки когнітивних процесів, які протікають в її свідомості. Умовний алгоритм цих процесів є наступним: 1) формування уявлення про бажану мету; 2) формування мотивів (аналіз різних варіантів дій, пов’язаних із метою); 3) визначення головного мотиву, вибір відповідного варіанту дій; 4) поява бажання діяти певним чином, прийняття рішення про вчинення акту зовнішньої поведінки. Таким чином, усвідомлена, вольова дія людини – це завжди плід її бажання. Не існує дії без бажання діяти, будь-яка вольова поведінка людини, окрім випадків впливу на неї непереборної сили чи фізичного примусу, є бажаною за визначенням [116, с. 154, 155]”. Звідси деякі фахівці роблять висновок про те, що, оскільки вчинення протиправних дій (бездіяльності) завжди бажане, то воно завжди умисне: “він (*правопорушник*. – *О.Г.*) цілком усвідомлює небезпечний характер своїх вчинків та бажає їх скоїти. Таким чином, проступки з формальними складами можуть вчинятися тільки у формі наміру” [216, с. 44].

З нашої точки зору, слушність даного підходу не є очевидною. Адже в його основу покладено тільки вольовий аспект людської поведінки (бажання дії), натомість інтелектуальний аспект (усвідомлення дії) – взагалі не враховується. Такий підхід видається досить обмеженим і малоприматним для використання в сучасній юрисдикційній практиці. Дійсно, будь-який акт поведінки людини, вчинюваний не під примусом, можна розглядати як бажаний. І якраз саме тому

вольовий критерій не може бути використаний для юридичної оцінки стану свідомості порушника. По-перше, при вчиненні адміністративних правопорушень з формальними складами такий стан завжди у всіх суб'єктів однаковий, а, по-друге, з точки зору психології, цей стан (бажання діяти/бездіяти) абсолютно тотожний тому, який має місце при вчиненні правомірних дій. Адже, і слідуючи вимогам права, і порушуючи правові установлення, особа по суті обирає бажаний для себе варіант поведінки.

З огляду на це, критерій бажання неможливо використати для розмежування соціально-негативного і соціально-позитивного станів психіки, тобто – для відмежування правопорушень від актів правомірної поведінки. У даному зв'язку заслуговує на підтримку позиція А.В.Нефедової, згідно з якою: “такий критерій, як бажання діяти або бездіяти, взагалі не повинен слугувати підставою для визначення вини та її окремих форм. Він, а priori, має місце під час вчинення будь-якого адміністративного проступку і не потребує доведення [157, с. 146]”.

Неможливо не погодитись з авторкою і в тому, що визначення форми вини при кваліфікації адміністративних правопорушень з формальними складами потрібно здійснювати на основі не вольового, а інтелектуального критерію, тобто, виходячи з усвідомлення або неусвідомлення особою протиправності скоюваних нею дій (бездіяльності). Як цілком справедливо наголошує А.В.Нефедова: “Враховуючи завіdomу визначеність вольового моменту (бажання вчинити протиправну дію), диференціацію умисної та необережної форм вини в проступках з формальними складами слід проводити залежно від того, чи усвідомлювала особа протиправний характер своєї поведінки. Відповідно, у разі усвідомлення протиправності вчинених дій (бездіяльності) доцільно вести мову про їх умисний характер, а за відсутності такого усвідомлення є підстави вважати їх учиненими з необережності [157, с. 147]”.

На наше переконання, саме такий підхід повинен використовуватись у сучасній юрисдикційній практиці, зокрема, при кваліфікації адміністративних правопорушень. Перш за все, для цього потрібно створити необхідне законодавче підґрунтя шляхом закріплення в чинному КУпАП “універсальних формул”

умислу та необережності, придатних для кваліфікації правопорушень як з матеріальними, так і з формальними складами.

З цією метою пропонуємо статті 10 та 11 КУпАП викласти у наступній редакції:

Стаття 10. Вчинення адміністративного правопорушення умисно

Адміністративне правопорушення визнається вчиненим умисно, коли особа, яка його вчинила, усвідомлювала протиправний характер своєї дії чи бездіяльності, та, у разі настання шкідливих наслідків своєї дії чи бездіяльності, передбачала ці наслідки і бажала їх або свідомо допускала їх настання.

Стаття 11. Вчинення адміністративного правопорушення з необережності

Адміністративне правопорушення визнається вчиненим з необережності, коли особа, яка його вчинила, не усвідомлювала протиправний характер своєї дії чи бездіяльності, хоч повинна була і могла його усвідомлювати, та, у разі настання шкідливих наслідків своєї дії чи бездіяльності, передбачала можливість їх настання, але легковажно розраховувала на їх відвернення або не передбачала можливості настання таких наслідків, хоч повинна була і могла їх передбачити.

Що ж стосується запропонованого Н.П.Капітаненко розмежування видів умислу (прямий і непрямий) та необережності (самовпевненість і недбалість), то, на наш погляд, для кваліфікації адміністративних правопорушень з формальними складами воно не має практичного сенсу. При кваліфікації таких порушень, насамперед, важливо з'ясувати наявність або відсутність вини в одній з передбачених законом форм. Іншими словами, практичному з'ясуванню підлягають умисел та/або необережність як такі. Виділення ж у рамках умислу та необережності окремих підвидів гіпотетично може становити науковий інтерес, однак, з точки зору юрисдикційної практики, воно є недоцільним.

Переходячи до безпосереднього розгляду питання про можливі форми вини при вчиненні адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності, маємо зазначити наступне. Незаперечним є той факт, що всі зазначені правопорушення можуть бути вчинені умисно. Оскільки їх склади є

формальними, то запропонована нами концепція форм вини для таких складів дозволяє констатувати, що будь-яке правопорушення в сфері інтелектуальної власності, при вчиненні якого порушник усвідомлював протиправність своїх дій (бездіяльності), повинно вважатися умисним. Власне кажучи, можливість умисного вчинення адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності визнають усі, без винятку, представники правничого загалу.

З огляду на це, ключовим питанням встановлення вини при кваліфікації адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності є питання про те, чи можуть такі правопорушення бути необережними. Як нами вже зазначалося, в сучасній адміністративно-правовій науці єдиного погляду на це питання досі не вироблено. Одна частина науковців допускає необережне вчинення адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності, натомість, інша частина (причому, більш численна) – цілковито його заперечує.

Знову ж таки, якщо презюмувати, що у правопорушеннях з формальними складами вина визначається на основі інтелектуального критерію, то остаточна відповідь на поставлене питання залежить від того, чи допускає законодавчий опис таких правопорушень можливість їх вчинення без усвідомлення порушником протиправності своїх дій (бездіяльності). Як свідчить аналіз положень КУпАП та МК України про відповідальність за адміністративні правопорушення у сфері інтелектуальної власності, принаймні деякі з них дозволяють констатувати ознаки необережності. Насамперед, це стосується адміністративних правопорушень, передбачених ст. 51-2 та ч. 1 ст. 164-3 КУпАП. Розглянемо зміст цих статей детальніше.

Отже, диспозиція адміністративно-деліктної норми, закріпленої у ст. 51-2 КУпАП “Порушення прав на об’єкт права інтелектуальної власності”, сконструйована досить специфічним чином. Спочатку в ній наводиться перелік найбільш характерних, з погляду законодавця, порушень прав на об’єкт права інтелектуальної власності (як-то: незаконне використання літературного чи художнього твору, їх виконання, фонограми, передачі організації мовлення, комп’ютерної програми, бази даних etc.), а після нього – вказується, що

відповідальність також настає за: “інше умисне порушення прав на об’єкт права інтелектуальної власності, що охороняється законом [4]”.

Варто зауважити, що наведена логіко-семантична конструкція є недостатньо чіткою. З її змісту неможливо зробити однозначний висновок про те, що саме мав на увазі законодавець, ведучи мову про “інше умисне порушення”. Чи йдеться про те, що решта правопорушень, конкретизованих у ст. 51-2 КУпАП, теж є умисними? Чи мається на увазі, що відповідальність за інші порушення прав на об’єкт права інтелектуальної власності, не конкретизовані у ст. 51-2 КУпАП, настає тільки за наявності умислу в діях порушника?

На цю дилему звертає увагу І.С.Кравченко, вказуючи, що: “диспозиція ст. 51-2 КУпАП містить три дії, за які передбачена адміністративна відповідальність, а форма вини умисел прямо передбачена лише третьою з них (інше умисне порушення). Відповідно виникає питання щодо перших двох дій: для їх кваліфікації так само обов’язковою ознакою є наявність вини у формі умислу чи ні? [24, с. 118]”. На жаль, прямої відповіді на поставлене нею питання авторка не надала, а лише констатувала необхідність наукового вивчення та доопрацювання змісту ст. 51-2 КУпАП в частині опису суб’єктивної сторони порушень прав на об’єкт права інтелектуальної власності [24, с. 118]. З таким висновком важко не погодитись. Тим, не менш, вважаємо, що нагальні потреби юрисдикційної практики вимагають переходу від постановки питання до конкретного варіанту вирішення проблеми.

Перш за все, для цього необхідно визначитись із тим, який саме зміст закладено в описі суб’єктивної сторони адміністративних правопорушень, передбачених ст. 51-2 КУпАП. Одразу зазначимо, що зробити це виключно шляхом доктринального тлумачення не так вже й просто. Справа у тому, що різні способи (види) тлумачення змісту ст. 51-2 КУпАП дають вельми суперечливі, можна навіть сказати – протилежні результати.

Зокрема, лінгвістичне тлумачення, яке передбачає з’ясування змісту правової норми на основі законів філології, вказує на те, що, ведучи мову про “інше умисне порушення прав на об’єкт права інтелектуальної власності”,

законодавець закріплює ознаку умислу за всіма іншими, крім перерахованих у ст. 51-2 КУпАП, порушеннями даного типу. Як неважко помітити у цілому текст ст. 51-2 КУпАП являє собою складносурядне речення, що передбачає відносну змістовну та граматичну самостійність його окремих частин. Зв'язок між частинами речення, які описують конкретні правопорушення, та частиною, де йдеться про “інше умисне порушення права інтелектуальної власності”, передано за допомогою розділового сполучника “або”, який у складносурядних реченнях виражає взаємовиключення кількох різних явищ, процесів, подій. Таким чином, розгляд ст. 51-2 КУпАП з точки зору законів і правил філології наводить на думку про те, що адміністративні правопорушення, конкретизовані в цій статті, необов'язково є умисними, а отже – бувають необережними.

На противагу лінгвістичному тлумаченню, логічне тлумачення, засноване на правилах формальної логіки, може привести до протилежних висновків. Зокрема, у рамках логічного тлумачення неодмінно постає питання про те, чому законодавець вдався до деліктизації саме умисних порушень прав на об'єкт права інтелектуальної власності? Чи не означає це, що тільки умисні правопорушення даного типу законодавець вважає суспільно шкідливими та адміністративно караними? І, якщо так, то, чи не впливає з цього, що будь-які порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності, незалежно від того, чи конкретизовано їх ознаки у ст. 51-2 КУпАП, тягнуть за собою адміністративну відповідальність лише за умови їх умисного вчинення?

Доводиться визнати, що подібний логічний ланцюжок теж має право на існування. За великим рахунком, однозначно підтвердити або спростувати його обґрунтованість могли б хіба що самі розробники діючої редакції ст. 51-2 КУпАП. Утім, супровідні документи до проекту Закону України від 05.04.2001р. № 2362-III “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за порушення прав на об'єкти права інтелектуальної власності”, яким було затверджено нинішню редакцію ст. 51-2 КУпАП, жодної інформації з цього питання не надають [217].

Такий стан справ, коли зміст правової норми сформульований недостатньо

чітко, а різні способи його тлумачення не дають однозначного результату, на практиці призводить до різночитань закону та розбіжностей серед уповноважених суб'єктів правозастосовної діяльності. Як показало проведене нами опитування, близько 64% суддів та 53% працівників територіальних (відокремлених) підрозділів кіберполіції вважають, що адміністративні правопорушення, передбачені ст. 51-2 КУпАП, можуть вчинюватися тільки умисно. Понад 35% суддів та 29% працівників кіберполіції – допускають можливість вчинення таких правопорушень як з умислом, так і з необережності. При цьому значна частина (18%) працівників кіберполіції взагалі не змогли визначитися з точною відповіддю (Додаток К).

Зі свого боку маємо зауважити таке. Суспільні відносини у сфері інтелектуальної власності завжди потерпають від протиправних посягань, незалежно від того, усвідомлює порушник їх протиправність або ні. Характер, ступінь та імовірні наслідки негативного впливу на авторське право інтелектуальної власності практично однакові як при умисному правопорушенні, так і при необережному. Так, наприклад, з точки зору шкоди, заподіюваної інтересам суб'єкта права інтелектуальної власності, цілком свідоме (умисне, зі знанням про належність авторського права на твір іншій особі) незаконне використання художнього твору мало чим відрізняється від аналогічного діяння, вчиненого особою, котра помилково вважала даний твір таким, що перебуває у вільному доступі. В обох зазначених випадках суб'єктові права інтелектуальної власності на твір завдається співмірна шкода, і в обох випадках його законні права та інтереси потребують адміністративно-правового захисту.

До речі, саме таке уявлення про суспільну небезпеку адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності демонструють законодавці ряду світових держав, визнаючи необережне вчинення таких порушень підставою для адміністративної відповідальності та накладення адміністративних стягнень. Зокрема, ст. 50 Кодексу Азербайджанської Республіки про адміністративні правопорушення встановлює відповідальність за будь-які (незалежно від форми вини) порушення авторських і суміжних прав, якщо такі порушення спричинили

незначну матеріальну шкоду [218]. Водночас, у Кодексі Республіки Молдова про правопорушення (див.: ст. 96 “Порушення авторського і суміжних прав”) йдеться про відповідальність за: “необережне знищення оригіналу наукового, літературного твору, твору образотворчого мистецтва, скульптури, архітектури, рукопису або остаточного варіанта оригіналу фонограми чи аудіовізуального твору [219]”.

Ідею про доцільність адміністративно-правової охорони відносин інтелектуальної власності від необережних посягань поділяє переважна більшість уповноважених суб’єктів адміністративної юрисдикції. Як засвідчило проведене опитування, її підтримують понад 82% суддів та 76% працівників територіальних підрозділів кіберполіції. Проти цієї ідеї висловилися менше чверті респондентів опитування (12% суддів і 18% працівників кіберполіції) (Додаток К).

На наш погляд, оптимальним шляхом практичного втілення цієї ідеї є формулювання змісту ст. 51-2 КУпАП у спосіб, який виключатиме прямий або контекстуальний висновок про виключно умисний характер передбачених нею адміністративних правопорушень. З цією метою пропонуємо зі змісту ст. 51-2 КУпАП виключити слово “умисне”.

Поряд із виною, котра є обов’язковою ознакою складу адміністративних правопорушень, в сучасному адміністративному праві прийнято виділяти факультативні ознаки їх суб’єктивної сторони. Факультативний характер таких ознак обумовлюється тим, що вони притаманні не всім, а лише деяким адміністративним правопорушенням. Встановлення цих ознак при кваліфікації є обов’язковим, проте лише у тих випадках, коли вони включені до законодавчого опису конкретного правопорушення у відповідній статті (частині статті) КУпАП або іншого закону про адміністративну відповідальність. Якщо ж у відповідній адміністративно-деліктній нормі вони прямо не вказуються і не впливають з її змісту, – це означає, що вони позбавлені кваліфікуючого значення і не впливають на юридичну оцінку передбаченого цієї нормою правопорушення.

За загальним визнанням, факультативними ознаками суб’єктивної сторони адміністративних правопорушень можуть виступати ознаки *мети* і *мотиву*

вчинення протиправних дій (бездіяльності).

Мета адміністративного правопорушення являє собою: “уявний образ результату, якого прагне досягти порушник, його уявлення про бажані для нього наслідки, які мають настати в результаті вчинення проступку [115, с. 292]”. Водночас, під мотивом в юридичній психології розуміються: внутрішні спонукання, які впливають на волю особи, викликаючи в неї рішення вчинити посягання і якими вона керується під час його скоєння [220, с. 226; 151, с. 245].

Що стосується безпосередньо адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності, то переважна більшість дослідників стверджують, що деяким з них можуть бути властиві як мета, так і мотив. “Факультативними ознаками адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності є мотив і мета”, – вважає Н.П.Капітаненко [211, с. 92]. Аналогічної позиції притримуються О.М.Головкова, П.В.Макушев і А.В.Хрідочкін. Разом з тим, ці дослідники наполягають на тому, що ознаки мети і мотиву в законодавчому описі правопорушень у сфері інтелектуальної власності не передбачені, а отже вони не є обов’язковими ознаками цих адміністративних правопорушень і не впливають на їх кваліфікацію [20, с. 110; 212, с. 180]. Окрему увагу П.В.Макушев і А.В.Хрідочкін акцентують на виключно корисливому, на їх погляд, характері порушень права інтелектуальної власності. На їх думку: “порушення права інтелектуальної власності може вчинятися з різних, але обов’язково корисливих мотивів: отримання прибутку, призначення на посаду, заради слави тощо [212, с. 180]”. У свою чергу, О.М.Головкова обстоює точку зору про те, що корисливий мотив притаманний більшості (тобто, не всім – О.Г.) порушенням прав на об’єкт права інтелектуальної власності [20, с. 110].

Безумовно, наведені погляди становлять певний науковий інтерес. Тим не менш, аналіз законодавчого опису адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності змушує констатувати їх дискусійність. Справа у тому, що на сьогодні вітчизняний законодавець включив ознаку мети до складу лише одного правопорушення в сфері інтелектуальної власності, а саме до: “Розповсюдження фільмів шляхом виготовлення фільмокопій без державного

посвідчення на право розповсюдження і демонстрування фільмів з метою їх демонстрування, продажу, передачі в прокат [4]” (ч. 3 ст. 164-6 КУпАП). З одного боку, це означає, що ознака мети властива не всім адміністративним правопорушенням у сфері інтелектуальної власності. З іншого – це свідчить про хибність висновку, згідно з яким, ознака мети взагалі не належить до складу таких правопорушень, а отже – не має жодного значення для їх кваліфікації.

Взагалі ж, висловлена вищеназваними авторами ідея про те, що мета є факультативною ознакою суб’єктивної сторони адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності, але при цьому не входить до його складу і позбавлена кваліфікуючого значення, видається внутрішньо суперечливою. Адже факультативність ознак складу адміністративних правопорушень означає тільки одне: ці ознаки притаманні не всім, а деяким правопорушенням, для яких вони є обов’язковими. Відповідно, їх встановлення в ході кваліфікації таких правопорушень теж є обов’язковим, а їх відсутність – означає відсутність складу правопорушення та відсутність підстав для адміністративної відповідальності.

Що ж стосується такої ознаки суб’єктивної сторони, як мотив, то жодна норма про адміністративну відповідальність за правопорушення в сфері інтелектуальної власності її опису не містить. Більш того, аналіз чинного адміністративно-деліктного законодавства вказує на те, що ознака мотиву взагалі не використовується при конструюванні складів адміністративних правопорушень. На сьогодні вона не згадана у жодному нормативно-правовому акті (положенні нормативно-правового акту) про адміністративну відповідальність [116, с. 152]. Звідси випливає, що, не будучи закріпленою законодавчо, ознака мотиву не охоплюється суб’єктивною стороною адміністративного проступку і не належить до його складу [115, с. 294]. Варто погодитись із Т.О.Гуржієм, з точки зору якого: “на даному етапі розвитку адміністративного законодавства склалася ситуація, коли мотив протиправної поведінки не впливає ні на кваліфікацію адміністративних правопорушень, ні на індивідуалізацію адміністративних стягнень, і, таким чином, не може бути визнаний ознакою складу адміністративного делікту [216, с. 83, 84]”.

З огляду на викладене, вважаємо недостатньо обґрунтованою позицію тих авторів, які пропонують вважати мотив факультативною ознакою суб'єктивної сторони адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності. На відміну від кримінального законодавства, яке включає дану ознаку до складу окремих злочинів (див., наприклад: ч. 3 ст. 110-2, ч. 3 ст. 114-2, ч. 2 ст. 115 КК України [221]), законодавство України про адміністративну відповідальність її не закріплює і не вимагає враховувати при кваліфікації. Зауважимо також, що обговорення мотивації (в т.ч., корисливої) адміністративних правопорушень доречне хіба що в аспекті юридичної психології, зокрема, психології деліквентної поведінки. До питань кваліфікації адміністративних правопорушень та застосування заходів адміністративної відповідальності воно не має безпосереднього стосунку, а отже й навряд чи доцільне при їх розгляді.

Підсумовуючи розгляд суб'єктивної сторони адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності, можемо констатувати, що питання про її сутність, структуру та складові елементи лишаються до кінця не вирішеними. На доктринальному рівні тривають дискусії щодо вихідних засад встановлення вини при кваліфікації таких правопорушень, а також щодо переліку факультативних ознак їх суб'єктивної сторони. На законодавчому рівні – спостерігаються недоліки опису окремих правопорушень у сфері інтелектуальної власності, зокрема, форм вини, які можуть мати місце при їх вчиненні.

Нашарування цих невирішених питань негативно впливає на правозастосовну практику. Як показала низка соціологічних заходів, уповноважені суб'єкти юрисдикційної діяльності використовують різні (інколи – взаємовиключаючі) методики встановлення вини при кваліфікації адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності. Помітна частина суддів та працівників територіальних підрозділів кіберполіції взагалі не мають чіткого уявлення про те, з якою формою вини можуть вчинюватися деякі види таких порушень.

Такий стан справ вимагає від наукової спільноти і від законодавця, по-перше, вироблення єдиного концептуального підходу до визначення форм вини а

адміністративних правопорушеннях з формальними складами, а по-друге – удосконалення законодавчого опису складів (в тому числі, суб'єктивної сторони) адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності. Зміст відповідних адміністративно-деліктних норм повинен бути сформульований у спосіб, який не допускати різночитань і хибних тлумачень під час їх практичного застосування.

Сподіваємось, міркування і пропозиції, висловлені нами у даному підрозділі дисертації, сприятимуть, якщо не остаточному вирішенню цього завдання, то принаймні подальшому розгортанню дискусії навколо проблематики, пов'язаної з визначенням та встановленням суб'єктивної сторони адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності.

Висновки до Розділу 2.

Ключовим аспектом адміністративної відповідальності за правопорушення в сфері інтелектуальної власності є їх кваліфікація, яка полягає у зіставленні фактичного посягання із законодавчим описом конкретного делікту. Таке зіставлення здійснюється на основі юридичного складу – спеціальної логіко-юридичної конструкції, створеної в адміністративно-правовій доктрині для з'ясування наявності або відсутності у скоєному об'єктивних і суб'єктивних ознак правопорушення.

Як свідчить проведений аналіз, на практиці встановлення ознак адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності супроводжується значною кількістю проблем і помилок, які вкрай негативно відбиваються на результатах кваліфікації, а отже й на ефективності адміністративної відповідальності за їх учинення. Здебільшого причини наявних проблем і помилок криються у площині нормативно-правового регулювання. Недоліки чинного адміністративно-деліктного законодавства (у рівній мірі це стосується, як загальних положень про адміністративну відповідальність, так і

положень про відповідальність за окремі правопорушення в сфері інтелектуальної власності) обумовлюють невизначеність важливих матеріально-правових і процесуальних питань, прийняття суперечливих юрисдикційних рішень, неузгодженість правозастосовної практики, велику кількість скарг і випадків скасування постанов по справах про адміністративні правопорушення судами апеляційної та касаційної інстанцій.

З огляду на це, у якості основних напрямів підвищення ефективності кваліфікації правопорушень та застосування адміністративно-деліктних норм у сфері інтелектуальної власності варто запропонувати такі:

по-перше, удосконалення правової регламентації загальних питань адміністративної відповідальності, в тому числі: запровадження відповідальності за адміністративні проступки для юридичних осіб; законодавче визначення поняття вини; законодавча конкретизація умисної та необережної форм вини у правопорушеннях з формальними складами;

по-друге, удосконалення положення вітчизняного адміністративно-деліктного законодавства в частині регулювання відповідальності за правопорушення в сфері інтелектуальної власності, зокрема: об'єднання норм про адміністративну відповідальність за такі правопорушення в окремій главі чинного КУпАП; встановлення адміністративної відповідальності за “виготовлення фільмокопій без державного посвідчення на право розповсюдження і демонстрування фільмів з метою їх демонстрування, продажу, передачі в прокат; усунення конкуренції між ст. 51-2 КУпАП та ст. 476 МК України в частині в частині регулювання питань відповідальності за переміщення через митний кордон контрафактних товарів; уніфікація положень КУпАП про відповідальність за повторне вчинення правопорушень у сфері інтелектуальної власності; скасування адміністративної відповідальності за незаконне використання наукового відкриття; адміністративна деліктизація примушування до співавторства; включення власників веб-сторінок до числа суб'єктів відповідальності за адміністративні правопорушення, передбачені ст. 164-17 КУпАП; забезпечення адміністративно-правової охорони відносин

інтелектуальної власності від необережних посягань.

На наш погляд, реалізація окреслених напрямів дозволить не тільки удосконалити правові засади кваліфікації адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності, але й оптимізувати функціонування інституту адміністративної відповідальності у цілому.

РОЗДІЛ 3. АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРОВАДЖЕННЯ В СПРАВАХ ПРО ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

3.1 Структура адміністративного провадження в справах про правопорушення в сфері інтелектуальної власності

У загальному вигляді провадження в справах про адміністративні правопорушення (адміністративно-деліктне провадження) можна охарактеризувати як сукупність регламентованих правом послідовних дій, рішень і процедурних операцій, здійснюваних уповноваженими суб'єктами юрисдикції з метою справедливого, неупередженого та своєчасного вирішення відповідної категорії адміністративних справ. Таким чином, провадження в справах про адміністративні правопорушення являє собою складну, багатоаспектну, цілеспрямовану діяльність, яка здійснюється широким колом учасників, послідовно “розгортається” в часі та спрямовується на забезпечення реалізації завдань адміністративної відповідальності. Ця діяльність досить складна і неоднорідна, як з точки зору юридичного змісту, так і з точки зору форм реалізації. Відповідно, дуже непросто здійснювати її системний аналіз, комплексне регулювання та узгоджене втілення усіма залученими суб'єктами. Між тим, інтереси науки і практики вимагають саме системного розгляду ключових аспектів адміністративно-деліктного провадження.

Дана обставина обумовила формування у вітчизняній адміністративно-правовій доктрині концептуального підходу, згідно з яким зміст провадження в справах про адміністративні правопорушення розкривається шляхом комплексного розгляду його складових елементів: стадій, етапів та окремих процесуальних дій (рішень). З одного боку, як наголошує Н.Л.Губерська, саме ці елементи визначають структуру та послідовність розгляду й вирішення конкретних адміністративних справ [222, с. 11]. З іншого, – поєднуючись у єдину систему, вони дозволяють розглядати адміністративно-деліктне провадження і на

інституційному рівні (як інститут адміністративного права), і на рівні фактичних проявів (як провадження у конкретній адміністративній справі).

За загальним визнанням, ключовим елементом провадження в справах про адміністративні правопорушення є стадія, тобто логічна сукупність послідовних процесуальних етапів і дій, спрямована на вирішення ключових завдань, які визначають перебіг і результати адміністративного провадження. Значення стадій обумовлене, насамперед, тим, що вони відображають логічну послідовність розвитку адміністративного процесу, – наголошує А.В.Гуржій, – кожна стадія має чітко визначене процесуальне призначення. Кожна стадія характеризується певними особливостями, пов'язаними із строками реалізації та формою здійснення охоплених нею процесуальних дій, складом учасників, їхнім правовим статусом, оформленням прийнятих рішень тощо [с. 154]. При цьому, на думку вчених, усі стадії провадження органічно пов'язані між собою. Кожна наступна стадія, як правило, починається лише після того, як була завершена попередня [223, с. 237-238]. Кожна зі стадій у певних випадках може бути перевіркою стосовно попередніх стадій [143, с. 42]. Водночас, наступна стадія завжди ґрунтується на результатах попередніх стадій та слугує їх логічним продовженням. Тільки у своїй сукупності й послідовності процесуальні стадії формують єдиний алгоритм провадження по справах про адміністративні правопорушення.

Будучи важливими, взаємопов'язаними елементами, котрі репрезентують структуру адміністративно-деліктного повноваження, всебічно розкривають його зміст та відображають особливості його перебігу, процесуальні стадії формують максимально повну “картину” розгляду справ про адміністративні правопорушення. Тож зовсім не випадково переважна більшість сучасних дослідників вдаються до розгляду загальних і спеціальних питань адміністративно-деліктного провадження саме крізь призму відповідних процесуальних стадій.

Разом з тим, мусимо констатувати, що, попри надзвичайно широке використання “стадійного” підходу до вивчення адміністративно-деліктного

провадження, у вітчизняній правовій науці досі не вироблено узгодженого погляду на кількість його стадій.

Так, наприклад, Р.Ю.Молчанов розглядає в структурі адміністративно-деліктного провадження лише дві стадії: першу – стадію порушення справи про адміністративне правопорушення та адміністративного розслідування, а також другу – стадію розгляду справи про адміністративне правопорушення та винесення постанови в справі про адміністративне правопорушення [224, с. 61-62].

На думку О.А.Ляшенко, адміністративно-деліктне провадження, зокрема, провадження у справах про порушення прав на об'єкт інтелектуальної власності складаються із трьох стадій: - виявлення правопорушень; - розгляд матеріалів і збір доказів по справі; - винесення та оскарження рішення [60, с. 10-14]. У свою чергу, С.М.Старовойтова у якості трьох стадій адміністративно-деліктного провадження визначає: порушення провадження у справі; розгляд справи; оскарження постанови у справі [225, с. 116]. Варто зауважити, що особливістю наукового підходу О.А.Ляшенко та С.М.Старовойтової є винесення за межі адміністративно-деліктного провадження такої стадії, як виконання рішення у справі. Таку позицію С.М.Старовойтова аргументує тим, що: “виконання постанов у справах про адміністративні правопорушення у процесуальному розумінні має автономний характер, що пояснюється специфікою учасників виконавчого провадження, реалізації їх прав та обов'язків, у тому числі з урахуванням положень законодавства, що регулюють порядок примусового виконання адміністративних стягнень. Тому виконання постанов у справах про адміністративні правопорушення варто зарахувати до самостійного провадження – виконавчого, яке у разі виникнення вирішує свої індивідуальні завдання, відмінні від завдань, які розв'язуються провадженням у справах про адміністративні правопорушення [225, с. 117]”.

Чи не найбільш поширеною у вітчизняній адміністративно-правовій доктрині є чотирих-елементна концепція структури провадження по справах про адміністративні правопорушення. Зокрема, цю концепцію обстоює професор

Ю.С.Шемшученко, на думку якого, адміністративно-деліктне провадження складається з таких стадій: 1) прийняття справи про адміністративне правопорушення до розгляду; 2) розгляд справи та оцінка її фактичних обставин і доказів; 3) оскарження та опротестування винесеної по ній постанови (рішення); 4) виконання постанов (рішень) про накладення адміністративних стягнень [226, с. 49]. На наш погляд, вельми примітною особливістю авторського бачення структури адміністративно-деліктного провадження Ю.С.Шемшученком є відсутність у ній стадії порушення справи.

З точки зору О.В.Кузьменко, структурний аналіз адміністративно-деліктного провадження дозволяє зробити висновок про наявність у ньому наступних чотирьох стадій: - адміністративне розслідування; - порушення справи; - перегляд постанови (факультативна стадія); - виконання постанови по справі [165, с. 43]. Схожий підхід демонструють Г.Б.Клименко та Ю.Ю.Пайда, з тією лише різницею, що другий за ліком елемент провадження іменується ними “стадія розгляду справи” [227, с. 30; 228, с. 213]. Так само чотири стадії провадження розрізняють С.С.Гнатюк, І.А.Бережна, М.В.Завальний, Р.С.Козюренко, В.В.Галуцько та О.М.Правотворова. Утім, зміст відповідних стадій названі автори розуміють дещо по-іншому. На їх погляд, стадійна структура провадження в справах про адміністративні правопорушення може бути представлена у наступному вигляді: 1) порушення справи та адміністративне розслідування; 2) розгляд та ухвалення рішення в справі; 3) оскарження прийнятого рішення; 4) виконання постанови у справі про адміністративне правопорушення [143, с. 53; 229, с. 18; 230, с. 9-13; 231, с. 5; 232, с. 417-421]. На основі цього підходу А.В.Хрідочкін стверджує, що перераховані вище стадії притаманні безпосередньо провадженню по справах про адміністративні правопорушення у сфері інтелектуальної власності [155, с. 327].

Зі свого боку, поділяючи погляди С.С.Гнатюка, І.А.Бережної, Р.С.Козюренка, В.В.Галуцька та О.М.Правотворової щодо кількості й змісту стадій адміністративно-деліктного провадження, М.В.Завальний пропонує власну концепцію їх послідовності. На думку цього вченого, стадія оскарження

постанови по справі не передує стадії виконання такої постанови, а навпаки – слідує за нею [233, с. 208].

З точки зору І.П. Голосніченка та М.Ф. Стахурського, провадження по справах про адміністративні правопорушення складається із п'яти стадій: порушення справи; попереднє адміністративне розслідування; розгляд справи; винесення постанови по справі; оскарження й опротестування постанови по справі (перегляд постанови); виконання постанови про накладення адміністративного стягнення [234, с. 155]. Поділяючи наведену точку зору, Л.В.Коваль вбачає у розслідуванні справи першу стадію адміністративно-деліктного провадження, а в порушенні (відкритті) справи – другу [235, с. 112]. Так само п'ять стадій адміністративно-деліктного провадження виділяють С.Г.Стеценко та Є.Ф. Демський, проте з погляду названих вчених, стадія попереднього адміністративного розслідування позбавлена самостійного характеру. Водночас, розгляд справи та винесення постанови по справі С.Г.Стеценко та Є.Ф. Демський пропонують вважати відокремленими стадіями провадження [236, с. 155; 237, с. 269].

Найбільш розгалужену стадійну структуру провадження по справах про адміністративні правопорушення вибудовує В.К.Колпаков. Зокрема, до цієї структури ним включені наступні стадії: 1) порушення справи; 2) адміністративне розслідування; 3) розгляд справи; 4) винесення постанови; 5) перегляд постанови; 6) виконання постанови по справі [238, с. 748]. Підтримує дану концепцію і Т.А.Плугатар [239, с. 97].

Варто зазначити, що у вітчизняній науковій літературі наявність багатьох різних уявлень про структуру адміністративно-деліктного провадження здебільшого розглядається у позитивному контексті. Галузеві науковці вбачають у розмаїтті існуючих підходів прояв наукового пошуку та втілення авторського бачення юридичної природи і фактичного змісту процесуальних стадій. “Майже всіляка науково обґрунтована точка зору про структуру адміністративного провадження має право на життя. Залежно від завдань конкретного наукового дослідження, можна збільшувати або зменшувати число його стадій, можна

виділяти в них різну кількість етапів, можна по різному їх називати, – пише А.В.Гуржій, – головне, щоб виділені стадії максимально точно відображали сутність адміністративного провадження, розкривали зміст всіх процесуальних дій та операцій, котрі реалізуються в ході його перебігу [112, с. 157]”.

На наш погляд, із таким висновком можна погодитись лише частково. Дійсно, широка дискусія навколо такого важливого, складного і багатоаспектного явища, як адміністративно-деліктне провадження, передбачає його розгляд під різними кутами, наявність широкого плюралізму думок та побудову різноманітних доктринальних концепцій. У цьому сенсі, усі наведені вище підходи до структуризації адміністративно-деліктного провадження можна розглядати як вагомий внесок у розвиток теорії адміністративного права, адміністративного процесу та адміністративної відповідальності.

Разом з тим, той факт, що стадійний характер адміністративно-деліктного провадження напряду впливає з чинного законодавства (див., напр.: ст.ст. 265-1, 265-2 КУпАП), а опис його стадій фігурує в багатьох юрисдикційних (насамперед, судових) рішеннях, обумовлює необхідність єдиного, універсального, науково і практично обґрунтованого погляду на структуру провадження по справах про адміністративні правопорушення. Як відомо, розмаїття уявлень про певне правове явище, завжди є корисним для його наукової розробки і глибокого пізнання. Однак, при цьому воно не завжди корисне для юридичної практики, котра у всьому тяжіє до однозначності та “прагне” оперувати усталеними, загальновизнаними поняттями, термінами, визначеннями і класифікаціями. У зв’язку з цим, дозволимо собі висловити низку міркувань, покликаних висвітлити дискусійні моменти та сильні сторони сучасних уявлень про структуру адміністративно-деліктного провадження.

Перш за все, варто вказати на недостатню обґрунтованість тих концепцій, автори яких розглядають провадження по справах про адміністративні правопорушення “у відриві” від підсумкового результату (виконання адміністративного стягнення), не включаючи відповідну стадію до його структури. Адміністративно-деліктне провадження являє собою цілісний, логічно

структурований процес, покликаний забезпечити реалізацію завдань адміністративної відповідальності, передусім – охорону прав і свобод громадян, власності, конституційного ладу України, прав і законних інтересів підприємств, установ і організацій, встановленого правопорядку від адміністративних правопорушень (проступків) [4]. Цілком очевидно, що реалізація цього завдання втілюється у виконанні адміністративних стягнень, тобто у застосуванні щодо правопорушника передбачених законом правових обтяжень: фінансових, правообмежуючих, виховних тощо. Таким чином, виконання постанов у справах про адміністративні правопорушення, хоча і вирішує певні спеціальні завдання, проте ці завдання не “відмінні від завдань, які розв’язуються провадженням у справах про адміністративні правопорушення [225, с. 117]”, а навпаки – детерміновані ними та підпорядковані загальним цілям адміністративної відповідальності. Фактично, виконання адміністративних стягнень є результуючою фазою адміністративно-деліктного провадження, котра втілює його основні цілі та логічно підсумовує його перебіг. Тож у функціональному аспекті виконання адміністративних стягнень має розглядатись як органічна складова провадження по справах про адміністративні правопорушення.

На наш погляд, аргументація тих вчених, які наполягають на автономному характері виконання постанов у справах про адміністративні правопорушення та вбачають у ньому самостійний вид провадження, не виглядає достатньо переконливою. По-перше, вона стосується лише випадків примусового виконання юрисдикційних рішень, хоча на практиці основна маса таких рішень виконуються фізичними і юридичними особами абсолютно добровільно. Навіть якщо припустити, що примусове виконання рішень у справах є самостійним провадженням, то все одно лишатиметься відкритим питання про те, яку роль в адміністративно-деліктному провадженні відіграють процедури добровільного виконання. На жаль, аналізований підхід відповіді на це питання надати не може.

По-друге, бракує переконливості тезі про те, що автономний характер виконання постанов у справах про адміністративні правопорушення пояснюється специфікою суб’єктного складу учасників та джерел законодавчого регулювання.

Як свідчить аналіз правового механізму виконання адміністративних стягнень, в переважній більшості випадків його функціонування здійснюється на підставі загальних законодавчих актів про адміністративну відповідальність (див., напр.: Розділ V. КУпАП “Виконання постанов про накладення адміністративних стягнень” [4]). Що ж до суб’єктів, задіяних у виконанні постанов по адміністративних справах, то їх склад характеризується певною специфікою лише при виконанні окремих і, при цьому, далеко не найпоширеніших адміністративних стягнень, таких як: громадські роботи, виправні роботи, суспільно-корисні роботи, оплатне вилучення предмета або грошей, конфіскація предмета, арешт тощо. Водночас, стягнення, які застосовуються найбільш масово (зокрема, попередження та адміністративний штраф), зазвичай виконуються без залучення додаткових суб’єктів. Так, наприклад, відповідно до ст. 306 КУпАП, постанова про накладення адміністративного стягнення у вигляді попередження виконується органом (посадовою особою), який виніс відповідну постанову. У свою чергу, добровільна сплата штрафу здійснюється порушником або на місці вчинення правопорушення, або самостійно – у банківських установах України (див.: ч. 3 ст. 307 КУпАП) [4].

У світлі викладеного набагато більш обґрунтованою виглядає позиція тих науковців, які вважають виконання постанов про накладення адміністративних стягнень інтегральним елементом (стадією) адміністративно-деліктного провадження.

У контексті аналізу сучасних концепцій структуризації адміністративно-деліктного провадження варто звернути увагу на суттєві розбіжності наукових уявлень про стадію порушення справи. Як впливає з наведених вище авторських підходів, більшість галузевих фахівців вбачають у порушенні справи початкову стадію адміністративно-деліктного провадження, на якій відбувається встановлення фактичних ознак і обставин протиправного вчинку, нормативних підстав його кваліфікації, характеру і обсягу (розміру) заподіяної ним матеріальної шкоди, особи, котра його вчинила, свідків і потерпілих, а також інших відомостей, необхідних для правильного вирішення справи [155, с. 327;

224, с. 61; 234, с. 155; 238 с. 748; 239, с. 97]. Тим не менш, деякі науковці (Ю.С.Шемшученко, О.А.Ляшенко) взагалі не включають зазначену стадію у структуру провадження по справах про адміністративні правопорушення, деякі (Г.Б.Клименко, Ю.Ю.Пайда) розглядають її лише як один з етапів стадії адміністративного розслідування, а деякі (О.В.Кузьменко, Л.В.Коваль) – не вважають цю стадію початковою, стверджуючи, що їй передують стадія попереднього розслідування справи [60, с. 10; 165, с. 43; 227, с. 30; 228, с. 213; 226, с. 49; 235, с. 112].

Зі свого боку, можемо зауважити наступне. Винесення стадії порушення справи за межі структури адміністративно-деліктного провадження важко визнати обґрунтованим, як з теоретичної, так і з суто практичної точок зору. У сучасній парадигмі адміністративного процесу міцно укорінилася ідея про те, що початковим моментом розгляду та вирішення будь-якої юридичної справи є її порушення – тобто здійснення комплексу процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень, необхідних для офіційного відкриття провадження, подальшого розгляду справи уповноваженими суб'єктами юрисдикції, реалізації учасниками провадження відповідних процесуальних прав та обов'язків (виникнення процесуальних правовідносин), а також, у кінцевому підсумку – для прийняття й виконання законного рішення по справі. У зв'язку з цим, навіть сама постановка питання про можливість розгляду адміністративної справи без її попереднього порушення є до певної міри спірною.

Так само спірним є визнання порушення справи складовим елементом (початковим етапом) стадії адміністративного розслідування. Порівняно з кримінальним провадженням, яке характеризується значно більшою складністю й структурованістю, провадження в справах про адміністративні правопорушення має спрощену структуру. У багатьох випадках провадження відкривається за фактом виявлення адміністративного правопорушення та його суб'єкта, а процесуальна фіксація обставин справи в адміністративному протоколі відбувається автоматично, без проведення дій, які прийнято вважати адміністративним розслідуванням. Іншими словами, адміністративне

розслідування має місце не завжди, тоді як порушення справи – це обов’язкова частина адміністративно-деліктного провадження. З огляду на це, саме порушення справи (а не а адміністративне розслідування) слід визнати стадією провадження по справах про адміністративні правопорушення.

Що ж стосується думки про те, що порушенню справи передує стадія попереднього адміністративного розслідування, то тут маємо зауважити таке. В основі сучасного розуміння категорії “стадія провадження” лежить ідея про те, що кожна така стадія обов’язково завершується складанням “результуючого процесуального документу”, котрий фіксує проміжні результати провадження і слугує юридичною підставою для його подальшого здійснення. І, якщо порушення адміністративної справи передбачає складання такого документу (протоколу про адміністративне правопорушення), то, так зване, “попереднє адміністративне розслідування” – ні.

Окремі науковці, щоправда, притримуються іншої точки зору, стверджуючи, що попереднє адміністративне розслідування завершується прийняттям: “рішення про надіслання матеріалів у справі органу чи посадовій особі, уповноваженій розглядати справу про адміністративний проступок [240, с. 81]”. Проте, подібним міркування бракує послідовності. Адже, відповідно до чинного законодавства, рішення про надіслання матеріалів справи для розгляду приймається після складання адміністративного протоколу – процесуального акту, який підсумовує вже наступну, з погляду цих же авторів, стадію – стадію порушення справи.

Таким чином, викладене не дозволяє розглядати попереднє розслідування як самостійну стадію адміністративно-деліктного провадження, а це, в свою чергу, знімає питання про його співвідношення і взаємну послідовність зі стадією порушення справи.

Розглядаючи наукові підходи до структуризації адміністративно-деліктного провадження, неможливо оминати увагою той факт, що багато вітчизняних вчених іменують стадію, пов’язану з переглядом справи, стадією “оскарження або опротестування постанови по справі”, стадією “перегляду справи у зв’язку з

оскарженням або опротестуванням постанови у справі” тощо [226, с. 49; 234, с. 155; 241, с. 34; 242, с. 162]. Між тим, вітчизняний законодавець скасував інститут опротестування постанов по справах про адміністративні правопорушення десятиліття тому – з прийняттям Закону України від 18.09.2012р. № 5288-VI “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань удосконалення діяльності прокуратури [243]”. Звісно, науково-правові дослідження, опубліковані до прийняття зазначеного Закону, у відповідній частині критиці підлягати просто не можуть. Часткова втрата ними актуальності обумовлювалася пізнішими змінами законодавства, що є цілком закономірним явищем. Однак, цього не можна сказати про наукові праці більш пізнього періоду, в яких також виділяється стадія оскарження та опротестування постанови. Вочевидь, їх автори (О.Жильцов, С.Москаленко, Л.Єрмоленко-Князева та ін.) не достатньо повно врахували поточний стан законодавства та реалії юрисдикційної практики [241, с. 34; 242, с. 162]. У рівній мірі дане зауваження стосується тих науковців, які вважають опротестування окремим етапом стадії перегляду постанови по справі [228, с. 213; 244, с. 77]. З огляду на відсутність у сучасному механізмі адміністративної відповідальності такого елемента як протест прокурора, їх міркування неможливо визнати практично підкріпленими.

У згаданому контексті варто також зауважити на недоцільності такого найменування відповідної стадії адміністративно-деліктного провадження як: “стадія оскарження постанови по справі про адміністративне правопорушення [245, с. 142, 144-145]”. Відповідно до чинного КУпАП, постанова по справі може бути переглянута не тільки на підставі її оскарження, але й у разі встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов’язань при вирішенні справи судом (див.: Глава 24-1 КУпАП) [4].

Дискусійним моментом ряду авторських підходів до структуризації адміністративно-деліктного провадження бачиться виділення в ньому стадії винесення постанови (у деяких наукових джерелах – стадії прийняття рішення) по справі [208, с. 244; 234, с. 122; 235, с. 155; 236, с. 269]. Як вже було зазначено

вище, сучасне уявлення про стадію як структурний елемент юридичного процесу та окремих проваджень ґрунтується на тому, що: по-перше, кожна така стадія охоплює достатньо складний комплекс процесуальних дій і рішень, об'єднаних єдиними цілями у рамках загальної мети провадження; по-друге, кожна стадія юридичного процесу “увінчується” прийняттям відповідного процесуального акту, який логічно підсумовує її перебіг. На наш погляд, виокремлення стадії винесення постанови (прийняття рішення) по справі не відповідає обом зазначеним критеріям.

Винесення постанови по справі про адміністративне правопорушення являє собою прийняття ключового процесуального акту, в якому формалізується офіційне юрисдикційне рішення. Звісно, такий акт приймається на основі широкого комплексу процесуальних дій і рішень, спрямованих на забезпечення об'єктивного вирішення справи, але при цьому процес його прийняття відповідних дій і рішень не охоплює. Принаймні, саме цей висновок впливає з міркувань авторів, які вбачають у винесенні постанови окрему стадію адміністративно-деліктного провадження. Зокрема, В.К.Колпаков і В.В.Гордєєв стверджують, що стадія винесення постанови по справі передбачає лише 2 етапи: а) безпосередньо прийняття постанови; б) доведення постанови до відома заінтересованих осіб [208, с. 244]. Таким чином, зміст стадії адміністративно-деліктного провадження зводиться ними до складання та направлення процесуального акту, з чим досить важко погодитись. Адже за такого підходу стадія провадження постає не як комплекс процесуальних дій/рішень, логічно підсумований у відповідному процесуальному акті, а навпаки – як процесуальний акт, що узагальнює процесуальні дії/рішення. З нашої точки зору, ототожнення стадії провадження з прийняттям окремого процесуального акту не тільки суперечить загальнонауковому уявленню про стадію як таку, а й розмиває загальні критерії структуризації адміністративно-деліктного провадження в цілому.

Ну, і, нарешті, ще одним питанням, яке доцільно з'ясувати у контексті побудови науково-обґрунтованої структури адміністративно-деліктного

провадження (зокрема, провадження по справах про адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності), є питання про черговість його завершальних стадій: стадії оскарження постанови та стадії виконання постанови. Вище ми згадували, що переважна більшість галузевих дослідників (С.С.Гнатюк, І.А.Бережна, Р.С.Козюренко, В.В.Галуцько, О.М.Правотворова та інші) розташовують названі стадії саме в такій послідовності. Тим не менш, окремі науковці (М.В.Завальний) висловлюють протилежну точку зору, вважаючи, що перебіг адміністративно-деліктного провадження завершується стадією оскарження постанови по справі [233, с. 208]. Зі свого боку зауважимо, що чинне законодавство, залежно від виду і способу накладення адміністративного стягнення, допускає обидва варіанти послідовності названих стадій. Утім, якщо перехід від стадії оскарження до стадії виконання з певною часткою умовності можна вважати загальним правилом, то зворотній порядок є радше винятком з нього.

Відповідно до ст.ст. 291 та 294 КУпАП, постанови по справах про адміністративні правопорушення набувають законної сили (читай – підлягають обов'язковому виконанню) лише після закінчення встановленого строку її оскарження [4]. Таким чином, за загальним правилом, постанова по справі не може бути виконана до завершення стадії її оскарження. Це, у свою чергу, дає підстави вважати, що зазвичай саме стадія виконання підсумовує адміністративно-деліктне провадження. Виняток з цього правила становлять випадки винесення адміністративного попередження (ст. 306 КУпАП), стягнення адміністративного штрафу на місці вчинення адміністративного правопорушення (ст. 309 КУпАП), виконання постанов по справах про порушення правил дорожнього руху, зафіксовані в режимі фотозйомки (відеозапису) (ст. 291 КУпАП), а також виконання постанов про адміністративний арешт або арешт з утриманням на гауптвахті (ст. 326 КУпАП) [4].

Отже, як можна помітити, обидві аналізовані позиції мають відповідне емпіричне підґрунтя. Тим не менш, при вирішенні питання про те, яку з них варто брати за основу, ми схилиємось до першої позиції, як такої що репрезентує

загальний підхід вітчизняного законодавця до структуризації адміністративно-деліктного провадження. Крім того, дана позиція тісно корелюється з проблематикою і специфікою нашого дослідження. Адже санкції норм, які передбачають відповідальність за адміністративні правопорушення у сфері інтелектуальної власності (а саме – норм, закріплених у ст.ст. 51-2, 164-3 (ч. 1), 164-6, 164-13, 164-17, 164-18 КУпАП та ст. 476 МК України) передбачають адміністративні стягнення у вигляді штрафу (стягується не на місці вчинення правопорушення), а також конфіскації грошей, обладнання, продукції, носіїв інформації тощо [4; 175]. З огляду на це, виконання постанов у відповідних адміністративних справах (маються на увазі постанови про накладення адміністративних стягнень) здійснюється тільки у загальному порядку, визначеному діючим законодавством.

Узагальнюючи наведенні вище міркування щодо внутрішньої будови адміністративно-деліктного провадження (зокрема, провадження по справах про адміністративні правопорушення у сфері інтелектуальної власності), у якості можливого варіанту його структуризації можемо запропонувати такий:

- 1) стадія порушення справи, яка охоплює такі процесуальні етапи і дії: - встановлення факту правопорушення; - встановлення особи правопорушника; - доставлення правопорушника; - зібрання доказів та інших матеріалів, які мають значення для об'єктивного вирішення справи; - здійснення заходів забезпечення провадження; - складання протоколу про адміністративне правопорушення; - надіслання протоколу про адміністративне правопорушення органів (посадовій особі), правомочним вирішувати справу;
- 2) стадія розгляду та вирішення справи: - повідомлення учасників справи про її розгляд; - підготовка справи до розгляду; - розгляд справи по суті; - внесення пропозицій про усунення причин та умов, що сприяли вчиненню адміністративних правопорушень; - винесення рішення по справі; - доведення прийнятого рішення до відома заінтересованих осіб;

- 3) стадія перегляду справи: - оскарження постанови по справі або подання заяви про її перегляд; допуск справи за скаргою (заявою) до провадження та її підготовка до розгляду; - розгляд скарги або заяви на постанову по справі та прийняття за нею рішення; - доведення змісту прийнятого рішення до відома заінтересованих осіб;
- 4) стадія виконання постанови по справі: - звернення постанови до виконання; - вирішення питань, зв'язаних з виконанням постанови; - виконання (добровільне або примусове) постанови про накладення адміністративного стягнення.

Представлена структура адміністративно-деліктного провадження ґрунтується на чітко визначених, науково обґрунтованих критеріях і дає вичерпне уявлення про його алгоритм, внутрішню будову та послідовність розгортання в часі. На наш погляд, вона може слугувати надійним теоретичним підґрунтям для наукових досліджень з процесуальних питань адміністративної відповідальності, а також, у якості своєрідного наукового орієнтиру, використовуватися в правовому регулюванні адміністративно-деліктних відносин та судовій практиці. Зважаючи на викладене, саме ця структура буде використана нами для подальшого розкриття змісту й проблематики провадження по справах про адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності.

3.2 Характеристика стадій адміністративного провадження в справах про правопорушення в сфері інтелектуальної власності.

Важливим аспектом дослідження питань адміністративної відповідальності за правопорушення в сфері інтелектуальної власності є аналіз провадження по відповідній категорії адміністративних справ. Такий аналіз дозволяє не лише розглянути проблематику адміністративної відповідальності на системному рівні, тобто як комплекс взаємопов'язаних матеріально-правових і процесуальних питань, а й висвітлити алгоритм практичного застосування адміністративно-

деліктних норм та прослідкувати перебіг його реалізації. Іншими словами, звернення до процесуального аспекту адміністративної відповідальності, поряд з матеріально-правовим, забезпечує його вивчення як у статиці, так і в динаміці,

Переходячи безпосередньо до розгляду провадження по справах про адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності, розпочнемо його з початкової стадії провадження, а саме – зі стадії порушення адміністративної справи. Як цілком слушно наголошує О.М.Головкова, дана стадія являє собою ланцюг логічно пов'язаних процесуально оформлених дій, спрямованих на досягнення єдиного процесуального результату, єдиної мети – підготовки справи про адміністративне правопорушення до її наступної стадії – розгляду [20, с. 177].

Варто зазначити, що попри широке використання терміну “порушення адміністративної справи” в науково-правовій літературі, а також у різноманітних правозастосовних актах (зокрема, у судових рішеннях), законодавство України його змісту не конкретизує. І, навіть більше того: чинне законодавство взагалі не містить інформації про те, з якого моменту або з учиненням якої процесуальної дії адміністративна справа вважається порушеною, а провадження в ній – розпочатим. Натомість, у ст.ст. 14-1, 14-2, 14-3 та ч. 7 ст. 38 КУпАП законодавець згадує про фактичні обставини, наявність яких обумовлює відкриття адміністративного провадження. Як випливає з контексту вказаних положень, такими обставинами слугують: фіксація правопорушення (ст. 14-1, 14-2 та, 14-3 КУпАП) та констатація наявності в діях порушника ознак адміністративного правопорушення (ч. 7 ст. 38 КУпАП) [4]. Обидві зазначені обставини є взаємообумовленими і в сукупності своїй являють собою ніщо інше, як встановлення факту правопорушення.

Відповідно до чинного законодавства (ст. 254 КУпАП), встановлення факту правопорушення (зокрема, правопорушення в сфері інтелектуальної власності) покладається на осіб, уповноважених складати протоколи про відповідні адміністративні правопорушення, а саме на: працівників поліції; державних інспекторів з питань інтелектуальної власності; уповноважених посадових осіб

Державного агентства України з питань кіно; уповноважених посадових осіб Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення; уповноважених посадових осіб Державної служби України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів; уповноважених посадових осіб митних органів [4].

Крім того, слід мати на увазі, що в окремих випадках встановлення і документальна фіксація факту правопорушення має місце ще до складання адміністративного протоколу та, навіть, без його подальшого складання.

Так, наприклад, згідно зі ст. 397 МК України, до товарів, що підозрюються у порушенні прав інтелектуальної власності (*підкреслено мною. – О.Г.*), митні органи застосовують такі заходи щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності, як - призупинення митного оформлення товарів; - знищення товарів або невеликих партій товарів, митне оформлення яких призупинено; - зміна маркування на товарах та їх упаковці. Рішення про застосування перерахованих заходів приймає керівник або заступник керівника митного органу (див.: ч. 2 ст. 399 МК України) [175].

Цілком очевидно, що відповідне рішення керівника (заступника керівника) митного органу приймається на основі результатів попередньої кваліфікації адміністративного правопорушення, які дали обґрунтовані підстави констатувати факт порушення прав інтелектуальної власності. І, хоча, за певних обставин (наприклад, у разі надання декларантом добровільної згоди на знищення задекларованого ним товару та його звільнення від адміністративної відповідальності на підставі ч. 8 ст. 401 МК України) констатація цього факту може не знайти відображення у ключових процесуальних документах (протоколі про адміністративне правопорушення, постанові про накладення адміністративного стягнення тощо), тим не менш, і в таких випадках має місце встановлення факту правопорушення, а саме правопорушення – презюмується.

Зважаючи на це, варто погодитись з висновком О.В.Кузьменко про те, що встановлення та фіксацію факту правопорушення можуть здійснювати не тільки особи, уповноважені складати адміністративні протоколи про їх учинення, а й

інші уповноважені особи, зокрема – особи, уповноважені застосовувати заходи забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення [246, с. 306, 307].

Також в сучасній юрисдикційній практиці мають місце випадки, коли встановлення та фіксація адміністративного правопорушення в сфері інтелектуальної власності здійснюються суб'єктами, які взагалі не є учасниками адміністративного провадження. Досить часто провадження оперативно-розшукової діяльності щодо встановлення ознак злочинів, передбачених ст. 176, 177, 229 КК України, – пише О.М.Головкова, – завершується отриманням недостатньої для порушення кримінальної справи інформації, проте виявлені ознаки можуть свідчити про вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 51-2 КУпАП [20, с. 120]. У подібних випадках попередній висновок про наявність у діях порушника ознак адміністративного правопорушення (читай – про встановлення факту правопорушення) робить дізнавач, який виносить постанову про відмову у відкритті кримінальної справи та направлення її матеріалів уповноваженому суб'єкту адміністративної юрисдикції. Буває й так, що рішення про закриття кримінального провадження та передачу матеріалів уповноваженому суб'єкту адміністративної юрисдикції приймається вже на етапі розслідування або вирішення кримінальної справи. Відповідну постанову виносить слідчий або суддя, які, знову ж таки, діють у рамках кримінального, а не адміністративного провадження.

Що стосується формального приводу для відкриття провадження по справі про адміністративне правопорушення в сфері інтелектуальної власності (тобто джерела інформації про фактичне посягання, на основі якого уповноважена особа порушує адміністративну справу), то таким, як правило, слугують: заяви громадян, повідомлення представників громадськості, органів, установ, підприємств, організацій, публікації в засобах масової інформації, матеріали, отримані в результаті оперативно-розшукової або слідчої діяльності, а також безпосереднє виявлення проступку уповноваженим суб'єктом адміністративного нагляду або контролю.

У цьому контексті вельми цікавими є результати низки соціологічних заходів, проведених О.М.Головковою, згідно з якими: “у 25,93% випадків порушення прав на об’єкт права інтелектуальної власності безпосередньо виявляються працівниками поліції у повсякденній діяльності; у 29,63% – під час проведення спецоперацій, рейдів; у 14,81% – при перевірці заяв потерпілих, правовласників [20, с. 119]”. Хоча, з точки зору нашого дослідження, наведені дані неможливо вважати абсолютно вичерпними, адже вони охоплюють тільки окремий вид правопорушень у сфері інтелектуальної власності, передбачений ст. 51-2 КУпАП, а також лише одну групу суб’єктів адміністративної юрисдикції – працівників поліції, тим не менш, у цілому вони досить наочно підтверджують наші висновки про найбільш поширені підстави для порушення адміністративних справ про правопорушення в сфері інтелектуальної власності.

Одним з найважливіших завдань, які вирішуються на стадії порушення адміністративної справи, є збирання доказів та інших матеріалів, які мають значення для її правильного вирішення, а саме: - підтверджують або спростовують наявність у фактичному посяганні складу відповідного адміністративного правопорушення; - впливають на вибір і розмір адміністративного стягнення, тобто на індивідуалізацію адміністративної відповідальності.

Формування доказової бази по справах про адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності здійснюється багатьма способами: проведенням опитувань правопорушників, потерпілих, свідків, експертів та інших осіб; проведенням експертиз; виявленням та вилученням документів, речей, виробів чи устаткування; відео- та аудіо-фіксації факту й обставин правопорушення; здійснення знімків веб-сайтів тощо. На сьогодні збирання та збереження доказів є одним з найбільш проблемних аспектів провадження по справах про адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності. Причому це стосується не лише вітчизняної, але і європейської юрисдикційної практики.

Невипадково питанням збору та збереження доказових матеріалів особлива увага приділяється у ключовому акті ЄС з питань гарантування, охорони та захисту інтелектуальної власності – Директиві Європейського парламенту і Ради ЄС від 20.04.2004 №2004/48/ЄС «Про забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності». Зокрема, ст. 6 Директиви зобов'язує держави ЄС гарантувати, що за заявою сторони, яка повідомила про наявність доказів, підконтрольних іншій стороні, компетентні судові органи можуть витребувати ці докази (в т.ч., банківські, фінансові або комерційні документи) за умови захисту конфіденційної інформації. Водночас, відповідно до ст. 7 Директиви, держави-члени ЄС повинні гарантувати, щоб ще до початку розгляду справ по суті компетентні судові органи могли вжити швидких і ефективних тимчасових заходів для збереження відповідних доказів. Такі заходи можуть передбачати детальний опис із вилученням або без вилучення екземплярів, фізичне вилучення контрафактних товарів, а також матеріалів та інструментів, які використовуються для їх виробництва та/або для поширення цих товарів і дотичних до них документів. За необхідності такі заходи повинні бути прийняті без повідомлення іншої сторони, зокрема, якщо затримка може спричинити непоправний збиток правовласнику або існує очевидний ризик знищення доказів [247].

Варто зауважити, що на сьогодні, в умовах діджиталізації найбільш важливих аспектів суспільного життя (публічного адміністрування, підприємницької діяльності, науки, освіти, культури та багатьох інших) з неабиякою гостротою постає питання захисту права інтелектуальної власності в мережі інтернет. Як наголошує Ю.Є.Атаманова, очевидні переваги інформаційних технологій та глобальних електронних мереж мають і “зворотній бік”: часто-густо об'єкти права інтелектуальної власності потрапляють до мережі Інтернет без відома або без згоди правовласника, чим порушуються не тільки його право на отримання винагороди за результати інтелектуальної праці, але й особисті немайнові права, перш за все, право вимагати визнання свого авторства шляхом зазначення належним чином власного імені на творі і його примірниках при публічному використанні твору [248, с. 7]. Причому, найбільш гостро та часто

виникають питання щодо порушення авторських прав на інформаційний контент веб-сайтів, перш за все, на тексти, малюнки, фото-, аудіо- та відеоматеріали [249, с. 168].

Такий контент існує у вельми специфічній – цифровій формі, що, з одного боку диктує особливі технічні вимоги до формування доказової бази по справах про порушення прав інтелектуальної власності, а, з іншого, дає порушникові можливість максимально швидко позбутися наочних доказів своєї провини. На цьому тлі дуже виразно проявляється проблема доказування в справах про порушення авторського права і (або) суміжних прав у мережі Інтернет. Чинне законодавство не врегульовує порядку збирання та збереження електронних доказів у рамках адміністративно-деліктного провадження, що істотно знижує ефективність захисту порушуваних прав інтелектуальної власності.

У зв'язку з цим доцільно підтримати позицію О.О.Михальського, який пропонує на законодавчому рівні урегулювати процедури збирання та збереження доказів по адміністративних справах, у тому числі – електронних доказів по справах про адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності [31, с. 196-197]. Разом з тим, запропоновані автором способи реалізації даної ідеї, на наш погляд, потребують деякого корегування. Так, О.О.Михальський вважає, що повноваження по складанню протоколу огляду веб-сайту, як процесуального акту фіксації електронних доказів, та й загалом обов'язки щодо фіксації та збереження електронних доказів мають покладатися виключно на Департамент кіберполіції Національної поліції України [31, с. 196]. Зі свого боку зауважимо, що і сама процедура огляду веб-сайту, і складання протоколу про такий огляд передбачають набір вельми нескладних процесуальних і матеріально-технічних операцій, які можуть бути здійснені будь-яким суб'єктом юрисдикції, уповноваженим розглядати справи про адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності. З огляду на це, покладення відповідних повноважень тільки на Департамент кіберполіції Національної поліції України видається недостатньо раціональним кроком, який не лише обумовить зайве навантаження на цей підрозділ, але й ускладнить процедуру доказування в справах, підвідомчих

іншим суб'єктам, зокрема, державним інспекторам з питань інтелектуальної власності.

Також небезспірною є думка О.О.Михальського про те, що правові та організаційні засади доказування в адміністративно-деліктному провадженні повинні регулюватися спеціальним підзаконним нормативно-правовим актом, а саме – постановою Кабінету Міністрів України “Про забезпечення і збереження доказів у справах про адміністративні правопорушення” [31, с. 196-197, 209]. З нашої точки зору, за наявності єдиного кодифікованого законодавчого акту, який урегулює матеріально-правові та процесуально-правові питання адміністративної відповідальності (КУпАП), регламентація окремих аспектів адміністративно-деліктного провадження на підзаконному рівні є недоцільною. З метою оптимізації правових засад юрисдикційної діяльності ключові аспекти доказування (поняття та види доказів, процедури збору та фіксації доказів тощо) варто висвітлити у Розділі IV діючого КУпАП. Водночас, на підзаконному рівні доцільно визначати правила зберігання доказів, адже такі правила не впливають на перебіг адміністративно-деліктного-провадження та виконують по відношенню до останнього суто технічну, “обслуговуючу” роль.

У даному контексті видається цілком обґрунтованим існуючий в Україні офіційний підхід до регулювання правил зібрання і збереження доказів по справах про адміністративні правопорушення. Згідно з цим підходом, правові засади доказування в адміністративно-деліктному провадженні визначаються законодавчим актом – КУпАП, тоді як правила зберігання доказів закріпленні підзаконним актом Уряду, а саме Постановою Кабінету Міністрів України від 16 січня 2012 р. № 17 “Про затвердження Порядку зберігання вилучених під час здійснення провадження у справах про адміністративні правопорушення речей і документів” [250].

Важливим елементом адміністративно-деліктного провадження є вжиття заходів процесуального забезпечення, спрямованих на припинення адміністративних правопорушень, встановлення особи порушника, належне складення адміністративного протоколу, здійснення своєчасного і правильного

розгляду відповідних справ, виконання постанов про притягнення до адміністративної відповідальності (див.: ст. 260 КУпАП) [4]. Роль заходів процесуального забезпечення в адміністративно-правовому захисті прав інтелектуальної власності та суміжних прав неможливо перебільшити. По-перше, вони дозволяють не тільки оперативно припинити порушення права, але й зберегти умови для його подальшого відновлення. По-друге, такі заходи гарантують обґрунтованість процесуальних дій і рішень, отже – об'єктивність вирішення справи у цілому. По-третє, у ряді випадків вони не дозволяють правопорушникові уникнути справедливого покарання шляхом майнових або інших маніпуляцій, зокрема, через штучну неплатоспроможність.

З огляду на це, заходам процесуального забезпечення відводиться особливе місце у законодавстві ЄС. Так, згадувана вище Директива Європейського парламенту і Ради ЄС від 20.04.2004 №2004/48/ЕС «Про забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності» вимагає від держав-членів ЄС гарантувати національним судовим органам можливість: накладати на порушників, а також на посередників, чийми послугами користуються треті особи, заборони, покликані відвернути порушення прав інтелектуальної власності та забезпечити компенсацію збитків, заподіяних правовласникові; визначити порядок вилучення або передачі сумнівних товарів, які можуть порушувати право на інтелектуальну власність, щоб запобігти їх надходженню в канали торгівлі або рух по них. У разі порушення, вчиненого в промислових масштабах, держави-члени ЄС повинні гарантувати можливість вилучення рухомого або нерухомого майна порушника, в тому числі блокування його рахунків у банку та інших активів.* При цьому Директива окремо наголошує, що відповідні заходи забезпечення можуть застосовуватися без попереднього повідомлення відповідача, зокрема, коли будь-яка затримка може завдати непоправної шкоди правовласнику [247].

Аналіз змісту та практики застосування ст. 260 КУпАП “Заходи забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення”

* У Директиві Європейського парламенту і Ради ЄС від 20.04.2004 №2004/48/ЕС діями, вчиненими у промислових масштабах, визнаються такі дії, які були вчинені для прямої чи непрямой економічної чи комерційної вигоди.

дозволяє зробити висновок про те, що для забезпечення провадження по справах про правопорушення в сфері інтелектуальної власності використовуються такі заходи як: адміністративне затримання особи, особистий огляд, огляд речей, а також вилучення речей і документів [4]. Зауважимо, що представники вітчизняної адміністративно-правової науки пропонують розширити наведений перелік шляхом включення до нього заходів, передбачених Директивою Європейського парламенту і Ради ЄС від 20.04.2004 №2004/48/ЕС, а саме: тимчасового вилучення рухомого і нерухомого майна, а також тимчасового блокування банківських рахунків [31, с. 198-199, 209-210]. Зі свого боку, вважаємо такий крок цілком обґрунтованим, оскільки, як показує європейська практика, у багатьох випадках застосування відповідних заходів дозволяє більш повно та ефективно захистити інтереси правовласника, гарантуючи йому максимальне відшкодування заподіяної шкоди.

З цією метою пропонуємо доповнити ст. 260 КУпАП абзацом 2 такого змісту:

“У випадках, якщо адміністративне правопорушення було вчинене з метою отримання економічної чи комерційної вигоди, для забезпечення відшкодування спричиненої майнової шкоди допускається вилучення рухомого або нерухомого майна порушника, в тому числі блокування його банківських рахунків та інших активів”.

Відповідно, абзаци 2 і 3 ст. 260 КУпАП пропонується вважати абзацами 3 і 4 цієї статті.

Що ж стосується порядку застосування пропонованих заходів, то, на наш погляд, з метою його детальної регламентації Главу 20 КУпАП “Заходи забезпечення провадження у справах про адміністративне правопорушення” варто доповнити статтею 265-6 “Вилучення рухомого або нерухомого майна”.

Основним процесуальним документом на першій стадії адміністративно-деліктного провадження є протокол про адміністративне правопорушення. У ньому фіксуються: відомості про особу правопорушника та його пояснення; місце, час вчинення і суть адміністративного правопорушення; нормативний акт,

який передбачає відповідальність за його учинення; відомості про свідків, потерпілих і викривача (у разі їх наявності); інші дані, необхідні для вирішення справи та відшкодування спричиненої правопорушенням шкоди (див.: ч. 1 ст. 256 КУпАП) [4]. Варто наголосити, що протокол про адміністративне правопорушення це не просто акт, який формалізує початок адміністративно-деліктного провадження, але й головне процесуальне джерело доказів по справі.

У переважній більшості випадків саме на основі аналізу протоколу уповноважений суб'єкт адміністративної юрисдикції робить висновки про наявність або відсутність події правопорушення, про наявність або відсутність складу правопорушення у фактичному діянні, про вину конкретної особи у його вчиненні, а також про інші обставини, важливі для правильного вирішення справи. Доказове значення протоколу впливає зі змісту чинного КУпАП (ст. 251) та знаходить відображення у багатьох постановках по справах про адміністративні правопорушення. Зокрема, у таких постановках (в тому числі – судових) часто констатується, що вина порушника підтверджена адміністративним протоколом [251, с. 52; 252, с. 28].

Без жодного перебільшення можна стверджувати, що протокол про адміністративне правопорушення істотною мірою визначає перебіг і результати адміністративно-деліктного провадження. Від правильності, точності і повноти адміністративного протоколу залежать перспективи розгляду конкретних адміністративних справ, обґрунтованість юрисдикційних рішень, ефективність заходів адміністративної відповідальності та надійність адміністративно-правової охорони відносин інтелектуальної власності. У зв'язку з цим, неабиякої ваги набуває питання правильності його складання.

Як свідчить аналіз правозастосовної практики, технічні, змістовні та інші недоліки протоколів про адміністративні правопорушення часто-густо утруднюють всебічний розгляд справи, а у ряді випадків – унеможливають притягнення порушників до адміністративної відповідальності. На думку фахівців, до найбільш поширених помилок при складанні адміністративних протоколів належать такі: - нерозбірливе зазначення особою, яка склала протокол,

даних про себе (П.І.Б., займана посада, найменування підрозділу); - відсутність обов'язкових реквізитів протоколу (дата і місце складання, підписи порушника, понятих і свідків тощо); - неточність інформації про місце реєстрації або фактичного проживання порушника; - відсутність відомостей про ознайомлення порушника зі змістом протоколу; - відсутність відмітки про роз'яснення порушникові його прав і обов'язків; - відсутність інформації, яка дозволяє чітко ідентифікувати особу свідків і потерпілих; - неправильний опис суті правопорушення та обставин його вчинення; - відсутність посилання на нормативно-правовий акт та його положення, які було порушено; - відсутність посилання на положення законодавства, яке передбачає адміністративну відповідальність за скоєне; - використання неюридичної лексики, абстрактних оціночних понять, неграмотної мови [252, с. 29-31].

На наш погляд, поширеність таких помилок значною мірою обумовлена недостатньою повнотою і ясністю наявного методичного забезпечення (зокрема, інструкцій) з питань оформлення матеріалів адміністративних справ. Наочним прикладом можуть слугувати Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 13.02.2019р. № 217 “Про затвердження Інструкції з оформлення державними інспекторами з питань інтелектуальної власності Міністерства економічного розвитку і торгівлі України матеріалів про адміністративні правопорушення” та Наказ МВС України від 06.11.2015р. № 1376 “Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції” [253; 254]. Бланки адміністративних протоколів, встановлені обома зазначеними інструкціями, не роз'яснюють, у який спосіб фіксуються мотиви відмови порушника від підписання протоколу. Причому, якщо Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 13.02.2019р. № 217 передбачає засвідчення факту такої відмови підписами 2-х свідків, то Наказ МВС України від 06.11.2015р. № 1376 – підписами 2-х понятих (зауважимо, що чинний КУпАП взагалі не містить подібної вимоги). Також структура відповідних бланків побудована в спосіб, який не передбачає фіксації

огляду речей і документів без їх подальшого вилучення (тобто як самостійного заходу процесуального забезпечення).

Крім того, Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 13.02.2019р. № 217 не враховує особливостей складення адміністративного протоколу відносно особи, яка не володіє державною мовою, а також вимагає фіксації матеріальних збитків, заподіяних правопорушенням, виключно у конкретних одиницях виміру, хоча точне обчислення збитків адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності вимагає спеціальних методик та складних розрахунків, а тому не може бути здійснене на етапі складання адміністративного протоколу [254].

З огляду на викладене, існує об'єктивна необхідність у комплексному перегляді та вдосконаленні відомчих інструкцій з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності, зокрема, у частині вимог до форми і змісту протоколів про відповідні правопорушення.

Стадія порушення справи про адміністративне правопорушення в сфері інтелектуальної власності завершується надісланням протоколу та інших матеріалів справи до суду, як органу, уповноваженого вирішувати дану категорію адміністративних справ по суті.

Наступна стадія провадження по справах про адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності – стадія розгляду та вирішення справи – покликана забезпечити встановлення об'єктивної істини в справі та її вирішення по суті. У розрізі цієї мети на уповноважених суб'єктів адміністративної юрисдикції покладаються обов'язки забезпечення всебічного вивчення обставин справи, точного застосування правових норм, винесення законного, обґрунтованого і справедливого рішення та створення передумов для своєчасного й повного виконання постанови про накладення адміністративного стягнення [143, с. 85].

З огляду на відносну складність справ про адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності, чинне законодавство (див.: ст. 221 КУпАП та ч. 2 ст. 522 МК України) покладає функції щодо їх розгляду на суддів районних,

районних у місті, міських або міськрайонних судів. Таким чином, вітчизняний законодавець виходить з того, що вирішення даної категорії адміністративних справ потребує від суб'єкта адміністративної юрисдикції високого професійного рівня, певного досвіду правничої діяльності, а також широкого спектру юридичних знань у різних галузях і сферах правової діяльності. З нашої точки зору, окреслений підхід є цілком обґрунтованим, адже у багатьох випадках правильна кваліфікація адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності неможлива без комплексного аналізу результатів експертиз, фінансових розрахунків, положень цивільного, адміністративного, кримінального законодавства. Безсумнівно, необхідними якостями для проведення такого аналізу володіють, насамперед, судді – спеціальні суб'єкти, уповноважені здійснювати правосуддя, які відповідають найвищим критеріям професійної діяльності.

Утім, на практиці при розгляді конкретних адміністративних справ не всім представникам суддівського корпусу вдається продемонструвати кращі професійні якості. Вже на етапі підготовки справи до розгляду мають місце випадки недостатньо ретельної перевірки суддями правильності складання протоколу та оформлення інших матеріалів справи про адміністративне правопорушення. У кінцевому підсумку такі випадки обертаються прийняттям необґрунтованих процесуальних рішень.

Так, наприклад, постановою Київського районного суду м. Харкова від 04.11.2016р. ОСОБУ_6 було визнано винним у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 476 МК України, та накладено адміністративний штраф у розмірі 17 000 грн. з конфіскацією товарів, що переміщувалися через митний кордон України з порушенням правил інтелектуальної власності.

Розглянувши цю справу в апеляційному порядку, Апеляційний суд Харківської області дійшов висновку про те, що суд першої інстанції не перевіряв належним чином правильність складання протоколу про правопорушення. Зокрема, у протоколі не вказано та не конкретизовано, в чому саме полягають порушення ОСОБА_6, а є лише загальне посилення та описування подій, що

відбулися чи мали відбутися. З огляду на викладене, слід вважати передчасним висновок державного інспектора сектору митного оформлення, який оформив матеріали про складання протоколу про порушення митних правил щодо ОСОБА_6.

У результаті постановою Апеляційного суду Харківської області від 13.12.2016 р. постанову Київського районного суду м. Харкова від 04.11.2016р. було скасовано, а матеріали даної справи через суд першої інстанції повернуто до митного органу для належного їх дооформлення [255].

Цей та інші подібні випадки змушують підкреслити неприпустимість формального ставлення до вимог ст. 278 КУпАП, згідно з якою, при підготовці до розгляду справи про адміністративне правопорушення уповноважений суб'єкт юрисдикції повинен з'ясувати: чи належить ця справа до його компетенції; чи правильно оформлений протокол та інші матеріали справи; чи сповіщено учасників справи про час і місце її розгляду; чи витребувані необхідні додаткові матеріали; чи підлягають задоволенню клопотання учасників справи [4].

Втім, як справедливо вказує С.С.Гнатюк, і сама ст. 278 КУпАП не позбавлена окремих недоліків. Зокрема, вона вимагає перевірки факту сповіщення учасників справи про час і місце її розгляду на етапі, коли справа тільки готується до розгляду, а час та місце такого розгляду – ще не визначені. Варто погодитись із думкою С.С.Гнатюка про те, що: “логічніше, щоби суб'єкт, ухвалюючи рішення про прийняття справи до розгляду, визначав час і місце (конкретну адресу) її розгляду, а не перевіряв, чи сповіщено про це осіб, які беруть участь у справі [143, с. 90, 91]”. У зв'язку з цим пропонуємо виключити відповідну вимогу (абз. 4) зі змісту ст. 278 КУпАП.

Наступним етапом провадження по справах про адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності є розгляд справи. Власне кажучи, саме цей етап є ключовим, з точки зору, встановлення об'єктивної істини по справі. Саме на цьому етапі завершується формування вичерпної доказової бази, здійснюється всебічна оцінка усіх юридично значущих обставин справи, відбувається остаточна кваліфікація адміністративного правопорушення.

Порядок розгляду справ про адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності регламентується ст.ст. 279, 280, 281 та 282 КУпАП. Розпочинаючи розгляд справи, уповноважений суб'єкт юрисдикції (суддя відповідного районного, районного у місті, міського або міськрайонного суду) оголошує, яка саме справа підлягає розглядові, хто обвинувачується у вчиненні правопорушення, а також роз'яснює учасникам справи їх процесуальні права та обов'язки. Після цього присутнім на розгляді оголошується зміст протоколу про адміністративне правопорушення, заслуховуються особи, які беруть участь у розгляді справи, досліджуються докази та вирішуються подані клопотання (див.: ст. 279 КУпАП) [4].

У ході розгляду справи уповноважений суб'єкт юрисдикції повинен з'ясувати наступне коло питань: чи мав місце факт адміністративного правопорушення (тобто, чи були наявні подія та склад відповідного правопорушення); чи винна у його вчиненні особа, стосовно якої було складено протокол про адміністративне правопорушення; чи підлягає ця особа адміністративній відповідальності; чи мають місце обставини, які пом'якшують та/або обтяжують відповідальність винної особи; чи було заподіяно майнову шкоду і яку саме; чи є підстави для передачі матеріалів справи на розгляд громадської організації, трудового колективу; які ще обставини мають значення для правильного вирішення справи (ст. 280 КУпАП) [4].

Як показав аналіз понад 250 апеляційних справ про адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності, чи не найбільш проблематичними аспектом їх розгляду стала всебічна оцінка доказів, зокрема, тих, які впливають зі змісту протоколу про адміністративне правопорушення. Уповноважені суб'єкти юрисдикції не завжди вживають всіх необхідних заходів по формуванню вичерпної доказової бази, а наявні докази не завжди вивчаються ними ретельно і повно. Ось лише один з багатьох характерних прикладів:

Постановою Солом'янського районного суду м. Києва від 24.04.2015р. ОСОБУ_2 було визнано винним у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 476 МК України. Зазначену постанову було винесено на

підставі протоколу про порушення митних правил від 24.03.2014р. № 0204/10000/15, згідно з яким: 31.12.2014 до митного поста «Західний» Київської міської митниці представником митного брокера (декларантом згідно з договором) ОСОБА_2, з метою митного оформлення в режимі імпорту, було подано електронну митну декларацію №100250002/2014/072342, в якій серед інших товарів заявлено товар № 28 «Вішалка для одягу Price Star, арт.3916803 - 10шт./уп., всього - 12уп. Вішалка для одягу HELMUT, арт.3916001 - 3шт./уп, всього - 40уп. Торговельна марка Jysk. Країна виробництва Китай».

В ході перевірки товару працівниками митниці було встановлено, що у митному реєстрі об'єктів права інтелектуальної власності під №002409 зареєстровано об'єкт права інтелектуальної власності - промисловий зразок «Вішалка для одягу №___», права на який захищаються патентом України на промисловий зразок №25232 від 25.07.2013р., зокрема для товару: вішалка для одягу (код за УКТЗЕД 4421100000).

Не зважаючи на те, що у протоколі про порушення митних правил від 24.03.2014р. №0204/10000/15 були вказані пояснення ОСОБА_2 про те, що він звертався до митного реєстру об'єктів права інтелектуальної власності, але не знайшов там інформації про зазначені об'єкти інтелектуальної власності, особа, яка складала протокол, дійшла висновку про те, що ОСОБА_2, як декларант, не здійснив жодних заходів для перевірки належності товарів до об'єктів права інтелектуальної власності, у результаті чого відповідні товари були переміщені через митний кордон України з порушенням охоронюваних законом прав інтелектуальної власності.

Саме цей висновок ліг в основу постанови суду першої інстанції про притягнення ОСОБА_2 до адміністративної відповідальності.

За результатами перегляду справи Апеляційний суд м. Києва констатував, що суд першої інстанції не забезпечив всебічний, повний та об'єктивний розгляд протоколу про порушення митних правил (підкреслено мною. – О.Г.), що, у свою чергу, потягло за собою невідповідність висновків суду фактичним обставинам справи. Зокрема, Апеляційний суд м. Києва встановив, що ОСОБА_2 30.12.2014р.,

при здійсненні декларування товарів, що ввозились на підставі попередньої декларації (повідомлення) №100250000/2014/723682, не міг виявити в митному реєстрі об'єктів права інтелектуальної власності відомості про належність відповідного товару до об'єктів права інтелектуальної власності, оскільки такі відомості були внесені до митного реєстру після 06.01.2015р. [256].

Інша проблема, яка досить виразно проявляється на етапі розгляду справ про адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності, – це проблема обчислення матеріальної шкоди, спричиненої правопорушенням. Точне обчислення обсягів матеріальної шкоди обов'язкове для визначення розмірів її компенсації потерпілій особі, а головне – для розмежування адміністративних правопорушень і злочинів, пов'язаних з порушенням авторського права, права на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію. За великим рахунком, обсяг заподіяних збитків є єдиним критерієм розмежування ряду правопорушень, передбачених ст. 51-2 КУпАП та ч. 1 ст. 176, ч. 1 ст. 177 КК України. Відповідні правопорушення кваліфікуються як злочини у разі завдання ними матеріальної шкоди у значному розмірі (тобто, шкоди, розмір якої у двадцять і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян) та як адміністративні правопорушення – якщо завдана шкода є меншою або взагалі відсутньою [4; 221].

З огляду на багатоманітність об'єктів прав інтелектуальної власності, масштабів, форм і способів їх реалізації, точну вартість таких прав, а отже й “ціну” їх порушення у багатьох випадках можна визначити тільки на основі комплексного аналізу цілого ряду економічних, технічних та інших параметрів. У свою чергу, відповідний аналіз потребує складних, багаторівневих розрахунків із застосуванням спеціальних знань та науково-обґрунтованих методик.

Особливою складністю при цьому вирізняються розрахунки упущеної вигоди, тобто потенційного прибутку, реально не отриманого суб'єктом права інтелектуальної власності. Адже в основі розрахунку обсягу втраченої вигоди лежать не тільки фактичні, але й імовірнісні (потенційно можливі) чинники, які, хоч і ґрунтуються на точних даних, проте лише моделюють ймовірний розвиток

подій, а саме: “доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода)” (див.: п.2 ч.2 ст. 22 ЦК України) [130]. Так, наприклад, при оцінці шкоди від виготовлення контрафактних товарів, прийнято виходити з того, що кожен примірник такого товару витісняє з ринку примірник оригінального товару, який за звичайних обставин обов’язково був би куплений.

Узагальнення судової практики свідчить, що при обчисленні упущеної вигоди слід урахувати такі параметри: - роздрібну ринкову вартість примірників об’єкта інтелектуальної власності; - зазвичай стягувану плату за відповідні види використання об’єктів права інтелектуальної власності; - можливу винагороду за аналогічне використання в умовах ліцензійного договору, яке або раніше встановлювалося з власником прав за попередніми угодами, або є звичайною практикою в цій сфері; - доходи від реалізації примірників об’єкта інтелектуальної власності, які прогнозувалися, але не були отримані внаслідок розповсюдження контрафактної продукції; - інші подібні параметри [257]. Крім того, при визначенні упущеної вигоди можуть бути враховані масштаби порушення (способи та обставини неправомірного використання, об’єми контрафактної продукції, її поточна ринкова вартість, територія поширення, негативний вплив на подальшу діяльність суб’єкта прав інтелектуальної власності і т.д.) [258].

Для проведення відповідних розрахунків призначається судова експертиза у сфері інтелектуальної власності за експертною спеціальністю “Експертиза у сфері інтелектуальної власності”. Даний вид судової експертизи поділяється на підвиди, назви яких відповідають назвам об’єктів права інтелектуальної власності. Одним з таких підвидів є судові експертизи і експертні дослідження, пов’язані з економічними дослідженнями у сфері інтелектуальної власності (експертні спеціальності 13.9). При проведенні судових експертиз у сфері інтелектуальної власності судові експерти використовують спеціальні методика, атестовані та зареєстровані в порядку, передбаченому Постановою Кабінету Міністрів України

від 2.07.2008р. № 595, та включені до Реєстру методик проведення судових експертиз [259; 260].

Проблема полягає в тому, що станом на 1.12.2022р. в Україні було атестовано тільки 7 методик для проведення експертизи у сфері інтелектуальної власності. Зокрема, такими є методики для дослідження: літературних творів; креслень як об'єктів авторського права; оптичних носіїв, що містять об'єкти авторського права та суміжних прав; винаходів та корисних моделей; раціоналізаторських пропозицій; комерційних таємниць і ноу-хау; ознак контрафактності лазерних компакт-дисків, аудіо- та відеокасет. Що ж до експертиз з приводу інших об'єктів інтелектуальної власності, то наразі вони проводяться без застосування єдиних, універсальних методик. Проводячи такі експертизи (в тому числі – економічні дослідження в сфері інтелектуальної власності), судові експерти змушені керуватися власними знаннями, розробляти та використовувати власні методи розрахунків. Це нерідко призводить до формулювання спірних експертних висновків, появи різних висновків з однакових (подібних) питань та навіть до порушень чинного законодавства [261, с. 42, 43].

У зв'язку з об'єктивними труднощами при обчисленні матеріальної шкоди, спричинюваної порушеннями прав інтелектуальної власності, практична компенсація такої шкоди є вельми проблематичною. Як зауважує Г.Прохоров-Лукін: “компенсація не завжди присуджується навіть за однотипні порушення, при цьому існує чимало обмежень щодо типів і розмірів витрат, які можуть бути компенсовані. Деякі суди уникають присудження відшкодування шкоди, спричиненої порушенням, і збитків, які явно мали місце, у зв'язку з труднощами їх точної вартісної оцінки [262, с. 78]”.

Такий стан справ спостерігається не тільки в Україні. Як свідчить аналіз правозастосовної (зокрема, судової) практики держав-членів ЄС, існуючі в них механізми компенсації матеріальної шкоди, заподіяваної правопорушеннями в сфері інтелектуальної власності, функціонують недостатньо ефективно. Перш за все, це обумовлено тим, що уповноважені суб'єкти юрисдикції не завжди можуть

точно визначити і обґрунтувати обсяг заподіяних збитків в частині упущеної вигоди суб'єкта права інтелектуальної власності [262, с. 80].

Варто зазначити, що і в Україні, і в країнах ЄС оптимальним шляхом вирішення окресленої проблеми визнається розробка та вдосконалення методик для проведення економічних експертиз у сфері інтелектуальної власності. Такі методики повинні бути науково-обґрунтованими, відповідати економічним реаліям, враховувати специфіку комерційного використання кожного окремого об'єкта права інтелектуальної власності. Зокрема, в Україні існує гостра потреба розробки та запровадження єдиних методик економічних досліджень, спрямованих на розрахунок збитків, завданих у результаті порушення прав інтелектуальної власності на: наукові, художні та музичні твори; виконання художніх і музичних творів; фонограми; відеограми; передачі організацій мовлення; бази даних; комп'ютерні програми; вихідні коди комп'ютерних програм; промислові зразки і промислові вироби; знаки і позначення для товарів та послуг; комерційні (фірмові найменування); доменні імена; топографії інтегральних мікросхем; корисні моделі; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин.

З нашої точки зору, завдання по розробці перерахованих вище методик має бути покладено на Науково-дослідний центр судової експертизи з питань інтелектуальної власності – державну спеціалізовану установу, що належить до сфери управління Міністерства юстиції України, та здійснює відповідно до чинного законодавства судово-експертну та науково-дослідну діяльність у сфері інтелектуальної власності й суміжних сферах суспільних відносин, спрямовану на: “задоволення потреб органів дізнання, досудового слідства, судових органів, інших державних органів та надання державних послуг юридичним і фізичним особам по забезпеченню їх незалежною, кваліфікованою і об'єктивною експертизою, орієнтованою на максимальне використання досягнень науки і техніки” [263, с. 14, 15].

Завершальним етапом стадії розгляду та вирішення справи про адміністративне правопорушення в сфері інтелектуальної власності є винесення

рішення по справі. На даному етапі суб'єкт розгляду справи виносить одну з наступних постанов:

- про проведення додаткової перевірки (дана постанова може бути винесена тільки по справах про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 476 МК України);

- про накладення адміністративного стягнення (всі типи справ про правопорушення в сфері інтелектуальної власності);

- про застосування заходів впливу щодо неповнолітніх (тільки справи про правопорушення, передбачені ст.ст. 51-2, 164-3 (ч. 1), 164-6, 164-13, 164-17, 164-18 КУпАП);

- про закриття справи / про закриття провадження у справі (справи про правопорушення, передбачені ст.ст. 51-2, 164-3 (ч. 1), 164-6, 164-13, 164-17, 164-18 КУпАП / справи про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 476 МК України) [4; 175].

Постанова по справі про адміністративне правопорушення – це результуючий процесуальний документ, який підсумовує розгляд справи, закріплює остаточні результати кваліфікації, визначає міру адміністративної відповідальності правопорушника або підстави для закриття відповідної справи. Будучи офіційним рішенням по справі, яке приймається від імені держави й тягне за собою матеріальні правові наслідки, постанова є ключовим процесуальним актом не тільки стадії розгляду та вирішення справи, а й адміністративно-деліктного провадження у цілому.

З огляду на вкрай важливе процесуальне значення постанови по справі про адміністративне правопорушення, діючий КУпАП (ст. 283) встановлює детальні вимоги до її структури та змісту. Згідно з цими вимогами, постанова по справі про адміністративне правопорушення в сфері інтелектуальної власності повинна містити: найменування органу (П.І.Б. та посада посадової особи), який її виніс; дату розгляду справи; відомості про особу, стосовно якої розглядається справа; опис обставин справи; зазначення нормативного акта, яким передбачена відповідальність за відповідне адміністративне правопорушення; рішення по

справі; розмір шкоди, яка підлягає стягненню, порядок і строк її відшкодування; вирішення питання про вилучені речі і документи; вказівку про порядок і строк оскарження постанови; положення про стягнення з особи, щодо якої її винесено, судового збору [4].

Крім того, у разі винесення постанови про проведення додаткової перевірки по справі про переміщення товарів через митний кордон України з порушенням прав інтелектуальної власності, у відповідній постанові обов'язково зазначаються суб'єкти, завдання та строки додаткової перевірки [175].

Відповідно до ст. 285 КУпАП, постанова оголошується негайно після закінчення розгляду справи, а її копії протягом трьох днів вручаються або надсилаються поштою (поштовим відправленням з повідомленням про вручення) особі, щодо якої винесено постанову та потерпілій особі (на її прохання). Безпосереднє вручення копії постанови здійснюється під розписку. У разі її надіслання поштою про це робиться відповідна відмітка в справі. При цьому ст. 285 КУпАП вказує, що: “По справах про порушення митних правил копія постанови вручається особам, щодо яких її винесено, в порядку, встановленому МК України” [4]. Зі свого боку маємо зауважити, що чинна редакція МК України не врегульовує загального порядку вручення копій постанов по справах про митні правопорушення. Певний порядок встановлюється нею лише для конкретного типу постанов – постанов про накладення стягнення у вигляді попередження (ст. 538 МК України). Проте, як відомо, дане стягнення за адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності законом не передбачене, тож відповідний порядок не поширюється навіть на окремі постанови по справах про переміщення товарів через митний кордон України з порушенням прав інтелектуальної власності.

У зв'язку з цим, вважаємо за доцільне урегулювати в МК України загальний порядок вручення копій постанов по справах про порушення митних правил, доповнивши ст. 527 МК України частиною 3 такого змісту: “копія постанови по справі про порушення митних правил протягом трьох днів з дня її винесення вручається під розписку або надсилається поштовим відправленням з

повідомленням про вручення особі, щодо якої її винесено, а також потерпілій особі (на її прохання)”.

Важливе місце у структурі провадження по справах про адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності займає стадія перегляду справи. Дана стадія носить факультативний характер. Вона “активується” не завжди, а лише у разі незгоди осіб, стосовно яких було винесено рішення по справі, зі змістом такого рішення. Однак, при цьому її роль у забезпеченні ефективності адміністративно-деліктного провадження та справедливості правосуддя важко переоцінити.

Стадія перегляду справи є інструментом реалізації конституційного права на судове оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади та їх посадових осіб (див.: ст. 55 Конституції України [264]), а також важливою гарантією законності при накладенні й застосуванні заходів адміністративної відповідальності. Сутність і значення цієї стадії досить влучно описані О.І.Ореховим, який підкреслює: “Перегляд справи про адміністративне правопорушення забезпечується передусім засобом оскарження прийнятого рішення, яке, у свою чергу, слугує способом забезпечення захисту та поновлення прав і законних інтересів учасників провадження у справах про адміністративні правопорушення [265, с. 150]”.

Зі свого боку додамо, що стадія перегляду справи формує емпіричне підґрунтя для оцінки ефективності адміністративно-деліктного провадження. Велика кількість поданих скарг, а, тим більше – велика кількість скарг, які в підсумку були задоволені, вказують на системний характер порушень і помилок, які допускаються при розгляді певної категорії адміністративних справ. І навпаки: низький відсоток скарг на юрисдикційні рішення – це один з показників їх обґрунтованості та безспірності.

Як показують дані Єдиного державного реєстру судових рішень, з понад 3700 постанов по адміністративних справах про правопорушення в сфері інтелектуальної власності, 225 постанов (6% від загальної кількості) були оскаржені в судовому порядку. При цьому лише чверть (25%) поданих скарг

частково або повністю задоволені судом, тобто засвідчили наявність порушень при розгляді справи судами першої інстанції [125].

З одного боку наведені дані дозволяють говорити про порівняно високу ефективність розгляду справ про правопорушення в сфері інтелектуальної власності, адже тільки 1,5% (56) від загальної кількості (більше 3700) постанов по таких справах виявляються необґрунтованими. З іншого боку, навіть такі показники змушують констатувати наявність процесуальних помилок та необхідність усунення їх причин, про що неодноразово йшлося у попередніх розділах дисертації.

Відповідно до ст. 294 КУпАП та ч. 5 ст. 529 МК України, суб'єктами оскарження постанов по справах про адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності можуть виступати: - особа, щодо якої винесено постанову; - законний представник особи, щодо якої винесено постанову; - захисник особи, щодо якої винесено постанову; - потерпіла особа; - представник потерпілої особи; - митний орган, який здійснював провадження по справі про переміщення товарів через митний кордон України з порушенням прав інтелектуальної власності [4; 175].

Оскільки постанови по справах про адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності виносяться судьями районних, районних у місті, міських або міськрайонних судів, то їх перегляд здійснюють апеляційні суди в порядку адміністративного судочинства.

Варто зазначити, що чинний КУпАП не містить вимог щодо форми та змісту скарги на судову постанову по справі про адміністративне правопорушення. У зв'язку з цим, при оформленні відповідних скарг суб'єкти їх подання змушені керуватися положеннями ст. 3 Закону України "Про звернення громадян", якими встановлюються загальні вимоги до звернень, в тому числі – до скарг на дії та рішення органів державної влади. На думку багатьох вітчизняних дослідників (С.С.Гнатюк, О.Л.Жильцов та ін.), вимоги цього Закону мають надто загальний характер, не враховують специфіку адміністративно-деліктного провадження, а отже – не створюють надійного підґрунтя для правильного

оформлення скарг на постанови по справах про адміністративні правопорушення [143, с. 106; 241, с. 38].

З таким висновком неможливо не погодитись, оскільки ст. 3 Закону України “Про звернення громадян” лише окреслює загальні “рамки” для оформлення звернень громадян. Ці рамки охоплюють всі типи звернень (скарги, заяви і клопотання) та визначають їх спільні елементи, проте жодним чином не розкривають їх особливостей. На практиці це призводить до того, що скарги, які оформляються скаржниками в чіткій відповідності до вимог Закону України “Про звернення громадян”, іноді не містять всієї повноти інформації, потрібної для прийняття обґрунтованого рішення. У подібних випадках суб’єкт розгляду скарги змушений вживати додаткових заходів по з’ясуванню такої інформації, що нерідко гальмує процедуру перегляду справи.

Цілковито погоджуючись з фахівцями, які обґрунтовують необхідність законодавчого закріплення вимог до форми і змісту скарги на постанову по справі про адміністративне правопорушення, пропонуємо доповнити чинний КУпАП статтею 288-1 такого змісту:

“Стаття 288-1. Вимоги до скарги на постанову по справі про адміністративне правопорушення

Скарга на постанову по справі про адміністративне правопорушення подається у письмовій формі. Скарга повинна містити:

- 1) найменування органу, до якого подається скарга;
- 2) ім’я (прізвище, ім’я та по батькові), особи, яка подає скаргу, адресу місця проживання чи місця перебування такої особи, номери її засобів зв’язку, адреса електронної пошти, інші контактні дані;
- 3) обґрунтування необхідності перегляду постанови по справі про адміністративне правопорушення;
- 4) зміст вимог особи, яка подає скаргу;
- 5) дату складення скарги;
- 6) клопотання (за необхідності);
- 7) перелік матеріалів, які додаються до скарги.

Скарга складається державною мовою та підписується особою, яка її подає, або її представником. Якщо позовна скарга подається представником, то у ній додатково зазначаються ім'я (прізвище, ім'я та по батькові), місце проживання чи місце перебування, номери засобів зв'язку, адреса електронної пошти та інші контактні дані представника”.

Відповідно до ст. 289 КУпАП та ч. 5 ст. 529 МК України, скарга на постанову по справі про адміністративне правопорушення в сфері інтелектуальної власності може бути подана упродовж десяти днів з дня винесення відповідної постанови. У разі пропущення строку оскарження з поважних причин він може бути поновлений за заявою особи, стосовно якої було винесено постанову [4; 175]. У зв'язку з цим варто звернути увагу на те, що ч. 5 ст. 529 МК України наділяє правом клопотати про поновлення пропущеного строку оскарження особу, щодо якої винесена постанова, представника такої особи, а також митний орган, який здійснював провадження по справі. Натомість, інші учасники справи (зокрема, захисник особи, щодо якої винесено постанову, потерпіла особа та представник потерпілої особи) відповідним правом не наділені.

Маємо наголосити, що в даному випадку невиправдано обмежується коло процесуальних прав ключових учасників адміністративно-деліктного провадження. На наше переконання, всі особи, які мають (або представляють) інтерес у вирішенні справи про порушення митних правил, повинні отримати законну можливість цей інтерес захищати, в тому числі – шляхом оскарження відповідних судових рішень (постанов). Відповідне право слід закріпити в чинному МК України. З цією метою пропонуємо ч. 5 ст. 529 МК України викласти у наступній редакції:

“Постанова суду (судді) у справі про порушення митних правил може бути оскаржена особою, стосовно якої вона винесена, представником такої особи, захисником, потерпілим, його представником або митним органом, який здійснював провадження у цій справі... *(далі за текстом)*”.

Скарга на постанову по справі про адміністративне правопорушення в сфері інтелектуальної власності подається до відповідного апеляційного суду через

місцевий (районний, районний у місті, міський або міськрайонний) суд, який цю постанову виніс. У свою чергу, місцевий суд упродовж трьох днів після надходження скарги пересилає її разом зі справою в апеляційний суд [4].

За правилами КУпАП та МК України, у разі подання скарги на постанову по справі про адміністративне правопорушення в сфері інтелектуальної власності перебіг її виконання зупиняється до прийняття рішення за скаргою [4; 175]. На прийняття ж такого рішення (читай – на перегляд постанови по справі) законодавець відводить двадцятиденний строк, який обчислюється з моменту надходження скарги та справи до апеляційного суду.

Апеляційний суд при розгляді скарги на постанову по справі про адміністративне правопорушення в сфері інтелектуальної власності з'ясовує широке коло питань, як-то: чи було накладено адміністративне стягнення правомочним органом; чи є ознаки адміністративного правопорушення в діях особи, щодо якої винесено постанову; чи доведена вина такої особи у його вчиненні; чи достатніми і належними є докази по справі; чи всебічно проаналізовані юридично значущі обставини справи; чи правильні висновки зроблені на основі проведеного аналізу; чи були дотримані строки та загальні правила накладення адміністративного стягнення; чи повною мірою були враховані пом'якшуючі та обтяжуючі обставини; чи було спричинено правопорушенням матеріальну шкоду і в якому обсязі; чи були відшкодовано збитки, завдані потерпілому, тощо.

Варто підкреслити, що, хоча апеляційний суд переглядає справу в межах вимог апеляційної скарги, проте він не “зв'язаний” її доводами. Якщо в ході перегляду справи з'ясується порушення норм матеріального або процесуального права, то апеляційний суд може витребувати, дослідити та взяти до уваги нові докази, які не досліджувалися судом першої інстанції.

За результатами скарги на постанову по справі про адміністративне правопорушення в сфері інтелектуальної власності апеляційний суд приймає одне з таких рішень:

- про залишення апеляційної скарги без задоволення, а оскаржуваної постанови без змін;
- про скасування постанови по справі та закриття в ній провадження;
- про скасування постанови та прийняття нової постанови по справі;
- про зміну постанови.

Відповідне рішення (постанова) апеляційного суду набирає законної сили негайно після її винесення, є остаточною й оскарженню не підлягає (див.: ст. 294 КУпАП) [4].

Стадія виконання постанови по справі логічно підсумовує перебіг адміністративно-деліктного провадження. Її суть полягає у практичній реалізації адміністративного стягнення, призначеного правопорушнику постановою, – пише М.В.Завальний, – від того, настільки послідовно реалізується постанова по справі, наскільки справу доведено до завершення, залежать рівень ефективності боротьби з адміністративними правопорушеннями, запобігання їм, результативність виховання громадян у дусі точного і неухильного дотримання законів [266, с. 158]. Адміністративна відповідальність ефективна лише, якщо в результаті її здійснення порушник дійсно зазнав передбачених законом обтяжень, – наголошує І.В.Сопільник [267, с. 268]. Натомість, невиконання або неналежне виконання постанов по справах означає, що у певній галузі або сфері суспільних відносин механізми адміністративної відповідальності функціонують непослідовно та неефективно, – резюмує А.В.Гуржій [112, с. 179].

Таким чином, стадія виконання постанови визначає ефективність адміністративної відповідальності не тільки на рівні окремих справ, а й на загальноінституційному рівні. Зрештою, саме ця стадія адміністративно-деліктного провадження забезпечує об'єктивізацію адміністративної відповідальності як реально функціонуючого інструменту боротьби з конкретними правопорушеннями, окремими видами адміністративних правопорушень та адміністративною деліктністю в цілому. З огляду на викладене, питання, пов'язані з виконанням постанов по справах про адміністративні правопорушення, набувають особливої ваги.

Варто підкреслити, що виконання постанов по справах про окремі адміністративні правопорушення або окремі види адміністративних правопорушень завжди характеризується певною специфікою. Ця специфіка обумовлена тим, що за вчинення різних правопорушень (видів правопорушень) законодавство передбачає різні типи адміністративних стягнень, які мають різну природу, різний зміст та передбачають різні способи реалізації.

Адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності не є винятком. За їх учинення актами адміністративно-деліктного законодавства (КУпАП та МК України) передбачена можливість застосування лише двох адміністративних стягнень: штрафу та конфіскації предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; грошей, одержаних внаслідок вчинення адміністративного правопорушення [4; 175]. Відповідно, специфіка виконання постанов по справах про адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності обумовлюється тим, що вона жодним чином не пов'язана з накладенням інших адміністративних стягнень. У даному випадку мета стадії виконання зводиться до стягнення з порушника певної грошової суми (штрафу) або безоплатної передачі у власність держави майна, що йому належить (конфіскації). Дана мета обумовлює вельми обмежений "набір" процедур, форм і методів її реалізації, що, знову ж таки, дозволяє говорити про специфіку стадії як: "визначеної в законодавстві системи взаємопов'язаних процесуальних дій, спрямованих на вирішення певних цілей і завдань у рамках загальної мети адміністративного провадження [244, с. 75]".

Втім, попри відносну обмеженість переліку адміністративних стягнень, передбачених за адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності, стадія їх виконання охоплює доволі широкий і розмаїтий комплекс процесуальних дій, які, залежно від обставин, можуть реалізовуватись за різними алгоритмами.

Так, наприклад, діюче законодавство передбачає два варіанти виконання постанови про накладення адміністративного штрафу: 1) добровільну сплату штрафу (ст. 307 КУпАП); 2) примусове стягнення штрафу (ст. 308 КУпАП) [4].

У разі добровільної сплати штрафу, особа, стосовно якої було винесено постанову про накладення адміністративного стягнення, повинна протягом 15 днів після вручення їй постанови внести відповідну грошову суму на рахунок Державного казначейства в будь-якій банківській установі України. У випадку ж апеляційного оскарження постанови про накладення штрафу, її виконання призупиняється до прийняття рішення за скаргою. Якщо апеляційна скарга була залишена без задоволення, а постанова суду першої інстанції (зокрема, в частині виду і розміру накладеного стягнення) – в силі, то п'ятнадцятиденний строк для добровільної сплати штрафу обчислюється з дня повідомлення особи про залишення скарги без задоволення. Власне кажучи, з фактичною сплатою штрафу повністю вичерпується алгоритм добровільного виконання постанови про його накладення.

У випадку ж несплати штрафу у передбачений законом строк, реалізується алгоритм його примусового стягнення. Суд, який виніс постанову по справі, направляє цю постанову для примусового виконання до органу державної виконавчої служби за місцем проживання порушника, роботи або за місцезнаходженням його майна [4]. Відповідно до ч. 1 ст. 12 Закону України від 2.06.2016р. №1404-VIII “Про виконавче провадження”, постанови про накладення адміністративних стягнень можуть бути пред’явлені до виконання (тобто, направлені до органу державної виконавчої служби) протягом трьох місяців після набрання ними законної сили [268]. Зі свого боку, державний виконавець відкриває виконавче провадження не пізніше наступного робочого дня з дня надходження до нього виконавчого документа (постанови по справі). Про відкриття виконавчого провадження він виносить постанову, в якій, серед іншого, зазначається про обов’язок боржника подати декларацію про доходи та майно, а також про відповідальність за невиконання цього обов’язку (див.: ч. 5 ст. 26 Закону України “Про виконавче провадження”) [268].

Варто зазначити, що алгоритм примусового стягнення штрафу за адміністративне правопорушення в сфері інтелектуальної власності передбачає істотне збільшення грошової суми, стягуваної з порушника. Зокрема, на

порушника покладається обов'язок сплатити подвійну суму штрафу, зазначеного у постанові суду про накладення адміністративного стягнення, а також компенсувати витрати, пов'язані з обліком правопорушень.

У рамках примусового виконання постанови про накладення штрафу, сума, обов'язкова до сплати, може бути стягнута з грошових коштів, цінних паперів, іншого майна боржника, а також з його доходів (заробітної плати, пенсії, стипендії та ін.). Стягнута сума зараховується на відповідний рахунок органу державної виконавчої служби, а ним – перераховується на один з рахунків Державного казначейства України. Після цього виконавчий документ (постанова по справі) разом із постановою про закінчення виконавчого провадження надсилається до суду, який його видав [268].

Поряд із штрафом, санкції ряду норм про відповідальність за адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності передбачають застосування додаткового стягнення – конфіскації. Зокрема, відповідними положеннями КУпАП та МК України передбачена можливість конфіскації:

- незаконно виготовленої продукції та обладнання і матеріалів, які призначені для її виготовлення (ст. 51-2 КУпАП);
- виготовленої продукції, знарядь виробництва і сировини чи без такої (ч. 1 ст. 164-3 КУпАП);
- фільмокопій, засобів їх виготовлення, а також грошей, отриманих від їх демонстрування, продажу або передачі в прокат (ст. 164-6 КУпАП);
- товарів, що переміщуються з порушенням права інтелектуальної власності (ст. 476 МК України) [4; 175].

Відповідно до чинного законодавства, виконання постанов про конфіскацію перерахованих вище предметів відбувається шляхом їх вилучення, примусового безоплатного звернення у власність держави та подальшої реалізації в порядку, визначеному Постановою Кабінету Міністрів України від 11.07.2002р. № 985 “Про затвердження Порядку розпорядження майном, конфіскованим за рішенням суду і переданим органам державної виконавчої служби” [4; 268; 269]. Сама ж

процедура конфіскації регулюється Законом України від 2.06.2016р. №1404-VIII “Про виконавче провадження” і передбачає:

направлення постанови по справі про адміністративне правопорушення разом з копією протоколу вилучення майна, що підлягає конфіскації, до органу державної виконавчої служби;

винесення державним виконавцем не пізніше наступного робочого дня з дня надходження до нього виконавчого документа постанови про відкриття виконавчого провадження;

винесення постанови про опис та арешт майна (коштів) боржника (відповідне рішення приймається державним виконавцем під час відкриття виконавчого провадження);

у разі конфіскації грошових коштів – вилучення та зарахування коштів на відповідні рахунки органів державної виконавчої служби, не пізніше наступного робочого дня після вилучення;

у разі конфіскації майна – вилучення арештованого майна з передачею його для реалізації у строк, не раніше, ніж через п’ять робочих днів після накладення арешту;

реалізація конфіскованого майна;

винесення та надіслання до суду постанови про закінчення виконавчого провадження у зв’язку з фактичним виконанням у повному обсязі рішення згідно з виконавчим документом (відповідна постанова надсилається до суду разом із виконавчим документом – постановою про накладення адміністративного стягнення) [268].

Як свідчить аналіз юрисдикційної практики, одним з найбільш проблемних аспектів виконання постанов по справах про адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності є конфіскація контрафактних товарів. Якщо питання арешту і примусового вилучення таких товарів досить чітко врегульовані законодавством (відповідні заходи здійснюються у загальному порядку, визначеному Законом України від 2.06.2016р. №1404-VIII “Про виконавче

провадження”), то питання їх подальшої “долі” у чинному законодавстві не невизначені.

Цілком очевидно, що в силу об’єктивних причин контрафактні товари не можуть бути реалізовані шляхом проведення електронних аукціонів або за фіксованою ціною, а також – не можуть передаватися безоплатно на благодійні цілі, закладам охорони здоров’я, освіти, соціального забезпечення населення, установам виконання покарань, слідчим ізоляторам іншими органам (підрозділам), установам, організаціям, підприємствам. Фактично це означає, що єдиним способом розпорядження такими товарами є їх знищення (утилізація) або переробка.

Разом з тим, ключовий нормативно-правовий акт з питань розпорядження конфіскованим майном – Постанова Кабінету Міністрів України від 11.07.2002р. № 985 “Про затвердження Порядку розпорядження майном, конфіскованим за рішенням суду і переданим органам державної виконавчої служби” – урегульовує порядок знищення (утилізації) та переробки тільки визначених категорій товарів, а саме: неякісних товарів, алкогольних напоїв, спирту етилового, тютюнових виробів, етикеток і деяких інших [269]. При цьому порядок і способи знищення (утилізації) та переробки контрафактних товарів ним не регламентуються. За відсутності належного правового регулювання відповідні заходи здійснюються непослідовно та безконтрольно, а в інколи – не провадяться зовсім.

Констатуючи актуальність цієї проблеми, деякі фахівці пропонують передбачити обов’язкове знищення контрафактної продукції у санкціях норм, якими встановлена відповідальність за конкретні правопорушення у сфері інтелектуальної власності. Так, наприклад, Г.С.Римарчук пропонує у ст. 51-2 КУпАП після слів “...накладення штрафу ... з конфіскацією” додати слова “...та подальшим знищенням чи переробкою незаконно виготовленої продукції, обладнання і матеріалів, які призначені для її виготовлення [270, с. 7]”. Поділяє цю думку О.О.Михальський, з точки зору якого, аналогічним чином повинні бути переглянуті санкції норм про відповідальність за інші правопорушення в сфері інтелектуальної власності [31, с. 199].

Утім, запропонований названими авторами підхід до вирішення проблеми знищення конфіскованих контрафактних товарів не видається оптимальним. Цілком очевидно, що окреслена проблема криється не стільки у формулюванні санкцій адміністративно-деліктних норм, скільки у невизначеності порядку розпорядження контрафактними товарами, конфіскованим за рішенням суду. В умовах невизначеності такого порядку жодні зміни до КУпАП не матимуть позитивного результату.

З огляду на викладене, пропонуємо внести до Постанови Кабінету Міністрів України від 11.07.2002р. № 985 “Про затвердження Порядку розпорядження майном, конфіскованим за рішенням суду і переданим органам державної виконавчої служби” комплекс змін, спрямованих на врегулювання процедури знищення (утилізації) та переробки контрафактних товарів, арештованих і примусово вилучених у рамках виконання постанови суду про їх конфіскацію.

Висновки до Розділу 3.

Важливим чинником ефективної адміністративно-правової охорони суспільних відносин у сфері інтелектуальної власності є належна організація провадження у відповідній категорії адміністративних справ. В доктрині вітчизняного адміністративного права системний розгляд провадження по справах про адміністративні правопорушення прийнято здійснювати шляхом аналізу його складових елементів: стадій, етапів, процесуальних рішень і дій. Утім, попри загальну поширеність такого підходу, в наукових колах досі не вироблено єдиного уявлення про кількість, зміст і послідовність стадій адміністративно-деліктного провадження.

Узагальнення наявних теоретичних напрацювань, положень законодавства та сучасної юрисдикційної практики дозволяє зробити висновок про те, що, з точки зору комплексної характеристики адміністративно-деліктного провадження, оптимальним є його поділ на чотири стадії: стадія порушення

справи; стадія розгляду та вирішення справи; стадія перегляду справи; стадія виконання постанови по справі.

Як показало проведене дослідження, практично на всіх перерахованих стадіях провадження по справах про адміністративні правопорушення у сфері інтелектуальної власності мають місце серйозні проблеми, які негативно відбиваються на його перебігу та результатах. Такими, зокрема, є: неврегульованість процедури зібрання та збереження електронних доказів, недостатня ефективність заходів забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення, брак якісних методичних матеріалів з питань оформлення матеріалів адміністративних справ, відсутність атестованих методик для проведення експертиз деяких об'єктів інтелектуальної власності, неналежне виконання уповноваженими суб'єктами розгляду адміністративних справ своїх процесуальних функцій і повноважень.

З метою вирішення окреслених проблем у дисертації пропонується широкий комплекс заходів, покликаних забезпечити об'єктивність, своєчасність і справедливість вирішення справ про адміністративні правопорушення у сфері інтелектуальної власності. Зміст відповідних пропозицій докладно висвітлений у загальних висновках дисертації, тож, не вдаючись до їх повторної конкретизації, вважаємо за доцільне підкреслити важливість їх комплексного втілення. В силу різноаспектності проблематики адміністративно-деліктного провадження (зокрема, провадження по справах про адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності), її вирішення слід планувати та здійснювати одночасно на доктринальному, законодавчому, організаційному і методичному рівнях. З нашої точки зору, лише такий підхід здатен забезпечити узгодженість здійснюваних кроків, і саме він дозволяє розраховувати на їх синергетичний ефект.

ВИСНОВКИ

Дослідження теоретичних, правових та організаційних засад відповідальності за адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності дозволяє сформулювати наступні висновки:

1. Забезпечення надійної охорони інтелектуальної власності засобами адміністративного права вимагає вжиття широкого комплексу правових, організаційних та інших заходів, покликаних гарантувати своєчасність та невідворотність адміністративної відповідальності, узгодженість юрисдикційної практики, відсутність помилок при кваліфікації правопорушень і складанні процесуальних документів, справедливе вирішення адміністративних справ та ефективність адміністративних стягнень. Розробка таких заходів є складним завданням, вирішити яке можна тільки на основі наукового підходу.

Разом з тим, на сучасному етапі науково-правове забезпечення відповідальності за адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності характеризується інерційністю, фрагментарністю та відсутністю дієвого зворотного зв'язку з юрисдикційною практикою. З метою вирішення цих проблем доцільно включити питання захисту інтелектуальної власності (в тому числі – засобами адміністративного права та адміністративної відповідальності) до змісту державних цільових програм економічного, науково-технічного, соціального і національно-культурного розвитку; визначити пріоритетні напрями правових досліджень у сфері інтелектуальної власності та забезпечити їх комплексну розробку; налагодити систему постійного інформування уповноважених суб'єктів юрисдикційної діяльності про перспективні наукові розробки з питань відповідальності за адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності.

2. Окреслення перспективних напрямів розвитку правових та організаційних засад відповідальності за адміністративні правопорушення неможливе без чіткого визначення передумов, які обумовлюють її запровадження та детермінують її ефективність. Проведене дослідження дозволяє констатувати,

що основними передумовами відповідальності за адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності є наступні:

загально-соціальні передумови: стан соціально-економічного і науково-технічного розвитку, суспільна свідомість (суспільна психологія і суспільна ідеологія), суспільна мораль, духовний і культурний розвиток суспільства, рівень соціальної відповідальності;

державно-політичні передумови: політичний курс держави, офіційна ідеологія, дієвість механізмів державного управління, спрямованість політичної волі вищого державного керівництва;

юридичні передумови: обґрунтованість і якість правового регулювання, стан правової системи та системи права, розвиток законодавства, дієвість механізмів нормотворення і правозастосування; рівень правосвідомості (правових знань і правової культури) населення, професійний рівень суб'єктів, задіяних у процесах творення і реалізації права тощо.

3. Обов'язковою умовою застосування адміністративно-деліктних норм та та важливим критерієм кваліфікації адміністративних правопорушень слугують підстави адміністративної відповідальності. Аналіз сучасних доктринальних концепцій, положень чинного законодавства та юрисдикційної практики дозволяє зробити висновок про те, що підставами адміністративної відповідальності в сфері інтелектуальної власності слугують:

вчинення суспільно-небезпечного діяння, яке має ознаки одного з адміністративних проступків, передбачених ст.ст. 51-2, 164-3 (ч. 1), 164-6, 164-13, 164-17, 164-18 КУпАП та ст. 476 МК України (фактична підстава);

сукупність юридичних норм, на основі яких здійснюються кваліфікація конкретного адміністративного правопорушення в сфері інтелектуальної власності, процесуальний розгляд і вирішення справи про таке правопорушення, а також виконання прийнятого у цій справі рішення (нормативно-правова підстава);

постанова про накладення адміністративного стягнення або застосування заходів впливу, передбачених ст. 24-1 КУпАП, на особу, яка скоїла правопорушення в сфері інтелектуальної власності (юрисдикційна підстава).

4. Спираючись на класичну наукову концепцію, яка передбачає розгляд об'єкта адміністративних правопорушень на трьох рівнях узагальнення (загально-соціальному, галузевому та конкретному), об'єкт адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності пропонується розглядати в наступних аспектах: загальний об'єкт – як уся сукупність правовідносин, що охороняються адміністративно-деліктним правом; родовий об'єкт – як охоронювана нормами адміністративно-деліктного права система суспільних відносин у сфері інтелектуальної власності; безпосередній об'єкт – як охоронювані адміністративно-деліктною нормою конкретні суспільні відносини у сфері інтелектуальної власності.

З урахуванням особливостей об'єкта адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності, до переліку таких порушень можуть бути віднесені правопорушення, передбачені ст.ст. 51-2, 164-3 (ч. 1), 164-6, 164-13, 164-17, 164-18 КУпАП та ст. 476 МК України. У рамках оптимізації структури чинного КУпАП зазначені положення доцільно об'єднати в його окремій главі. З цією метою КУпАП пропонується доповнити Главою 6-1 “Адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності”.

5. Об'єктивна сторона, яка репрезентує зовнішній (об'єктивний) бік протиправного посягання, є основним джерелом інформації, необхідної для кваліфікації адміністративного правопорушення та вирішення справи по суті. Залежно від специфіки конкретних правопорушень у сфері інтелектуальної власності, їх об'єктивна сторона може охоплювати наступні ознаки: протиправне діяння (обов'язкова ознака, притаманна всім, без винятку, адміністративним правопорушенням), місце вчинення правопорушення (ст. 476 МК України), час вчинення правопорушення (ч. 2 і 4 ст. 164-6 КУпАП, ч. 2 ст. 164-17 КУпАП) та спосіб вчинення правопорушення (ст. 164-6 КУпАП).

Аналіз сучасної юрисдикційної практики свідчить про доцільність конкретизації об'єктивних ознак найбільш поширених адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності безпосередньо в диспозиціях норм, які передбачають відповідальність за їх учинення.

6. Аналіз законодавчих положень про відповідальність за адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності свідчить про те, що переважна більшість таких правопорушень вчиняються загальними суб'єктами. Разом з тим, під час кваліфікації окремих адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності, поряд із загальними ознаками суб'єкта, потрібно встановити наявність додаткових (спеціальних) ознак. Зокрема, спеціальними ознаками характеризуються суб'єкти правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 164-3 КУпАП (спеціальний суб'єкт – приватна особа-підприємець) та ст. 164-17 КУпАП (спеціальні суб'єкти – власники веб-сайтів та постачальники послуг хостингу).

7. Кваліфікація адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності передбачає обов'язкове з'ясування ознак суб'єктивної сторони: вини (обов'язкова ознака) і мети (факультативна ознака). На практиці встановлення суб'єктивної сторони адміністративних правопорушень ускладнюється через відсутність законодавчого визначення поняття вини, а також окремих форм вини у правопорушеннях з формальними складами.

Аналіз норм про відповідальність за адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності свідчить про те, що відповідні правопорушення можуть бути вчинені як умисно, так і з необережності. Водночас, чинна редакція ст. 51-2 КУпАП “Порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності” не дозволяє чітко визначити форму вини, з якою вчиняються відповідні правопорушення. Зважаючи на це, ст. 51-2 КУпАП доцільно викласти в спосіб, який унеможливить наявні різночитання, зокрема, в частині опису форм вини.

8. Характеристика процесуального аспекту адміністративної відповідальності здійснюється на основі послідовного розкриття структури провадження по справах про адміністративні правопорушення. Системно-структурний аналіз провадження по справах про адміністративні правопорушення у сфері інтелектуальної власності дозволяє виділити такі елементи його структури (стадії, етапи, процесуальні дії):

стадія порушення справи: встановлення факту правопорушення; встановлення особи правопорушника; доставлення правопорушника; зібрання

доказів та інших матеріалів, які мають значення для об'єктивного вирішення справи; здійснення заходів забезпечення провадження; складання протоколу про адміністративне правопорушення; надіслання протоколу про адміністративне правопорушення до органу (посадової особи), правомочного вирішувати справу;

стадія розгляду та вирішення справи: повідомлення учасників справи про її розгляд; підготовка справи до розгляду; розгляд справи по суті; внесення пропозицій про усунення причин та умов, що сприяли вчиненню адміністративних правопорушень; винесення рішення по справі; доведення прийнятого рішення до відома заінтересованих осіб;

стадія перегляду справи: оскарження постанови по справі або подання заяви про її перегляд; допуск справи за скаргою (заявою) до провадження та її підготовка до розгляду; розгляд скарги або заяви на постанову по справі та прийняття за нею рішення; доведення змісту прийнятого рішення до відома заінтересованих осіб;

стадія виконання постанови по справі: звернення постанови до виконання; вирішення питань, пов'язаних з виконанням постанови; виконання (добровільне або примусове) постанови про накладення адміністративного стягнення.

9. Аналіз практичних аспектів провадження по справах про адміністративні правопорушення у сфері інтелектуальної власності змушує констатувати велику кількість недоліків процесуального регулювання. З метою їх усунення пропонується:

розширити коло процесуальних прав ключових учасників адміністративно-деліктного провадження (захисника особи, щодо якої винесено постанову, потерпілої особи та представника потерпілої особи), зокрема, наділити їх правом зокрема, наділити їх правом оскаржувати постанови судів (суддів) по справах про порушення митних правил;

включити до переліку заходів забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення такі заходи процесуального забезпечення як: “тимчасове вилучення рухомого і нерухомого майна” і “тимчасове блокування банківських рахунків”;

закріпити в чинному КУпАП вимоги щодо до форми і змісту скарги на постанову по справі про адміністративне правопорушення;

здійснити комплексний перегляд та вдосконалення відомчих інструкцій з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності, зокрема, у частині вимог до форми і змісту протоколів про відповідні правопорушення.

забезпечити розробку та запровадження єдиних методик економічних досліджень, спрямованих на розрахунок збитків, завданих у результаті порушення прав інтелектуальної власності на: наукові, художні та музичні твори; виконання художніх і музичних творів; фонограми; відеограми; передачі організацій мовлення; бази даних; комп'ютерні програми; вихідні коди комп'ютерних програм; промислові зразки і промислові вироби; знаки і позначення для товарів та послуг; комерційні (фірмові найменування); доменні імена; топографії інтегральних мікросхем; корисні моделі; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гарат М.Р. Відповідальність за адміністративні правопорушення у сфері містобудівної діяльності : дис. ... доктора філософії : спец. 081 «Право» ; Державний торговельно-економічний університет. Київ, 2023. 265 с.
2. Про національну систему охорони інтелектуальної власності в Україні: Проект Закону України від 28.11.2016 р. Офіційний сайт Міністерства економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=aa683245-a6eb-4973-bf76-b402906d749a>
3. Горбачова К.М., Нежевело В.В., Хайхан І.Р. Національна стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні в контексті забезпечення виконання міжнародних зобов'язань. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. №3. С. 88-91. URL: http://www.lsej.org.ua/3_2020/21.pdf
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. № 51. Ст. 1122.
5. Жаров В.О. Адміністративний порядок захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності. *Право України*. 1999. №3. С.46-54.
6. Жаров В.О. Інтелектуальна власність в Україні: правові аспекти набуття, здійснення та захисту прав. К. : Видавничий Дім "Ін Юре", 2000. 188 с.
7. Жаров В.О. Захист права інтелектуальної власності. Захист авторського права і суміжних прав. Захист права промислової власності. К.: ЗАТ "Інститут інтелектуальної власності", 2003. 64 с.
8. Жаров В.О. Захист прав інтелектуальної власності: норми міжнародного і національно-го законодавства та їх правозастосування / Д. Лонг, П. Рей, В. Жаров та ін. К.: «К.І.С.», 2007. 448 с

9. Корчевний Г. В. Адміністративна відповідальність за порушення авторських та суміжних прав: дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 ; Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова. Одеса, 2002. 199 с.
10. Корчевний Г. В. Розвиток законодавства про адміністративну охорону авторського права і суміжних прав в Україні. *Правова держава*. 2002. № 5. С. 171-175.
11. Корчевний Г. В. Об'єкт і предмет порушення авторських та суміжних прав. *Вісник Національного університету внутрішніх справ*. 2002. Вип. 20. С. 271-275.
12. Корчевний Г. В. Об'єктивна сторона адміністративного порушення авторських і суміжних прав. *Вісник Одеського інституту внутрішніх справ*. 2002. № 3. С. 80-85.
13. Корчевний Г. В. Адміністративна відповідальність за порушення авторських та суміжних прав: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Харківський університет внутрішніх справ. Харків, 2002. 20 с.
14. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за порушення прав на об'єкти права інтелектуальної власності: Закон України від 05.04.2001р. № 2362-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 23. Ст. 117.
15. Головкова О. М. Державна система органів охорони інтелектуальної власності в Україні. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2006. № 3. С. 77-85.
16. Головкова О. М., Шкарупа В. К. Поняття адміністративної відповідальності за порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності. *Науковий вісник Національної академії державної податкової служби*. 2007. № 1 (36). С. 147-152.
17. Головкова О. М. Роль адміністративного примусу у боротьбі з правопорушеннями в сфері інтелектуальної власності. *Держава і право*. 2007. Вип. 37. С. 294-298.

18. Головкова О. М. Генезис правової охорони інтелектуальної власності. *Форум права*. 2008. № 1. С.92-98. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP>.
19. Головкова О. М. Роль адміністративного примусу у боротьбі з правопорушеннями в сфері інтелектуальної власності. Сучасні правові проблеми українського державотворення : Зб. наук. ст. за матеріалами II Державної наукової конференції (Біла Церква, 26 квітня 2007 р.) / Білоцерківський державний аграрний університет. Біла Церква : БДАУ, 2007. С. 101-103.
20. Головкова О.М. Адміністративна відповідальність за порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 ; Національний університет державної податкової служби України. Ірпінь, 2008. 205 с.
21. Гуржій Т.О. Предмет адміністративного проступку. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т./ редкол.: Ю.П.Битяк (голова) та ін. Харків: Право, 2020. С. 694-696.
22. Гуржій Т.О. Предмет адміністративного делікту. *Право України*. 2006. №7. С.25-27.
23. Гуржій Т.О. Предмет адміністративного правопорушення як об'єкт адміністративно-деліктних відносин. Проблеми пенітенціарної теорії і практики: *Щорічний бюлетень Київського інституту внутрішніх справ*. 2003. Вип. 8. С. 186-192.
24. Кравченко І. С. Адміністративно-юрисдикційна діяльність органів внутрішніх справ у сфері захисту права інтелектуальної власності : монографія ; за наук. ред. д-ра юрид. наук, професора Є. В. Курінного. Дніпропетровськ : ДДУВС, 2013. 225 с.
25. Кравченко І. С. Загальна характеристика складів адміністративних правопорушень, що посягають на право інтелектуальної власності. *Підприємництво, господарство і право*. 2008. № 11. С. 66-70.

26. Кравченко І. С. Адміністративна відповідальність за порушення права інтелектуальної власності (порівняльний аналіз норм КУПАП та Кодексу інтелектуальної власності Франції). *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ*. 2008. Спеціальний випуск. № 6. Ч.2. С. 9-13.
27. Кравченко І. С. Основні напрямки взаємодії органів внутрішніх справ та державних інспекторів з питань інтелектуальної власності у сфері захисту права інтелектуальної власності. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2009. № 1 (42). С. 129-135.
28. Кравченко І. С. Особливості адміністративно-юрисдикційної діяльності міліції у сфері захисту права інтелектуальної власності. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2008. №2. С. 128-131.
29. Кравченко І. С. Роль служби дільничних інспекторів міліції у виявленні та припиненні адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності. Проблеми протидії злочинності у сфері громадської безпеки : Зб. наук. ст. за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції (Дніпропетровськ, 10 жовтня 2008 р.,). Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпропетровськ : ДДУВС, 2009. С. 50-53.
30. Code de la propriété intellectuelle (version consolidée au 1er janvier 2021) (consolidated version as of January 1, 2021). WIPO Lex Database. URL: <https://wipo.lex.wipo.int/en/legislation/details/20914>
31. Михальський О.О. Адміністративно-правова протидія правопорушенням у сфері інтелектуальної власності в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 ; Сумський державний університет. Суми, 2017. 254 с.
32. Михальський О. О. Історико-правовий аналіз протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності в Україні. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2015. № 2. С. 67-71.

33. Михальський О. О. Протидія правопорушенням у сфері інтелектуальної власності в Україні: історико-правовий аспект. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 1. С. 207-211.
34. Михальський О. О. Поняття інтелектуальної власності як об'єкта адміністративно-правової протидії. *Наше право*. 2016. № 5. С. 110-115.
35. Михальський О. О. Сутність та зміст державно-правового механізму протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 2. С. 156-160.
36. Михальський О. О. Правові засади протидії правопорушенням в сфері інтелектуальної власності в Україні та місце серед них адміністративно-правового регулювання. *Європейські перспективи*. 2017. №3. С. 93-98.
37. Михальський О. О. Адміністративно-правовий захист, як елемент державного механізму протидії правопорушення у сфері інтелектуальної власності. Державне регулювання суспільних відносин: розвиток законодавства та проблеми правозастосування : Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 8-9 липня 2016 р.) / Центр правових наукових досліджень. К. : Центр прав. наук. дослідж., 2016. С. 94-95.
38. Юркова Є.В. Межі адміністративно-правової охорони права інтелектуальної власності в Україні. *Форум права*. 2009. № 3. С. 710-714.
39. Юркова Є.В. Структура адміністративно-правової охорони інтелектуальної власності в Україні. *Держава і право*. 2010. № 47. С. 250–255.
40. Юркова Є.В. Засоби адміністративно-правової охорони права інтелектуальної власності. *Держава і право*. 2010. № 49. С. 215–219.
41. Юркова Є.В. Адміністративно-правова охорона права інтелектуальної власності в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2011. 19 с.
42. Валькова Є.В. Адміністративно – правова охорона права інтелектуальної власності в Україні: Монографія. Миколаїв: Миколаївський національний університет ім. В.О. Сухомлинського, 2013. 200 с.

43. Шпак А. П. Адміністративно-правова охорона права інтелектуальної власності у сфері освіти : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Міжрегіональна академія управління персоналом. Київ, 2015. 19 с.
44. Золота, Л.В. Адміністративно-правова охорона права інтелектуальної власності у сфері наукової діяльності в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Сумський державний університет. Суми, 2019. 20 с.
45. Золота, Л.В. Адміністративно-правова охорона права інтелектуальної власності у сфері наукової діяльності в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 ; Університет сучасних знань; Сумський державний університет. Суми, 2019. 242 с.
46. Золота Л. В. Особливості адміністративної відповідальності за порушення права інтелектуальної власності у сфері наукової діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. Випуск 43. Т. 4. С. 155-159.
47. Химинець О.О. Адміністративно-правова охорона прав інтелектуальної власності, що виникає у процесі інноваційної освітньої діяльності : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 ; ДВНЗ «Ужгородський національний університет». Ужгород, 2021. 190.
48. Жогов В.С. Адміністративно-правові засади забезпечення в Україні захисту об'єктів авторських і суміжних прав, що виражені у цифровій формі: дис. ... доктора філософії : спец. 081 «Право» ; Одеський державний університет внутрішніх справ. Одеса, 2020. 223 с.
49. Ляшенко О.А. Проблеми щодо захисту прав інтелектуальної власності в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2008. № 1. С. 107-110.
50. Ляшенко О.А. Проблеми встановлення адміністративної відповідальності за порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2010. № 4. С. 186-189.
51. Ляшенко О.А. Питання щодо удосконалення адміністративно-правового захисту прав інтелектуальної власності. *Національні інтереси та проблеми*

забезпечення безпеки України : Матеріали всеукраїнської науково-практичної конф. (м. Кіровоград, 5-6 листопада 2009 р.) / Кіровоградський юридичний інститут. Кіровоград: КЮІ ХНУВС, 2010. С. 84-86.

52. Ляшенко О.А. Актуальні проблеми захисту інтелектуальної власності в мережі інтернет. Сучасні проблеми розвитку державності та протидії злочинності : Матеріали VIII звітної наук.-практ. конф. (м. Кіровоград, 19 травня 2010 р.) / Кіровоградський юридичний інститут. Кіровоград: КЮІ ХНУВС, 2010. С. 116-118.
53. Ляшенко О.А. Правові форми впливу органів внутрішніх справ щодо боротьби з піратством. Актуальні проблеми забезпечення громадської безпеки : Матеріали науково-практичного конференції (м. Кіровоград, 8 квітня 2011 р.) / Кіровоградський юридичний інститут. Кіровоград: КЮІ ХНУВС, 2011. С. 247-248.
54. Тандир О.В. Адміністративно-правовий захист прав суб'єктів інтелектуальної власності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Національний університет біоресурсів і природокористування України. К., 2013. 19 с.
55. Троцюк Н.В. Адміністративно-правовий захист авторських прав. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 1. С. 216-219
56. Троцюк Н.В. Адміністративно-правове забезпечення захисту авторських прав. *Держава і право. Серія : Юридичні науки*. 2015. Вип. 67. С. 215-224.
57. Троцюк Н.В. Адміністративно-правовий захист авторських прав: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Національний авіаційний університет. К., 2016. 19 с.
58. Троцюк Н.В. Адміністративно-правовий захист авторських прав: дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 ; Національний авіаційний університет. К., 2016. 208 с.

59. Миджин Г. Є. Адміністративно-правовий захист прав інтелектуальної власності в Україні: дис. ... доктора філософії : спец. 081 «Право» ; Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів, 2021. 265 с.
60. Ляшенко О.А. Адміністративно-правове регулювання діяльності ОВС в сфері захисту права інтелектуальної власності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Міжнародний університет бізнесу та права. Херсон, 2011. 18 с.
61. Тандир О. В. Конфіскація як спеціальний захист прав інтелектуальної власності. *Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. Серія: Право та державне управління.* 2012. №4 С.118-123.
62. Тандир О. В. Адміністративний процес в захисті прав інтелектуальної власності. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Право».* 2012. Вип. 173. Ч. 3. С. 225-231.
63. Тандир О. Роль адміністративних проваджень у захисті прав інтелектуальної власності. *Підприємництво, господарство і право.* 2013. №1. С. 89-89.
64. Тандир О. До питання вдосконалення адміністративного законодавства у сфері охорони об'єктів права інтелектуальної власності в Україні. *Підприємництво, господарство і право.* 2013. №2. С. 143-145.
65. Tandyr O., Slyusarenko S. Ways of improvement of administrative legislation in sphere of defense of intellectual property rights. *Princeton Journal of Scientific Review. Law.* 2013. № 3. P. 197-204.
66. Про Порядок обліку, зберігання, оцінки конфіскованого та іншого майна, що переходить у власність держави, і розпорядження ним: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.08.1998р. № 1340-98п. *Офіційний вісник України.* 1998. №34. С. 29.
67. Про публічні закупівлі : Закон України від 25.12.2015р. № 922-VIII. *Офіційний вісник України.* 2016. №15. Ст. 582.

68. Миджин Г. Є. Структура адміністративно-правового механізму захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності. *Соціально-правові студії*. 2020. Вип. 2 (8). С. 72-79.
69. Миджин Г. Є. Напрями вдосконалення адміністративно-правового захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності у контексті інтеграції в Європейський Союз. *Соціально-правові студії*. 2020. Вип. 3 (9). С. 98-103.
70. Миджин Г.Є. Адміністративні методи та засоби захисту прав інтелектуальної власності. *Юридичний електронний науковий журнал*. 2020. №5. С. 152-155. URL: http://lsej.org.ua/5_2020/36.pdf
71. Миджин Г. Є. Складові елементи адміністративно-юрисдикційної діяльності митних органів у сфері захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності. *Visegrad journal on human rights*. 2020. №6. Ч. 2. С. 213-218.
72. Миджин Г. Є. Способи та засоби забезпечення законності у сфері захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності. *Юридичний бюлетень*. 2020. Вип.13. С.131-138.
73. Миджин Г.Є. Підвідомчість справ Вищому суду з питань інтелектуальної власності: проблеми теорії. Сучасний конституціоналізм: проблеми теорії та практики: матеріали наукового семінару (21 червня 2019 р.) / Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів: ЛьвДУВС, 2019. С. 228-231.
74. Герасименко О.О. До питання про передумови адміністративної відповідальності за правопорушення в сфері інтелектуальної власності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 5. С. 137-140.
75. Сидорчук А.О. Спеціальний суб'єкт адміністративного делікту. *Юридичний електронний науковий журнал*. 2018. №2. С. 210-211.
76. Словник української мови ; Ред. В. В. Жайворонок. Київ: Просвіта, 2012. 1320 с.
77. Бусел В.Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. К., Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

78. Годуєва К., Чумак К. Адміністративна відповідальність за невжиття заходів щодо протидії корупції. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2017. №3. С.46-53.
79. Котерлін І. Соціальна сутність адміністративної відповідальності за порушення інформаційного законодавства. Теле- та радіожурналістика. 2010. Вип. 9. Ч. 2. С. 99-104.
80. Гуржій А. В. Соціально-економічні передумови адміністративної відповідальності за порушення правил дорожнього перевезення вантажів та проїзду великогабаритних і великовагових транспортних засобів. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2011. № 4. С. 65-71
81. Юшкова В.В. Соціально-економічні передумови адміністративно-правової охорони відносин у сфері трансплантології. *Часопис Київського університету права*. 2013. №4. С. 158-161.
82. Тропіна Г.М. Поняття та ознаки адміністративної відповідальності за порушення законодавства у будівельній діяльності. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. №4. С. 302-309.
83. Марценишин Ю.І. Адміністративна відповідальність за порушення правил дорожнього перевезення небезпечних вантажів: шляхи оптимізації. *Європейські перспективи*. 2012. № 2. Ч.1. С. 114-119.
84. ISO 9000:2015 “Quality management systems – Fundamentals and vocabulary”. Geneva: ISO copyright office, 2015. 57p.
85. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права. Львів: Край, 2007. 192 с.
86. Fuller L. *The Morality of Law*. New Haven CT: Yale University Press, 1969. 215 р.
87. Перепелюк А.М. Механізм застосування права: структура та критерії ефективності (загальнотеоретичний аспект): автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Інститут держави і права ім. В.М.Корецького. Київ, 2016. 21 с.

88. Стаднік І.В. Умови ефективності механізму правового регулювання господарських відносин: тези доп. Між. наук. практ. конф., *Правове забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, безпековий, інтелектуальний простір*. м. Хмельницький, 23 квітня 2019 р. Хмельницький : Хмельницький університет управління та права. С. 196-200.
89. Куракін О. М. Умови ефективності механізму правового регулювання. *Право і суспільство*. 2015. №6(2). С. 24-29.
90. Суспільне буття і суспільна свідомість // Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. 742 с.
91. Гуржій А. В. Підстави адміністративної відповідальності за порушення правил перевезення небезпечних, великовагових і великогабаритних вантажів. *Наука і правоохорона*. 2012. № 1. С. 181-188.
92. Герасименко О.О. Теоретичні засади визначення підстав адміністративної відповідальності. *Juris Europensis Scientia*. 2021. Вип. 2. С. 70-75.
93. Сторожук І. П. Інформаційне правопорушення як підстава адміністративної відповідальності. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. №3. С. 65-69.
94. Кононець В. П. Порівняльно-правова характеристика адміністративної та дисциплінарної відповідальності військовослужбовців. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. №3. С. 492-496.
95. Золотухіна Л.О. Застосування заходів адміністративної відповідальності як гарантія захисту публічного інтересу. *Держава та регіони. Серія: "Право"*. 2019. №3. С. 159-166.
96. Левенець Ю.О. Поняття адміністративної відповідальності. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2012. Вип. 3. С. 54-62.
97. Поштаренко О.В. Поняття, сутність та зміст адміністративної відповідальності в умовах нової парадигми адміністративного права. *Адміністративне право і процес*. 2020. №3. С. 174-179.

98. Гришина Н.В. Адміністративна і кримінальна відповідальність: порівняльна характеристика. *Часопис з юридичних наук*. 2014. URL: <https://periodicals.karazin.ua/jls/article/view/1663>
99. Бездольний М.Ю. Порівняльно-правовий аналіз співвідношення адміністративної та кримінальної відповідальності. *Юридичний бюлетень*. 2019. Вип. 10. С. 87-93.
100. Щербина Є. М. К Поняття та ознаки громадського благоустрою як об'єкта адміністративного правопорушення. *Право і суспільство*. 2013. №2. С. 102-106.
101. Гладун З. С. Адміністративне право України : [навчальний посібник]. Тернопіль : Карт-бланш, 2004. 579 с.
102. Адміністративне право України. Т.1. Загальне адміністративне право / [В.В. Галуцько, В.І. Курило, С.О. Короед, О.Ю. Дрозд, І.В. Гиренко, О.М. Єщук, І.М. Риженко, А.А. Іванищук, Р.Д. Саунін, І.М. Ямкова]; за ред. проф. В.В. Галуцька. Херсон: Грінь Д.С., 2015. 272 с.
103. Цюприк Н.О. Принципи та підстави притягнення до адміністративної відповідальності працівників органів внутрішніх справ. *Альманах права*. 2012. Вип. 3. С. 448-452.
104. Цюприк Н.О. Принципи та підстави притягнення до адміністративної відповідальності працівників органів внутрішніх справ. *Митна справа*. 2014. № 3(2). С. 217-221.
105. Адміністративне право України / [Коломоець Т. О., Ващенко С. В., Поліщук В. Г.] ; За ред.. Т. О. Коломоець. – К. : Істина, 2008. – 457 с.
106. Адміністративна відповідальність / І. Л. Бородин, В. А. Бортник. К.: ДП “Вид. дім “Персонал”, 2011. 136 с.
107. Адміністративне право / В.І. Баштанник та І.Д.Шумляєва. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2018. 200с.
108. Колпаков В.К. *Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право)*. К. : Юрінком-Інтер, 2008. 256 с.

109. Адміністративно-деліктне право / В.І. Дьордяй, Н.В.Ігнатко, М.М.Гецько. Ужгород: ДНЗ “Ужгородський національний університет”, 2019. 85 с.
110. Пеховський А.Ю. Підстави адміністративної відповідальності за порушення правил перевезення пасажирів та вантажів морським транспортом. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Серія “Право”. Вип. 37. Т. 2 С. 145-150.
111. Крижановська В. Адміністративна відповідальність в адміністративному праві України: сучасне розуміння, нові підходи : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 ; Національний університет “Львівська політехніка”. Львів, 2016. 258 с.
112. Гуржій А. В. Адміністративна відповідальність за порушення правил дорожнього перевезення небезпечних вантажів та проїзду великогабаритних і великовагових транспортних засобів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2013. 210 с.
113. Поштаренко О. Підстави настання адміністративної відповідальності осіб, що вчинили насильство щодо фізичної особи. *Адміністративне право і процес*. 2020. №7. С. 175-181.
114. Гуржій Т.О. Відповідальність у публічному праві : монографія / [П.Андрушко, І.Безклубий, Т. Гуржій та ін.] ; за заг. ред. І. Безклубого. К. “Грамота”, 2014. 496 с.
115. Гуржій Т. О. Адміністративне право України : [навчальний посібник] / Т. О. Гуржій. К. : КНТ, 2011. 680 с.
116. Стороженко О. М. Адміністративно-правова кваліфікація зловживань монопольним (домінуючим) становищем на ринку : дис... канд. юрид. наук : 12.00.07. К.: ВМУРЛ “Україна”, 2008. 183 с.
117. Червякова О.Б. Адміністративна відповідальність. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т./ редкол.: Ю.П.Битяк (голова) та ін. Харків: Право, 2020. С. 7-9.

118. Адміністративна відповідальність : курс лекцій / за ред. О. В. Кузьменко. Київ : Юрінком Інтер, 2016. 568 с.
119. Нефедова А. В. Адміністративно-правова кваліфікація та кваліфікація адміністративних проступків. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 3. С. 129-134.
120. Нефедова А. В. Визначальні ознаки кваліфікації адміністративних проступків. *Держава і право. Серія «Юридичні науки»*. 2018. № 82. С. 99-110.
121. Лук'янець Д. М. Вина як суб'єктивна підстава адміністративної відповідальності та проблеми її визначення. *Адвокат*. 2004. № 7. С. 3-6.
122. Ковалів М. В. Адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері пасажирських перевезень на залізничному транспорті. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2009. № 3. С. 151-158.
123. Васильєва Н.С. Підстави адміністративної відповідальності за правопорушення у сільському господарстві. *Європейські перспективи*. 2014. № 8. С. 97-101.
124. Морозова В.О. Адміністративна відповідальність як відповідний правовий інститут. *Право і суспільство*. 2018. № 2. С. 145-150.
125. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <https://reyestr.court.gov.ua> (дата звернення: 20.07.2022).
126. Seizing opportunity through license compliance:bsa global software survey. May, 2016. The Software Alliance. 20 с. https://globalstudy.bsa.org/2016/downloads/studies/BSA_GSS_US.pdf#page=5
127. Software Management: Security Imperative, Business Opportunity. June, 2018. The Software Alliance. https://gss.bsa.org/wp-content/uploads/2018/05/2018_BSA_GSS_Report_en.pdf
128. Національна стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період з 2020 по 2025 роки (проект). IP Center of Ukraine. Офіційний сайт

проекту.

https://drive.google.com/file/d/1oqjabxZiTempwJjaZsO1NoLt7fvP_qxj/view

129. Діяльність органів внутрішніх справ щодо протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності : монографія / А. М. Волощук, Х. П. Ярмакі, О. О. Чернишова. Одеса : ОДУВС, 2013. 176 с.
130. Цивільний Кодекс України. *Офіційний вісник України*. 2003. № 11. Ст. 461.
131. Про обов'язковий примірник документів: Закон України від 9 квітня 1999р. № 595-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 22. Ст. 199.
132. Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування: Закон України від 17.01.2002р. № 2953-III. *Офіційний вісник України*. 2002. № 7. Ст. 276.
133. Про охорону прав на сорти рослин: Закон України від 21 квітня 1993р. № 3116-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 21. Ст. 218.
134. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15 грудня 1993 р. № 3687-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 7. Ст. 32.
135. Про охорону прав на промислові зразки: Закон України від 15 грудня 1993р. № 3688-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 7. Ст. 34.
136. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 15 грудня 1993р. № 3689-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 7. Ст. 36.
137. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 1.12.2022р. № 2811-IX. *Офіційний вісник України*. 2023. № 3. Ст. 196.
138. Про охорону прав на компоновання напівпровідникових виробів: Закон України від 5 листопада 1997р. № 621/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 8. Ст. 28.
139. Про видавничу справу: Закон України від 5 червня 1997р. № 318/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 32. Ст. 206.

140. Про правову охорону географічних зазначень: Закон України від 16 червня 1999р. № 752-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 32. Ст. 267.
141. Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних: Закон України від 23 березня 2000р. №1587-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 24. Ст. 183.
142. Постанова апеляційного суду Дніпропетровської області від 9.10.2016р. в справі № 197/861/16-п “Порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності”. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/61577533#> (дата звернення 1.10.2021).
143. Гнатюк С.С. *Провадження в справах про адміністративні проступки: проблемні питання структури*: монографія. Львів: ЛьВДУВС, 2011. 156 с.
144. Узагальнення застосування судами законодавства у справах про адміністративні правопорушення у сфері інтелектуальної власності (статті 51-2, 164-9 КпАП): Верховний Суд України. *Законодавство України. Офіційний веб-портал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/na018700-06#Text> (дата звернення 1.10.2021).
145. Opinion no.11 (2008) of the Consultative Council of European Judges (CCJE) to the attention of the Committee of Ministers of the Council of Europe on the quality of judicial decisions. *EuroMed Justice*. URL: https://www.euromed-justice.eu/en/system/files/20100716094018_10.CCJE_.OPn11.pdf (дата звернення 1.10.2021).
146. Постанова Виноградівського районного суду Закарпатської області від 18.05.2021 року в справі № 299/2219/21. *Інформаційно-аналітичний центр ЛЛГА*. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/97013035>
147. Герасименко О.О. Загальний об'єкт адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2022. Вип. 2 (43). С. 71-74.

148. Гуржій А. В. Актуальні проблеми встановлення об'єкта правопорушень у сфері перевезення небезпечних, великовагових і великогабаритних вантажів. *Вісник прокуратури*. 2012. № 12. С. 111-117.
149. Остапенко О.І. *Адміністративна деліктологія: соціально-правовий феномен і проблеми розвитку*: монографія. Львів: ЛІВС НАВСУ, 1995. 312 с.
150. Коллер Ю.С. Об'єкт адміністративного правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху. *Право і суспільство*. 2011. № 2. С. 134-138.
151. *Відповідальність у публічному праві* : монографія / [П.Андрушко, І.Безклубий, Т. Гуржій та ін.] ; за заг. ред. І. Безклубого. К. "Грамота", 2014. 496 с.
152. *Адміністративне право* / [Ю. П. Битяк, І. М. Балакарева, І. В. Бойко та ін.] ; за заг. ред. Ю. П. Битяка. Харків : Право, 2020. 392 с.
153. *Адміністративне право України. Повний курс.* / [В.В.Галуцько, П.В.Діхтієвський, О.В.Кузьменко та ін.]. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.
154. Гарат М.Р. Об'єкт адміністративних правопорушень у сфері містобудівельної діяльності». *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. №8. С. 217-219.
155. Хрідочкін А.В. Публічне адміністрування у сфері інтелектуальної власності в Україні : дис. ... доктора. юрид. наук : спец. 12.00.07 ; Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2019. 508 с.
156. Кравченко І.С. Адміністративно-юрисдикційна діяльність органів внутрішніх справ у сфері захисту права інтелектуальної власності : монографія ; за наук. ред. д-ра юрид. наук, професора Є. В. Курінного. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. 225 с.
157. Нефедова А. В. Кваліфікація адміністративних проступків на автомобільному транспорті : дис. ... доктора філософії в галузі 08 "Право" ; Київський національний торговельно-економічний університет. Київ, 2021. 258 с.

158. Правотворова О.М. Поняття та зміст адміністративно-правової охорони. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. №4. С. 154-158. URL : http://www.lsej.org.ua/4_2019/44.pdf (дата звернення 1.12.2021).
159. Лошицький М.В. Адміністративно-правові засоби в механізмі охорони навколишнього природного середовища. *Митна справа*. 2015. №1 (97). С. 79-85.
160. Мозгова А.А. *Адміністративно-правова охорона прав і свобод громадян в умовах Євроінтеграції* : автореф. дис. к.ю.н.: 12.00.07. К., 2020. 23 с.
161. Галуцько В.В. *Адміністративно-правова охорона права власності в Україні* : автореф. дис. д.ю.н.: 12.00.07. Харків, 2009. 34 с.
162. Липій Є.А. *Сутність адміністративно-правової охорони екологічних прав громадян. Сучасні проблеми адміністративного права та процесу: Сучасні проблеми адміністративного права та процесу* Збірник тез доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Харків, 30 червня 2017 року). Харків, 2017. С. 146-148.
163. Дрозд О.Ю. *Об'єкт адміністративного проступку. Велика українська юридична енциклопедія* : у 20 т./ редкол.: Ю.П.Битяк (голова) та ін. Харків: Право, 2020. С. 566-568.
164. *Адміністративне право* / В.В. Серета, З.Р. Кісіль, Р.-В.В. Кісіль. Львів: ЛьвДУВС, 2014. 520 с.
165. *Адміністративна відповідальність та провадження в справах про адміністративні правопорушення* / [О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух, О. К. Волох та ін.] ; за заг. ред. О. В. Кузьменко. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. 412 с.
166. Капітаненко Н.П. Адміністративні правопорушення у сфері реалізацій права інтелектуальної власності: загальна характеристика. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. №1. С. 370-374. URL: http://lsej.org.ua/1_2021/95.pdf

167. Волощук А. М. *Діяльність органів внутрішніх справ щодо протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності* : монографія / А.М.Волощук, Х.П. Ярмакі, О.О. Чернишова. Одеса : ОДУВС, 2013. 176 с.
168. Майданевич А. Г., Світличний О.П. *Незаконне використання об'єктів права інтелектуальної власності: проблеми теорії та правозастосування*: монографія. К.: ЦП «КОМПРИНТ», 2017. 259 с.
169. Макушев П.В., Руденко І.О. Теоретичні засади адміністративної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності. *Право і суспільство*. 2020. №5. С. 83-89.
170. Кравченко І. С. Право інтелектуальної власності як об'єкт адміністративно-правового захисту. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2008. № 3. С. 156-161.
171. Хрідочкін А.В. Публічне адміністрування у сфері інтелектуальної власності : досвід Європейського Союзу. *Наукові записки Львівського університету бізнесу і права. Серія економічна. Серія юридична*. 2018. Вип. 19. С. 251-256.
172. Тімашов В.О. Юридична відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності. *Цивільне право і процес*. 2016. №2. С. 38-42.
173. Трояновська Т.М. Елементи публічно-правового спору у сфері інтелектуальної власності як предмет юрисдикції адміністративного суду. *Право і суспільство*. 2014. № 5. Ч.2. С. 233-238.
174. Коротун О. Інститут адміністративної відповідальності як механізм забезпечення захисту інтелектуальної власності. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 1. С. 117-122.
175. Митний кодекс України від 13.03.2012р. №4495-17. *Офіційний вісник України*. 2012. № 32. Ст. 1175.
176. Про кінематографію : Закон України від 13.01.1998р. № 9/98-ВР. *Офіційний вісник України*. 1998. № 6. Ст. 205.
177. Про затвердження Положення про державне посвідчення на право розповсюдження і демонстрування фільмів: Постанова Кабінету Міністрів

- України від 17 серпня 1998 р. №1315. *Офіційний вісник України*. 1998. № 33. Ст. 1253.
178. Про племінну справу у тваринництві : Закон України від 15.12.1993р. № 3691-ХІІ. *Офіційний вісник України*. 1994. № 2. Ст. 7.
179. Про затвердження Положення про національний екранний час та його використання суб'єктами кінематографії та телебачення : Постанова Кабінету Міністрів України від 14 вересня 1998 р. №1436. *Офіційний вісник України*. 1998. № 37. Ст. 1359.
180. Гуржій Т. О. Предмет адміністративного правопорушення як об'єкт адміністративно-деліктних відносин. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики: Щорічний бюлетень КІВС*. 2003. №8. С. 186-192.
181. Гуржій Т. О. Предмет адміністративного проступку. *Юридичний електронний науковий журнал*. 2016. № 2. С. 192-194.
182. Постанова Галицького районного суду м. Львова від 28.12.2021 р. по справі № 461/10360/21 “Справи про порушення митних правил, які підлягають розгляду в судовому порядку; Переміщення товарів через митний кордон України з порушенням прав інтелектуальної власності”. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102317682> (дата звернення: 20.07.2022)
183. Гарат М. Ознаки об'єктивної сторони складу адміністративного правопорушення. Запорізька міська громадська організація «Істина» : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. *Сучасні правові системи світу: тенденції та фактори розвитку*. м. Запоріжжя, 27-28 серпня 2021р. Запоріжжя. С. 45-49.
184. Хрідочкін А.В. Об'єктивні ознаки складу адміністративного правопорушення у сфері інтелектуальної власності. *Право і суспільство*. 2018. №3. С. 210-216.

185. Окерешко М. В. Поняття і склад адміністративного правопорушення вчиненого лікарем у сфері охорони здоров'я населення. *Молодий вчений*. 2017. № 5.1 (45.1). С. 80-84.
186. Середа В. В., Кісіль З. Р., Кісіль Р.-В. В. Адміністративне право : навч. посіб. / Львів : ЛьвДУВС, 2014. 520 с.
187. Ємець Л.О. Система та склад адміністративних правопорушень в сфері екологічної безпеки. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2018. №1. С. 34-48.
188. Колобишко В.В. Об'єктивні ознаки адміністративних правопорушень, які посягають на права і свободи осіб з інвалідністю. *Юридичний бюлетень*. 2019. Вип. 9 С. 58-163.
189. Хрідочкін А.В. Об'єктивні ознаки складу адміністративного правопорушення в сфері інтелектуальної власності. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія: "Юриспруденція"*. 2018. №31. С. 73-76.
190. Соловійова О.М., Балакарева І.М. Митний кордон України. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т./ редкол.: Ю.П.Битяк (голова) та ін. Харків: Право, 2020. С. 503-504.
191. Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну : Закон України від 22.12.1998р. № 332-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 11. Ст.78.
192. Про затвердження Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі : Наказ МВС України від 07.11.2015 р. №1395. *Офіційний вісник України*. 2015. №88. Ст. 2964.
193. Щодо відліку річного строку для застосування поняття повторності під час притягнення платника податків до відповідальності : лист ДФС України від 27.05.16 р. № 11713/6/99-99-10-02-15. *Інформаційно-правові система "ЛІГА-ЗАКОН"*.

URL : https://ips.ligazakon.net/document/dfs03154?ed=2016_05_27 (дата звернення: 20.07.2022)

194. Пастух І.Д. Проблеми кваліфікації та відповідальності за адміністративні проступки, пов'язані з порушенням права дорожнього руху. *Форум права*. 2010. №4. С. 705-710. URL:<http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2010-4/10pidpdr.pdf>.
195. Сичивиця О. Авторство і псевдоавторство в науці. Стаття друга. Плагіат і плагіатори. Соціогуманітарні проблеми людини. 2008. № 3. С. 39-47.
196. Ульянова Г.О. Привласнення авторства і примусу до співавторства як порушення авторських прав. Молодий вчений. 2015. №2 (17). С. 874-882.
197. საქართველოს ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსი 15/12/1984. №161. საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს გაზეთი. 12-ის დახართი, 31/12/1984.
198. Гуржій Т.О. До питання про суб'єкт адміністративного делікту. Вісник прокуратури. 2007. №10. С. 103-108.
199. Гуржій Т.О. Суб'єкт проступку в теорії адміністративно-деліктного права. Українське адміністративне право: сучасний стан і перспективи реформування : Зб. наук. ст. за матеріалами IV Національної науково-теоретичної конференції (Сімферополь, 20-22 травні 2005 р.) / Кримський юридичний інститут НУВС. Сімферополь : КЮІ НУВС, 2005. С. 44-47.
200. Коваль Л. В. *Адміністративне право*. К. : Вентурі, 1998. 207 с.
201. Заросило В.О. Суб'єкт адміністративного проступку. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т./ редкол.: Ю.П.Битяк (голова) та ін. Харків: Право, 2020. С. 883-885.
202. Миколенко О. І., Дуліна О.В. *Суб'єкт адміністративної відповідальності в доктрині сучасного адміністративного права (на прикладі адміністративних правопорушень в сфері земельних відносин)* : монографія. Одеса : Фенікс, 2015. 200 с.

203. Зима О. Т. Адміністративна відповідальність юридичних осіб : дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2001. 164 с.
204. Службський І.Й. Адміністративна відповідальність юридичних осіб: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Київський національний університет внутрішніх справ. Київ, 2008. 22 с.
205. Берізко В. М. Особливості складу адміністративного правопорушення у сфері протидії легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. №1. С. 80-83 URL: http://lsej.org.ua/1_2017/21.pdf
206. Новицька М.В. Класифікаційний аналіз видів адміністративних правопорушень за ступенем суспільної небезпеки : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 ; Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2020. 195с.
207. *Адміністративна відповідальність* / Р. Г. Щокін, А. Ю. Ковальчук, І. В. Костенко; під заг. ред. М. Н. Курка. К.: ДП “Вид. дім “Персонал”, 2015. 148с.
208. Колпаков В. К., Гордєєв В. В. *Теорія адміністративного проступку*. Монографія. Х.: Харків юридичний, 2016. 344 с.
209. Панасюк О.В. Адміністративно-деліктне право України: теоретичні питання розвитку і реформування : дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.07 ; Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2021. 535 с.
210. Колпаков В. К. *Адміністративно-деліктний правовий феномен* : [монографія] / В. К. Колпаков. К. : Юрінком-Інтер, 2004. 528 с.
211. Капітаненко Н.П. Актуальні питання встановлення субекта та субективної сторони складу адміністративного правопорушення у сфері права інтелектуальної власності. *Приватне та публічне право*. 2021. №1. С. 88-95.
212. Макушев П.В., Хрідочкін А.В. Проблеми визначення суб’єктивних ознак складів адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності. *Право і суспільство*. 2020. №4. С. 175-182.

213. Стрельченко О.Г. Специфіка проступку як складової частини адміністративного делікту. *Право і суспільство*. 2012. №3. С. 137-143.
214. Колпаков В. К., Гордєєв В. В. *Склад адміністративного проступку*. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2011. 44 с.
215. Gurzhii T. Administrative-delict legislation: topical issues and perspectives. *Україна XXI століття: тенденції та перспективи розвитку*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 23-24 жовтня. 2017 р. Київ : Вид-во Європейського університету, 2017. С. 46-50.
216. Гуржій Т. О. Керування автотранспортними засобами: адміністративно-деліктний аспект : [монографія] / Т. О. Гуржій. – Кіровоград : Полімед-сервіс, 2007. – 255 с.
217. Проект Закону України від 23.03.2000р. №5213 “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за порушення прав на об’єкти права інтелектуальної власності”. Офіційний портал Верховної Ради України. URL:\\ http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=5213&skl=4
218. Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətlər Məcəlləsi Bakı Şəhəri, 29 Dekabr 2015-ci il № 96-VQ. *Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyi. Hüquqi aktların vahid elektron bazası*. URL:\\ <https://e-qanun.az/framework/46960>
219. Codul Contravențional al Republicii Moldova : COD Nr. CP218/2008 din 24.10.2008. *Monitorul Oficial*. 2009. №3–6. Art. 15.
220. Ткаченко О. Р. Мотив і мета адміністративних правопорушень. *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. № 5. С. 224-227.
221. Кримінальний Кодекс України від 05.04.2001р. № 2341-III. *Офіційний вісник України*. 2001. № 21. Ст. 920.
222. Губерська Н.Л. Стадії адміністративних процедур: поняття та види. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Вип. 32. Т.3. С. 11-15.

223. Коломоєць Т. О. *Адміністративне право* / Т. О. Коломоєць, Лютіков П. С., Меліхова О. Ю. ; за заг. ред. Т. О. Коломоєць. К. : Істина, 2012. 528 с.
224. Молчанов Р.Ю. Особливості проваджень в справах про адміністративні правопорушення, що здійснюються патрульною поліцією в сфері безпеки дорожнього руху. *Правова держава*. 2017. Вип. 27. С. 60-64.
225. Старовойтова С.М. Адміністративна відповідальність за прояв неповаги до суду в Україні : дис... канд. юрид. наук : 12.00.07. Суми.: Приватний вищий навчальний заклад «Університет сучасних знань», 2021. 200 с.
226. Шемшученко Ю.С. Адміністративне провадження. Юридична енциклопедія : у 6 т. (Т. 1) / редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова) та ін. К.: Вд-во «Українська енциклопедія» імені М.П.Бажана, 1998. С. 49-50.
227. Клименко Г.Б. *Адміністративне право: навчальний посібник*. Харків, 2000. 48 с.
228. Пайда Ю.Ю. Деякі аспекти правового регулювання провадження у справах про адміністративні правопорушення. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. Вип. 1. С. 210-220.
229. Бережна І.А. Участь перекладача в адміністративно-деліктному провадженні за законодавством України: особливості стадійної регламентації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2013. №1. С. 15-20.
230. Завальний М.В. Адміністративно-деліктне провадження, що здійснюється органами внутрішніх справ: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Харківський університет внутрішніх справ. Харків, 2008. 19 с.
231. Козюренко Р.С. Діяльність судів загальної юрисдикції щодо розгляду справ про адміністративні правопорушення: дис. ... доктора філософії : спец. 081 «Право» ; Інститут права імені князя Володимира Великого Міжрегіональної Академії управління персоналом. Київ, 2017. 184 с.

232. *Адміністративне право України. Повний курс: підручник / за ред. В.Галунька та О.Правоторової. К.: Академія адміністративно-правових наук, 2020. 466 с.*
233. Завальний М. В. Сутність та зміст адміністративно-деліктного провадження. *Митна справа*. 2011. № 2 (74). Ч. 2. С. 204-209.
234. Голосніченко І.П., Стахурський М.Ф. *Адміністративний процес*. К.: ГАН, 2003. 256 с.
235. Коваль Л. В. *Адміністративне право України. Загальна частина*. К. : Основи, 1994. 154 с.
236. Демський Е.Ф. *Адміністративне процесуальне право України*. К.: Юрінком Інтер, 2008. 496 с.
237. Стеценко С. Г. *Адміністративне право України*. К. : Атіка, 2007. 624 с.
238. Колпаков В.К. Провадження у правах про адміністративні правопорушення. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т./ редкол.: Ю.П.Битяк (голова) та ін. Харків: Право, 2020. С. 747-750.
239. Плугатар Т.А. Характеристика стадій провадження у справах про адміністративні правопорушення, які здійснюються органами Національної поліції України. *Наука і правоохорона*. 2017. № 2(36). С. 92-99.
240. Золотарьова Н.І. Попереднє адміністративне розслідування як стадія провадження у справах про адміністративні правопорушення. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип.5. Т.2. С. 77-81.
241. Жильцов О.Л. Удосконалення законодавчого регулювання оскарження постанов у справах про адміністративні правопорушення. *Юридичний бюлетень*. 2015. Вип.1. С. 32-40.
242. Москаленко С., Єрмоленко-Князева Л. Проблеми провадження в справах про адміністративні правопорушення в галузі цивільної авіації. *Адміністративне право і процес*. 2019. №3. С. 160-164.

243. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань удосконалення діяльності прокуратури: Закон України від 18.09.2012р. № 5288-VI. *Офіційний вісник України*. 2012. № 73. Ст. 2934.
244. Шоптенко С.С. Зміст і стадії провадження в справах про адміністративні правопорушення. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2017. Вип.5. Т.2. С. 74-77.
245. Панасюк О. Деякі питання щодо розгляду справи про адміністративне правопорушення. *Адміністративне право і процес*. 2020. №1. С. 142-146.
246. Кузьменко О. В. Адміністративний процес у парадигмі права : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07. К. : Київський національний університет внутрішніх справ, 2006. 404 с.
247. Directive 2004/48/EC of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on the enforcement of intellectual property rights. *Official Journal of the European Union* of 30.04.2004. L 157.
248. Атаманова Ю.Є. Правове регулювання відносин у мережі Інтернет. *Право та інновації*. 2014. С. 7-14.
249. Правове регулювання відносин у мережі Інтернет: монографія / [А. П. Гетьман, Ю. Є. Атаманова, В. С. Мілаш та ін.] ; за ред. С. В. Глібка, К. В. Єфремової. – Харків : Право, 2016. – 360 с.
250. Про затвердження Порядку зберігання вилучених під час здійснення провадження у справах про адміністративні правопорушення речей і документів: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 січня 2012 р. №17. *Офіційний вісник України*. 2012. № 4. Ст. 153.
251. Пархоменко П.І. Особливості протоколу про адміністративне правопорушення у справах про адміністративну відповідальність за керування транспортними засобами. *Вісник Академії адвокатури України*. 2013. 32 (27). С. 51-56.
252. Мінка Т.П. Лошицький М.В. Актуальні питання удосконалення законодавства з оформлення матеріалів про адміністративні

- правопорушення органами внутрішніх справ. *Юридичний вісник Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2015. №1. С.28-37.
253. Про затвердження Інструкції з оформлення державними інспекторами з питань інтелектуальної власності Міністерства економічного розвитку і торгівлі України матеріалів про адміністративні правопорушення : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 13.02.2019р. № 217. *Офіційний вісник України*. 2019. № 27. Ст. 959.
254. Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції : Наказ МВС України від 06.11.2015р. № 1376. *Офіційний вісник України*. 2015. № 99. Ст. 3405.
255. Постанова Апеляційного суду Харківської області від 13.12.2016 р. у справі №640/15905/16-п “Справи про порушення митних правил”. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/63802510#> (дата звернення: 20.07.2022).
256. Постанова Апеляційного суду м. Києва від 24.06.2015 р. у справі № 760/8070/15-п “Справи про порушення митних правил”. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/50434391> (дата звернення: 20.07.2022).
257. Про деякі питання практики призначення судових експертиз у справах зі спорів, пов'язаних із захистом права інтелектуальної власності: Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 23.03.2012 № 5. *Вісник господарського судочинства*. 2012. №3. С.29.
258. Деякі питання судового доведення суми збитку при розгляді справ про порушення авторських і суміжних прав. *Офіційний сайт IT-компанії LIGA-ZAKON*. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analytics/23243_provdshkoduvannya-zbitku-v-avtorskomu-prav (дата звернення: 20.07.2022).

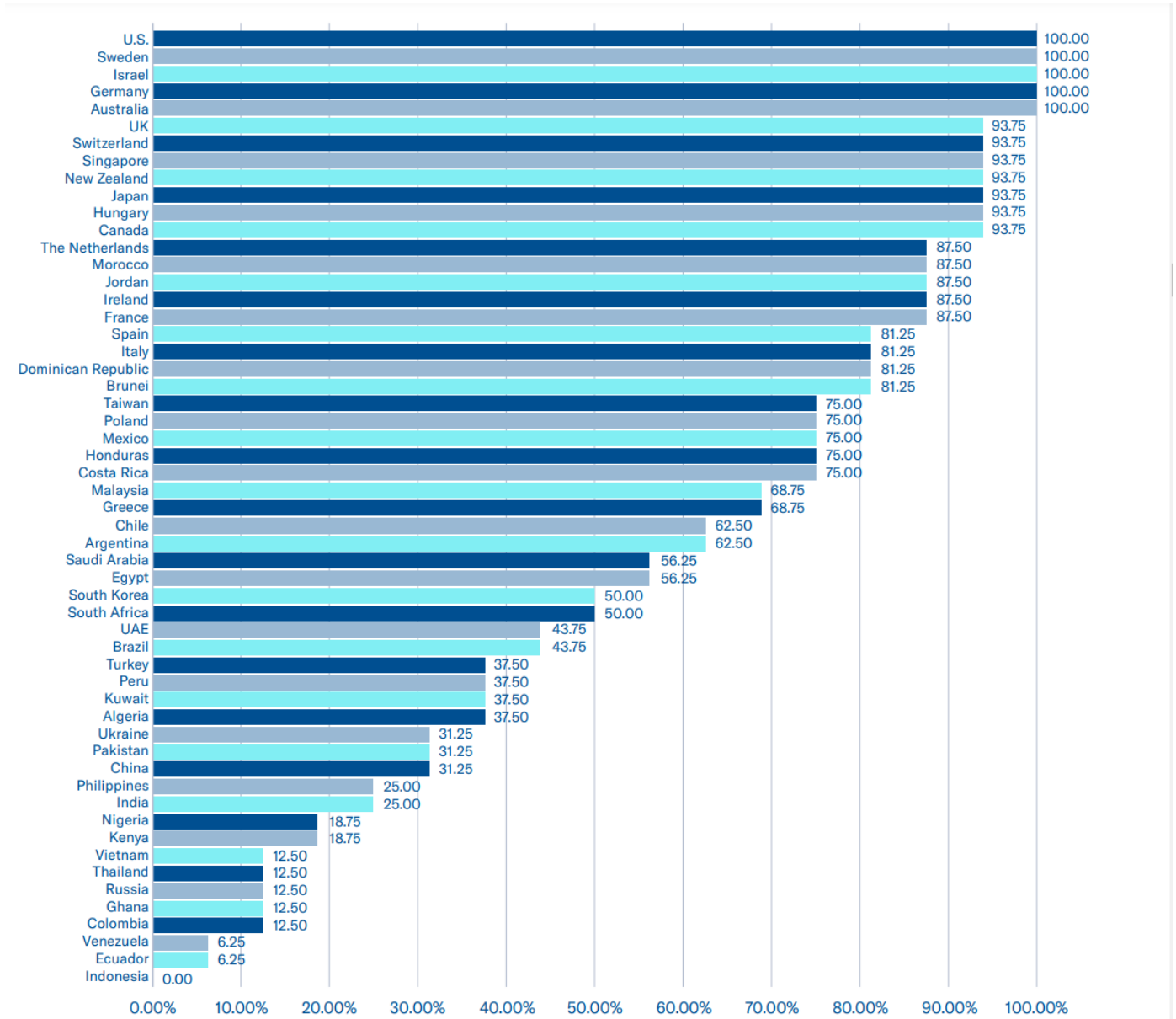
259. Про затвердження Порядку атестації та державної реєстрації методик проведення судових експертиз : Постанова Кабінету Міністрів України від 2.07.2008р. № 595. *Офіційний вісник України*. 2008. № 49. Ст. 1585.
260. Про затвердження Порядку ведення Реєстру методик проведення судових експертиз : Наказ Міністерства юстиції України від 2.10.2008р. №1666/5. *Офіційний вісник України*. 2008. № 77. Ст. 2588.
261. Криволапчук В., Філь С. Захист прав інтелектуальної власності національною поліцією та МВС України. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2019. №4. С. 39-47.
262. Прохоров-Лукин Г. Проблеми визначення та відшкодування шкоди у цивільних справах про порушення прав інтелектуальної власності в країнах ЄС. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2016. №2. С. 78-87.
263. *Судова експертиза об'єктів права інтелектуальної власності в Україні* / В.Л. Федоренко (кер.), Л.П. Тимошик, Н.В. Кісіль, Н.М. Ковальова, О.В. Голікова, Т.М. Чабанець та ін.; за ред. проф. В.Л. Федоренка. Київ: Видавництво Ліра-К, 2019. 88 с.
264. Конституція України. *Вісник Верховної Ради України*. 1996 р. №30. Ст. 141.
265. Орехов О.І. Перегляд справ про адміністративні правопорушення: проблемні питання та шляхи їх вирішення. *Право і суспільство*. 2012. №3. С. 149-154.
266. Завальний М.В. Виконання постанови. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т./ редкол.: Ю.П.Битяк (голова) та ін. Харків: Право, 2020. С. 158-159.
267. Сопільник Л. І. Особливості адміністративного провадження у справах про адміністративні правопорушення у сфері дорожнього руху / Л. І. Сопільник // *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. – 2012. – № 3 (58). – С. 260-269.
268. Закон України від 2.06.2016р. №1404-VIII “Про виконавче провадження”. *Офіційний вісник України*. 2016. № 53. Ст. 1852.

269. Про затвердження Порядку розпорядження майном, конфіскованим за рішенням суду і переданим органам державної виконавчої служби : Постанова Кабінету Міністрів України від 11.07.2002р. № 985. *Офіційний вісник України*. 2002. № 29. Ст. 1371.
270. Римарчук Г. С. Адміністративно-правове забезпечення права інтелектуальної власності в Україні автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Національний університет «Львівська політехніка». Львів, 2013. 20 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Міжнародний індекс інтелектуальної власності
за даними Торгової палати США (2023 р.)

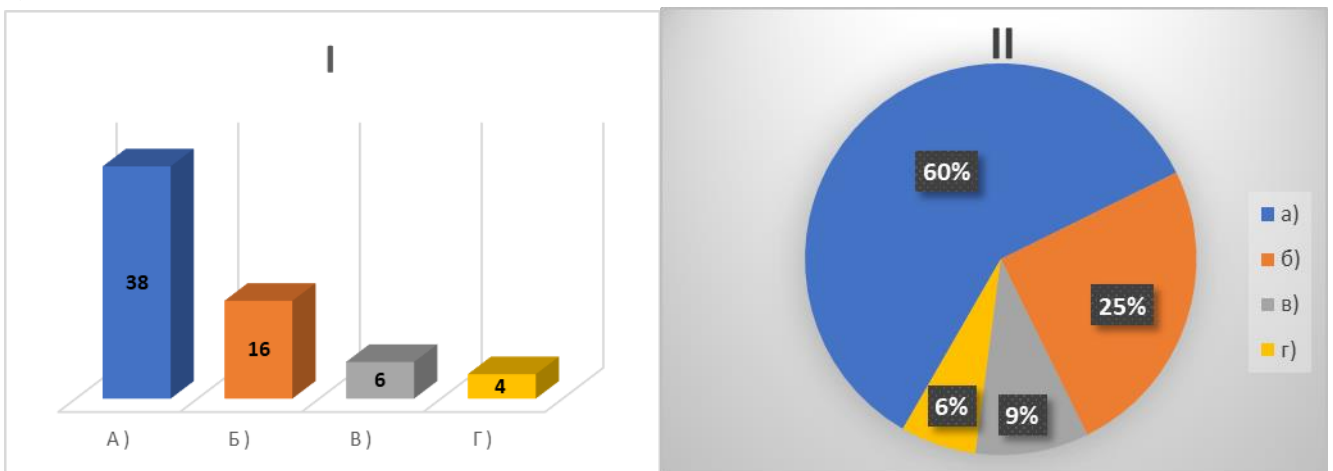

Додаток Б

Результати опитування працівників поліції та державних інспекторів з питань інтелектуальної власності.

Запитання. На підставі яких актів чинного законодавства здійснюється кваліфікація адміністративних правопорушень, передбачених ст. 51-2 КУпАП «Порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності»?

- а) тільки КУпАП;
- б) КУпАП та Цивільний Кодекс України;
- в) КУпАП, Цивільний Кодекс України та інші Закони України;
- г) інше.

Результати опитування: I – кількісне співвідношення відповідей; II – пропорційне співвідношення відповідей

Додаток В

Результати опитування суддів та посадових осіб Державного агентства України з питань кіно, Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення і Державної служби України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів

Запитання. Чи вважаєте ви обґрунтованим положення ст. 164-6 КУпАП, згідно з яким виготовлення фільмокопій може вважатися способом розповсюдження фільмів?

а) так;

б) ні;

в) важко дати однозначну відповідь.

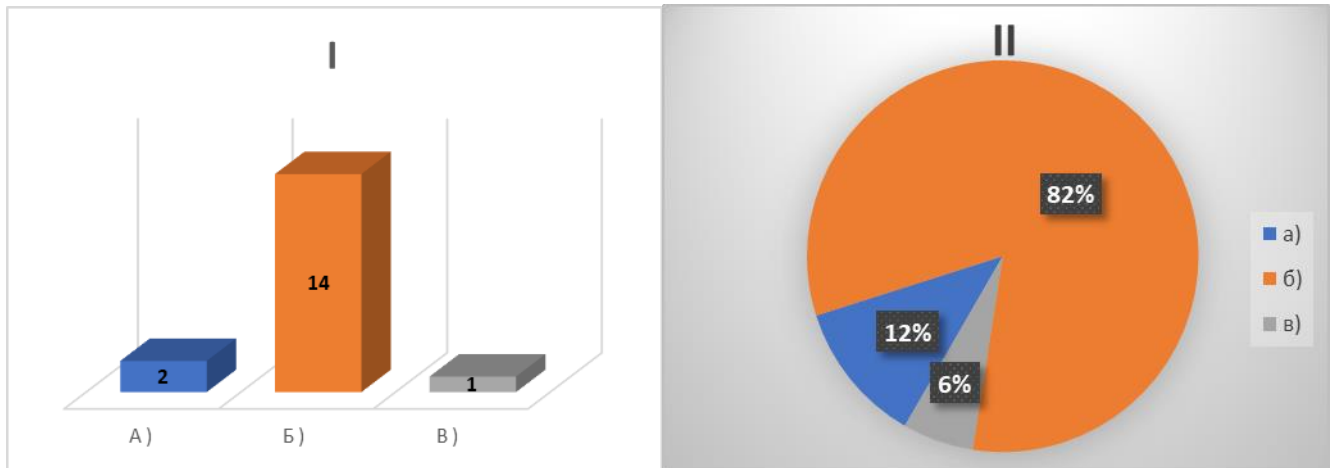

Рис. В.1. Результати опитування суддів: I – кількісне співвідношення відповідей; II – пропорційне співвідношення відповідей

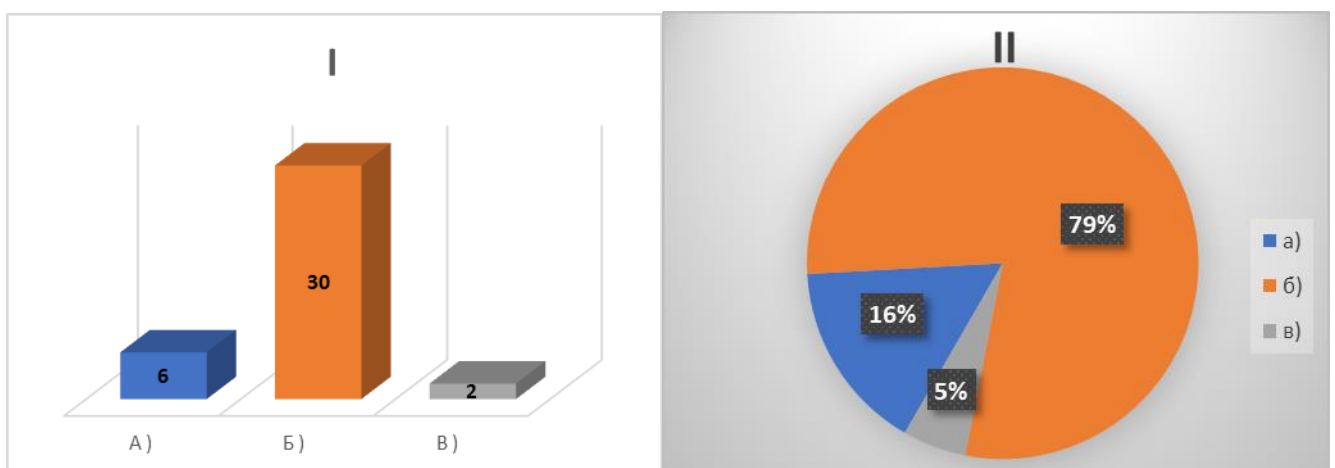

Рис. В.2. Результати опитування посадових осіб Державного агентства України з питань кіно, Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення і Державної служби України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів: I – кількісне співвідношення відповідей; II – пропорційне співвідношення відповідей

Додаток Г

Результати опитування посадових осіб митних органів та органів Національної поліції, державних інспекторів з питань інтелектуальної власності

Запитання 1. За якою нормою, на ваш погляд, слід кваліфікувати випадки переміщення контрафактних товарів через митний кордон?

- а) ст. 476 МК України;
- б) ст. 51-2 КУпАП;
- в) важко дати однозначну відповідь.

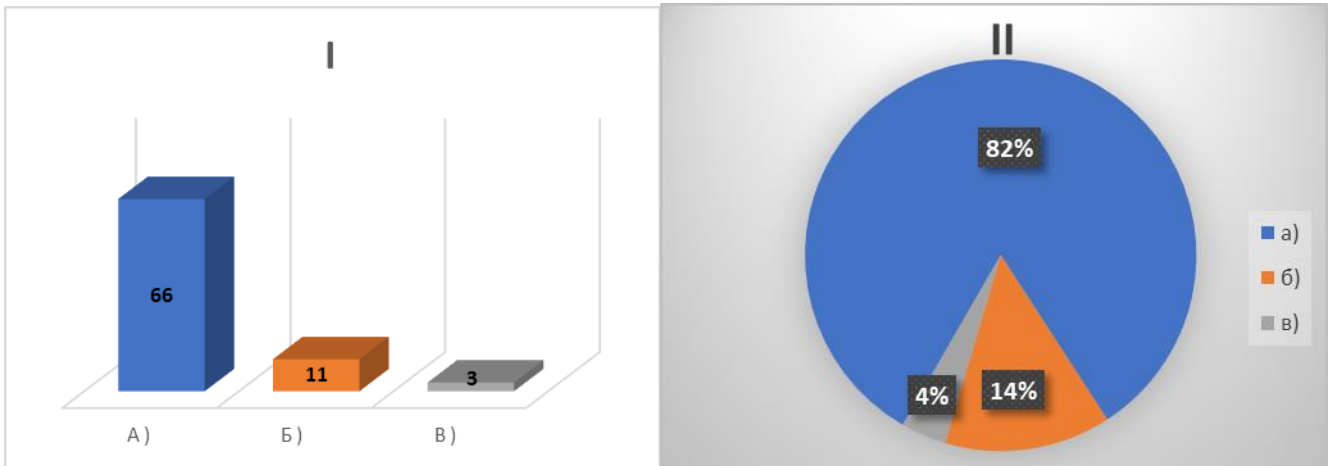

Рис. Г.1. Результати опитування: I – кількісне співвідношення відповідей; II – пропорційне співвідношення відповідей

Запитання 2. Чи вважаєте ви доцільним законодавче дублювання норм про відповідальність за переміщення контрафактних товарів через митний кордон у ст. 51-2 КУпАП та ст. 476 МК України?

- а) так;
- б) ні;
- в) важко дати однозначну відповідь.

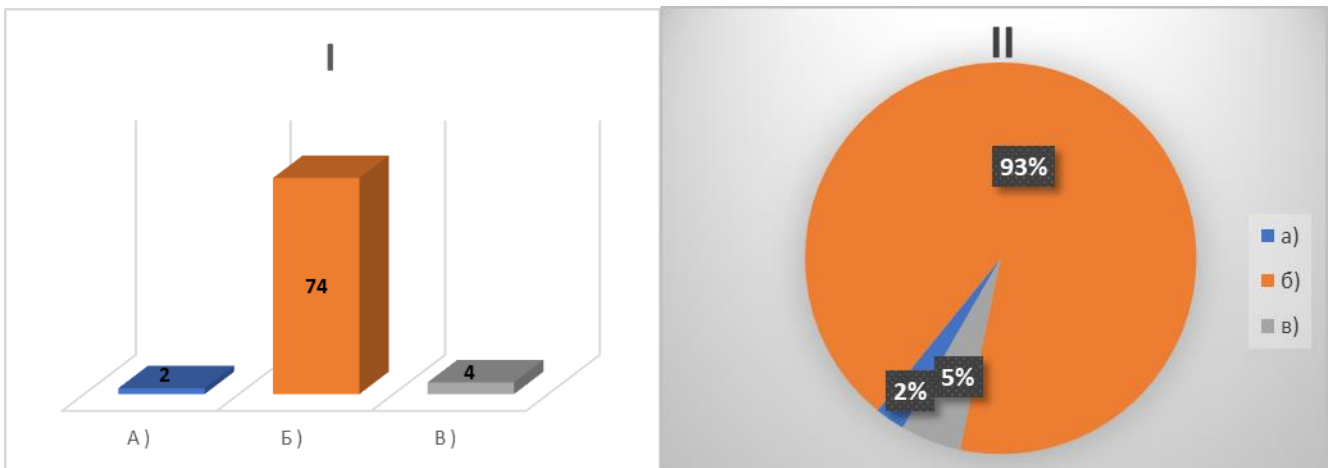

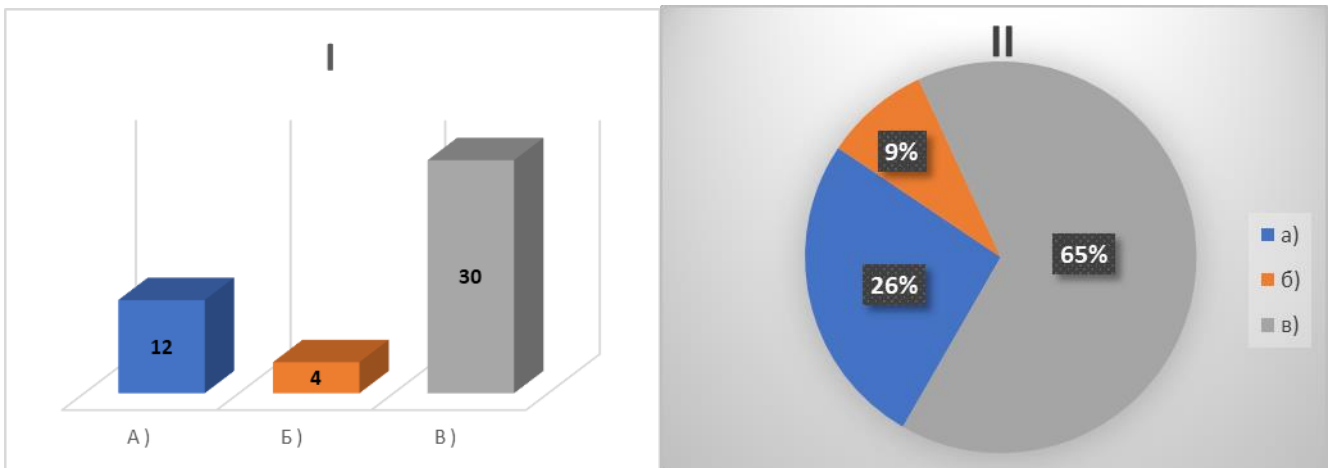
Рис. Г.2. Результати опитування: I – кількісне співвідношення відповідей; II – пропорційне співвідношення відповідей

Додаток Д

Результати опитування державних інспекторів з питань інтелектуальної власності, посадових осіб Державного агентства України з питань кіно, Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення і Державної служби України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів.

Запитання. З якого саме моменту розпочинається обчислення річного строку при кваліфікації адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності, вчинюваних «повторно протягом року»?

- а) з дня винесення постанови про накладення адміністративного стягнення за попереднє аналогічне порушення;
- б) з дня фактичного виконання адміністративного стягнення, накладеного за попереднє аналогічне порушення;
- в) важко дати однозначну відповідь.

Результати опитування: I – кількісне співвідношення відповідей; II – пропорційне співвідношення відповідей

Додаток Е

Результати опитування суддів, посадових осіб Національної поліції та державних інспекторів з питань інтелектуальної власності

Запитання. Чи вважаєте ви доцільним встановлення юридичної відповідальності за примушування до співавторства?

- а) так, доцільно встановити адміністративну відповідальність за примушування до співавторства;
- б) так, доцільно встановити кримінальну відповідальність за примушування до співавторства;
- в) не вважаю;
- г) важко дати однозначну відповідь.

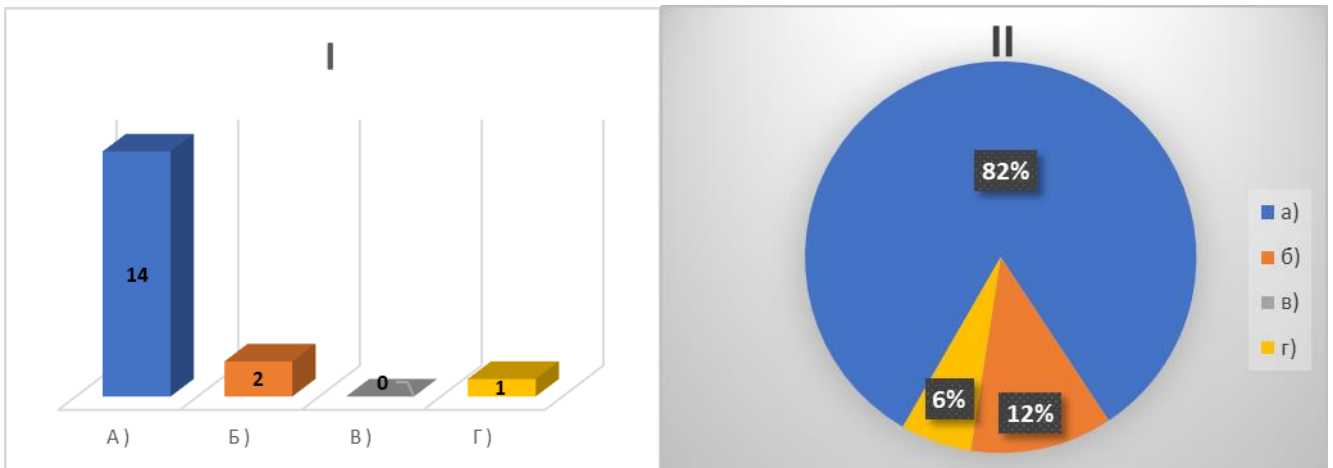

Рис. Е.1. Результати опитування суддів: I – кількісне співвідношення відповідей; II – пропорційне співвідношення відповідей

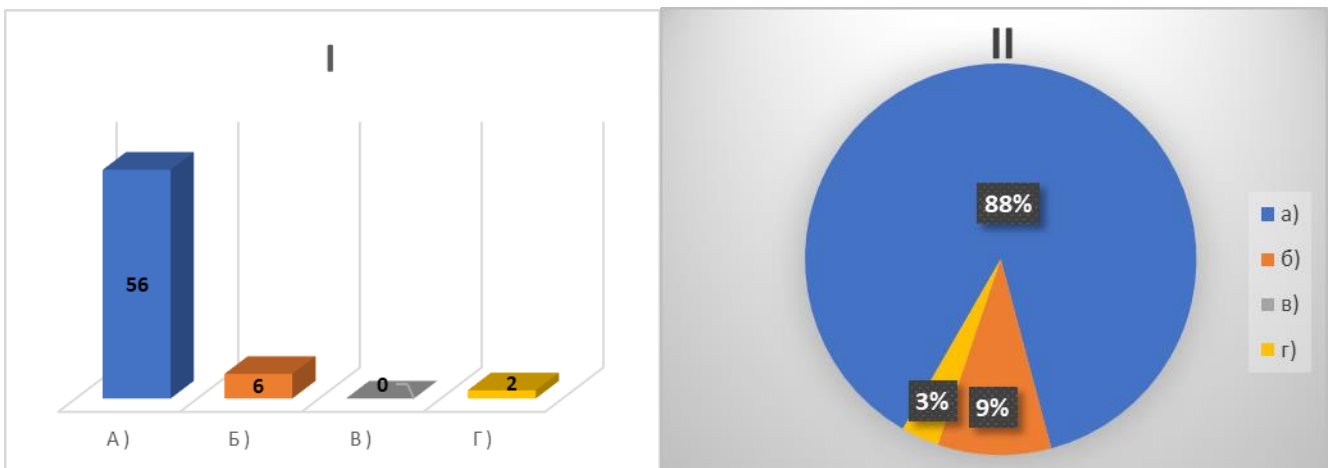

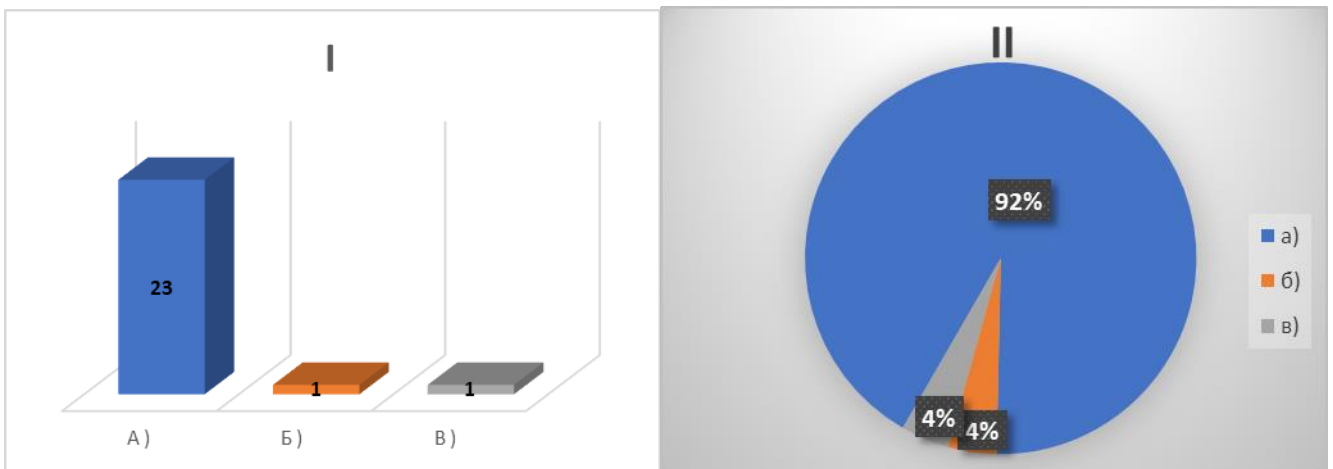
Рис. Е.2. Результати опитування посадових осіб Національної поліції та державних інспекторів з питань інтелектуальної власності: I – кількісне співвідношення відповідей; II – пропорційне співвідношення відповідей

Додаток Ж

Результати опитування суддів і державних інспекторів з питань інтелектуальної власності.

Запитання. Чи вважаєте ви доцільним притягнення власників веб-сторінок до адміністративної відповідальності за правопорушення, передбачені ст. 164-17 КУпАП, у випадках, коли власник сайту не є власником веб-сторінки, на якій зафіксовані порушення авторського права та суміжних прав?

- а) так;
- б) ні;
- в) важко дати однозначну відповідь.

Результати опитування: I – кількісне співвідношення відповідей; II – пропорційне співвідношення відповідей

Додаток К

Результати опитування суддів і працівників територіальних (відокремлених) підрозділів кіберполіції

Запитання 1. З якою формою вини можуть вчинятися адміністративні правопорушення, передбачені ст. 51-2 КУпАП «Порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності»?

- а) тільки у формі умислу;
- б) тільки у формі необережності;
- в) як у формі умислу, так і у формі необережності;
- г) важко дати однозначну відповідь.

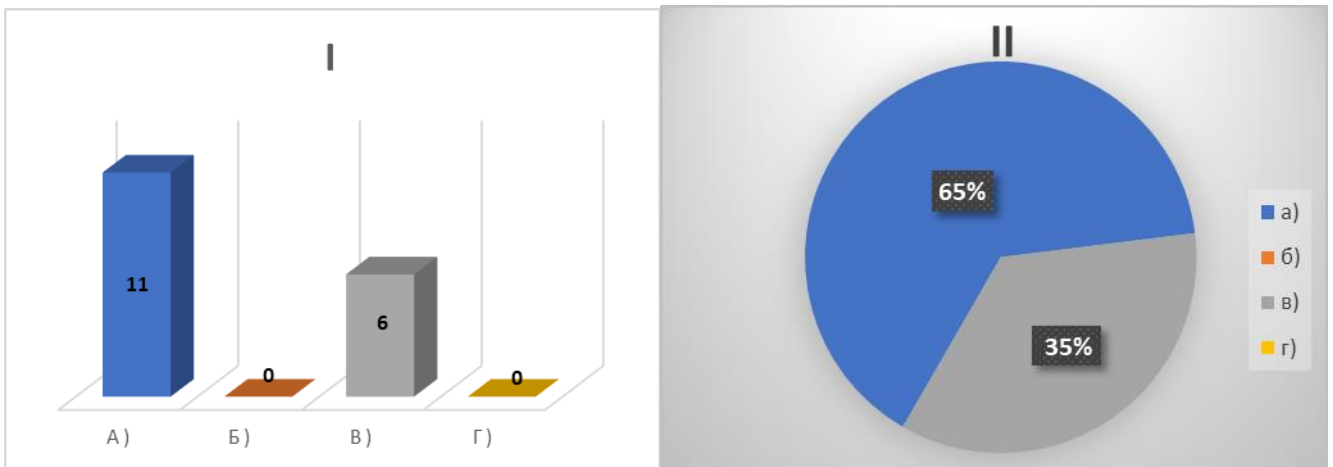

Рис. К.1. Результати опитування суддів: I – кількісне співвідношення відповідей; II – пропорційне співвідношення відповідей

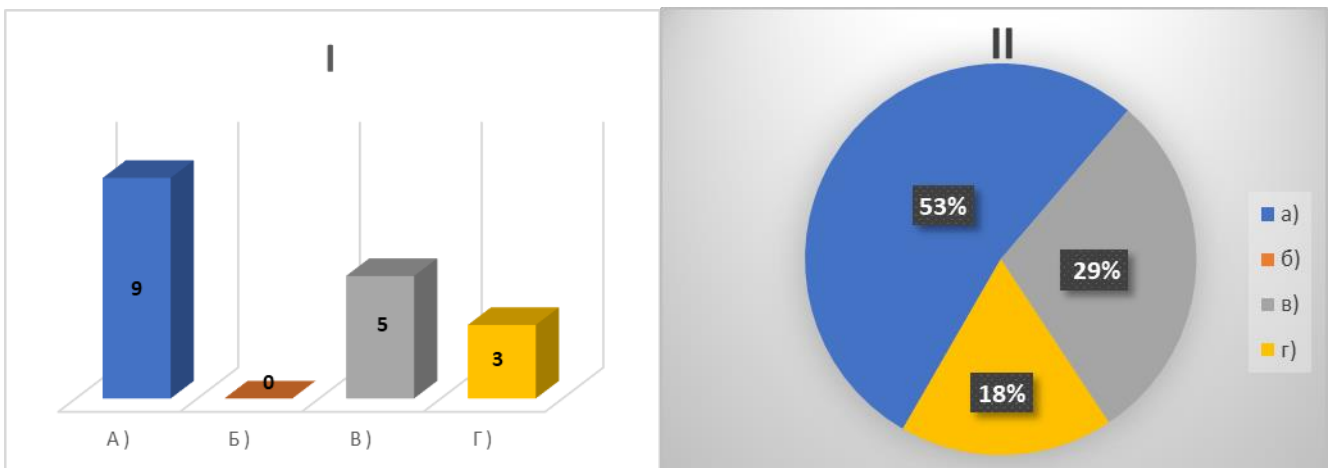

Рис. К.2. Результати опитування працівників територіальних (відокремлених) підрозділів кіберполіції: I – кількісне співвідношення відповідей; II – пропорційне співвідношення відповідей

Запитання 2. Чи вважаєте ви доцільною адміністративно-правову охорону відносин інтелектуальної власності від необережних посягань?

- а) так;
- б) ні;
- в) важко дати однозначну відповідь.

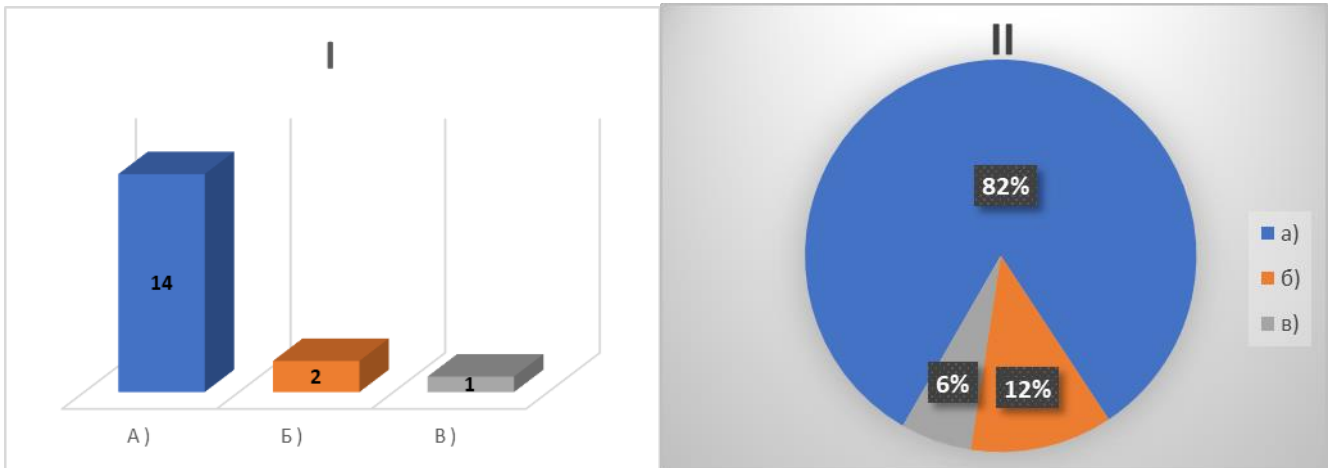

Рис. К.3. Результати опитування суддів: I – кількісне співвідношення відповідей; II – пропорційне співвідношення відповідей

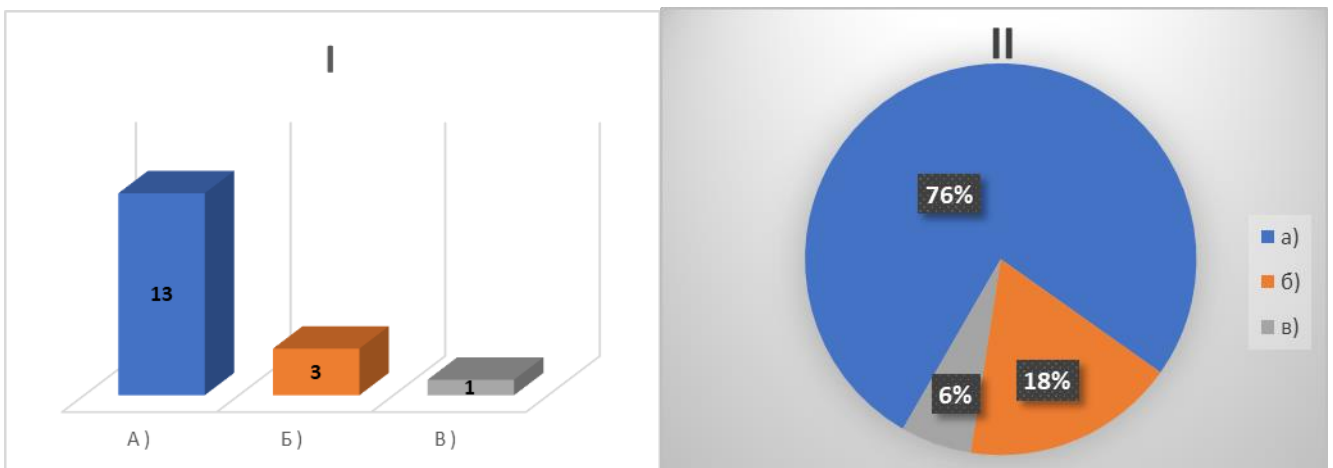

Рис. К.4. Результати опитування працівників територіальних (відокремлених) підрозділів кіберполіції: I – кількісне співвідношення відповідей; II – пропорційне співвідношення відповідей